

National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A. S.o.u.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1929:40
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

RÖRANDE NYA GRUNDER FÖR LAGSTIFTNINGEN OM

PRÄSTERSKAPETS AVLÖNING

OCH

FÖRVALTNINGEN AV DEN DÄRTILL ANSLAGNA EGENDOMEN

DEL II. BILAGOR

STOCKHOLM
1929

Statens offentliga utredningar 1929

Kronologisk förteckning

1. Betänkande och förslag till förenkling av organisation och förvaltning å flottans stationer och varv samt örlogsdepån i Göteborg. Vissa byggnadsarbeten m. m. vid flottans station i Stockholm. (Supplement till del 3. Lokalfrågor.) Beckman. 30 s. **Fö.**
2. Betänkande och förslag angående vissa ekonomiska spörsmål berörande enskilda järnvägar. Beckman. 64 s. **K.**
3. Betänkande och förslag angående tryggande av hos enskild arbetsgivare anställd personals rätt till utfäst pension. Norstedt. 92 s. **Ju.**
4. Svenska aktiebolags balansräkningar åren 1911—1925. Tiden. 529 s. **Fi.**
5. Redogörelse för de ecklesiastika boställena. 6. Kopparbergs län. Av Henrik Bovin. Beckman. IIj, 718 s. **E.**
6. Utredning och förslag rörande studieunderstöd åt lärjungar vid statens läroverk och med dem jämförliga läroanstalter. Norstedt. 107 s. 14 pl. **E.**
7. Berättelse rörande studier i vissa sinnessjukvårdsfrågor — särskilt arbetsterapi och hjälpverksamhet — i Danmark, Tyskland, Holland och Schweiz. Norstedt. 117 s. **S.**
8. 1928 års tjänstesakkunnigas utredning och förslag i fråga om underofficerarnas tjänsteställning. Fahlcrantz. 90 s. **Fö.**
9. Betänkande med förslag till lagstiftning om åtgärder mot lösdriveri samt åtgärder mot sedeslöst leverne av samhällsskadlig art. Norstedt. 208 s. **S.**
10. Utredning och förslag rörande praktisk lärarkurs för blivande lärare vid de allmänna läroverken m fl. undervisningsanstalter. Norstedt. 116 s. **E.**
11. Förslag till omorganisation av rättsobducentväsendet m. m. Norstedt. 66 s., 1 karta. **S.**
12. Lagberedningens förslag angående vissa internationella rättsförhållanden. 1. Förslag till konvention mellan Sverige, Danmark, Finland och Norge innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap m. m. Norstedt. 130 s. **Ju.**
13. Lagberedningens förslag angående vissa internationella rättsförhållanden. 2. Förslag till konvention mellan Sverige, Danmark, Finland och Norge angående indrivning av underhållsbidrag m. m. Norstedt. 59 s. **Ju.**
14. Betänkande med förslag till steriliseringslag. Beckman. 111 s. **S.**
15. Betänkande med utkast till lagstiftning om ekonomiska föreningars rätt att driva inlåningsrörelse. Marcus. 39 s. **Fi.**
16. Betänkande med förslag till förordning om motorfordon m. m. jämte därmed sammanhängande författningar samt till stadga om trafiken å vägar och gator. Marcus. 305 s. **K.**
17. Betänkande angående rationell skatteuppbörd. Marcus. 334 s. 5 utkast till blanketter. **Fi.**
18. Förslag till lag angående bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar (epizootilag) och förordning med närmare föreskrifter angående bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar (epizootiförordning). Norstedt. 154 s. **Jo.**
19. Utredning beträffande centralanstaltens för försöksväsendet på jordbruksområdet och en blivande högre lantbruksundervisnings inbördes ställning. Norstedt. 174 s. 28 skissritningar. **Jo.**
20. Utredning och förslag rörande lantmäteriundervisningens ordnande. Marcus. 120 s. **Jo.**
21. Betänkande och förslag rörande understöd åt den civila luftfarten. Beckman. 198 s. **K.**
22. Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken. 3. Förslag till lag om testamente m. m. Norstedt. 450 s. **Ju.**
23. Förslag till tillämpningsföreskrifter till tulltaxeförordningen med motivering jämte utkast till anvisningar till nämnda föreskrifter. Norstedt. 72 s. **Fi.**
24. Betänkande angående en reformerad sjukförsäkring m. m. Beckman. vj, 99 s. **S.**
25. Yttranden av häradshövdingar och rådhusrätter över processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. Norstedt. iv, 325 s. **Ju.**
26. Falsk förklaring. Falsk angivelse m. m. Förberedande utkast till strafflag. Speciella delen. 8. Av J. C. W. Thyrén. Lund. Berling. 217 s. **Ju.**
27. Betänkande angående statens medverkan för vinnande av ökad skogsproduktion å vissa marker. Marcus. 120 s. **Jo.**
28. Betänkande angående moderskapsskydd. Norstedt. 213 s. **S.**
29. Betänkande med förslag till lagstiftning om alkoholistvård. Marcus. 126 s. **S.**
30. Yttranden i anledning av betänkande angående ordnande av vissa ekonomiska och organisatoriska förhållanden vid genomförande av den ifrågasatta rättegångsreformen. 1. (Hovrätter, nedre justitierevisionen, justitiekanslern, häradshövdingar.) Norstedt. vj, 304 (2) s. **Ju.**
31. Yttranden i anledning av betänkande angående ordnande av vissa ekonomiska och organisatoriska förhållanden vid genomförande av den ifrågasatta rättegångsreformen. 2. (Rådhusrätter, vissa centrala verk, länsstyrelser, vissa sammanslutningar.) Norstedt. vj, 431 s. **Ju.**
32. Utredning av vissa frågor rörande tillämpning av 1927 års skolorganisation. Norstedt. 45 s. **E.**
33. Utredning rörande allmänna läroverk för flickor m. m. Norstedt. 108 s. **E.**
34. Betänkande angående statslån till kommuner för inköp av skogsmark i vissa fall. Marcus. 95 s. **Jo.**
35. Statskontorets utlåtande i fråga om grunderna för den olika verk och myndigheter åliggande placeringen av statsverkets jämte därtill hörande fonders kapital. Norstedt. 93 s. **Fi.**
36. Betänkande angående primär jordbruks- och skogskredit. Beckman. 94 s. **Jo.**
37. Förslag till ändringar i lagstiftningen om rätt till litterära och konstnärliga verk. Norstedt. (6), 114 s. **Ju.**
38. Sammandrag av yttranden över 1928 års sakkunnigbetänkande med förslag till stadsbyggnadslag och författningar, som därmed hava samband. Idun. 398 s. **Ju.**
39. Betänkande rörande nya grunder för lagstiftningen om prästerskapets avlöning och förvaltningen av den därtill anslagna egendomen. Del 1. Marcus. vj, 370 s. **E.**
40. Betänkande rörande nya grunder för lagstiftningen om prästerskapets avlöning och förvaltningen av den därtill anslagna egendomen. Del 2. Bilagor. Marcus. 162 s. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1929 : 39
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

RÖRANDE NYA GRUNDER FÖR LAGSTIFTNINGEN OM

PRÄSTERSKAPETS AVLÖNING

OCH

FÖRVALTNINGEN AV DEN DÄRTILL ANSLAGNA EGENDOMEN

DEL II. BILAGOR

STOCKHOLM 1929
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Bil. 1.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 22 april 1927.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och jordbruksdepartementen anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Almkvist, härefter:

Jag anhåller att för Kungl. Maj:t få anmäla spörsmålet om utredning av frågan rörande nya grunder för lagstiftningen om prästerskapets avlöning samt dispositionen och förvaltningen av prästlönejorden.

Härvid vill jag till en början lämna en antydan om några av de viktigaste anmärkningar, som kunna riktas mot nu gällande lagstiftning på detta område, och i samband därmed även beröra problemet om den kyrkliga jordens tagande i anspråk för tillgodoseende av jordsociala behov.

1910 års prästerliga avlöningslagstiftning intar genom såväl mångfalden som den invecklade beskaffenheten av sina stadganden i viss mån en särställning inom svensk förvaltningsrätt. Tillkomsten av denna författningsbyggnad kan icke nöjaktigt förstås, om man ej uppmärksammar de lika djupgående som ömtåliga intressemotsatser, det här gällt att söka förlika. Meningsbrytningen, sådan den vid lagstiftningens tillkomst framträdde och för övrigt alltjämt, mer eller mindre öppet, fortfar, rör sig främst om dispositionen av den under en lång historisk utveckling för avlöningsändamål samlade kyrkliga egendomen, såväl boställsjorden som de lokala prästerliga avlöningsfonderna, representerande sammanlagt mycket betydande belopp. Å ena sidan har man att taga hänsyn till anspråken från de kyrkliga primärkommuner, vilka äro i besittning av rikligare avlöningstillgångar, att få reservera dessa uteslutande för egna behov, å andra sidan måste man för att kunna minska belastningen på de i ekonomiskt hänseende svagare pastoraten fordra, att en del lokala avlöningstillgångar i skatteutjämningssyfte centraliseras. Härtill kommer så, att prästerskapet som kår betraktat ansett sig hava ett stort intresse att bevaka i fråga om boställena, nämligen den dem av gammalt tillerkända rätten att få i viss omfattning i avlöningssyfte tillgodogöra sig avkastningen av desamma.

Genom 1910 års lagstiftning löstes problemet genom en kompromiss, som visat sig medföra olyckliga följder för systemets praktiska funktionsduglighet. Domkapitlen bibehöllos vid sina historiskt betingade förvaltningsbefogenheter med avseende å boställsväsendet, men fingo vid sin sida länsstyrelserna med i stor utsträckning parallella uppgifter. En viss dualism i förvaltningen blev den oundvikliga konsekvensen. Tjänstbarhetssystemet, boställsskogarnas belastande med utsyningsservitut samt framför allt skatteutjämningsanordningen i 19 och 21 §§ prästlöneregleringslagen skapade vidare en stor ofrihet i boställsförvaltningen. Genom innebörden av de bestämmelser, som reglera kyrkofondens bidragsskyldighet, blev det faktiska representantskapet för det med boställenas avkastning förbundna ekonomiska in-

tresset på ett olyckligt sätt kluvet. Allt efter förhållandena i det särskilda fallet blir det endera kyrkofonden eller pastoratet, som kommer att intaga ställningen som direkt ekonomiskt intresserad part. För fastställande, huruvida det ena eller andra alternativet föreligger, erfordras komplicerade räkneoperationer, som beträffande ett och samma pastorat ofta utfalla olika under olika år. De omständigheter, som här berörts, hava nödvändiggjort ett arrendesystem, byggt på specifika, från det rent statliga domänväsendets avvikande grunder och överhuvud taget på detta förvaltningsområde tillskapat en i ögonen fallande stel och vidlyftig organisation.

Redan under de närmaste åren efter tillkomsten av 1910 års lagstiftning vanns en rik erfarenhet rörande de nämnda olägenheterna. Förslag i syfte att avhjälpa åtminstone vissa av dessa olägenheter hava under år 1923 avgivits dels av kyrkofondskommittén, vars förslag ännu icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd, dels ock av de ecklesiastika arrendesakkunniga, vilkas förslag ligger till grund för 1925 års ecklesiastika boställslagstiftning. Såväl kyrkofondskommitténs förslag som sistberörda författningar lämna emellertid de i 1910 års prästlönelagstiftning utformade grunderna för det ecklesiastika förvaltningssystemet helt och hållet orubbade. I förhoppning att därigenom kunna förbättra arrendesystemets effektivitet hava i stället genom den år 1925 tillkomna författningsutbyggnaden på detta område tillskapats särskilda sakkunnigorgan för boställenas tillsyn (boställsnämnder) och möjliggjorts lån eller »förskott» från kyrkofonden för boställenas bebyggande. Härjämte hava grunderna för tjänstbarhetssystemet i visst hänseende omreglerats, i sammanhang varmed från kyrkofonden anvisats särskilt anslag för bestridande av vissa resekostnader för präster i nyreglerade pastorat. Huruvida de ifrågavarande nytillkomna bestämmelserna skola komma att infria de därmed förbundna förhoppningarna om en förbättrad avkastning av prästlönejorden, kan ännu ej avgöras. Säkert är emellertid, att författningarna icke innebära någon förenkling av den förvaltningsapparat, som på detta område hålles gående.

Den förmögenhetsmassa, som de ecklesiastika (prästerliga) boställena representera, är, under skydd av de alltjämt bestående prästerliga privilegierna, ställd till förfogande för ett särskilt ändamål, nämligen finansieringen av den statskyrkliga organisationen, enkannerligen det prästerliga avlöningsväsendet. Under skiftande former har denna egendom anvisats eller eljest förvärvats för sitt ändamål, men genom bestämmelserna i 1910 års lagstiftning på detta område är, med bortseende från vissa undantagsfall, dispositionen av egendomen, utan hänsyn till äganderätten i privaträttslig mening och boställenas tillkomst i övrigt, fullt ensartat bestämd.

1910 års lönelagstiftning bygger på den principiella förutsättningen, att dessa boställsegendomar skola såsom regel bibehållas under det allmännas disposition, och att förvaltningen av dem skall inriktas endast på största möjliga ekonomiska fördel för det speciella intresse, vartill egendomen är knuten. Föryttring av egendom av ifrågavarande slag har ansetts tillrådlig endast för undantagsfall och då blott i det syftet att därigenom bereda det kyrkligt organisatoriska intresset en påtaglig ekonomisk eller annan fördel.

Den hittills i huvudsak upprätthållna principen om den prästerliga avlöningsjordens oförytterlighet ligger icke blott till grund för bestämmelserna i den gällande ecklesiastika boställsordningen. Jämväl prästlöneregleringslagen och lagbestämmelserna om de ecklesiastika boställsskogarna bygga på viktiga punkter på samma grundsats.

Sedan den sociala jordfrågan i modern mening förts fram på dagordningen, dröjde det icke länge, innan blickarna riktades på möjligheten att för statens verksamhet på detta område taga i anspråk även den kyrkliga jorden. Spörsmålet om förvaltningen och dispositionen av denna jord har härigenom upptagits till debatt från en väsentligen annan synpunkt än den, som förut varit aktuell.

Bortser man från frågan om beredande av möjlighet till friköp av sådana lägenheter å kyrklig jord, varå lägenhetshavaren äger husen, vilken fråga vann sin lösning genom beslut av 1926 års riksdag och kyrkomöte, äro för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning följande av riksdagen gjorda framställningar i detta ämne:

1:o) Riksdagens skrivelse den 4 maj 1920, nr 179, vari riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t måtte, på sätt som befinnes lämpligast, föranstalta om utredning, i vad mån den ecklesiastika jorden inom riket må kunna i vidsträcktare omfattning, än vad som för närvarande är författningsenligt möjligt, styckas och upplåtas i och för *nybildning av mindre, men självständiga jordbruk,* samt för riksdagen snarast möjligt framlägga resultatet av en sådan utredning jämte förslag till av utredningen betingade ändringar i den ecklesiastika boställsordningen och andra ifrågakommande författningar.

2:o) Riksdagens skrivelse den 2 juni 1923, nr 313, vari riksdagen begärt, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, under vilka betingelser, i vidare mån än nu är medgivet, möjlighet kunde beredas till *upplåtande av tomtmark* från ecklesiastika löneboställen, så snart den plats, där bostället är beläget, kan anses *lämpad för uppkomsten av ett samhälle* såsom medelpunkt för kommunens ekonomiska liv.

3:o) Riksdagens skrivelse den 7 maj 1924, nr 142, vari riksdagen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt föranstalta om utredning rörande beredandet av större möjligheter för *upplåtande av* ecklesiastik jord till *smärre jordbruk och egna hem* samt för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunna föranledas.

De spörsmål, som bragts å bane genom ovan angivna riksdagsskrivelser, äro av synnerligen komplicerad natur. En närmare redogörelse för dessa förhållanden har lämnats av kyrkofondskommittén i ett den 6 mars 1920 avgivet utlåtande över en till grund för riksdagsskrivelsen nr 179/1920 liggande motion. Här må blott erinras om den bakom hela detta problem liggande frågan om kronans rättsliga ställning till den kyrkliga jorden och vidden av dess befogenheter över densamma.

I avsikt att undvika vissa av de svårigheter, som ansetts förbundna med en upplåtelse av ecklesiastik jord under äganderätt, och härigenom möjliggöra ett snabbare tillgodoseende av syftemålet med riksdagsskrivelsen nr 142/1924 har i en vid årets riksdag i första kammaren väckt motion, nr 66, ifrågasatts, att den i nyssnämnda riksdagsskrivelse begärda utredningen måtte i första hand inriktas på att undersöka möjligheten av att, i avvaktan på vidare utredning, upplåta den ecklesiastika jorden till självständiga mindre jordbruk under *tryggad besittningsrätt.*

De på grundval av 1910 års lagstiftning fastställda löneregleringarna avse en tidsperiod av 20 år. För vissa pastorat utgår denna tid redan år 1934. På Kungl. Maj:ts prövning är beroende en mångfald framställningar — huvudsakligen från kyrkomötet — om ändringar i den ecklesiastika lönelagstiftningen. Senast har 1926 års kyrkomöte i skrivelse den 30 oktober 1926, nr 23, anhållit, att Kungl. Maj:t snarast ville vidtaga åtgärder för utarbetande och antagande av ändrade bestämmelser för prästerskapets avlöning att tillämpas i den mån nuvarande löneregleringar upphöra att gälla, ävensom uttalat sig för vissa riktlinjer för den nya lagstiftningen.

De framkomna reformförslagen gå i allmänhet ut på ändrade föreskrifter rörande löneutmätningen i syfte att öka och rättvisare avväga prästerskapets avlöningsförmåner, men man har även ifrågasatt vissa ändringar i den för närvarande gällande ordningen för prästlönernas bestridande genom bidrag från de kyrkliga kommunerna, kyrkofonden och statsverket.

Vid ett närmare övervägande av de föreliggande omständigheterna, vilka i det föregående kunnat endast mera antydningsvis beröras, har jag kommit till den uppfattningen, att här berörda komplex av spörsmål bör i hela sin omfattning göras

till föremål för en allsidig utredning, vid vilken följande omständigheter torde böra, bland andra, särskilt beaktas.

Vad först beträffar själva löneutmätningen, har det nu snart femtonåriga arbetet med fastställandet av nya löneregleringar för prästerskapet i de särskilda pastoraten enligt samstämmig mening hos de myndigheter, vilka haft att taga befattning med dessa ärenden, ådagalagt, att systemet, som medfört ett minutiöst utmätande av lönebelopp efter stundom så gott som ovägbara grunder, måste förenklas. Härtill kommer, att de för närvarande utgående lönerna i ett stort antal fall — särskilt gäller detta om komministersgraden — måste anses vara med hänsyn till tidsförhållandena alltför knappa.

Vidare synes mycket sannolikt, att man måste skrida till en i viss mån förändrad avvägning av den invecklade repartition för prästlönernas bestridande, som enligt nu gällande ordning äger rum mellan pastoraten och kyrkofonden. Förutom de mera principiella anmärkningar, som kunna riktas mot det nuvarande systemet, kan man ej förbise, att detta i oerhörd grad försvårar varje mera exakt beräkning av den ökade belastning, som kommer att åvila kyrkofonden vid en ifrågasatt löneförbättring för prästerskapet. Härtill kommer, att omläggningen av grunderna för repartitionen torde befinnas utgöra en nödvändig förutsättning för att löneboställenas förvaltning skall kunna effektivt förenklas.

Vad sistberörda spörsmål beträffar, har det synts mig nödigt att göra en förutsättningslös undersökning av de olika lösningar, som härvid kunna ifrågakomma. Sålunda torde till en början böra undersökas, huruvida löneboställena, under fullföljande av den utvecklingslinje, som ledde till 1910 års reglering på detta område, må kunna helt avkopplas från de servitut in natura, som för närvarande belasta dem. I övervägande skulle här komma frågan om tjänstbarhetssystemets avveckling, om lämpligheten av s. k. prästerliga småbruk (de nuvarande prästgårdarnas utökning med så mycket jord, att prästen själv skulle kunna förskaffa sig tillgång till skjuts och vissa naturaförmåner såsom mjölk m. m.) samt om upphörande av de utsyningsrättigheter avseende ved och byggnadstimmer, som tillkomma dels vederbörande prästerlige tjänstinnehavare, dels ock, för vissa ändamål, församling och pastorat.

Vidkommande därefter spörsmålet om sättet för boställsegendomarnas förvaltning och reglerna för dispositionen av den från desamma härflytande avkastningen torde undersökningen särskilt böra inriktas på de två motsatta huvudlinjer, som erbjuda sig. Antingen kan här ifrågakomma ett fullföljande av den redan 1910 delvis genomförda centraliseringen i nämnda hänseenden, så att löneboställena bringas i samma ställning till kyrkofonden som statens domäner till domänfonden, eller ock kan man vidtaga långt gående åtgärder i decentraliserande syfte t. ex. genom löneboställenas fakultativa överlämnande till pastoraten till viss friare nyttjanderätt mot ett årligt för en längre tidsperiod fastställt avgäldsbelopp, således närmast en avveckling, ehuruväl icke fullständig, av den statliga förvaltningen av dessa boställen.

Vid en utredning av spörsmålet om lämpligaste sättet för förvaltningen av den ecklesiastika jorden träder med nödvändighet i förgrunden frågan om försäljning i större omfattning av dessa boställsfastigheter eller deras upplåtande under den ena eller andra formen av tryggad besittningsrätt. Men alldeles oavsett detta samband med det stora lönelagstiftningsproblemet är det enligt min mening nödvändigt att omedelbart upptaga till behandling de framställningar, som innefattas i förut berörda tre riksdagsskrivelser. Det synes mig nämligen, som om de synpunkter av social natur, varåt sagda skrivelser giva uttryck, skulle vara så vägande och det behov, det här gäller att tillfredsställa, vara så starkt, att något ytterligare uppskov med denna utredning icke kan försvaras. Ehuru jag villigt erkänner de svårigheter,

som måste uppstå, därest denna s. k. jordsociala fråga behandlas särskilt för sig, innan grunderna för den nya löne- och boställslagstiftningen blivit fastslagna, anser jag det därför vara nödigt, att de av riksdagen gjorda framställningarna upptagas till behandling redan på ett mycket tidigt stadium av den stora utredning, som på detta område måste verkställas. I detta sammanhang vill jag framhålla, att det enligt min mening ingalunda kan anses säkert, att ett tillgodoseende av här ifrågavarande behov, genom vidgade möjligheter till försäljning av ecklesiastik jord i anslutning till nuvarande lagstiftning på detta område, kommer att möta större svårigheter än samma behovs tillgodoseende genom upplåtelse under åborätt eller annan form av s. k. tryggad besittningsrätt.

Ett problem, som givetvis måste upptagas till behandling i samband med försäljningsfrågan, är spörsmålet om köpeskillingsmedlens placering på ett eller annat sätt i s. k. värdebeständig valuta.

Jag övergår härefter till att i korthet redogöra för hur jag tänkt mig planläggningen av en blivande utredning i dessa ämnen.

Med hänsyn till den synnerligen komplicerade beskaffenheten av det komplex av frågor, som det här gäller att behandla, och den mångfald av olika meningar, som på detta område gjort och alltjämt gör sig gällande, har det synts mig mest praktiskt, att utredningsarbetet till en början begränsades till ett klarläggande av de olika vägar, som kunna ifrågakomma vid de särskilda frågornas lösning. De skäl, som kunna anföras för och emot en lösning efter den ena eller andra linjen, torde härvid böra vägas mot varandra. Vidare skulle man undersöka de konsekvenser, som en viss lösning av en särskild fråga medför beträffande lösningen av övriga frågor. Såsom ett resultat av denna undersökning skulle framkomma en redogörelse för de huvudalternativ till ny avlönings- och boställslagstiftning, som synas på allvar förtjäna att tagas under övervägande.

Den utredning, som här nämnts, torde kunna i allt väsentligt verkställas på grundval av redan förefintligt statistiskt och annat material. Med hänsyn härtill och då denna förberedande undersökning icke skulle avse framläggande av utarbetade författningsförslag, lärer resultatet av utredningen kunna förväntas föreligga inom jämförelsevis kort tid.

Antalet sakkunniga torde kunna begränsas till tre. Dock bör beredas möjlighet att vid behandling av särskilda frågor tillkalla ytterligare sakkunniga.

Sedan vederbörande myndigheter och andra intresserade beretts tillfälle att yttra sig över de sakkunnigas betänkande, torde utredningen böra fortsättas i syfte att framlägga ett i detalj utformat förslag till ny lagstiftning på detta område.

Förutberörda tre sakkunniga skulle få särskilt uppdrag att skyndsamt verkställa den av riksdagen begärda utredningen rörande möjligheten att upplåta ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem samt därvid särskilt undersöka lämpligheten av en upplåtelse under stadgad besittningsrätt.

Under åberopande av vad jag förut anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga chefen för ecklesiastikdepartementet att

dels tillkalla högst tre sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning av frågan rörande nya grunder för lagstiftningen om prästerskapets avlöning samt dispositionen och förvaltningen av prästlönejorden,

dels anmoda en av de sakkunniga att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar,

dels, om så skulle visa sig erforderligt, tillkalla särskild sekreterare åt de sakkunniga eller uppdraga åt en av de sakkunniga att tillika tjänstgöra såsom sekreterare,

dels, då de sakkunniga anmäla sig i särskilda fall för kortare tider behöva förstärkning för behandling av förekommande frågor, för ändamålet tillkalla ytterligare sakkunniga,

dels ock uppdraga åt de sakkunniga att skyndsamt verkställa den av riksdagen begärda utredningen rörande möjligheten att upplåta ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem samt därvid tillika undersöka lämpligheten av en upplåtelse under stadgad besittningsrätt.

— —

Slutligen hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte medgiva, att utdrag av statsrådsprotokollet i denna punkt får offentliggöras.

Vad föredragande departementschefen sålunda under instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifalla.

Bil. 2.

Förteckning å de ärenden och utredningar, som överlämnats till de sakkunniga för att tagas i övervägande vid fullgörandet av de sakkunnigas uppdrag.

1) Petition av präster inom Lunds m. fl. stift om vissa ändringar i prästlöneregleringslagen;

2) domkapitlets i Linköping framställning den 29 november 1916 angående revision av 1910 års prästlöneregleringslagar m. m. jämte i detta ämne av övriga domkapitel m. fl. vederbörande avgivna utlåtanden;

3) allmänna svenska prästföreningens centralstyrelses skrivelse den 17 januari 1917 ang. ändring i lagarna den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning m. m. jämte däröver avgivna yttranden;

4) av hovrättsrådet K. J. Ekman, i egenskap av sakkunnig för fortsatt beredning av frågor angående reglering av prästerskapets löneförmåner, den 20 januari 1927 avgivet, till Kungl. Maj:t överlämnat yttrande över ifrågasatta ändringar i lagarna om reglering av prästerskapets avlöning jämte förslag till lag angående beräkning av viss del av prästerskapets avlöning efter markegång ävensom däröver avgivna yttranden;

5) biskopskonferensens framställning den 27 november 1917 angående revision av 1910 års prästlöneregleringslagar m. m.;

6) handlingarna till nådiga beslutet den 15 mars 1918 angående ersättning till domkapitlet i Linköping för vid av- och tillträdessyn å komministersbostället i Pelarne församling utdömt belopp;

7) kyrkomötets skrivelse den 19 juni 1918, nr 17, angående ändrad lydelse av 9 § kyrkofondslagen jämte däröver avgivna yttranden;

8) kyrkomötets skrivelse den 21 juni 1918, nr 28, angående revision av 1910 års prästlöneregleringslagar m. m.;

9) Lunds domkapitels skrivelse den 27 december 1918 angående ändring av lagen om prästerskapets avlöning;

10) Lunds domkapitels skrivelse den 8 oktober 1919 angående revision av 1910 års prästlöneregleringslagar m. m.;

11) framställning av vissa prästmän i Lunds stift angående kyrkoherdars och komministrars rätt till bränsle eller ersättning därför samt däröver avgivna utlåtanden;

12) kyrkomötets skrivelse den 23 november 1920, nr 38, angående ändrad lydelse av 11 § prästlöneregleringslagen jämte däröver avgivet yttrande;

13) kyrkomötets skrivelse den 23 november 1920, nr 39, angående beredande åt prästerskapet av fri vedbrand jämte däröver avgivet yttrande;

14) av kyrkofondskommittén verkställd utredning rörande Sveriges prästskogar;

15) kyrkofondskommitténs skrivelse den 31 maj 1921 med förslag till lagbestämmelser för möjliggörande av inköp av skogsfastigheter jämte däröver avgivna yttranden;

16) Luleå stifts prästmötes framställning den 7 september 1921 angående revision av prästerliga avlöningslagarna jämte däröver avgivet yttrande;

17) riksdagens skrivelse den 2 juni 1923, nr 313, angående underlättande i vissa fall av avsöndring utav mark från ecklesiastikt löneboställe till tomt jämte däröver avgivna yttranden;

18) kyrkofondskommitténs betänkande och förslag den 31 maj 1923 angående förvaltningen av kyrkofonden och övriga till prästerskapets avlöning anslagna medel jämte däröver avgivna yttranden;

19) kyrkofondskommitténs utlåtande den 31 maj 1923 i fråga om en allmän revision av de prästerliga lönelagarna;

20) allmänna svenska prästföreningens centralstyrelses framställning i juli 1924 angående utbetalning månadsvis i förskott av prästerskapets avlöning och kyrkomötets skrivelse den 26 oktober 1925, nr 14, angående utbetalande av prästerskapets löner månadsvis i efterskott jämte över sagda framställning och skrivelse avgivna yttranden;

21) biskopsmötets framställning den 17 januari 1925 angående åtgärders vidtagande för ändring av prästlöneregleringslagarna;

22) allmänna svenska prästföreningens centralstyrelses framställning i januari 1925 angående åtgärder för effektiv reglering av prästerskapets löner;

23) Strängnäs stiftsmötes skrivelse den 12 mars 1925 angående utredning rörande möjligheten att ur kyrkofonden bestrida kostnaden för ålderstillägg åt prästerskapet;

24) kyrkomötets skrivelse den 2 november 1925, nr 22, angående bidrag ur kyrkofonden för anskaffande av predikobiträde åt präst, som jämte egen tjänst uppehåller annan befattning, jämte däröver avgivna yttranden;

25) kyrkomötets skrivelse den 3 november 1925, nr 29, angående ändrad lydelse av 11 § 4 mom. i prästlöneregleringslagen jämte däröver avgivet yttrande;

26) kyrkomötets skrivelse den 3 november 1925, nr 36, angående ändrad lydelse av 6 § 9 mom. kyrkofondslagen jämte däröver avgivna yttranden;

27) kyrkomötets skrivelse den 7 november 1925, nr 51, angående användning av medel, som inflyta vid försäljning av ecklesiastik boställsjord, jämte däröver avgivna yttranden;

28) kyrkomötets skrivelse den 6 november 1925, nr 46, angående ändrad lydelse av 14 § 3 mom. prästlöneregleringslagen jämte däröver avgivna yttranden;

29) kyrkomötets skrivelse den 6 november 1925, nr 48, angående reseersättning åt präst, anställd vid allmänt läroverk m. m. under tid, då han är förordnad att biträda vid eller uppehålla prästerlig befattning, jämte däröver avgivna yttranden;

30) kyrkomötets skrivelse den 7 november 1925, nr 52, angående inrättande av en myndighet för kyrkofonden;

31) kyrkomötets skrivelse den 30 oktober 1926, nr 23, angående nya bestämmelser rörande prästerskapets avlöning jämte däröver avgivna yttranden;

32) allmänna svenska prästföreningens centralstyrelses framställning (inkommen till ecklesiastikdepartementet den 10 mars 1927) angående förbättring snarast möjligt av prästerskapets lönevillkor;

33) Uppsala domkapitels skrivelse den 4 maj 1927 angående inrättande av stiftsfogdebefattningar;

34) biskopsmötets delegations skrivelse i mars 1928 angående höjning av den till prästerskapet utgående tillfälliga löneförbättringen;

35) riksdagens skrivelse den 4 maj 1920, nr 179, angående ecklesiastik jords styckning och upplåtande för nybildning av mindre jordbruk;

36) riksdagens skrivelse den 7 maj 1924, nr 142, angående beredande av ökad möjlighet för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem;

37) Luleå stifts prästmötes skrivelse den 5 oktober 1921, Göteborgs stifts präst-

mötes skrivelse den 1 november 1921 och Härnösands stifts prästmötes skrivelse den 20 juli 1927 angående vidtagande av åtgärder för möjliggörande av anställande av skrivbiträden å mera arbetstyngda pastorsexpeditioner jämte däröver avgivna yttranden;

38) biskopsmötets skrivelse den 26 november 1928 angående meddelande av bestämmelser om skrivbiträdes anställande å vissa pastorsexpeditioner;

39) femtonde allmänna kyrkliga mötets ombudsförsamlings skrivelse den 9 april 1929 rörande samma fråga;

40) styrelsens för »Föreningen Arrendatorer av ecklesiastika hemman i Skåne u. p. a.» skrivelse den 10 april 1929 om ändring av vissa bestämmelser i ecklesiastik arrendeförordning;

41) domkapitlets i Strängnäs skrivelse den 4 september 1929 angående inrättande av stiftsfogdebefattningar; samt

42) riksantikvariens skrivelse den 3 mars 1925 angående viss ändring i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar med däröver avgivna yttranden.

Bil. 3.

Sammanfattning av förarbetena till 1910 års prästerliga lönelagstiftning med särskild hänsyn till beskattningsfrågan.

Viktigare inom riksdagarna åren 1892—1897 väckta förslag rörande ändring i prästerskapets löneförhållanden.

Den erfarenhet, som successivt uppsamlades rörande utfallet av de löneregleringar, vilka fastställts på grundval av kungl. förordningen angående allmänt ordnande av prästerskapets inkomster den 11 juli 1862, ledde snart nog till den allmänna insikten, att nämnda förordning icke skulle kunna bibehållas såsom grund för det framtida ordnandet av prästerskapets löneförhållanden. Det dröjde likvisst till seklets sista årtionde, innan reformtankarna på detta område togo form i direkta förslag inom riksdagen.

1892 års riksdag.

Vid 1892 års lagtima riksdag väcktes av kontraktsprosten O. W. Redelius inom andra kammaren en motion, nr 112, vilken avsåg utarbetande och framläggande för riksdagen av förslag till lag angående ny lönereglering för rikets prästerskap. I motionen framhölls, såsom en bland de huvudgrunder, på vilka ett dylikt förslag borde byggas, att avgifter till statskyrkans präster såväl för fastighet som för inkomst av kapital eller arbete och för person borde ingå till statsverket, vilket i stället skulle utfylla vad i lönerna erfordrades utöver boställenas nettoavkastning.

Lagutskottet, till vilket motionen hänvisades, anförde bland annat (utlåtande nr 29), hurusom förslaget innefattade »en fullständig brytning med den i församlingarnas självbestämningsrätt innerst grundade princip, enligt vilken sedan uråldriga tider församlingarna inom den svenska kyrkan själva avlönat sina själasörjare». Motionen avstyrktes av utskottet. I första kammaren bifölls utskottets hemställan utan debatt. Vid ärendets behandling i andra kammaren framhölls av motionären bland annat, att den av utskottet berörda brytningen redan ägt rum, i det församlingarna med tillkomsten av 1862 års förordning fråntagits rätten att med sitt prästerskap överenskomma om avlöningen. Vid företagen votering samlade motionen endast 25 röster.

1893 års riksdag.

Samma person återkom vid 1893 års riksdag med en förnyad motion i ämnet (A. K. nr 120), vari hemställdes om revision av 1862 års förordning i syfte att prästerskapets kontanta avlöning måtte utgå av statsverket och prästerna åtnjuta in natura endast bostad med trädgård, erforderlig ämbetsskjuts samt vedbrand, där bostället därtill lämnade tillgång. I motiveringen anfördes bland annat, hurusom anordningen skulle medföra fördelar såväl för de särskilda församlingarna, prästerskapet och det borgerliga samhället som för svenska kyrkan i dess helhet.

Lagutskottet åberopade väsentligen sitt yttrande vid föregående års riksdag, och i första kammaren godkändes utskottets utlåtande jämväl denna gång utan debatt. Inom andra kammaren framhölls av motionären, hurusom det väl numera icke kunde bestridas, att prästerna vore statens tjänstemän — »man må nu tycka om det eller icke, så är det i alla fall så»; och en annan talare, f. d. landshövdingen Wästfelt, påvisade, att prästerskapets löneinkomster ovillkorligen vore tjänstemannalöner och av staten garanterade. Ett beslut i motionens riktning skulle — enligt talarens

mening — utan tvivel åstadkomma större självständighet och ett bättre förhållande mellan prästerskap och församlingar. Motionen vann även i övrigt under debatten i denna kammare icke ringa anslutning. Särskilt understöddes den av flera landsbygdsrepresentanter. Vid omröstningen, varvid motionärens förslag denna gång samlade 56 röster, godkändes emellertid utskottets betänkande.

På sätt framgår av den i avdelning I av betänkandet lämnade historiska översikten var vid denna tid skattskyldigheten till prästerskapet allt fortfarande i det väsentliga bestämd efter samma grunder som under den katolska tiden. Det var sålunda alltjämt jordbruket, som hade att bära den huvudsakliga anparten av de bidrag, som måste upptagas för prästernas avlöning. Emellertid hade genom beslut vid 1892 års urtima riksdag och den därefter den 2 december samma år utfärdade lagen angående avskrivning av de å viss jord vilande grundskatter på ett annat nära liggande område av beskattningsväsendet en betydande lindring och utjämning åvägabragts av skattetungan för jordbruket. Denna skattereform gav en helt naturlig impuls till yrkanden å en skyndsammast möjlig avveckling jämväl av det gällande föråldrade prästerliga beskattningssystemet. Då prästlöneregleringsfrågan åter fördes fram på dagordningen vid riksdagarna 1896 och 1897, blev det ej heller de eljest erkända bristerna beträffande själva lönesättet och löneutmätningen utan den alltmer överklagade tungan och ojämnheten i beskattningen, som kom att dominera frågeställningen.

1896 års riksdag.

I motion vid 1896 års riksdag i andra kammaren, nr 52, hemställde ölandsrepresentanten, kammarens vice talman, A. P. Danielson, bland annat om utredning i syfte, att den prästerliga tionden måtte avskrivas i samma ordning som övriga grundskatter. Riksdagen borde anvisa ett belopp, som svarade mot tionden, att utgå till prästerskapets avlöning, antingen sålunda, att beloppet betalades omedelbart till prästerna mot motsvarande minskning i de avgifter, som utgjordes till dem av tiondeskyldig jord, eller ock utginge såsom lindring till ägarna av sådan jord för den tid, då skedda löneregleringar gällde; allt i syfte att, när tiden för då gällande löneregleringar tilländagått och tiondens hela avskrivning ägt rum, staten skulle övertaga hela det belopp till prästerskapets avlöning, som dittills utgått därtill av tiondeskyldig jord.

Motionärens hemställan upptog vidare:

1) upprättande av förslag till lönestat för prästerskapet i riket, avsedd att gälla från och med 1912;

2) utredning, huruvida förefintliga boställen lämpligen borde efter uppskattning och mot avdrag på lönen för tjänstinnehavaren bibehållas eller endast bostad med trädgårdsland åt honom upplåtas och boställena överlämnas till pastoraten mot viss avgift eller för statsverkets räkning utarrenderas;

3) uppgörande av förslag till dels de förändringar ej mindre i 1862 års förordning än i övriga frågan berörande lagrum, dels även de villkor, som kunde finnas nödiga för statens övertagande av avlöningen till rikets prästerskap såsom till övriga statens tjänstemän; samt

4) upprättande av förslag till pensionsstat för prästerskapet.

I motiveringen anfördes bland annat: Det kunde ej med skäl sägas, att den egentliga själavården vore en församlingens ensak, som det borde ankomma uteslutande på henne att uppehålla, ty våra gudstjänster vore offentliga, och vilken person, som så önskade, ägde tillträde till dem. Den egentliga själavården kunde ej vara mera en församlingens ensak än folkskolebildningen, som staten länge sedan funnit vara en för hela riket viktig angelägenhet, och vartill riksdagen därför anvisat betydliga medel, så att till folkskollärarnas avlöning då årligen av staten utbetaltes över fyra miljoner kronor.

Sammansatta stats- och lagutskottet, under ordförandeskap av biskopen Gottfrid Billing, yttrade sig över motionen i sitt utlåtande nr 13. Enligt utskottets mening skulle den föreslagna anordningen, som antagligen skulle hava till följd, att tillsättningen av alla prästerliga tjänster överginge till staten, vara av djupt ingripande betydelse och medföra en fullständig omgestaltning av förhållandet mellan stat och kyrka samt mellan församling och dess prästerskap. Statens inflytande på kyrkan skulle ökas. Då utskottet hölle före, att utvecklingen i detta hänseende ingalunda borde gå i den riktning, vartill genomförandet av motionärens förslag skulle leda, hade utskottet, som jämväl tagit hänsyn till den betydliga ökning i statsbudgeten, som därav skulle påkallas, funnit sig icke böra förorda en framställning till Kungl. Maj:t enligt motionärens förslag. Av utskottet erkändes emellertid, hurusom i motionen berördes »ämnen, som äro värda synnerlig uppmärksamhet». Men utskottet hade intet annat uppslag till de framförda spörsmålens lösning än uttalandet, att, då tiden för då gällande löneregleringar ginge till ända, »i viss mån förändrade grunder böra i berörda hänseenden göras gällande».

I första kammaren godkändes utskottsutlåtandet, men andra kammaren biföll utan votering motionärens skrivelseförslag.

Från debatten i sistnämnda kammare kunna förtjäna återgivas några synpunkter, som med många instämmanden framfördes av stockholmsrepresentanten A. Hedin: Utskottets farhågor för konsekvenserna av motionärens förslag vore knappast grundade. Staten bidroge i själva verket för det dåvarande i ganska väsentlig mån till avlönande av folkskollärarna, men, såvitt talaren visste, hade ingen sagt, att därav rimligen skulle följa, att till statens dåvarande lagstiftnings- och inspektionsrätt beträffande folkskoleväsendet skulle läggas, att statsmakten även skulle få rätt att övertaga den omedelbara förvaltningen av folkskolans angelägenheter och taga hand om utnämningen av folkskollärare. Naturligtvis kunde man icke ifrågasätta, att Kungl. Maj:t skulle göra det, men man kunde ju tänka sig, att denna utnämningsrätt skulle överlämnas åt en av Kungl. Maj:t beroende vare sig central eller lokal styrelse. Men talaren hade aldrig hört någon säga, att detta vore en konsekvens, som man kunde befara, därför att staten i mycket väsentlig mån gått in på att med kommunerna dela kostnaderna för folkskollärarnas avlöning. Betraktade man saken så, d. v. s. upphörde man att tänka sig snart sagt ett slags principiell opposition mellan kommunernas och statens intressen, syntes det talaren, som om motionärens förslag, i vad det avsåge en skatteförändring, närmast vore att betrakta såsom en omläggning av skatt, vilken kunde och borde och, såvitt den utfördes på ett någorlunda rimligt och förnuftigt sätt, ovillkorligen skulle medföra en större jämnhet och likhet i utgörande av en skattebörda, vilken, såvitt talaren förstode, icke rätteligen borde betraktas såsom en specifik kommunal skattebörda, utan såsom en skattebörda för ett allmänt statsintresse, nämligen så länge en statskyrka ägde bestånd.

1897 års riksdag. Vid 1897 års riksdag fördes den prästerliga avlöningsfrågan fram i tre särskilda motioner, nämligen:

1) av förenämnde A. P. Danielson (A. K. nr 61),
2) av friherre von Knorring (A. K. nr 95), samt
3) av f. d. landshövdingen Treffenberg (F. K. nr 3).

Motion A. K. nr 61. Motionen nr 61 var i stort sett likalydande med samme motionärs framställning vid den nästföregående riksdagen. Motionären hade emellertid däri tillagt, att han med sitt förslag icke avsett att fråntaga församlingen dess valrätt till präst. Det syntes nämligen motionären, att åtminstone samma, om ej starkare skäl talade för församlingens valrätt till präst som till folkskollärare, även om motionen bleve antagen, ty i bägge fallen komme församlingen att bidraga till dessa tjänstemäns av-

löning, vad prästen beträffade genom boställets beräknade avkastning och genom skyldigheten att bygga och underhålla boställets åbyggnader m. m.

Motionen nr 95 rörde uteslutande skattskyldigheten till prästerskapet. I motionen hemställdes, »det Kongl. Maj:t täcktes efter verkställd utredning av den skattskyldighet till prästerskapet, som nu åligger församlingarna, var för sig, så fort sig göra låter, helst till 1899 års riksdag, framlägga förslag därom att de, som i en församling nu äro skattskyldige till prästerskapet, skola erhålla full ersättning för sina utskylder till detsamma på så sätt, att det inom församlingen erforderliga ersättningsbeloppet betalas till minst en tredjedel genom statsmedel och till högst två tredjedelar genom utdebitering på alla församlingens medlemmar efter fyrk eller bevillningskrona, prästerskapets egna fyrkar eller bevillningskronor undantagna, samt därjämte förslag till de ändringar i nu gällande kommunallagstiftning, vartill vidtagande av en sådan åtgärd kan föranleda». Motion A. K. nr 95.

I motionen nr 3 upptogs till behandling ett flertal av de omständigheter, som äga samband med det prästerliga avlöningsväsendet. I den vidlyftiga framställningen gjordes bland annat följande uttalanden: Den fordran torde böra uppställas, att prästerskapets avlöning skulle utgöras genom bidrag av församlingarna och inkomst från boställena. Genom uttalande i sådant syfte skulle riksdagen visa sig dela den åsikt, som omfattats av sammansatta stats- och lagutskottet vid 1896 års riksdag och som sannolikt hyllades tämligen allmänt både av prästerskapet och av församlingarna. Den konsekvens av statens övertagande av prästerskapets avlöning, som nämnda utskott befarat — att tillsättningen av alla prästerliga tjänster skulle övergå till staten — kunde ju visserligen tänkas inträffa. Men med hänsyn till de allt annat än uppbyggliga intriger, som ofta nog föreginge prästval, och det maktmissbruk, vartill församlingarna vid utövningen av sin tillsättningsrätt, till skada både för sig själva och för prästerskapet, icke sällan gjort sig skyldiga, ansåge motionären det vara mycket tvivelaktigt, huruvida utnämningsrättens överlämnande till Konungen skulle innebära någon verklig olycka. I Norge hade, som bekant, en dylik befogenhet länge tillkommit och tillkomme fortfarande Konungen utan att det kristliga församlingslivet — vad som väl härvid måste vara det avgörande — därpå veterligen tagit någon skada. Motion F. K. nr 3.

Däremot syntes det motionären, att ett annat och vida kraftigare skäl kunde anföras till förmån för yrkandet, att alla prästerskapet enligt lag tillerkända avlöningsförmåner, evad de utginge genom bidrag från församlingarna eller medelst inkomst från boställena, fortfarande skulle vara oförytterlig *kyrkoegendom*. Det måste nämligen vara av stor vikt, att även i materiellt hänseende en tryggad ställning bereddes kyrkan gentemot staten, enär därigenom en självständig samverkan mellan bägge lämpligast befordrades. Ett uppgivande härav skulle »tvinga vår kyrka att leva på riksdagens nådebröd».

Motionärens förslag upptog följande anordningar:

att alla från församlingarna till prästerskapets avlöning utgående bidrag jämte arrendena för de ecklesiastika boställena skulle av kronans tjänstemän debiteras, uppbäras och redovisas i sammanhang med den allmänna uppbörden samt av Konungens befallningshavande levereras till statskontoret;

att likaledes till statskontoret skulle levereras de andelar av skogsförsäljningsmedlen, vilka, utan att ingå till löneregleringsfonden, tillfölle innehavarna av vissa ecklesiastika boställen; samt

att det därefter skulle åligga statskontoret att av berörda medel och av de avlöningsmedel, vilka utginge från den under statskontorets egen förvaltning stående prästlöneregleringsfonden, tillhandahålla vederbörande domkapitel de andelar av berörda avlöningsmedel, som på varje stift belöpte.

Beträffande denna »visserligen radikala men också enligt min övertygelse enda

verksamma utvägen att genom betydligt utvidgande av överflyttningsrätten göra alla för prästerskapets avlöning avsedda tillgångar för ändamålet disponibla», väntade sig motionären det huvudsakligaste motståndet mot sitt förslag; »ty» — yttrar motionären vidare — »jag har ingalunda förbisett, att man genom en sådan medgiven rätt till fri disposition av de prästerliga lönetillgångarna kommer att, vad särskilt församlingsavgifterna angår, bryta med den urgamla regeln, att varje församling bör avlöna sin präst».

Sammansatta stats- och lagutskottet.

Ovan omförmälda vid 1897 års riksdag väckta motioner överlämnades till sammansatta stats- och lagutskottet, som med anledning av dem avgav gemensamt utlåtande, nr 7. I utlåtandet behandlades ingående utjämningsproblemet i hela dess vidd, omfattande sålunda de tre skilda spörsmålen: *utjämningen skatteobjekten emellan, utjämningen av lönebeloppen* och *utjämningen av skattetungan de kyrkliga menigheterna inbördes.*

Vidkommande den tredje av de här sist angivna frågorna anfördes av utskottet, bland annat, följande:

De av motionärerna föreslagna åtgärder att direkt eller indirekt göra prästerskapet till av staten avlönade tjänstemän kunde utskottet ej tillstyrka och således ej heller de yrkanden i motionerna, som med sagda förslag stode i oskiljaktigt sammanhang. Ett sådant förfarande skulle nämligen enligt utskottets åsikt alltför djupt ingripa i de dåvarande, sedan gammalt rotfästade kyrkliga förhållandena. Det skulle förändra statens och kyrkans ställning till varandra, ävensom förhållandet mellan de enskilda församlingarna och deras prästerskap. Utskottet vore därjämte övertygat, att det i allmänhet icke skulle i församlingarna mottagas med välvilja. Av dessa skäl funne utskottet sig böra vidhålla den uppfattning, som sammansatta stats- och lagutskottet vid 1896 års riksdag i anledning av en då väckt motion hävdat, och såsom sin åsikt uttala, att den grundsatsen borde fortfarande gälla, att avgifter, som av en församling till dess prästerskap utgjordes, ej finge till avlönande av en annan församlings prästerskap användas, vilken grundsats funnes tydligt uttryckt i § 9 av kungl. förordningen den 11 juli 1862. De jämkningar och förbättringar i dåvarande avlöningsskyldighet för församlingarna och avlöningsrätt för prästerskapet, som vore nödvändiga, borde därför enligt utskottets mening äga rum med bibehållande av nämnda grundsats.

Men utskottet hade trott sig finna, att utan rubbning av samma grundsats en viss lindring på av motionärerna antydd väg likväl skulle kunna beredas församlingarna. Enär nämligen det svenska prästerskapet småningom erhållit allt flera ämbetsåligganden, vilka ej kunde anses vara av kyrklig art, och som icke heller motiverades av den enskilda församlingens behov, utan av statshänsyn, funne utskottet, att från detta förhållande goda skäl kunde hämtas för att statsbidrag i någon mån lämnades till prästerskapets avlöning. På vad sätt detta lämpligen borde kunna ske och i vilken omfattning det kunde bliva erforderligt, torde kunna bestämmas först sedan berörda utredning verkställts.

Såsom ytterligare underlättande ernåendet av den önskade jämnare fördelningen i alla här ovan omförmälda avseenden kunde flera utvägar påpekas, och åtskilliga vore även av motionärerna antydda. Bland dem vore indragning av vissa komministraturer en. Ehuru utskottet antoge, att en sådan åtgärd skulle stöta på motstånd inom åtskilliga församlingar, och ehuru utskottet ansåge, att därvid billig hänsyn borde tagas till församlingarnas behov och önskningar, hölle utskottet dock före, att flerstädes, isynnerhet där två präster bodde och tjänstgjorde i en och samma församling, en indragning kunde utan skada ske.

Därjämte ansåge utskottet det böra tagas i övervägande, huruvida icke på vissa orter, synnerligast sådana med gammal odling, varest församlingarna vore jämförelsevis små och kyrkorna låge nära varandra, en sammanslagning utav smärre

pastorat kunde äga rum, ehuruväl häremot ännu större svårigheter kunde komma att uppstå än vad ovan nämnts.

I sammanhang därmed vore även att beakta, om icke åtskilliga komministraturer borde förvandlas till självständiga pastorat.

Genom dylika indragningar och sammanslagningar skulle flerstädes frågan om prästerskapets avlöning kunna på tillfredsställande sätt lösas, utan att prästens förmåga att fullgöra sina ämbetsåligganden behövde genom göromålens ökning äventyras. I de fall åter, där dessa åtgärder ej kunde vidtagas, måste man tillse, huruvida ej bidrag från annat håll kunde lämnas åt församlingar, som bleve för svaga att kunna bereda sin herde anständig bärgning. Därvid borde först ifrågakomma att använda medel ur prästerskapets löneregleringsfond. Även om det ej vore klokt att årligen från denna utdela årets hela inkomst, då därigenom lätt ett följande års bidrag bleve mindre än ett föregående års, så föreställde sig utskottet, att möjligen mera än dittills av densamma kunde disponeras. En utredning därom syntes vara erforderlig. Möjligen skulle också denna fond, utan att § 9 i ovannämnda kungl. förordning av den 11 juli 1862 för nära träddes, kunna få ytterligare tillskott från andra håll, synnerligast såsom en följd av en sådan omreglering av de prästerliga befattningarna, varom ovan nämnts.

Vidkommande de ecklesiastika boställenas skogsfond ville utskottet, utan att närmare inlåta sig på frågan om dess tillkomst och dittillsvarande användning, blott uttala den mening, att, sedan av densamma bekostats skogsindelningar och vissa andra nödiga utgifter, hädanefter dess avkastning huvudsakligen borde kunna användas till samma ändamål som löneregleringsfondens.

Riksdagens skrivelse den 5 maj 1897.

Utskottsuttalandet godkändes av riksdagen, och i anslutning till detta avlät riksdagen den 5 maj 1897 underdånig skrivelse angående ändring i prästerskapets avlöningsförhållanden, vari riksdagen anhöll, bland annat:

att Kungl. Maj:t täcktes, efter verkställd utredning av på frågan inverkande omständigheter, till riksdagens godkännande framlägga de grunder, som ansåges böra bliva bestämmande vid reglerandet av prästerskapets avlöning, sedan tiden för då gällande lönekonventioner utlupit;

att vid utredandet av berörda grunder särskild hänsyn måtte tagas bland annat därtill:

huruvida icke en utjämning borde åstadkommas i avseende på de bidrag till prästerskapets avlöning, som utginge från olika skatteobjekt, och i vad mån staten borde bidraga till avlöningen;

huruvida icke från tillgängliga fonder bidrag kunde lämnas till avlöning åt prästerskapet i de församlingar, som eljest skulle därav oskäligt betungas;

huruvida en utjämning i viss mån av olikheterna uti prästerskapets avlöning inom olika församlingar och tjänstegrader kunde äga rum, så att varje präst kunde erhålla anständig bärgning;

huruvida icke vissa komministraturer borde och kunde indragas och andra förvandlas till pastorsbeställningar;

huruvida en sammanslagning av smärre pastorat kunde äga rum;

huruvida icke avkastningen av prästerskapets löneregleringsfond och de ecklesiastika boställenas skogsfond borde i större omfattning än dittills tagas i anspråk för prästerskapets avlöning;

huruvida icke förändrad ordning för prästboställenas utarrendering borde stadgas med fäst avseende därpå, att boställena väl hävdades samt såväl församlingarnas som prästerskapets bästa tillgodosåges; samt

att Kungl. Maj:t täcktes i sammanhang med ovan omförmälda utredning även låta verkställa utredning angående möjligheten av och sättet för beredande av pension åt de prästmän, som av ålder eller sjukdom ej förmådde behörigen uppehålla sina

tjänster, samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Prästlöneregleringskommittén.

Genom beslut den 22 oktober 1897 tillsatte Kungl. Maj:t en kommitté, den s. k. prästlöneregleringskommittén, med uppdrag att verkställa den av riksdagen begärda utredningen.

Nämnda kommittés till trycket befordrade handlingar voro grupperade i tre avdelningar, av vilka den första utgör en »Samling af de på grund af kungl. förordningen den 11 juli 1862 af Kungl. Maj:t utfärdade resolutioner angående lönereglering för rikets prästerskap».

Den andra avdelningen innefattade kommitténs tid efter annan avgivna betänkanden och förslag. Dessa äro: I. »Betänkande och förslag till förordning angående utarrendering af prästerskapets med jordbruk förenade bostadsboställen» av den 20 december 1899; II. »Betänkande med förslag till ecklesiastik boställsordning och till förordning om ecklesiastika byggnadslånekassor» av den 17 augusti 1900; III. »Betänkande och förslag beträffande den kyrkliga indelningen och organisationen» av den 20 december 1900; samt IV. »Betänkande och förslag angående reglering af prästerskapets aflöning och därmed sammanhängande frågor» av den 19 juni 1903.

Uti den tredje avdelningen hade kommittén sammanfört åtskilliga till olika serier hörande tabeller, nämligen: Ser. A. »Skattskyldigheten till prästerskapet samt prästerskapets aflöningsförmåner ecklesiastikåret 1896—1897 m. m.»; Ser. B. »Skogsmedel från ecklesiastika boställen samt dessa medels disposition»; Ser. C. »Utredning rörande det lägst aflönade prästerskapets inkomster»; samt Ser. D. »Prästerskapets löner och tillgångarna till deras bestridande, enligt kommitténs förslag».

Ecklesiastika boställsordningen vid riksdagen 1903.

Med utgångspunkt från prästlöneregleringskommitténs förslag i ämnet (betänkandet II) framlade Kungl. Maj:t redan till 1903 års riksdag förslag till ecklesiastik boställsordning, varjämte riksdagens utlåtande begärdes över ett på kommittébetänkandet jämväl grundat förslag till förordning om ecklesiastika byggnadslånekassor. Rörande båda dessa frågor stannade likväl riksdagens kamrar i olika beslut, i anledning varav förslagen förföllo.

Grundtankarna i kommitténs förslag.

En efter skattekraften proportionerad lika avgift intill visst maximum.

I betänkandet den 19 juni 1903 (IV) anför prästlöneregleringskommittén, bland annat, följande:

Det kunde icke anföras något hållbart skäl, varför bidrag till församlingarnas själasörjare skulle av jordbruksfastigheternas ägare utgöras efter annan och högre beräkningsgrund än av andra fastigheters ägare eller av dem, som skattade för inkomst av kapital och arbete. En för samtliga skattskyldiga gemensam och lika grund för utgörande av bidragen till prästerskapets avlöning borde bestämmas, eller, med andra ord, de församlingsbidrag, vilka funnes icke böra utgå såsom personliga avgifter, borde utgöras lika efter fyrktalet eller bevillningen.

Av hänsyn till de församlingsmedlemmar, vilka dittills varit jämförelsevis litet betungade av direkt skatt till prästerskapet, syntes det vara ett huvudvillkor för skattejämkningens lyckliga genomförande, att för bidragsskyldigheten fastställdes en viss gräns, och att denna gräns icke sattes för hög. Ecklesiastikåret 1896—1897 var medeltalet för inkomstfyrkarnas belastning å landsbygden 4·31 öre per fyrk; samma belastning uppgick till högst 5 öre per fyrk i 1 142 församlingar samt till mellan 5 och 10 öre per fyrk i 623 församlingar, under det att i 336 landsförsamlingar alldeles ingen beskattning för inkomstfyrk ägde rum. Maximigränsen för skattskyldigheten till prästerskapet syntes därför böra icke mycket överskjuta 5 öre per fyrk eller 50 öre per bevillningskrona.

Uppenbart vore, att om den tiondeskyldiga jordens avgifter till prästerskapet, vilka för ecklesiastikåret 1896—1897 i medeltal uppgingo för landsbygden till 27·29 öre per fyrk och för städerna till 16·72 öre per fyrk, skulle nedbringas till omkring 5 öre per fyrk, en dylik reglering — med hänsyn därtill, att i många av landsbygdens församlingar jordbruksfastigheten utgjorde det ojämförligen viktigaste skatteobjektet — icke kunde försiggå, utan att för lindringens åvägabringande toges i anspråk ett mycket betydande bidrag från annat håll. Ersättning för vad genom skattejämkningen förloras.

Den utjämning eller lindring av den tiondeskyldiga jordens avgifter, varom fråga blivit väckt, innebure ingenting mindre än en rubbning just av de kyrkliga lönetillgångar, som ännu vore bibehållna inom församlingarna. Nedsättningen av jordbruksfastigheternas tiondeavgifter skulle nämligen endast i ett fåtal församlingar kunna till fullo uppvägas genom ökade avgifter av andra beskattningsföremål; i det stora flertalet församlingar skulle däremot genom nedsättningen av tiondeavgifterna i de dåvarande kyrkliga avlöningstillgångarna uppstå en brist, som måste från annat håll fyllas. Såvida detta skulle ske därigenom, att tillgångar toges från prästerskapets löneregleringsfond eller från andra ecklesiastika fonder, bleve naturligtvis samma fonder i jämnt motsvarande grad berövade de medel, som vore oundgängligen nödiga till täckande av prästerskapets avlöningsbehov och som för det dåvarande, då tionden likväl oförminskad utginge, ej ens försloge för detta behov. Hela åtgärden skulle således icke innebära något annat än en verklig och uppenbarligen mycket betydlig minskning av prästerskapets samtliga lönetillgångar. Då riksdagen icke syntes hava åsyftat någon minskning av berörda tillgångar samt varken inom kyrkomötet eller inom riksdagen torde finnas benägenhet för en så väsentlig förändring av dittills gällande grunder i fråga om användningen av samma tillgångar, att avkastningen av prästboställen och av andra ecklesiastika egendomar skulle få från den ena församlingen överflyttas i ändamål att nedsätta den andra församlingens tiondeavgifter, hade kommittén tagit för givet, att vad i riksdagens skrivelse den 5 maj 1897 yttrats om en utsträcktare användning av medel ur prästerskapets löneregleringsfond, kunde avse endast sådana förhållanden, som redan för det dåvarande berättigade till bidrag från denna fond i syfte att lindra de svaga församlingarnas bördor, men att däremot de väsentligen nya förhållanden, som skulle uppstå genom tiondens nedsättning, måste tänkas påkalla bidrag från helt annat håll.

Om prästtionden skulle avlyftas från den tiondeskyldiga jorden, syntes en sådan åtgärd icke kunna på ett i någon mån tillfredsställande sätt utföras, utan att denna börda bleve på de skattskyldiga i hela riket fördelad efter samma grunder, som gällde för beskattning i allmänhet. Enligt de grundsatser, som dåmera vunnit hävd i den svenska skattelagstiftningen, syntes icke heller någon väsentlig invändning kunna anföras mot en sådan åtgärd. Prästerskapets tionde, vilken med hänsyn till ålder vore fullt likställd med kronotionden, och som med de på 1862 års förordning grundade löneregleringarnas fastställande förvandlats till en för femtio år fixerad avgift i naturapersedlar och penningar, hade nämligen i själva verket så stor likhet med kronotionden och grundräntan, att det icke kunde anses orimligt, att även denna kyrkliga grundskatt småningom bleve på liknande sätt utjämnad. Men för en sådan utjämning krävdes enligt kommitténs mening, att staten ingrepe för att genom sin beskattningsmakt åvägabringa tiondeavgifternas ersättande genom deras fördelning å samtliga skattskyldiga. Ersättning av statsmedel för avgifter av jordbruksfastighet.

Skatteutjämningen syntes lättast kunna åvägabringas på sådant sätt, att de av jordbruksfastighet till prästerskapet utgående tiondeavgifter omsattes till en bestämd summa i penningar och därefter från någon viss tidpunkt indroges till statsverket, samt att de sålunda till statsverket indragna tiondeavgifterna småningom minskades eller avskreves, till dess de slutligen upphörde att av de skattskyldiga utgöras. Där-

med vore skatteregleringen ordnad mellan staten och de tiondeskyldiga. Det återstode att tillse, huru kyrkans berättigade intressen därvid kunde vederbörligen tillgodoses, enär det alldeles icke vore för kyrkan likgiltigt, i vilken ordning ersättningen för tionden bestämdes.

Skulle statsbidrag lämnas församlingarna endast i de fall, där i följd av tiondens förminskning och slutliga upphörande församlingarnas övriga lönetillgångar icke räckte till för att bestrida prästerskapets skäliga avlöning, så kunde enligt kommitténs åsikt i följd av en dylik anordning svårligen undvikas, att kyrkans rättsliga och ekonomiska ställning bleve väsentligen förändrad. Då det här gällde statsanslag, måste naturligtvis riksdagens medverkan påkallas, och då statsanslaget skulle lämpas efter ett för handen varande behov, måste riksdagens medverkan även sträcka sig till prövningen av detta behov. Men det hade alltid skattats såsom ett av den svenska kyrkans viktigaste privilegier, att hennes ekonomiska ställning varit självständig, att hennes organisation och lönestat varit oberoende av riksdagens anslagsbeviljande myndighet, och att Kungl. Maj:t allena ägt i sista hand bestämma såväl de prästerliga tjänsternas antal som fördelningen av de för kyrkan gemensamma lönetillgångarna. Det kunde också svårligen antagas, att kyrkomötet skulle lämna sitt bifall till något förslag om tiondens utjämning, varav en förändring i kyrkans dåvarande rättsliga och ekonomiska ställning kunde bliva följden.

Ett annat förhållande skulle däremot inträda, om utjämningen verkställdes så, att avgifterna av jordbruksfastighet nedsattes efter vissa i lag bestämda grunder, samt efter liknande grunder lämnades bidrag av statsmedel, jämnt motsvarande den för kyrkan uppkomna brist i förut befintliga lönetillgångar. Ingen prövning av församlingarnas behov eller av prästerskapets lönevillkor behövde då ifrågakomma för fastställande av statstillskottets belopp, utan detta vore alltid bestämt genom det indragna tiondebeloppet; icke heller bleve statsbidraget beroende av ett fortsatt årligt beviljande från riksdagens sida, utan av en i betryggande former stiftad lag.

Kommittén ansåge därför, att i samband med indragningen till statsverket av prästerskapets tionde borde av statsmedel till kyrkan årligen lämnas ersättning, fullt motsvarande den indragna tiondens belopp, och att kyrkans rätt till denna ersättning borde betryggas på det mest verksamma sätt, nämligen sålunda, att ingen förändring i statsverkets ersättningsskyldighet kunde ifrågakomma utan medgivande av allmänt kyrkomöte.

Sedan kommittén härefter bland annat framhållit, att om de till indragning ifrågasatta avgifterna bleve fastställda till en viss summa i penningar, den ersättning, som skulle av statsmedel lämnas, komme att för all framtid motsvara just denna till indragning fastställda avgiftssumma, yttrade kommittén vidare: Det torde icke kunna bestridas, att, för den händelse nådiga förordningen den 11 juli 1862 ånyo komme att tillämpas för uppgörande av blivande löneregleringar, det i ganska många församlingar, där avlöningsförmånerna då vore otillräckliga för prästerskapets anständiga bärgning, utan synnerlig svårighet skulle låta sig göra att genom tiondens noggrannare beräkning efter författningarna åstadkomma en behövlig tillökning av lönebeloppen. Rätten att uttaga tionde måste fördenskull anses innebära en ganska avsevärd trygghet för de kyrkliga lönemedlens ökning i mån av kyrkans behov. Om därför genom tiondens fixering, indragning och avskrivning prästerskapet ginge miste om rätten till framtida stegring av denna kyrkliga inkomsttitel, syntes kyrkan kunna fordra tillmötesgående i fråga om de ekonomiska anspråk, som från hennes sida måste för olika ändamål framställas.

Det vore nämligen av vikt, icke blott att den dåvarande kyrkliga organisationen — sedan vissa skadliga utväxter å densamma blivit undanröjda — bleve i det hela upprätthållen och prästerskapets ekonomiska ställning, med tillgodoseende av

billiga anspråk, förbättrad, utan även att denna organisation behörigen utvecklades. På sätt kommittén i ett annat betänkande framhållit, vore nämligen de prästerliga krafterna i hundratals vidsträckta församlingar icke på långt när tillräckliga för den allra nödtorftigaste församlingsvård och gudstjänst, och de tillgängliga avlöningsmedlen försloge icke heller på långt när till upprättande av nya kyrkliga beställningar. För avhjälpande av bristerna i det dåvarande prästerskapets avlöning och för beredande av nya löner, där behov av ökat prästerligt biträde redan då förefunnes eller i framtiden uppstode samt för att erhålla medel till prästerskapets pensionering, måste alltså kyrkan, om hon skulle avstå sin rätt till tionde, också tillse, att vad som däremot gåves i utbyte verkligen satte henne i stånd att möta kraven på ett ändamålsenligt ordnande och en ständigt fortgående förbättring av religionsvården.

Ersättning jämväl för avgifter av annan fastighet än jordbruksfastighet.

Utöver ersättningen för den gamla prästtionden, vilken ecklesiastikåret 1896—1897 hade ett värde av 3 699 450 kronor, ansåge därför kommittén, att av statsverket borde lämnas gottgörelse jämväl för de avgifter, som blivit bestämda att utgå av bergverk, kvarnar, fabriker samt andra inrättningar och som för omförmälda år uppginge till 198 504 kronor. Dessa senare avgifter, vilande å annan fastighet än jordbruksfastighet, kunde, säger kommittén, i det hela anses utgöra en tionde å industriens avkastning och motsvarade sålunda tionden å jordbruksnäringen.

Prästerskapet enligt förut givna författningar tillkommande tionde och andra avgifter av såväl jordbruksfastighet som annan fastighet borde alltså efter kommitténs åsikt indragas till statsverket för att sedermera avskrivas, mot det att kyrkan erhölle en i penningar bestämd ersättning för vad av nämnda beskattningsföremål utgått till prästerskapets avlöning.

Församlingsavgifter.

Dessutom ansåge kommittén, att i stället för samtliga uti den äldre lagstiftningen grundade extraordinarie avgifter av församlingarnas medlemmar borde, i den mån sådant till lönernas bestridande inom varje pastorat bleve erforderligt, utgöras av alla beskattningsföremål en i förhållande till deras skattekraft lika, måttlig avgift. Gränsen för denna skattskyldighet hade kommittén velat bestämma så, att ej inom något pastorat finge till avlöning av prästerskapet därstädes, mot församlingsmedlemmarnas bestridande, utdebiteras avgifter till sammanlagt högre belopp än som erhölles under det antagandet, att för varje person av pastoratets hela folkmängd utginge 20 öre, och därutöver för varje fyrk av hela fyrktalet inom pastoratet 5 öre eller, där fyrktalssättning icke ägde rum, för varje krona av de skattskyldiga inom pastoratet påförd bevillning 50 öre.

Sedan denna gräns blivit uppnådd, skulle vad därutöver kunde vara av behovet påkallat för att uppbringa prästerskapets inom pastoratet avlöning till erforderligt belopp på annat sätt beredas.

Utjämning och höjning av lönerna för det ordinarie prästerskapet.

Tionde och avkastning av jordagods vore prästerskapets förnämsta inkomstkällor. Med hänsyn till arten av dessa inkomstkällor hade det, särskilt i äldre tider, icke kunnat undvikas, att inkomsterna blivit större i församlingar, belägna i en fruktbar slättbygd än i en mager skogstrakt, oaktat de förra församlingarna i vidd, mången gång i folkmängd och oftast i besvärlighet, åtminstone såvitt endast naturliga förhållanden avsåges, varit de senare underlägsna. Jämte det orättvisa i denna anordning, enligt vilken tjänstgöringens besvärlighet i och för sig merendels icke övat något inflytande på avlöningens storlek, kunde såsom en med systemet förenad obillighet överhuvud anmärkas, att alltför stor olikhet i prästerskapets avlöningsförhållanden varit rådande. Vid åtskilliga beställningar — kyrkoherdebefattningar såväl som komministraturer — hade nämligen inkomsterna varit väsentligen mindre än som bort påkallas av nödig hänsyn till prästens ställning och vikten av en någorlunda sorgfri utkomst, under det att åter andra prästerliga tjänster varit så rikligt avlönade, att inkomsterna överstigit vad som kunde anses lämpligt och

passande vid jämförelse med de löneförmåner, som förunnats en del ämbeten utom kyrkan, vilka i minst lika hög grad som de prästerliga av sina innehavare krävde samvetsgrannhet, nit och duglighet.

Då enligt 1862 års förordning tionde och andra avgifter ävensom boställsavkastning skulle bibehållas inom varje församling såsom avlöningsmedel för församlingens eget prästerskap, måste utjämningen av olikheterna i prästerskapets löner bliva väsentligen begränsad. De gemensamma lönetillgångarna inskränkte sig nämligen till inkomster, som grundade sig på statsanslag i kontanta penningar, kronotionde och hemmansräntor eller på arrenden för de av kronan upplåtna stom-, annex- och mensalhemman och lägenheter, som icke vore bostadsboställen. Förmedelst dessa lönetillgångar ävensom andra, vilka sedermera tillkommit, nämligen skogsmedlen, hade väl det svagast avlönade prästerskapets ekonomiska ställning blivit upphjälpt, ehuru mycket ännu återstode att därutinnan uträtta. Men de jämväl mycket överklagade ojämnheterna i avlöningsförhållandena för tjänster, som i det hela vore med varandra likställda, hade däremot endast i ringa mån blivit avhulpna. Detta kunde heller icke gärna hava skett, då ju några allmänna grunder med avseende å lönernas beräkning ej blivit uppställda för att tillämpas vid de löneregleringar, som uppgjordes i enlighet med nyssnämnda förordning, och tillräckliga gemensamma medel ej heller stode till förfogande för att till erforderlig höjd uppbringa lönerna för prästerskapet i församlingar, vilka ej mäktade att med egna tillgångar bereda den lön, som skäligen kunde fordras.

Att avgifter, som av ett pastorat utgjordes till dess prästerskap, skulle användas till avlöning för prästerskapet inom ett annat pastorat, kunde ej ifrågasättas, då ju en dylik anordning skulle alltför skarpt bryta med de förhållanden i avseende å prästerskapets avlöning, som historiskt utvecklat sig från tiden närmast efter kristendomens införande här i landet, samt dessutom innebära en obillighet och en orättvisa mot de församlingar, på vilkas bekostnad andra församlingars prästerskap skulle gynnas. Icke heller kunde tillrådas, att prästerskapet skulle göras till tjänstemän, som avlönades av staten, om ock en eller annan fördel vunnes därigenom. Jämte det kommittén beträffande sistberörda fråga obetingat anslöte sig till den uppfattning, som härutinnan funnes uttalad i riksdagens skrivelse den 5 maj 1897, hänvisade kommittén tillika på ett uttalande i ämnet uti nådiga propositionen den 4 november 1859, däri Kungl. Maj:t förklarade sig icke betvivla, att om behov uppstode, rikets ständer skulle vara villiga att för samhällets viktigaste angelägenhet, religionsvårdens behöriga handhavande, anslå nödiga medel, ehuru skäl förefunnes att ej göra denna angelägenhet beroende av de mångfaldiga förhållanden, som vid en riksdag inverkade på anslagsfrågors behandling.

Om således å ena sidan skulle uppehållas den gamla kyrkliga grundsatsen, att varje församling borde — när icke obilliga anspråk därigenom ställdes på densamma — avlöna sitt prästerskap, samt å andra sidan avhjälpas det nu rådande missförhållandet med otillräcklig avlöning för ett flertal präster och med ojämn avlöning för prästerskapet i dess helhet, borde det efter kommitténs mening så ordnas, att kyrkan till sitt förfogande erhölle medel, som möjliggjorde reglering efter rationella grunder av prästerskapets löner. Dylika medel erbjöde sig också i den tiondeersättning, som på sätt i det föregående nämnts skulle av statsverket utgöras. Om man såsom en förutsättning redan för skattejämkningens genomförande ansett sig böra uppställa den fordran, att tionden indroges och avskreves, mot det att kyrkan undfinge ersättning av statsmedel, framträdde med ännu större styrka kravet på en dylik uppgörelse, när det visade sig, att därigenom öppnades utsikten till lösning jämväl av frågan om förbättrande och utjämning av prästerskapets löner ävensom av andra för kyrkan viktiga spörsmål av ekonomisk innebörd.

Mot det nuvarande avlöningssättet kunde — utom det att lönerna varit otillräckliga

och ojämna — även anmärkas, att lönerna saknat nödig fasthet. För undanröjande av berörda missförhållande borde kortare löneregleringsperioder införas samt lönerna fastställas till vissa belopp i penningar. Likaså borde tillses, att för lönebeloppen bleve angiven en gräns nedåt samt — för det fall att löner enligt de fastställda beräkningsgrunderna skulle stiga till oskäligt höga belopp — jämväl en gräns uppåt, som ej finge överskridas.

Det extra ordinarie prästerskapets avlöning.

Även dåvarande sätt för avlöning av det extra ordinarie prästerskapet syntes mindre tillfredsställande.

Då § 1 i 1862 års förordning stadgade, att lönerna för det ordinarie prästerskapet skulle så beräknas, att det extra ordinarie kunde av det ordinarie avlönas, hade detta stadgande medfört, att, när lönetillgångarna på sina ställen knappast räckt till för att bereda anständig bärgning ens åt det ordinarie prästerskapet, än mindre åt det extra ordinarie, såväl adjunktstagare som adjunkt kommit i en mycket brydsam belägenhet. Om ock lönetillgångarna vore fullt tillräckliga, syntes det likväl ej principiellt riktigt att i den ordinarie prästens lön likasom reservera medel för avlöningen åt en annan, ty dessa medel komme måhända under längre tider ej till användning, för den händelse nämligen behov av eller tillgång på adjunkt ej funnes.

Av dessa skäl och då adjunktsinstitutionen måste betraktas såsom ett nödvändigt led i den kyrkliga organisationen, torde avlöningen för de adjunkter, som vore endast tillfälliga tjänstebiträden, lämpligen kunna så ordnas, att den ordinarie prästen på egen bekostnad tillhandahölle sådan adjunkt bostad och vivre, men det kontanta arvodet utbetalades av kyrkans gemensamma avlöningstillgångar. En dylik anordning skulle medföra dels större enkelhet och reda än det dåvarande avlöningssättet med sina många olika arvodesstater, dels ock den fördelen, att något kontant arvode till adjunkt ej behövde beräknas i den ordinarie prästens lön och således kunde besparas, då adjunkt ej vore anställd; varförutom det extra ordinarie prästerskapets ställning helt visst skulle bliva i många avseenden angenämare och fördelaktigare, isynnerhet om de nu ofta alltför låga arvodena skäligen förhöjdes.

Vad anginge löneförmånerna för ständig adjunkt, vilkens tjänsteställning vore mera fast än den vanliga adjunktens, enär den förre med sin verksamhet vore bunden vid pastoratet oberoende av vem som innehade gället, borde vederbörande kyrkoherde visserligen vara skyldig tillhandahålla ständig adjunkt bostad och vivre men i sin ordning vara berättigad uppbära ersättning därför.

Emeritilöner.

Prästerskapets pensionering i större eller mindre omfattning vore ett önskemål icke blott för prästerskapet utan även för församlingarna. Då nämligen kyrkan för uppnående av sitt höga mål vore i behov av kraftiga organ, kunde det för prästen icke vara tillfredsställande vare sig att kvarstå i tjänsten, sedan ålder och sjuklighet betagit honom förmågan att vederbörligen sköta densamma, eller att, om han i annans hand överlämnat göromålen, nödgas för sin försörjning, måhända under en längre tid, uppbära drygaste delen av den med tjänsten förenade lönen. Så länge pension för ordinarie präster saknades, vore även utsikterna till befordran för de extra ordinarie mindre, under det att behovet av dessa senares tjänsteverksamhet ökades. Församlingarna åter, som under alla förhållanden hade att fullgöra skattskyldigheten till prästerskapet, måste, när de ordinarie prästerna vore oförmögna att sköta sina tjänster, åtnöjas med att omsorgen om själavården och skolväsendet överlämnades åt vikarier, som ofta ombyttes och icke alltid ägde nödig erfarenhet. Härav alstrades missnöje, liksom intresset inom församlingarna för kyrkan och dess institutioner otvivelaktigt bleve lidande av en sakernas ordning, enligt vilken de kyrkliga lönetillgångarna, som tillkommit för att uppehålla församlingslivet, syntes förvandlade till understödsmedel åt otjänstbara åldringar och sjuklingar.

Men om man också varit tämligen ense angående nyttan och nödvändigheten av åtgärders vidtagande för prästerskapets pensionering, hade, såsom mångåriga förhandlingar vid riksdag och kyrkomöte utvisade, tankarna varit desto mera delade i fråga om arten och omfattningen av själva pensioneringen samt om sättet att tillvägabringa därför erforderliga medel.

Beträffande den förra frågan biträdde emellertid kommittén vad kyrkomötet i sin underdåniga skrivelse den 6 oktober 1888 yttrat därom, att en allmän pensionsinrättning väl vore tilltalande, men att de svårigheter, som reste sig mot förverkligandet av denna tanke, vore så stora, att det måste anses tvivelaktigt, om något förverkligande för det dåvarande stode att vinna. Frågan om prästerskapets pensionering skulle helt visst bringas närmare sin lösning, om man icke ovillkorligen fasthölle vid tanken på bildandet av en sådan, utan i stället satte målet för sina strävanden något lägre. I jämförelse med det dåvarande tillståndet måste det nämligen anses som en stor fördel, om tillfälle kunde beredas åtminstone ett mindre antal åldriga och ej tjänstbara präster att draga sig tillbaka från sina tjänster med rätt till skälig pension, vilken anordning desto hellre syntes kunna förordas, som det i många fall icke torde vara behövligt eller ens lämpligt, att präster, vilka uppnått den för tjänstemän i allmänhet stadgade pensionsåldern, nedlade sina befattningar. Den svenska kyrkan hade städse haft i sin tjänst många präster, som ännu vid långt framskriden ålder på ett fullt tillfredsställande sätt verkat i sitt kall. Därför borde inrättas ett visst antal pensioner för ålderstigna, mindre tjänstbara prästmän, vilka pensioner lämpligen kunde benämnas emeritilöner.

I fråga om det sätt, varpå medel för det avsedda ändamålet skulle anskaffas, hade man trott sig kunna därvid påräkna statens hjälp dels med hänsyn till pensioneringens stora betydelse för kyrkan, dels ock av den anledning, att staten på mångahanda sätt toge prästernas tjänst i anspråk för uppgifter, som låge utom deras egentliga verksamhetsområde. Församlingarna, som ju hade intresse av att få orkeslösa och sjukliga präster ersatta med yngre och kraftigare, hade även ansetts böra medverka för åstadkommande av pensioneringen. Att prästerna själva skulle bidraga därtill, hade av riksdagen uttryckligen framhållits i 1897 års skrivelse.

Kommittén gjorde härutinnan det uttalandet, att samtliga antydda utvägar rimligtvis borde, därest inga andra kunde beredas, för det ifrågasatta syftet anlitas. Emellertid framhöll kommittén, att om prästerskapets tionde avskreves och ersättning därför lämnades i tiondeersättningen och andra kyrkans gemensamma avlöningstillgångar skulle tillskapas en inkomstkälla, tillräcklig att bestrida omkostnaderna jämväl för en pensionering i mindre omfattning. Denna utväg förordades också av kommittén, som tillika ansåg, att det borde överlämnas åt Kungl. Maj:t att bestämma antalet emeritilöner, dock att icke något år mera än ett visst belopp skulle få för ändamålet användas.

Sammanfattning av huvudgrunderna i prästlöneregleringskommitténs fjärde betänkande.

Sin allmänna ståndpunkt till de viktigaste av de frågor, kommittén behandlat i sitt fjärde betänkande, angav kommittén genom att för dessa frågors lösning uppställa följande huvudgrunder:

1. Prästerskapet tillkommande tionde och andra avgifter av fast egendom indragas till statsverket och avskrivas mot ersättning, som tillföres prästerskapets gemensamma avlöningstillgångar.

2. Inom vissa minimi- och maximigränser samt med ledning av allmänna grunder för lönernas lämpande efter tjänstens vikt och beskaffenhet eller efter särskilda förhållanden fastställas för en tidrymd av tjugo år prästerskapets löner i penningar till sådan storlek, att varje präst erhåller anständig bärgning.

3. För avlöning av prästerskapet skola församlingsavgifter utgöras, dock sammanlagt icke till högre belopp än som motsvarar 20 öre för varje person av pasto-

ratets hela folkmängd, och därutöver 5 öre för varje fyrk av hela fyrktalet inom pastoratet eller, där fyrktalssättning icke ägt rum, 50 öre för varje krona av de skattskyldiga inom pastoratet påförd bevillning.

4. Varder den för pastoratets prästerskap enligt föreskrivna grunder beräknade avlöning icke betäckt av församlingsavgifterna eller eljest tillgängliga medel, fylles bristen genom tillskott från kyrkans gemensamma avlöningstillgångar.

5. Ett visst belopp må årligen av kyrkans gemensamma avlöningstillgångar användas för att bereda emeritilöner åt präster.

Om skattskyldigheten och avlöningsförhållandena ordnades i enlighet med angivna grunder, skulle bland andra följande fördelar vara att vinna.

Kravet på utjämning av skyldigheten att bidraga till prästerskapets avlöning skulle tillgodoses på ett sätt, som medförde, att den å jordbruksfastighet vilande bördan bleve i möjligaste mån lika för all sådan fastighet, samt att den nya bördan för andra beskattningsföremål begränsades till rimligt mått.

De avgifter, som komme att utgå inom varje församling, bleve fortfarande använda till avlöning för dess eget prästerskap, under det att å ena sidan i följd av den stegrade skattekraften hos industriens växande fyrkar de kyrkliga kraven kunde inom nu försummade landsdelar allt bättre tillgodoses, samt å andra sidan ersättningen för den indragna och avskrivna tionden — vilken ersättning ej hade karaktär av församlingsavgifter, då den ju betalades av statsverket, icke av någon särskild församlings medlemmar — kunde lämna tillgång till understöd åt sådana ekonomiskt svaga församlingar, som icke, utan att över hövan betungas, förmådde bereda sitt prästerskap anständig bärgning.

Kyrkan finge i själva verket, under fullt betryggande garantier, behålla tionden såsom lönetillgång, men vunne fördelen av en fri dispositionsrätt över nämnda tillgång samt därigenom även utsikt att på ett effektivt sätt, efter billighet och rättvisa, reglera lönerna inom prästerskapets olika grader och mellan olika församlingar, varförutom anstalter för pensionering av en del ålderstigna, mindre tjänstbara präster kunde vidtagas.

Beredningen av prästlöneregleringsfrågan 1903—1908.

Den prästerliga avlöningsfrågan blev, efter det prästlöneregleringskommittén den 19 juni 1903 avlämnat sitt sista betänkande (IV), föremål för en ytterligare femårig beredning. Beträffande följande av de utav kommittén utarbetade författningsförslagen, nämligen förslaget till lag om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför, förslaget till lag angående reglering av prästerskapets avlöning, förslaget till föreskrifter angående beräkning av prästerskapets avlöning, förslaget till lag om emeritilöner för präster och förslaget till grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar avgav kammarkollegiet infordrat underdånigt utlåtande den 10 november 1905, sedan kollegiet, jämlikt föreskrift i remissen, inhämtat yttranden över samtliga förslagen från domkapitlen och länsstyrelserna ävensom över de förstnämnda fyra förslagen från Stockholms stads konsistorium och överståthållarämbetet och över förslaget till grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar från domänstyrelsen.

På grund av nådig remiss avgåvo kammarkollegiet och statskontoret, sedan yttranden i ärendet införskaffats från vederbörande ortsmyndigheter, den 6 december 1905 gemensamt underdånigt utlåtande över det i kommitténs betänkande jämväl framlagda förslag till lag om kyrkofond.

Frågan om lämpligheten av att prästerna bibehöllos vid innehavet av sina jordbruksboställen eller om dessa boställen borde indragas till någon för prästerskapet gemensam avlöningsfond blev föremål för särskild utredning.

Vid underdånig anmälan av prästlöneregleringskommitténs betänkande och för-

slag angående reglering av prästerskapets avlöning och därmed sammanhängande frågor uppdrog nämligen Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 12 februari 1904 åt kammarkollegiet att, efter hörande av domkapitlen och länsstyrelserna, inkomma med *dels* underdånigt yttrande, huruvida icke, med hänsyn till ändrade tidsförhållanden, kunde anses lämpligt, att åt kyrkoherdar samt komministrar och med dessa likställda präster i stället för de dåvarande boställena, där dessa ej vore av menighet inköpta eller av enskilda för ändamålet donerade, upplätes allenast bostad med nödiga ekonomi- och uthus samt trädgård eller planteringsland ävensom vedbrand, samt boställena och deras avkastning i övrigt inginge bland svenska kyrkans gemensamma avlöningstillgångar, *dels ock* underdånigt förslag å de grunder, enligt vilka en sådan anordning skulle kunna bringas till stånd. Det underdåniga utlåtandet avgavs av kollegiet den 20 januari 1905.

Prästlöneregleringsfrågans behandling åren 1908, 1909 och 1910.

Det i allt väsentligt på grundval av prästlöneregleringskommitténs förslag utarbetade, utomordentligt vidlyftiga författningskomplexet förelades 1908 års riksdag i propositioner nr 84 och 88. Kamrarna stannade i olika beslut och lagförslagen förföllo. Frågan bragtes åter i hela sin vidd — i propositioner nr 39 och 40 — inför 1909 års riksdag. Frågan fick vid denna riksdag samma utgång.

Genom skrivelse den 27 juli 1909 tillkallade statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, efter nådigt bemyndigande, tre särskilda sakkunniga att inom departementet biträda vid fortsatt beredning av frågan om ordnande av prästerskapets avlöningsförhållanden. För granskning av de författningsförslag, som utarbetades av dessa sakkunniga, tillkallades av departementschefen ytterligare herrar Olof Jonsson i Hov, G. A. E. Kronlund, Carl Persson i Stallerhult och Daniel Persson i Tällberg. De sakkunnigas betänkande med tillhörande författningsförslag jämte en promemoria av de nämnda fyra granskningsmännen överlämnades med skrivelse den 14 december 1909.

I propositioner nr 85 och 163 till 1910 års riksdag hänsköts prästlöneregleringsfrågan för tredje gången till riksdagens prövning. Sedan riksdagen denna gång enat sig om ett samfällt positivt beslut och det samma år inkallade kyrkomötet jämväl för sin del godkänt de av riksdagen antagna författningsförslagen, utfärdades lagarna i ämnet den 9 december 1910.

I den efterföljande framställningen skall endast lämnas en redogörelse i grova drag för de omständigheter, som vid riksdagarna åren 1908 och 1909 bragte prästlöneregleringsfrågan på fall och för innebörden av den omgestaltning av författningsförslagen, som vid deras förnyade behandling år 1910 möjliggjorde den komplicerade lagstiftningsfrågans lösning.

1908 års riksdag. Privilegiefrågan.

Uti inledningen till betänkandet IV (s. XVIII) erinrade prästlöneregleringskommittén därom, att vad på grund av lag, överenskommelse eller sedvänja under tidernas lopp anslagits till prästerskapets underhåll ytterligare tillförsäkrats detsamma genom Kungl. Maj:ts nådiga privilegier för biskopar och samtelige prästerskapet i Sverige och dess underliggande landskaper den 16 oktober 1723.[1]

[1] Huvudstadgandet härutinnan är inrymt i privilegiernas 3 §, vilken är av följande lydelse: »Skola alla Personer af Prediko-Embetet och Läro-Ståndet, hvar efter sin grad, heder och värde, oförryckt behålla alle sine välfångne friheter, donationer och förläningar samt andre deras ämbeten tillhörige lägenheter och ordinarie underhåll, jämväl ock de vederlag, hvilke de åtnjuta, under samma titul och förbehåll, som de dem innehafva, aldeles efter brefvens innehåll.»

Mera detaljerade bestämmelser äro därpå meddelade i några efterföljande paragrafer, särskilt i 4 §, vars innehåll i viktigare delar torde få återgivas: »Alle Biskoppar, Superintendenter, Theologie Doctores, Professores, Præpositi, Pastores i Städer och på Landet, Lectores i Gymnasierne, Rectorer och Conrectorer i Skolorne och alle Präster i gemen skola oförändradt behålla efter gammal häfd sine Biskopps-Stift, Præbende-Socknar och

Sedan kommittén i den allmänna motiveringen utvecklat skälen för att å ena sidan de av jordbruksfastighet till prästerskapets avlöning utgående tiondeavgifterna borde indragas till statsverket och därefter småningom minskas eller avskrivas, till dess de slutligen upphörde att utgöras av de skattskyldiga, samt å andra sidan i samband med indragningen till statsverket av berörda avgifter borde av statsmedel till kyrkan årligen lämnas ersättning, fullt motsvarande den indragna tiondens belopp, gjorde kommittén det uttalandet (s. CCXXIV), att »kyrkans rätt till denna ersättning bör betryggas på det mest verksamma sätt, nämligen sålunda, att ingen förändring i statsverkets ersättningsskyldighet kan ifrågakomma utan medgivande av allmänt kyrkomöte».

Den andel i nu ifrågasatta lagstiftning, som enligt kommitténs åsikt borde tillkomma kyrkomötet, angav kommittén sedermera beträffande de särskilda lagförslagen.

Förslag till lag om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför innehöll i sin sista eller 7 § följande stadgande: »Vad denna lag i §§ 1, 2, 3 och 4 stadgar må icke ändras eller upphävas utan bifall av allmänt kyrkomöte.» I motiveringen till berörda stadgande (s. 60) framhölls, att det för kyrkan vore utan all betydelse, huru lång tid tillmättes för genomförande av fastighetsavgifternas avskrivning, och i vilken ordning denna försigginge (§ 5),

---

Hemman, Präste-gårdar i Städer och på Landet, Indelnings-Stommer vid deras Annexer, Tompter, Capellans-hemman och Boställen, Klåckare-bord, Ut-jordar, Ängetegar, Tårp, Bergsbruk och Qvarnställen, med alle tillhörigheter, ehvad namn de hafva kunna, som anten urminnes häfd är på, eller af andre laglige skiäl kunna bevisas därtil lyda, hvilka äger och tilläger Prästerskapet skal til sitt underhåll skäl- och lagligen, utan andras förfång, bruka och häfda, eller häfda låta til vatn och land. Prästerskapet confirmeres och all härtils åtniuten Tijonde, Pastoralier och rättigheter, så at de af vederbörande ricktigt skola utgöras. — — — Äfven stadfästes hvad Prästerskapet härtil niutit uti Kyrkio-herbergen af Konungs-Tijonden, som til Biskoppars, Superintendenters, Professorers, Lectorers, Rectorers och Conrectorers, Kyrkio-herdars och Predikanters i Städer och på Landsbygden, samt andre Kyrkio- och Skolebetjänters, Håf-Predikanters, Dom-kyrkiors, Kyrkiors och Hospitalers underhåll och Lön förordnat är, som altid blifver dem utan någon afkårtning förbehållit, så at inge rågar skola af deras Lön afdragas och förminskas, ej heller af Kyrkiornes vin- och byggnings-säd, Dom-kyrkio-, Probst- och Bibel-tryck Tunnan, — — —, Präste-tijonden skal i alle Landsorter af enom och androm, som vederbör, ovägerligen utgiöras, efter 1638 års Riksdagsbeslut och ordning, eller det bruk, som speciale bref kunna medgifva, och af Hemmanen utgiöras bör, efter en viss anten redan stadgad eller lagligen til stadgande tijondesättning. Prästerskapet och Consistoriis efterlåtes, at genom utskickade, på behörigt och beqvämligt sätt, hafva rättmätigt och lagligit upseende på samma Konungs- och Präste-tijondes utgiör- och infordrande, at densamme Kronan och dem rättrådigt och tidigt blifver utgiord. — — — Prästerskapet i Skåne, Halland, Blekingen och Bohus-län skal, efter frids-fördragen och Malmö-Recess, under vanlig Frihet behålla des Prästegårdar, Mensalrättigheter och Annexer med all frukt, Land-gille, städsmål, åker och arbete däraf, jämte de inkomster och förmåner, som de efter bemälte Frids-Fördrag och Recess af ålder haft: rättandes sig Prästerskapet i Skåne och Halland i des upbörd och inkomst aldeles efter den på denne Riksdag giorde Förordning.»

§ 114 i gällande regeringsform stadgade enligt paragrafens ursprungliga lydelse, att samtliga riksens ständer skulle bibehållas vid sina privilegier, förmåner, rättigheter och friheter. Det skulle bero på samtliga riksståndens överenskommelse och Konungens bifall att låta dem undergå de förändringar och jämkningar, som rikets behov kunde fordra. Inga nya privilegier, ett riksstånd rörande, finge utan Konungens och alla riksståndens vetskap och samtycke utgivas och meddelas.

Enligt beslut vid 1865—66 års riksdag fick denna grundlagsparagraf sin nuvarande avfattning: »De forna riksståndens privilegier, förmåner, rättigheter och friheter skola, där de ej ägt oskiljaktigt sammanhang med den stånden förut tillkommande representationsrätt, och således med denna upphört, fortfarande gälla. Ej må ändring eller upphävande därav ske, utan genom Konungens och Riksdagens sammanstämmande beslut och med bifall, om frågan rörer ridderskapet och adelns eller prästerskapets privilegier, förmåner, rättigheter och friheter, i förra fallet av ridderskapet och adeln samt i det senare av allmänt kyrkomöte.»

liksom kyrkans intressen icke heller i någon mån berördes av de åtgärder, som bleve vidtagna för debitering och uppbörd av de till statsverket indragna avgifterna eller för indrivning av rester å berörda avgifter (§ 6), vadan icke någon anledning funnes att förbehålla kyrkan del i den lagstiftning, som reglerade dessa förhållanden. Frågorna om tiondens indragning till statsverket mot årlig ersättning samt om sättet för denna ersättnings bestämmande och utgörande (§§ 1—4) ingrepe däremot djupt i det kyrkliga beskattnings- och lönesystemet, varför kyrkans medverkan uppenbarligen krävdes ej mindre för tillvägabringande av den lagstiftning, varigenom dessa angelägenheter ordnades, än även för ändring i eller upphävande av samma lagstiftning.

De sista paragraferna i förslagen till lagar angående reglering av prästerskapets avlöning (§ 36), om emeritilöner för präster (§ 16) och om kyrkofond (§ 11) innehöllo ett nästan ordagrant lika stadgande därom, att vederbörande lag ej finge ändras eller upphävas utan bifall av allmänt kyrkomöte. I kommittébetänkandet gavs ej någon egentlig motivering för berörda stadgande. Det sades allenast, att »det ligger i sakens natur, att för ändring eller upphävande av denna lag måste fordras bifall av allmänt kyrkomöte» (löneregleringslagen), att »för ändring eller upphävande av denna lag bör naturligtvis fordras bifall av allmänt kyrkomöte» (lagen om emeritilöner) samt att »då efter kommitténs förmenande kyrkofonden kommer att få den allra största betydelse för kyrkoväsendet i vårt land, måste ock den fordran uppställas, att nu omhandlade lag ej må ändras eller upphävas utan bifall av allmänt kyrkomöte» (kyrkofondslagen).

Länsstyrelsen i Kopparbergs län, som i ett över kommittébetänkandet avgivet utlåtande fäste uppmärksamheten på innehållet i nyssomförmälda paragrafer, förklarade sig hysa stor tvekan, om åberopade bestämmelses införande i dessa lagar vore med gällande grundlagar fullt förenligt. Enligt sistnämnda lagar erfordrades kyrkomötets bifall till stiftande och ändring av kyrkolag samt ändring eller upphävande av prästerskapets privilegier. De prästerliga löningsbestämmelserna hade emellertid icke räknats till kyrkolagsområdet, och någon utvidgning av detta torde väl utan grundlagsändring icke kunna äga rum. Vad prästerskapets privilegier anginge, så torde väl dessa icke medgiva kyrkomötet annan rätt än att antingen förklara hinder icke från privilegii synpunkt möta för lagarnas trädande i kraft i de delar, de berörde sagda privilegier, eller ock motsätta sig detta. Att däremot förändra de nu befintliga privilegierna till en rätt för kyrkomötet att deltaga i ändring eller upphävande av vissa lagar torde icke utan grundlagsändring kunna äga rum.

Propositionen nr 88.

Rörande detta spörsmål anförde föredragande departementschefen i propositionen nr 88 följande. Kyrkomötets allmänna befogenhet vore angiven i §§ 9 och 10 av nådiga förordningen angående allmänt kyrkomöte den 16 november 1863 samt i regeringsformens 87, 88 och 114 §§. Enligt omförmälda förordning åläge det kyrkomötet att avgiva underdåniga utlåtanden över de kyrkliga mål, som Konungen till detsamma överlämnade, varjämte kyrkomötet ägde befogenhet att hos Konungen anmäla föreställningar och önskningar i kyrkliga mål, varom fråga av någon dess ledamot väcktes. Genom grundlagsändringar den 22 juni 1866, i samband med representationsreformen, utsträcktes kyrkomötets befogenhet dels till andel i kyrkolagstiftningen, i det att vid stiftande, förändrande, upphävande eller förklaring av kyrkolag skulle erfordras samtycke jämväl av kyrkomötet, dels till vetorätt i avseende å ändring eller upphävande av prästerskapets privilegier, förmåner, rättigheter och friheter. Den av prästlöneregleringskommittén föreslagna lagstiftningen berörde i väsentliga delar prästerskapets »friheter, donationer och förläningar samt andra deras ämbeten tillhöriga lägenheter och ordinarie underhåll, jämväl ock de vederlag, vilka de åtnjuta». Ifrågavarande förmåner vore emellertid, såsom nämnt,

betryggade genom 1723 års privilegier. Förändring i samma förmåner kunde alltså icke ske utan medverkan av kyrkomötet i den av dess genom grundlagen bestämda funktion, som hade sin hemul i § 114 regeringsformen. Nu omhandlade lagstiftning angående prästerskapets löneförhållanden m. m. i de delar, i vilka samma lagstiftning utgjorde föremål för kyrkomötets prövning, borde därför ock i laga ordning underställas mötet. Däremot torde, på sätt Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kopparbergs län anmärkt, den av prästlöneregleringskommittén föreslagna formen för betryggande av kyrkans medbestämmanderätt i fråga om de förmåner, som vore på grund av privilegierna tillförsäkrade prästerskapet eller som skulle träda i dessas ställe, icke vara med grundlagens bestämmelser förenlig.

Remissdebatten i första kammaren.

Det kungliga förslagets ståndpunkt i privilegiefrågan fick en skärpt belysning i den debatt, som i första kammaren utspann sig i sammanhang med remissen till vederbörande utskott av propositionen nr 88.

Ur debatten, till vilken i övrigt hänvisas, skola här endast återgivas följande brottstycken.

Biskopen Gottfrid Billing anförde i första kammaren: Prästlöneregleringskommittén hade föreslagit, att regleringen av prästerskapets löner och vad därmed sammanhängde skulle bliva garanterad därigenom, att ändring däri endast skulle ske genom gemensamt beslut av konung, riksdag och kyrkomöte. Det vore med synnerlig förvåning, som talaren funnit, att regeringen nu i sitt förslag brutit mot vad kommittén enhälligt föreslagit och vad som i alla dessa århundraden ansetts vara den nödvändiga och bästa yttre garantien för vårt folks kyrkliga organisationer. I det framlagda förslaget borttoges denna garanti, och frågor inom detta ärendes område skulle avgöras ensidigt av riksdagen och Konungen och således den kyrkliga representationen icke deltaga däri. Den svenska folkkyrkan skulle alltså berövas sin ekonomiska självständighet. Det framlagda förslaget skulle icke blott, såsom kommittén föreslagit, göra den svenska riksdagen till, vad talaren skulle vilja kalla, en direkt medbolagsman i den kyrkliga ekonomien, utan det skulle göra den svenska kyrkan till statens eller, talaren kunde ju säga, till riksdagens understödstagare.

Ecklesiastikministern, statsrådet Hammarskjöld, genmälde bland annat: Att det framlagda förslaget till reglering av prästerskapets löner med allt vad därtill hörde skulle komma att väcka motstånd på åtskilliga håll, hade talaren icke ett ögonblick betvivlat, och allra minst hade talaren tvivlat därpå, att den punkt i förslaget, som biskop Billing nu klandrat, nämligen upphävandet av prästerskapets privilegier, skulle hos honom röna det allvarligaste motstånd. Talaren kunde försäkra honom och kammaren, att, om det vore djärvt av talaren att hava tillrått Kungl. Maj:t att lägga fram ett sådant förslag, hade det dock icke skett av lättsinne utan efter mycket moget övervägande och sedan talaren kommit till full klarhet med sig själv, att han på detta sätt handlade i kyrkans bästa intresse.

Sedan en annan talare, kyrkoherden Heüman, anmärkt, att det kungliga förslaget syntes innebära, att de »konventioner», som enligt detsamma skulle uppgöras, vore avsedda att gälla tjugo år, och att då efter dessa tjugo år nya »konventioner» och nya regleringar skulle uppgöras, kyrkomötet, efter vad propositionen innehölle, icke finge yttra sig, utan beslutanderätten ankomme ensamt på Kungl. Maj:t och riksdagen, samt ecklesiastikministern härtill genmält, att riksdagen nu skulle fastställa grunder för huru lönerna för framtiden skulle beräknas för prästerskapet, och att sedermera, då vart tjugonde år nya löneregleringar skulle verkställas, riksdagen icke vidare skulle hava med saken att göra, yttrade biskopen Billing ytterligare, bland annat, att intet hinder funnes för en kommande riksdag att bestämma alldeles nya grunder, efter vilka de löneregleringar skulle ske, som skulle åstadkommas t. ex. om fyrtio år; 1908 års kyrkomöte finge väl vara med om bestämmandet av grun-

derna, men om det föreliggande förslaget bleve antaget, finge därefter kyrkomötet ingen medbestämmanderätt.

Motioner. Uti lika lydande motioner av herrar K. J. Ekman (F. K. nr 54) och O. W. Redelius (A. K. nr 295) gjordes bland annat följande uttalanden:

I de vid propositionen nr 88 med förslag till lag om reglering av prästerskapets avlöning m. m. fogade lagförslag förekomme ej, såsom i prästlöneregleringskommitténs motsvarande förslag, någon bestämmelse om att dessa lagar ej skulle få ändras eller upphävas utan bifall av allmänt kyrkomöte. Motionärerna biträdde väl departementschefens åsikt, att ett sålunda formulerat tillägg ej vore med grundlagens bestämmelser förenligt. Men å andra sidan syntes icke kunna begäras, att svenska kyrkan, som då i prästerskapets privilegier åtnjöte ett det starkaste skydd för de kyrkliga avlöningstillgångarna, skulle vid en *omplacering* av dessa tillgångar för vinnande av en ej blott för kyrkan själv utan i fullt ut lika hög grad för de skattdragande förmånlig utjämning av de kyrkliga avlönings- och beskattningsförhållandena helt och hållet avstå från detta skydd beträffande de tillgångar, som skulle sättas i stället för de av kyrkan då innehavda. Det kunde ej anses såsom en orättmätig fordran från kyrkans sida, om denna gjorde anspråk på samma skydd för sina tillgångar under de nya förhållandena som under de då rådande. Emellertid torde något särskilt skydd beträffande den del av de nya tillgångarna, som komme att utgå i form av församlingsavgifter, icke böra äga rum. Det syntes nämligen för vår tid mindre tilltalande att med särskilt skydd omgärda avgifter, vilka skulle erläggas efter de för kommunalutskylders utgörande i allmänhet stadgade grunder. Däremot syntes kyrkan icke kunna eftergiva sin rätt till skydd för den ersättning för tionden och därmed likställda avgifter, vilken skulle komma att från statsverket årligen inbetalas till kyrkofonden, ävensom för själva denna fond och dispositionsrätten däröver. Då det för löneregleringsfrågans lyckliga lösning vore av största vikt, att genom ömsesidigt tillmötesgående samförstånd i denna punkt uppnåddes, hemställde motionärerna, att riksdagen måtte i sammanhang med övriga dithörande lagförslag för sin del antaga följande

Förslag till lag angående tillämpning i vissa fall av prästerskapets privilegier.

Härigenom förordnas som följer: Vad prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 innehålla om prästerskapets bibehållande vid dittills åtnjuten tionde, pastoralier och rättigheter skall äga motsvarande tillämpning å den ersättning, som enligt denna dag utfärdad lag om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför skall utgå till kyrkofonden; och skall i avseende å kyrkofonden och dess avkastning iakttagas, att genom överförande till denna fond av avkomst från prästerskapets boställen eller detsamma eljest anslagna avlöningsmedel någon rubbning icke sker i den prästerskapet genom privilegierna tillförsäkrade rätten att varda bibehållet vid dessa avlöningsmedel.

Särskilda utskottet. Det särskilda utskott (nr 1), till vars behandling prästlöneregleringsfrågorna hänskjutits, yttrade härom i sitt utlåtande nr 2, att enär genom antagande av förestående lagförslag kyrkans dåvarande andel i lagstiftningen beträffande de ämnen, som utgjorde föremål för Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, uppenbarligen icke skulle ökas, men väl avsevärt minskas, och enligt utskottets mening fullt fog för motionärernas framställning förefunnes, tillstyrkte utskottet bifall till berörda framställning med allenast den ändringen att, till undvikande av missförstånd angående lagens räckvidd, orden »detsamma eljest anslagna» i slutet av lagen utbyttes mot orden »fonden eljest tillkommande».

Mot utskottets utlåtande i denna del reserverade sig fyra ledamöter från andra kammaren och en från den första med hemställan om avslag å motionerna. I reservationen uttalades, hurusom något behov av särskilt skydd för prästerskapets eko-

nomiska intressen, utöver vad som kunde anses vara tillförsäkrat andra stånd eller klasser av svenska folket, icke förefunnes. I sammanhang med det ifrågasatta ordnandet på ett för prästerskapet synnerligen gynnsamt sätt av deras avlöningsförhållanden borde snarare ett formligt upphävande av prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723, såsom dåmera obefogade, äga rum än att, på sätt blivit påyrkat, genom en ny lag berörda privilegier icke allenast skulle ytterligare befästas utan även under privilegieskydd dragas medel, som skulle utgå direkt ur statskassan.

Utskottet hemställde i sitt förevarande utlåtande, under punkt 1, att riksdagen — under förutsättning att densamma för sin del antoge av utskottet förordade förslag till lag om reglering av prästerskapets avlöning, lag om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför samt lag om kyrkofond — måtte, med bifall till de förenämnda motionerna nr 54 och 295, för sin del antaga utskottets förslag till lag angående tillämpning i vissa fall av prästerskapets privilegier.

Sammankoppling av privilegielagen med de övriga prästlönelagarna.

Första kammaren biföll punkten i fråga och gjorde desslikes sitt godkännande av samtliga de övriga förslagen beroende av att lagförslaget i privilegiefrågan bleve av riksdagen antaget.

Andra kammaren avslog utskottets hemställan i nyss omförmälda punkt ävensom de i ämnet väckta motionerna med 124 röster mot 89.

Omfattningen av riksdagens prövning med avseende å prästlöneregleringen.

Motion.

I en vid samma års riksdag av häradshövdingen G. A. E. Kronlund inom andra kammaren väckt motion (nr 303) berördes en fråga, som jämväl var av mera principiell betydelse.

Motionären anförde: Genom kungl. propositionen nr 88 för detta år föresloges en genomgripande förändring i grunderna för prästerskapets avlöning i syfte att dels utjämna församlingarnas utgifter i detta avseende och dels förbättra prästerskapets löneförhållanden. Enligt detta förslag skulle staten delvis övertaga prästerskapets avlöning och sålunda utöver nu utgående statsbidrag efter viss tid årligen utgiva 3 897 000 kronor samtidigt med att församlingens skyldighet att utgiva kyrkotiondet upphörde.

Såsom ett löneregleringsförslag betraktad företedde ifrågavarande kungl. proposition det märkliga, att riksdagen skulle till avlöning åt prästerskapet anslå nämnda högst betydande summa utgörande nära 40 procent av hela prästerskapets lönebehov, utan att riksdagen skulle få tillfälle att pröva antalet behövliga prästerliga tjänster eller lönebehoven. Åt Kungl. Maj:t skulle enligt förslaget överlåtas att bestämma ej allenast lönernas storlek för de olika prästerliga tjänsterna utan även församlingarnas omfattning i storlek. Kungl. Maj:t hade ej ens aktat nödigt meddela riksdagen några grunder för en tilläventyrs skeende omreglering av de prästerliga tjänsterna, och man hade i detta avseende ej annan ledning än prästlöneregleringskommitténs förslag, och Kungl. Maj:t hade blott i förbigående ansett nödigt i motiveringen upplysa riksdagen om att Kungl. Maj:t tänkt sig minimum av kyrkoherdelön böra vara 4 000 kronor o. s. v.

Ovannämnda kommitté yttrade i sitt betänkande på tal härom, att det »alltid skattats såsom ett af den svenska kyrkans viktigaste privilegier, att hennes stat varit oberoende af riksdagens anslagsbeviljande myndighet, och att Kungl. Maj:t allena ägt i sista hand bestämma såväl de prästerliga tjänsternas antal som fördelningen af de för kyrkan gemensamma lönetillgångar. Det kan också svårligen antagas, att kyrkomötet skulle lämna sitt bifall till något förslag om tiondens utjämning, hvaraf en förändring i kyrkans nuvarande rättsliga och ekonomiska ställning kunde blifva följden.»

Det syntes motionären, som om riksdagen svårligen skulle kunna acceptera ett dylikt betraktelsesätt. Statskyrkans speciella representation, kyrkomötet, intoge

ingalunda någon sidoordnad ställning till svenska folkets representation, den svenska riksdagen, utan hade sitt fortbestånd hos de båda högsta borgerliga samhällsorganen, Konung och riksdag, samt kunde av dem avskaffas, när tidsförhållandena så fordrade.

Prästerskapets avlöning utgjordes av svenska folket för närvarande till huvudsaklig del genom skattebidrag från respektive församlingar, men för framtiden enligt kungl. proposition till betydande del genom medel anslagna av riksdagen. Ifrågavarande anslag kunde därför ingalunda, såsom kommittén tycktes vilja förmena, betraktas såsom någon ersättningsskyldighet från statens sida till svenska statskyrkan eller dess organ, prästerskapet, vilket ej vore annat än ett statens organ och därför vore underordnat staten själv. Det syntes honom därför självklart, att riksdagen vid en lönereglering för prästerskapet borde liksom vid alla andra löneregleringar, som krävde statens medverkan, hävda sin rätt att jämte Kungl. Maj:t pröva lönebehoven.

Med hänsyn till såväl det högst betydande direkta bidrag till prästerskapets avlöning, som sålunda skulle utgå av statsmedel, som även de stora bördor som dessutöver för samma ändamål ålåge församlingarna själva, måste det för riksdagen vara av största intresse att tillse, såväl att man genom denna statens mellankomst vunne en verklig rättvis utjämning av de olika församlingarna åliggande bördor för prästerskapets avlöning, som även att denna avlöning stode i ett rimligt förhållande till det arbete varje sådan löntagare i tjänsten kunde antagas utföra.

Med ledning av kommitténs utredningar och förslag till omregleringar av prästerliga tjänster kunde man få ett ungefärligt begrepp om huru ytterst skiftande dessa kunde vara och tillika sluta sig till, att en hel del kyrkoherdebefattningar exempelvis ej kunde anses till sin betydenhet motsvara fordringarna på den minimilön, som vore förutsatt för dessa, i synnerhet då man toge i betraktande storleken av en hel del andra sådana befattningar, som krävde blott en person. Det syntes honom sålunda, att riksdagen hade fullt skäl påfordra, att Kungl. Maj:t i samband med en lönereglering för prästerskapet förelade riksdagen ett efter behovet av prästerliga tjänster avpassat organisationsförslag. Vid uppgörandet av ett dylikt förslag syntes man vida allvarligare och grundligare än vad prästlöneregleringskommittén synts vilja göra, böra ställa sig till efterrättelse riksdagens år 1897 uttalade önskan om indragning av prästerliga tjänster.

Med anledning av vad sålunda anförts, hemställde motionären, att riksdagen med avslag å kungl. propositionen nr 88 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t behagade låta utreda, i vad mån för åstadkommande av likformighet mellan enahanda slag av prästerliga befattningar en effektiv och grundlig sammanslagning och indragning av dylika befattningar måtte kunna äga rum, och i samband därmed låta utarbeta och för riksdagen, samtidigt med att prästerskapets löneregleringåny underställdes riksdagens prövning, framlägga förslag till omreglering av de prästerliga tjänsterna och därmed förenade löneförmåner.

Särskilda utskottet.

Särskilda utskottet anförde om denna motion bland annat:

Att den kyrkliga organisationen i vårt land företedde många svaga punkter, torde väl knappast av någon bestridas. Utskottet, som ansåge det vara av högsta vikt, att nu rådande missförhållanden såvitt möjligt avlägsnades, hade ock vid 4 § 2 mom. av förslaget till lag om reglering av prästerskapets avlöning uttalat sig i den riktningen. Därvid hade utskottet dock ej förbisett, att en viss hänsyn måste tagas till de inom ett stift eller en landsdel rådande vanorna och föreställningarna. I avseende härå instämde utskottet med prästlöneregleringskommittén, då densamma i sitt betänkande angående den kyrkliga indelningen och organisationen (s. LI) yttrade: »Enligt kommitténs mening skulle nämligen ett försök att t. ex. reglera pastoraten i Skåne efter samma grunder som i Norrland vara ett missgrepp samt inne-

bära ett underkännande av hävdens betydelse, vilket antagligen skulle vara till men för det kyrkliga livet inom förstnämnda provins.»

Den omständigheten, att, för den händelse tionden bleve avskriven, gottgörelse med visst belopp skulle av statsverket lämnas till kyrkan, kunde efter utskottets mening ej utgöra tillräcklig grund för en sådan omgestaltning på det kyrkliga området, som motionären åsyftade, när han föresloge, att de prästerliga tjänsterna och med dem förbundna löneförmåner skulle prövas och fastställas av riksdagen. Genom en dylik anordning skulle enligt utskottets åsikt de olika församlingarnas rätt trädas för nära. Ty kostnaden för religionsvårdens upprätthållande komme dock allt fortfarande att i huvudsak drabba församlingarna, så länge det ålåge dem icke blott att lämna bidrag till eller helt och hållet avlöna sitt prästerskap utan även att tillhandahålla samtliga prästerna bostad.

Utskottet hemställde i sitt ovannämnda utlåtande under punkt 3, bland annat, att riksdagen måtte avslå herr Kronlunds motion. Denna hemställan bifölls av riksdagen.

Utskottets sammanjämkningsförslag.

Sedan kamrarna emellertid stannat i skiljaktiga beslut såväl, på sätt ovan nämnts, i privilegiefrågan som beträffande vissa mindre väsentliga punkter, särskilt i fråga om det ecklesiastika boställsväsendet, avgav utskottet, i dess memorial nr 9, förslag till sammanjämkning, varvid utskottet, såvitt angick privilegielagen, hemställde, att andra kammaren skulle biträda första kammarens beslut om godkännande av nämnda lags förra del, som handlade om tiondeersättningen, samt att första kammaren skulle frånträda sitt beslut i vad det avsåge lagens senare del, vilken gällde avkastningen av de gemensamma avlöningstillgångarna.

Första kammaren biföll sammanjämkningsförslaget, men andra kammaren förkastade det med 105 röster mot 88, vadan hela lagstiftningsfrågan vid denna riksdag förfallit.

1908 års kyrkomöte. Privilegiefrågan.

Motion.

I motion nr 74 vid 1908 års allmänna kyrkomöte föreslogo herrar Berg och Johansson, att kyrkomötet ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla önskvärdheten av att frågan om prästerskapets avlöning snarast möjligt måtte lösas i huvudsaklig överensstämmelse med det vid samma års riksdag av Kungl. Maj:t framlagda förslaget. I motiveringen till motionen framhölls bland annat, hurusom det nämnda förslaget bragts på fall i riksdagen ej på grund av att det i och för sig ansågs oantagligt, utan därför att det kom att sammanbindas med ett lagförslag, som gick ut på att vad prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 innehölle om prästerskapets bibehållande vid dittills åtnjuten tionde, pastoralier och rättigheter, skulle äga motsvarande tillämpning å den ersättning, som enligt löneregleringsförslaget skulle utgå från statsverket till kyrkofonden. Om lämpligheten av detta tillägg till förslaget hade meningarna varit delade inom riksdagen, och kamrarna hade stannat i olika beslut. — Helt visst kunde man emellertid sätta i fråga, huruvida detta tillägg till löneregleringsförslaget i verkligheten skulle visa sig innebära en sådan garanti, som man å ena sidan önskat, å andra sidan ansett alldeles förkastlig, eller huruvida det överhuvud kunde anses hava så stor betydelse, att det skulle få utgöra hinder för lösningen av en så viktig fråga som regleringen av prästerskapets avlöning. Av synnerligen stor vikt vore det ock, att denna fråga löstes med det snaraste, då ju de gamla löneregleringarna inom några få år, innan ett nytt kyrkomöte sammanträdde, började utgå.

Kyrkolagsutskottet.

Kyrkolagsutskottet hemställde i sitt betänkande (nr 27) över motionen, att densamma icke måtte föranleda någon kyrkomötets åtgärd. I motiveringen anfördes, hurusom utskottet vore förvissat därom, att ej någon åtgärd från kyrkomötets sida erfordrades, för att Kungl. Maj:t skulle vidtaga åtgärder för att bringa till lösning frågan

om löneregleringen för prästerskapet. Det vore för utskottet känt, att ändring i vissa delar av det för 1908 års riksdag framlagda kungl. förslaget vore under beredning. Det kunde enligt utskottets mening ej vara lämpligt, att kyrkomötet om det föreliggande ärendet skulle göra något uttalande, förrän dess yttrande infordrades om löneregleringsförslaget i dess helhet.

Debatten i kyrkomötet.

Till belysning av debatten i kyrkomötet vid behandlingen av förberörda motion må här återgivas följande brottstycken.

Herr Boëthius anförde: Det vore mycket olyckligt, att det skydd, som den svenska kyrkan kunde behöva för sin ekonomiska självständighet, blivit bundet vid namnet privilegier. Det kunde vara huru sant som helst, att här icke vore fråga om klassprivilegier utan om privilegier för kyrkan, så vållade dock ordets makt över tanken, att detta skydd komme att te sig i en förhatlig dager. Det skydd, som den svenska kyrkan enligt talarens uppfattning behövde för sin ekonomiska ställning, bleve i huvudsak vunnet, om denna dess ställning ej gjordes beroende av den vanliga statsregleringsvägen med dess gemensamma votering. Men detta skydd vore vunnet genom det förslag, som var före vid förra riksdagen, ty det gjorde kyrkans ekonomiska förhållanden beroende på vanlig lagstiftning, således på samtycke av Kungl. Maj:t och båda kamrarna. Nu sades det, att man toge dock i alla fall bort ett skydd, när man toge bort kyrkomötets vetorätt, men därest Kungl. Maj:t, första kammaren och andra kammaren vore överens om att beröva den svenska kyrkan dess ekonomiska underlag, så hjälpte icke kyrkomötets veto så mycket, helst ju den åsikten funnes, att man genom en grundlagsändring kunde taga bort hela kyrkomötet, och hade man kommit till den ytterligheten, att alla de världsliga samhällsmakterna vore ense om att förstöra svenska kyrkan, så ryggade man nog icke heller tillbaka för detta. Det vore därför klokt av kyrkomötet att, om man kunde få igenom en uppgörelse i denna sak, vilken grundade sig på att kyrkans ekonomiska ställning lagfästes, kyrkomötet redan då accepterade denna ändring. Orsaken till att första kammaren motsatt sig borttagandet av detta skydd vore, såsom framhållits, grannlagenhet mot kyrkomötet. Om nu kyrkomötet självt gjorde ett uttalande i den riktningen, så skulle första kammaren med mycket större lätthet kunna uppgiva sin ståndpunkt, och då befrämjades frågans snara avgörande. Men om däremot första kammaren ansåge, att kyrkomötet fortfarande stode kvar på privilegieståndpunkten, så kunde det hända, att första kammaren ansåge sig böra stå fast vid sitt motstånd, och då bleve reformen åter uppskjuten. Talaren yrkade bifall till motionen och gjorde detta därför, att han ansåge, att ett sådant bifall endast skulle innebära ett uttalande av kyrkomötet i princip med avseende å privilegiefrågan.

Biskopen G. Billing yttrade häremot, bland annat, att det icke vore rimligt och klokt, att den svenska kyrkans hela ekonomi skulle läggas utanför den svenska kyrkans representations bedömande, och att det ställdes så, att den svenska kyrkan icke skulle få något ord att säga om hela sin ekonomiska ställning.

Ecklesiastikministern Hammarskjöld uttalade, bland annat, följande: Talaren förstode mycket väl, att det vore mycket begärt att fordra av kyrkomötet, att det skulle uttala sin anslutning till motionen, och talaren respekterade fullkomligt deras känslor, som funne det mycket motbjudande och svårt att släppa efter de omtalade privilegierna. Därför respekterade talaren också kyrkomötet, om det icke ville gå in på motionen och komma till Kungl. Maj:t och säga, att vi avstå gärna, vi erbjuda privilegierna, vi släppa dem. Det vore ju en självövervinnelse, som talaren icke ville sätta i fråga.

Kyrkomötets beslut.

Kyrkolagsutskottets betänkande i frågan bifölls av kyrkomötet utan votering.

1909 års riksdag.

Till 1909 års riksdag avlät Kungl. Maj:t åter propositioner dels (nr 39) med förslag till författningar om reglering av prästerskapets avlöning och därmed sam-

manhängande ämnen, dels (nr 40) med förslag till ecklesiastik boställsordning. Föredragande departementschefen hade, på sätt framgår av den förstnämnda propositionen, funnit, att de vid den nästföregående riksdagen av Kungl. Maj:t framlagda förslagen rönt ett i det hela mycket välvilligt mottagande inom representationen. I vissa avseenden hade emellertid de förnyade förslagen underkastats jämkningar, särskilt med hänsyn till åtskilliga inom riksförsamlingen uttalade önskemål. I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 19 februari 1909 anförde föredragande departementschefen vidare i detta sammanhang följande: »Någon utsikt att vinna riksdagens bifall till ett lagförslag, åsyftande att ställa under privilegieskydd flera eller färre av prästerskapets på den ifrågasatta nya lagstiftningen grundade löneförmåner, finnes enligt min mening icke; och då jag dessutom icke kunnat bliva övertygad om behövligheten av en dylik anordning, anser jag mig icke kunna tillråda, att i en blivande proposition upptages ett lagförslag med angivet syfte.» Privilegiefrågan.

Det av prästlöneregleringskommittén utarbetade förslaget till lag om reglering av prästerskapets avlöning innehöll icke några närmare bestämmelser rörande grunderna för lönernas beräkning. Det yttrades endast helt allmänt i 1 §, att varje tjänstgörande präst skulle erhålla, jämte fri bostad, avlöning i övrigt så beräknad, att honom därigenom bereddes en efter tjänstegrad och ämbetsåligganden ävensom levnadskostnaderna i orten eller andra särskilda förhållanden lämpad anständig bärgning, utan att särskild ersättning för honom på grund av tjänsten åliggande förrättningar komme att äga rum. Meningen var, att Kungl. Maj:t, i enlighet med sålunda angivna grunder och med hänsyn till befintliga avlöningstillgångar, skulle efter domkapitlens hörande i administrativ väg meddela de närmare föreskrifter angående avlöningens beräkning, som bleve erforderliga; och kommittén hade också vid sitt betänkande IV fogat ett förslag till »Föreskrifter angående beräkning av prästerskapets avlöning», varuti angåvos vissa grunder för beräkning av löner för kyrkoherdar och komministrar, löneförmåner för adjunkter, prostarvoden samt gottgörelse åt vikarier. Sättet för de prästerliga lönernas beräkning.

Det av Kungl. Maj:t vid riksdagen 1908 framlagda förslaget till lag om reglering av prästerskapets avlöning överensstämde i nämnda hänseenden med kommitténs motsvarande förslag; i förslaget till 1909 års riksdag tillades dock, för tillmötesgående av därom utav särskilda utskottet vid 1908 års riksdag gjord framställning, bestämmelser, uti vilka närmare angavs dels det lägsta belopp, vartill lön för kyrkoherde och komminister samt arvode för adjunkt finge fastställas, dels ock det högsta belopp, vartill lön kunde fastställas.

Vid utarbetandet av de för 1908 års riksdag framlagda författningsförslagen hade i fråga om dispositionen av de åt kyrkoherdar och komministrar anslagna boställen och tillgodogörandet av deras avkastning uppställts följande huvudgrunder: Boställsväsendet.

1. Avkastning av bostadsboställe jämte därmed i sambruk förenat löningsboställe bibehålles såsom löneförmån för den präst, till vars bostad det förra bostället är avsett.

2. Anser löneregleringsnämnd, att med jordbruk förenat bostadsboställe eller del därav lämpligen må kunna, oberoende av innehavarens besittningstid, upplåtas på arrende, utan att utarrenderingen skulle medföra väsentliga olägenheter för boställshavaren i avseende å hans tjänstutövning eller personliga ställning, har nämnden att till Kungl. Maj:t göra underdånig framställning därom, med noggrant angivande ej mindre av de byggnader och jordområden, som skola dels upplåtas åt arrendatorn, dels bibehållas för boställshavaren, än även av de särskilda förbehåll, som till betryggande av boställshavarens tillgång till vissa tjänstbarheter finnas böra i arrendekontraktet intagas.

Arrendetiden må ej överstiga 20 år.

Sedan boställshavaren, pastoratet, domkapitlet och Kungl. Maj:ts befallningsha-

vande blivit hörda över nämndens framställning, meddelar Kungl. Maj:t, i samband med prövningen av det utav nämnden uppgjorda förslaget till löneregelering för prästerskapet i pastoratet, beslut rörande frågan om bostället eller del därav må upplåtas på arrende, samt angiver, där utarrendering anses böra komma till stånd, vad i avseende å densamma skall vara att i huvudsak iakttaga.

De närmare villkoren för utarrenderingen prövas och fastställas av Kungl. Maj:ts befallningshavande.

3. Har utarrendering i nu nämnd ordning ej kommit till stånd, må med jordbruk förenat bostadsboställe eller del därav kunna, utan inskränkning till boställshavarens besittningstid, upplåtas på arrende efter ansökning av vederbörande boställshavare samt med godkännande från hans sida av arrendevillkor och arrendator.

För tillgodoseende av efterträdarens berättigade intresse skall domkapitlet, efter pastoratets och kontraktsprostens hörande, pröva, om utarrenderingen kan medföra väsentliga olägenheter för boställets innehavare i avseende å hans tjänstutövning eller personliga ställning, i vilken händelse utarrendering ej må äga rum.

Före utarrenderingen skola för boställshavarens räkning undantagas bostadshus och visst jordområde, varjämte i arrendekontraktet intagas de särskilda förbehåll, som må finnas erforderliga till betryggande av boställshavarens tillgång till vissa tjänstbarheter.

Arrendetiden må ej överstiga 20 år.

De närmare villkoren för utarrenderingen prövas och fastställas av Kungl. Maj:ts befallningshavande.

4. Löningsboställe, som ej brukas i förening med bostadsboställe, skall, såvitt detsamma icke av menighet anskaffats eller av enskild donerats, indragas till kyrkofonden och i författningsenlig ordning utarrenderas.

Det nu sagda hade ej avseende å boställenas skogsavkastning, varom särskilda regler skulle gälla.

Författningsförslagen till 1909 års riksdag voro i fråga om dispositionen av prästerskapets boställen byggda på samma huvudgrunder som 1908 års kungl. förslag.

Det för de ifrågavarande propositionernas behandling tillsatta särskilda utskottet förordade i huvudsakliga delar Kungl. Maj:ts förslag. I sammanhang härmed förtjänar anmärkas, att uti en vid utskottets utlåtande nr 1 fogad reservation föreslogs bland annat, att en allmän och för hela riket lika kyrkoskatt skulle upptagas för bestridande av prästerskapets avlöning.

Vid den slutliga behandlingen godkände första kammaren de kungl. propositionerna till alla delar.

Andra kammaren avslår Kungl. Maj:ts förslag och begär förslag byggt på nya grunder.

Andra kammaren åter avslog propositionerna och biföll ett i huvudsaklig anslutning till en vid särskilda utskottets betänkande fogad reservation av herr Daniel Persson i Tällberg framställt yrkande, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda och om möjligt till nästkommande riksdag framlägga förslag till prästerskapets avlöning, byggt på i huvudsak följande grunder, nämligen:

att prästman, så snart han tillträdde prästerlig befattning, tilldelades kontant lön med rätt till ålderstillägg efter vissa års oförvitlig tjänstgöring, samt att han vid tillträde av ordinarie tjänst erhölle tjänstgöringspenningar till ett belopp, avpassat efter med tjänsten förenad större eller mindre arbetsbörda,

att församlingen skulle tillhandahålla ordinarie tjänstinnehavare lämplig bostad med nödiga uthus och, såvitt möjligt, trädgårdsland,

att församlingen skulle äga att, med iakttagande av givna föreskrifter, antingen utarrendera boställets jord och använda såväl arrendemedlen som från boställets skog eventuellt uppkommen avkastning till avlöning åt församlingens prästerskap

och till fullgörandet av församlingens byggnadsskyldighet eller ock försälja boställets jord med tillhörande skog och överflödiga åbyggnader och att av därför influtna medel bilda en fond, vars ränteavkastning skulle för samma ändamål användas,

att bestämmelser utarbetades till tryggande av fondens framtida bestånd och för ränteavkastningens användande till avsett ändamål,

att utarrendering eller försäljning av boställe, som vid de nya bestämmelsernas trädande i kraft innehades av prästman i församlingen, icke finge äga rum utan boställshavarens medgivande,

att det nya avlöningsförslaget byggdes på sådana grunder, att dess genomförande icke komme att rubba de rättigheter eller verka inskränkning i de förmåner, som blivit församlingarna tillförsäkrade och prövades vara lagligen grundade,

att vid det nya förslaget all uppmärksamhet ägnades åt åtgärder i syfte att de olika församlingarna emellan utjämna deras kostnader för prästerskapets avlöning, samt

att förslaget — i olikhet med det föreliggande — måtte upptaga bestämmelser, vilka så noga som förhållandena tilläte, angåve, vilka löneförmåner i regeln borde tillkomma prästerliga tjänstinnehavare, så att Kungl. Maj:ts bestämmelserätt över avlöningsbeloppen bleve begränsad till vad som vore strängt nödvändigt.

Till följd av kamrarnas skiljaktiga beslut hade sålunda hela löneregleringsfrågan ånyo förfallit.

1909 års prästlöneregleringssakkunnigas betänkande och förslag.

Den revision av de till riksdagarna år 1908 och 1909 framlagda lagförslagen, som uppdrogs åt de den 27 juli 1909 tillkallade särskilda sakkunniga, kom av naturliga skäl att i stort sett följa de linjer, som angivits i det av andra kammaren vid samma års riksdag för dess del godkända skrivelseförslaget. För den mångfald av speciella spörsmål, vartill de sakkunniga vid sitt nämnda revisionsarbete haft att taga ståndpunkt, skall i detta sammanhang icke lämnas någon redogörelse. Endast tre särskilda huvudpunkter skola här beröras, nämligen *frågan om lönernas beräkning och sättet för deras fastställande, frågan om ytterligare utjämning församlingarna emellan av skattskyldigheten till prästerskapet* samt *frågan om det prästerliga boställsväsendet.*

Lönernas beräkning och sättet för deras fastställande.

Beträffande andra kammarens vid riksdagen 1909 uttalade uppfattning, att de allmänna grunderna för lönernas beräkning borde intagas i löneregleringslagen, funno de sakkunniga densamma hava fog för sig, särskilt med hänsyn till det avsevärda belopp, statsverket därefter skulle komma att årligen inbetala till kyrkofonden såsom gottgörelse för de lönebidrag, vilka dittills utgått i form av tionde och andra avgifter av fast egendom. I det av de sakkunniga utarbetade förslaget till lag om reglering av prästerskapets avlöning intogos i anslutning härtill utförliga bestämmelser angående grunderna för lönernas beräkning; Kungl. Maj:t dock förbehållet att i enlighet med dessa grunder och inom övriga i lagen angivna gränser slutligen bestämma avlöningens belopp.

Ytterligare utjämning pastoraten emellan av skattskyldigheten till prästerskapet.

Till ytterligare utjämning de särskilda pastoraten emellan av skattskyldigheten till prästerskapets avlöning upptogos i de sakkunnigas förslag följande huvudsakliga bestämmelser, innefattade i 19 och 21 §§ i de sakkunnigas förslag till lag om reglering av prästerskapets avlöning:

Till bestridande av lön för kyrkoherde och komminister skola, i den mån det till lönernas gällande erfordras, i nedan nämnd ordning användas:

1:o) församlingsavgifter till belopp ej överstigande två och ett halvt öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av hela inkomstbeloppet inom pastoratet;

2:o) med vissa angivna undantag, arrende av inom pastoratet belägna löneboställer;

3:o) lägenhetsavgälder, fondräntor ävensom, med vissa undantag, övriga till avlöning av prästerskapet i pastoratet avsedda medel;

4:o) skogsförsäljningsmedel från de i punkt 2:o) avsedda boställen, årligen utgående från kyrkofonden med högst det av Kungl. Maj:t beträffande varje boställes skog fastställda belopp, som för viss tidsperiod beräknats motsvara skogens behållna årliga avkastning; samt

5:o) församlingsavgifter till erforderligt belopp.

21 § av de sakkunnigas förslag innehöll i huvudsak att, därest för bestridande av de för kyrkoherde och komminister fastställda löner såsom församlingsavgifter utdebiterats sammanlagt större belopp, än som motsvarade dels tio öre för varje person av pastoratets hela folkmängd, dels sex öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av pastoratets hela inkomstbelopp, skulle ersättning av kyrkofondens medel beredas pastoratet för det överskjutande beloppet.

I motiveringen för dessa av de sakkunniga föreslagna nya bestämmelser för reglering av skattskyldigheten anfördes, bland annat, följande:

I vad mån de för prästerskapets avlöning disponibla tillgångar finge användas till lönernas gäldande framginge av 19 §. Församlingarnas rätt att förfoga över de prästerliga avlöningstillgångarna vore i viss mån begränsad med hänsyn till den rätt, kyrkan i dess helhet hade till samma tillgångar. Boställen, donationer, fonder, skogsförsäljningsmedel m. m. vore anslagna till ett visst bestämt kyrkligt ändamål: *prästerskapets avlöning*. Men detta ändamål uppbures icke blott av ett lokalt utan i väsentlig mån även av ett allmänt kyrkligt intresse; och detta vare sig egendomen anskaffats av menighet eller donerats av enskild eller ock upplåtits av kronan. Endast donation, gjord i syfte att bereda innehavare av viss prästerlig tjänst särskild förmån utöver lönen, intoge härutinnan en särställning. Vore tillgångarna ej rikligare än att de måste för lönernas gäldande till fullo tagas i anspråk, låge det i både församlingarnas och kyrkans intresse, att pastoratet begagnade dem till avlöning av sitt prästerskap. Uppstode däremot i något pastorat överskott å de årligen inflytande avlöningsmedlen, sedan vad därav för året erfordrades till gäldande av de för prästerskapet därstädes fastställda löner tagits i anspråk, kunde kyrkan med skäl fordra, att dylikt överskott ställdes till hennes förfogande för tillgodoseende av för hela kyrkan samfällda avlöningsbehov. Att pastoratet skulle äga att för annat ändamål, t. ex. byggande av kyrka, anläggande av begravningsplats eller dylikt, använda överskottet, torde få anses uteslutet, då medlen icke vore anslagna till annat ändamål än att bereda prästerskapet avlöning. Sedan det lokala behovet härutinnan vore fyllt, följde av upplåtelsens hela karaktär, att överskottet finge användas till fyllande av enahanda, för kyrkan i dess helhet framträdande behov. Medlen komme därigenom indirekt även den lokala församlingen till godo, i vilket avseende erinrades därom, att, enligt förslaget till lag om kyrkofond, av kyrkofonden, där såväl dessa överskottsmedel som övriga för kyrkan gemensamma avlöningstillgångar uppsamlades, skulle utgöras — utom ersättning för församlingsavgifter enligt stadgandet i 21 § av lagen om reglering av prästerskapets avlöning — jämväl adjunktsarvoden, ersättning till adjunkter för resa till tjänstgöringsort, prostarvoden, emeritilöner m. m.

Om alltså pastoratet måste anses endast äga att »i den mån det till lönernas gäldande erfordras» använda de prästerliga avlöningstillgångarna, så uppstode i allt fall den frågan — när dylika avlöningstillgångar i tillräcklig eller mer än tillräcklig mängd funnes —, huruvida pastoratet kunde helt och hållet befrias från skattskyldighet till prästerskapet, som då skulle avlönas allenast medelst boställsavkastning, räntor å fonder och dylikt, eller huruvida icke ändock i sådant fall en viss skattskyldighet borde åligga pastoratet. Frågan berördes vid 1909 års riksdag såtillvida, att en reservant inom särskilda utskottet föreslog, bland annat, att en allmän

och för hela riket lika kyrkoskatt skulle upptagas för bestridande av prästerskapets avlöning. Att emellertid föreskriva upptagandet av en dylik skatt, oberoende av behovet inom de särskilda pastoraten, läte sig väl näppeligen göra.

Däremot hade i förevarande 19 § 1 mom. föreslagits ett stadgande därom, att till lönernas bestridande skulle i första rummet användas församlingsavgifter inom en viss lågt satt gräns (högst två och ett halvt öre per fyrk). Först sedan församlingsavgifter inom denna gräns uttagits, finge övriga tillgångar anlitas för gäldande av återstående lönebelopp. Någon gång bleve därvid lönerna till fullo betäckta, redan innan nämnda gräns uppnåtts, varefter givetvis någon ytterligare utdebitering inom sagda gräns icke skulle förekomma. Men i regeln krävdes för lönernas gäldande icke blott omförmälda bidrag av församlingsavgifter utan jämväl användande av såväl befintliga avlöningstillgångar som därutöver ytterligare ett betydande tillskott av församlingsavgifter. Det föreslagna stadgandet i 1 mom. hade sålunda knappast någon betydelse i praktiskt-ekonomiskt hänseende, men det medförde i fråga om utjämningen och fördelningen de särskilda pastoraten emellan av skattskyldigheten till prästerskapet teoretiskt sett större rättvisa och likformighet än som eljest skulle kunna åstadkommas. Man kunde möjligen ställa sig tveksam, huruvida ändock en dylik skattskyldighet borde åläggas pastoratet, då redan därförutan tillräckliga avlöningstillgångar funnes. Vore det så, att dessa tillgångar anskaffats i syfte att *lindra eller alldeles avlyfta församlingens skattebörda,* såsom om församlingen för att för framtiden slippa skatt en gång för alla anslagit medel till en lönefond av den storlek, att avkastningen därav till fullo betäckte lönen, då vore utan tvivel en sådan tvekan befogad. Men så hade säkerligen icke i något enda fall tillgått. Medlen vore, vare sig de anskaffats av församlingen eller donerats av enskild eller upplåtits av kronan, avsedda till *prästerskapets avlöning.* Trots befintligheten av dessa tillgångar hade församlingen i alla tider haft förpliktelse att utgöra tionde och övriga församlingsbidrag, och om boställets avkastning ökats eller nya ägor tillagts, hade förmånen därav närmast kommit prästen till godo men icke församlingen till lindring i dess skattebörda. Då nu tionden och övriga dittills i varje territoriell församling utgående skattebidrag skulle avlyftas och ersättas bland annat med församlingsavgifter utgående på enahanda sätt som kommunalutskylder, skulle näppeligen kunna sägas, att full rättvisa skipades, om till följd av en förändring, som åsyftade allenast beskattningens omläggning och skattebördans jämnare fördelning, vissa församlingar skulle komma att alldeles befrias från skattskyldighet. Den i 1 mom. föreslagna allmänna kyrkoskatten — om man så ville kalla den — torde alltså få anses väl försvara sin plats i det nya beskattningssystemet.

Sedan därefter redogjorts för de dåvarande bestämmelserna rörande förvaltningen av boställsskogarna och dispositionen av skogsavkastningen, beträffande vilken gällde helt andra bestämmelser än för boställsavkastningen i övrigt, föreslogo de sakkunniga i stället för nämnda tämligen invecklade och stundom till ett visst godtycke ledande bestämmelser i särskilt upprättade »Grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar», att all skogs- och hagmark å samtliga åt prästerskapet i de territoriella församlingarna anslagna löneboställer skulle ställas under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning utan avseende å om bostället vore anskaffat av menighet eller donerat av enskild eller upplåtits av kronan. Skogen skulle i första rummet användas till boställets husbehov. Därutöver kunde från boställets skog virke erhållas dels av pastoratet till uppförande och underhåll av laga hus och hägnader å prästgård ävensom för fullgörande av den pastoratet åliggande skyldigheten att tillhandahålla prästerlig tjänstinnehavare ved till husbehov, och dels, om tillgång jämväl därtill funnes, av församling till kyrkobyggnad. Vad av boställes skogsavkastning icke erfordrades för angivna behov skulle försäljas.

Sedan av medel, som influtit vid försäljningen, guldits kostnaden för densamma, skulle återstoden ingå till kyrkofonden, varifrån, på sätt i förslagets 19 § 4 mom. stadgades, de till lönernas gäldande, i den ordning samma paragraf angåve, erforderliga skogsförsäljningsmedel årligen skulle utgå med högst det av Kungl. Maj:t beträffande varje boställes skog fastställda belopp, som för viss tidsperiod beräknats motsvara skogens behållna årliga avkastning. Förslaget om skogsförsäljningsmedlens utbetalning i enlighet med en sålunda av Kungl. Maj:t fastställd uppskattning av skogens behållna årliga avkastning betingades därav, att de medel, som komme att inflyta för försåld skog, fördelade sig ytterst ojämnt på olika år. Jämväl särskilda utskottet vid 1909 års riksdag ansåge en uppskattning nödvändig i ändamål, att bidragen av skogsmedel skulle kunna utgå i form av bestämda årliga anslag från kyrkofonden. Den tidsperiod uppskattningen skulle avse, syntes i regeln böra bliva den, för vilken hushållningsplan blivit fastställd. Samtliga kostnader för skogens skötsel och vård skulle gäldas ur kyrkofonden.

All skogsavkastning skulle sålunda komma församlingarna till godo, i den mån det erfordrades till lönernas gäldande; möjligen uppkommande överskott skulle tillfalla kyrkofonden. Härmed vunnes den avsevärda fördel, att skogsavkastningen komme att disponeras lika för alla boställen av vad natur de än kunde vara efter samma grunder, som uppställts för användningen av arrendemedel från jordbruksboställena och övriga prästerliga avlöningstillgångar.

Försloge ej dittills omförmälda avlöningsbidrag till lönernas gäldande, skulle bristen fyllas medelst församlingsavgifter till erforderligt belopp (5 mom.). Hurusom pastoratet, därest utdebitering av församlingsavgifter utöver en viss gräns därvid måste ske, erhölle det överskjutande beloppet åter från kyrkofonden, framginge av 21 §.

I motiveringen till 21 § i de sakkunnigas förslag anfördes bland annat:

Om än staten genom övertagande av tiondepliktens börda därefter komme att lämna ett väsentligen större bidrag till prästerskapets avlöning än som för det dåvarande utginge, åsyftades emellertid därmed icke en brytning med den gamla grundsatsen, att varje församling borde avlöna sitt prästerskap. Förpliktelsen därtill skulle nämligen fortfarande i första rummet åligga huvudsakligen församlingsmedlemmarna, men icke längre blott vissa grupper av dem, utan en var i mån av hans skatteförmåga. Om emellertid därigenom pastoratet bleve betungat med skattskyldighet utöver en viss för alla pastorat lika gräns, skulle ersättning av kyrkofondens medel beredas pastoratet för det överskjutande beloppet, utom beträffande lönebelopp, som församling särskilt åtagit sig att gälda för bibehållande eller inrättande av tjänst utöver dem, vilka Kungl. Maj:t ansett vara för själavårdens behöriga handhavande nödiga, eller för höjande av lön, som Kungl. Maj:t enligt löneregleringslagen för viss tjänst bestämt.

I det av Kungl. Maj:t vid 1909 års riksdag framlagda förslaget till lag om reglering av prästerskapets avlöning var nämnda gräns bestämd på enahanda sätt, som av de sakkunniga föreslogs. Särskilda utskottet föreslog emellertid en sådan ändring i den kungl. propositionen, att skattskyldigheten till prästerskapets avlöning högst bestämdes till sammanlagt det belopp, som erhölles under antagande, att för varje person av pastoratets hela folkmängd utginge 10 öre och därutöver 5 öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av hela det beskattningsbara inkomstbeloppet inom pastoratet. Till följd av denna nedsättning skulle, enligt den då uppgjorda finansplanen, uppstå en brist i lönemedel å 55 560 kronor, men med tanke på bevillningsbeloppens fortgående stegring och av andra skäl ansåge sig utskottet icke böra tillmäta denna omständighet någon större betydelse.

Den finansplan, som upprättats i anslutning till det av de sakkunniga utarbetade förslaget, uppvisade visserligen överskott, men att med anledning därav nedflytta

gränsen för skattskyldigheten på sätt utskottet föreslagit, torde i allt fall icke vara tillrådligt. Det vore nämligen en ytterst vansklig sak, att så långt före de nya löneregleringarnas ikraftträdande, som här vore fallet, beräkna värdet av de ecklesiastika avlöningstillgångar, utöver för ändamålet utgående skattebidrag, som vid förslagets genomförande i verkligheten kunde finnas att tillgå; och försiktigheten bjöde därför att ej alltför knappt begränsa skattebidragen, varigenom kyrkofonden, som ju skulle utgöra regulatorn för utjämning av skattskyldigheten de olika pastoraten emellan, kunde sättas i fara att icke förmå nöjaktigt fullgöra sin bestämmelse.

Det prästerliga boställsväsendet.

Sin åtminstone från praktisk synpunkt sett betydelsefullaste innebörd fick 1909 års sakkunnigas revisionsarbete med avseende å det prästerliga boställsväsendet. Vid omarbetningen av de tidigare upprättade författningsförslagen tillämpades av de sakkunniga den grundsatsen, att de prästerliga tjänstinnehavarna skulle in natura åtnjuta fri bostad jämte skjuts i vissa tjänstärenden och, i särskilda fall, ved till husbehov men att i övrigt naturaförmåner till prästernas avlöning borde, såvitt möjligt, undvikas och lönerna utgå helt i penningar, som å bestämda tider av vederbörande löngivare utbetalades. Prästerna skulle sålunda ej vara hänvisade att söka utfå en del av sin lön ur boställes avkastning, utan de bestämda lönerna skulle kvartalsvis tillhandahållas tjänstinnehavarna av pastoratsborna genom vederbörande kyrkoråd.

Den fria bostad, varom ovan vore talat, skulle för den nya löneregleringsperioden beredas kyrkoherde och komminister i regel på det sätt, att för ändamålet toges i anspråk tomt med bostadshus å den fastighet, som vid den nya löneregleringens fastställande utgjorde tjänstinnehavarens bostadsboställe. Därjämte skulle, där så lämpligen kunde ske, av samma boställes ägor erforderligt område avsättas till trädgård för tjänstinnehavaren. För innehavare av nyinrättade tjänster ävensom eljest, där förutvarande bostadsboställe till erforderlig del icke kunde för ändamålet användas, finge bostad med tillhörande trädgårdsområde efter Kungl. Maj:ts bestämmande på enahanda sätt beredas å annat inom pastoratet beläget boställe.

Den tomt med bostadshus och trädgårdsområde, som sålunda efter ny löneregle-rings inträde skulle komma att innehavas av prästerlig tjänstinnehavare, kallades i boställsordningen *prästgård*.

Alla övriga i boställsordningen avsedda boställen kallades *löneboställen*. Under denna benämning inbegrepes alltså icke blott de dåvarande s. k. löningsboställena utan även de delar av dåvarande bostadsboställen, som återstode efter avskiljandet därifrån av de till bostad och trädgård för vederbörande tjänstinnehavare avsedda områden.

Löneboställena skulle alla utarrenderas.

Erforderliga bestämmelser om sättet för löneboställenas utarrendering ansågo de sakkunniga lämpligast böra meddelas genom en av Kungl. Maj:t utfärdad särskild förordning, som skulle komma att ersätta de gällande föreskrifterna angående utarrendering av prästerskapets löningsboställen. I nämnda förordning borde, jämte bestämmelser om själva proceduren för utarrenderingen, intagas de närmare föreskrifter rörande arrendatorns rättigheter och skyldigheter, som kunde erfordras utöver vad boställsordningen därom innehölle eller i allmänna arrendelagen vore stadgat. För avfattningen av förordningen borde gällande författning angående grunderna för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner i allmänhet tjäna såsom förebild, dock med vederbörligt beaktande av de särskilda förhållanden, som betingades av ifrågavarande boställens egenskap av prästerskapet anslagen egendom. Särskilt borde uppmärksammas, hurusom i särskilda fall det möjligen kunde vara av behovet påkallat att vid utarrenderingen stadga skyldighet för arrendatorn att till prästerlig tjänstinnehavare utgöra vissa tjänstbarheter.

I fråga om boställenas disposition ansågo de sakkunniga lämpligt, att i boställs-

ordningen intoges ett stadgande om föryttring av boställe eller del därav i vissa fall, då synnerligen starka skäl för en sådan åtgärd förelåge. Sålunda borde efter Kungl. Maj:ts beprövande utbyte mot annan fastighet eller försäljning kunna äga rum, om prästgård vore med hänsyn till boställshavarens tjänsteverksamhet olämpligt belägen eller om boställe eller del därav eljest på grund av särskilda omständigheter ej utan synnerlig olägenhet kunde för sitt ändamål bibehållas eller till följd av belägenhet i eller invid stad eller stadsliknande samhälle funnes kunna med synnerlig fördel styckas till tomter. Hade boställets avkomst helt eller delvis ingått till kyrkofonden, borde efter Kungl. Maj:ts prövning det vid avyttringen betingade kontanta vederlaget i motsvarande mån tillgodokomma kyrkofonden. Resten av vederlaget komme att förvaltas efter de i lagen om reglering av prästerskapets avlöning bestämda grunder.

Yttranden över 1909 års prästlöneregleringssakkunnigas förslag.

Sedan, på sätt i det föregående omnämnts, 1909 års prästlöneregleringssakkunnigas betänkande och förslag underkastats granskning av ytterligare tillkallade sakkunniga, avgåvos infordrade utlåtanden över förslagen av domkapitlen och Stockholms stads konsistorium, domänstyrelsen, statskontoret och kammarkollegiet.

1910 års riksdag.

Till denna riksdag framlades prästlöneregleringsfrågorna för tredje gången dels i propositionen nr 85 med förslag till lag om reglering av pästerskapets avlöning m. m., dels i propositionen nr 163 med förslag till ecklesiastik boställsordning.

Såsom grunder vid utarbetande av de kungliga förslagen hade i allt väsentligt tjänat 1909 års prästlöneregleringssakkunnigas betänkande och förslag.

Privilegiefrågan.

Vid 1910 års riksdag berördes frågan om prästerskapets privilegier icke i vidare mån än i ett uttalande av biskopen Billing under debatten i första kammaren, därvid han yttrade bland annat: »Jag skall nu icke uppriva en gammal fråga, för mig kanske den ömtåligaste, utan anse att vad som en gång skett, det kan icke ändras, och därför icke inlåta mig på de stora principfrågorna —.» Den fråga, som talaren sålunda sade sig icke vilja uppriva, var tydligen den om privilegierna.

I åtskilliga motioner framställdes skilda yrkanden på ändringar i de kungliga förslagen. Av dessa motioner skola här endast beröras några av större principiell betydelse.

1 § i kyrkofondslagen.

Förslaget till lag om kyrkofond var uppgjort med ledning av motsvarande vid riksdagarna 1908 och 1909 av Kungl. Maj:t framlagda lagförslag. De förändringar, som emellertid måst göras, voro till största delen betingade av de nya bestämmelserna för ordnande av prästerskapets avlöningsförhållanden och därmed sammanhängande frågor.

1 § i lagförslaget hade följande lydelse: »De prästerskapet i territoriella församlingar anslagna avlöningsmedel, om vilka i denna lag förmäles, skola utgöra en svenska kyrkans tillhörighet och under benämning *kyrkofonden* av statskontoret, utan sammanblandning med statsmedel, förvaltas.»

Beträffande lydelsen av denna paragraf hade två av de personer (herrar Kronlund och Persson i Tällberg), vilka tillkallats för granskning av 1909 års prästlöneregleringssakkunnigas författningsförslag, ansett, att det i paragrafen förekommande uttalandet därom, att de i kyrkofonden ingående medlen »skola utgöra en svenska kyrkans tillhörighet», ej borde i lagen förekomma utan föreslagit, att paragrafen borde erhålla ungefär följande avfattning: »De prästerskapet i territoriella församlingar anslagna avlöningsmedel, om vilka här nedan förmäles, skola under benämning kyrkofonden användas på sätt i denna lag bestämmes och av statskontoret, utan sammanblandning med statsmedel, förvaltas.»

Föredragande departementschefen anförde i propositionen nr 85 i denna fråga, bland annat, följande. Att ifrågavarande medel, såsom anslagna till prästerskapets

avlöning, vore att betrakta såsom en den svenska kyrkans tillhörighet i offentligrättslig mening, torde vara otvivelaktigt. De två sakkunniga, vilka påyrkat en ändring av paragrafens ordalydelse, hade också ansett, att medlen icke borde få användas till andra ändamål än i kyrkofondslagen bestämdes, och att de borde utan sammanblandning med statsmedel förvaltas. Den formulering av stadgandet, som av departementschefen föresloges, hade godkänts 1908 av riksdagens bägge kamrar och 1909 av det särskilda utskott, som behandlade frågan. Förslagets fall vid sistnämnda riksdag föranleddes av helt andra skäl än meningsskiljaktighet om förevarande paragraf. På grund av vad sålunda förekommit funne departementschefen icke tillräcklig anledning att då frångå det förslag uti förevarande hänseende, som av Kungl. Maj:t förut framlagts.

I motion nr 242 i andra kammaren hemställde herr Persson i Tällberg — under anförande att riksdagen borde bibehållas vid sin rätt att bestämma över skattemedel, vilken rätt emellertid enligt motionärens mening i betydlig grad skulle komma att inskränkas genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag till 1 § i lag om kyrkofond — att riksdagen måtte för sin del antaga det förslag till ändrad lydelse av nämnda paragraf, som av motionären och herr Kronlund, enligt vad ovan nämnts, tidigare förordats.

Disposition av avkastningen från vissa boställsskogar.

I första kammaren väcktes en motion (nr 71) av herr O. Jonsson i Hof och i andra kammaren en motion (nr 256) av herr J. Ericsson i Vallsta, vilka motioner avsågo ändring, båda motionerna i 2 § och den senare motionen jämväl i 3 § 4 och 5 mom. av det kungliga förslaget till lag om kyrkofond.

I motionen nr 71 anfördes, bland annat, följande. Enligt Kungl. Maj:ts proposition nr 85 med förslag till lag om kyrkofond skulle nettoavkastningen av prästboställenas skogar ingå till kyrkofonden likasom ock efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall de till avlöning av prästerlig tjänst avsedda fonder och andra kapitaltillgångar med vissa angivna undantag. I förslaget till lag om reglering av prästerskapets avlöning upptoges bestämmelser om huru och på vad sätt bidrag från kyrkofonden kunde erhållas till prästerskapets avlöning. Med ett i 7 § av sistnämnda lag angivet undantag hade i dessa förslag skogsavkastningen, oavsett om bostället upplåtits av kronan eller inköpts av församlingen, i fråga om såväl dess indragning till kyrkofonden som om villkoren för erhållande av bidrag till prästerskapets avlöning från denna fond, behandlats likformigt. Om då en församling inköpt ett boställe, vars skogsavkastning vore eller ansåges bliva större än vad den enligt 19 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning kunde från kyrkofonden erhålla i bidrag till avlöningen för sitt prästerskap, eller om av sådan avkastning för kyrkligt ändamål inom församlingen en fond eller annan kapitaltillgång bildats, som enligt 2 § i lagen om kyrkofond komme att indragas till denna fond, så vore det naturligt nog, att en sådan församling ansåge sig bliva illa behandlad och därför önskade, att ändringar till dess förmån vidtoges.

Motionären erkände, att vissa betänkligheter väl kunde anföras mot ett avsteg från den princip av likartad behandling av skogsavkastningen från på olika sätt tillkomna boställen, varpå lagen om lönereglering vore byggd, och att väl även svårigheter skulle möta att finna en lämplig och väl avvägd form för en dylik undantagsbestämmelse. Men motionären hölle före, att spörsmålet skulle kunna lösas, och frambar ett förslag till ny bestämmelse i berörda syfte.

Den omförmälda motionen nr 256, vari gjordes gällande i huvudsak liknande synpunkter som i motionen nr 71, utmynnade i ett yrkande, att riksdagen måtte vidtaga sådan ändring av 2 och 3 §§ i förslaget till lag om kyrkofond, att avkastningen av boställe och dess skog, som donerats eller av församling eller menighet anskaffats, ävensom fonder tillkomna på dylikt sätt måtte av vederbörande för-

samling få disponeras, samt att, därest dessa inkomster bleve större än som behövdes till prästerskapets avlöning, överskottet finge av församlingen, enligt Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, användas till andra kyrkliga ändamål.

Sammankoppling av prästvalslagen med lönelagarna.

I motion nr 255 i andra kammaren hemställde herr Söderbergh i Karlshamn, att riksdagen ville besluta, att Kungl. Maj:ts proposition nr 85 med förslag till lag om reglering av prästerskapets avlöning m. m. — med de ändringar, som tilläventyrs kunde befinnas nödiga — skulle av riksdagen antagas allenast under förutsättning, att samtidigt bleve antaget ett i motionen intaget förslag till lag angående tillsättning av prästerliga tjänster.

I motiveringen till denna motion erinrades bland annat, hurusom, sedan Kungl. Maj:t förelagt 1909 års riksdag förslag till lag angående tillsättning av prästerliga tjänster och riksdagen för sin del antagit lag i ämnet, jämlikt § 87 mom. 2 regeringsformen inhämtats kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkände berörda av riksdagen antagna lagförslag. Kyrkomötet hade antagit det framlagda förslaget med vissa ändringar. Därmed hade förslaget förfallit, och möjligheten att vinna den synnerligen välbehövliga reform i olika avseenden, som förslaget innebure, syntes för lång tid uppgiven. Kungl. Maj:t hade nu återigen för riksdagen framlagt förslag till lag om reglering av prästerskapets avlöning jämte andra därmed sammanhängande lagförslag. Då frågan om reglering av prästerskapets avlöningsförhållanden, enligt vad upprepade gånger betonats, otvivelaktigt finge anses stå i nära samband med den om tillsättning av de prästerliga tjänsterna, erbjöde sig ett tillfälle att på en gång bringa båda dessa viktiga angelägenheter till en tillfredsställande lösning, ett tillfälle, som icke borde lämnas obegagnat.

Särskilda utskottets utlåtande över motionerna.

Det särskilda utskott, som i riksdagen tillsattes för behandling av prästlönefrågan och vad därmed ägde samband, yttrade i sitt utlåtande nr 1 i anledning av de ovannämnda fyra motionerna, bland annat följande.

Rörande motionen nr 242: Den i lagförslaget intagna bestämmelsen därom, att de avlöningsmedel, om vilka i lagförslaget förmäldes, skulle utgöra en svenska kyrkans tillhörighet, kunde lätteligen förstås såsom innebärande från lagstiftarens sida ett uttalande om var äganderätten till fondens medel låge, och bestämmelsen hade också sålunda förståtts. Det hade synts utskottet böra undvikas att i lagförslaget bibehålla en bestämmelse, som kunde giva anledning till en sådan tolkning, som nyss sagts. De medel, som skulle överföras till kyrkofonden eller framdeles dit inginge, härflöte från källor av vitt skild natur. Särskilt såsom en följd av de stadganden, som återfunnes i 3 § 4 och 5 mom. i lagen om kyrkofond, kunde antagas, att dit komme att inflyta avkomst icke blott av boställen, vilka upplåtits av kronan, utan även av sådana, som vore av enskilda donerade eller av menighet inköpta, eller av boställen, vilkas tillkomst icke kunde utrönas utan föregången noggrann utredning. Till kyrkofonden komme vidare att ingå direkta skattemedel. Utskottet ansåge därför de citerade orden »skola utgöra en svenska kyrkans tillhörighet» böra ur paragrafen utgå. En annan sak vore, att det kunde finnas anledning att i lagen mera uttryckligt än som bleve fallet, sedan de nu ifrågavarande orden borttagits, framhålla det syfte, kyrkofonden vore avsedd att tjäna, och på grund härav tillägga en bestämmelse av innehåll att fonden skulle användas för kyrkliga ändamål. Det vore givetvis en självklar sak, att dessa medel, av vilken natur de än kunde vara och hos vilken än äganderätten till dem låge, ej finge användas för annat ändamål än det, vartill de ursprungligen avsetts, d. v. s. kyrkliga ändamål, men det hade dock ansetts icke vara ur vägen att hava detta med klara ord utsagt redan i lagens första paragraf. I bestämmelsen därom, att kyrkofonden skulle förvaltas av statskontoret utan sammanblandning med statsmedel, hade sistnämnda ord ansetts

rätteligen böra utbytas mot orden »andra medel». Paragrafen hade av utskottet blivit omredigerad i överensstämmelse med det sålunda anförda.

Beträffande motionerna nr 71 och 256: Vad anginge motionerna, såvitt de åsyftade vinnande av föreskrift därom, att avkastningen av sådana fonder och andra kapitaltillgångar ävensom av sådana skogar, varom här vore fråga, skulle kunna användas för andra kyrkliga ändamål än prästerskapets avlöning, så innebure en sådan föreskrift ett betydande avsteg från en av de huvudgrundsatser, varpå de nu framlagda förslagen om reglering av prästerskapets avlöning och vad därmed ägde sammanhang vilade. — I de föregående förslagen i dessa ämnen hade gjorts skillnad mellan å ena sidan boställen, som blivit av kronan upplåtna, och å den andra sådana, som blivit av enskilda donerade eller av församling anskaffade. Utom det att denna särskillnad medförde lagtextens betungande med en del specialföreskrifter, skulle densamma åstadkommit åtskilliga svårigheter vid tillämpningen, särskilt då det gällde boställen, rörande vilkas tillkomst på ena eller andra sättet fullständig utredning ej kunde vinnas. Mången vore ej heller villig medgiva det befogade i denna olika behandling av lönetillgångar, som, om de ock härflöte från källor av olika natur, likväl åsyftade ett och samma ändamål. Nu hade man, på ett enligt utskottets mening lyckligt sätt, mera fäst avseende på ändamålet med dessa lönemedels anvisande och därför frångått den förut upprätthållna artskillnaden mellan olika boställen allt efter deras tillkomst, med undantag allenast för det i 7 § i löneregleringslagen angivna fallet, att lönetillgång tillförsäkrats innehavare av viss prästerlig tjänst i syfte att bereda denne särskild förmån utöver lönen. På grund av det anförda ansåge utskottet de ifrågavarande motionerna icke böra föranleda till någon ändring i eller tillägg till förevarande lagförslag.

I fråga om motionen nr 255: Utskottet hade, med hänsyn till det inbördes sammanhang frågorna om reglering av prästerskapets avlöning och om tillsättning av prästerliga tjänster ägde, icke något att erinra däremot, att dessa båda frågors lösning gjordes beroende av varandra. Då utskottet i sitt samtidigt därmed avgivna utlåtande nr 2 föresloge riksdagen antaga det av motionären framlagda förslaget till lag om tillsättning av prästerliga tjänster, därvid utskottet såsom förutsättning uppställde, att de av utskottet förordade förslagen till lag om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför, till lag om reglering av prästerskapets avlöning och till lag om kyrkofond samtidigt antoges, föresloge utskottet, att antagandet av dessa sistnämnda tre lagar måtte av riksdagen ske under förutsättning att jämväl berörda lag angående tillsättning av prästerliga tjänster samtidigt antoges.

Riksdagens beslut.

Särskilda utskottets förslag blevo, såvitt de avsågo de här nämnda fyra motionerna, bifallna av riksdagen, som jämväl i övrigt huvudsakligen i enlighet med utskottets förslag antog den nya lagstiftningen i den form den sedermera, efter det densamma jämväl godkänts av 1910 års kyrkomöte, erhöll genom de den 9 december samma år utfärdade författningarna.

Riksdagens skrivelse den 1 juni 1910.

Riksdagens beslut anmäldes för Kungl. Maj:t i skrivelse den 1 juni 1910, däri riksdagen anförde, bland annat, följande. Riksdagen, som, med hänsyn till det inbördes sammanhang frågorna om reglering av prästerskapets avlöning och om tillsättning av prästerliga tjänster ägde, ansett dessa båda frågors lösning böra göras beroende av varandra, hade fördenskull för sitt antagande av förslagen till lag om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför, till lag om reglering av prästerskapets avlöning och till lag om kyrkofond såsom förutsättning uppställt, att riksdagen för sin del jämväl antoge det förslag till lag angående tillsättning av prästerliga tjänster, varom

förmäldes i särskild samma dag av riksdagen avlåten skrivelse. Riksdagen finge alltså under åberopande av vad sålunda blivit anfört och med förklaring, att Kungl. Maj:ts förslag till lag om reglering av prästerskapets avlöning, till lag om emeritilöner för präster, till lag om kyrkofond samt till grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar icke kunnat oförändrade bifallas, för Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen för sin del under nämnda förutsättning antagit förslag till lag om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför, till lag om reglering av prästerskapets avlöning, till lag om emeritilöner för präster, till lag om kyrkofond samt till grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar av den lydelse riksdagens skrivelse utvisade.

1910 års kyrkomöte.

Genom skrivelse den 30 september 1910, nr 3, inhämtade Kungl. Maj:t, under åberopande av skrivelse samma dag till kyrkomötet i anledning av den utav riksdagen beslutade lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster samt med bifogande av omförmälda, av riksdagen för dess del antagna förslag, kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet för sin del godkände samma förslag.

I skrivelse samma dag, nr 4, inhämtade Kungl. Maj:t därjämte kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet för sin del godkände det av riksdagen för dess del antagna förslaget till ecklesiastik boställsordning.

På sätt redan i det föregående omnämnts godkändes de framlagda lagförslagen av kyrkomötet utan ändring. Ehuru lagförslagen uppkallade en rätt omfattande debatt, berördes under denna *privilegiefrågan* allenast av en talare och av denne, herr Ljungqvist, blott i förbigående. Nämnde talares uttalande var i denna del följande: — Det kändes nog bittert för det svenska prästerskapet, att i dag till antagande förelåge ett löneregleringsförslag, som hade *kunnat* vara vida förmånligare, ja, att kyrkomötet redan år 1908 kunnat vara i tillfälle att antaga ett vida bättre förslag, vars accepterande säkerligen skulle hälsas med stor tillfredsställelse utöver hela landet från prästerskapets sida. Varför nu detta icke kunnat ske, det behövde här icke närmare utföras — därom vittnade 1908 års riksdagsprotokoll. De talade om den olyckliga strid om s. k. privilegier för biskopar och präster från 1700-talet, som då ägde rum mellan två av kyrkans ledande män, och det ansåges rätt allmänt i landet, att det varit den striden, som skurit bort från det svenska prästerskapet miljoner kronor årligen.

Kyrkomötets krivelse den 25 oktober 1910.

Kyrkomötets beslut anmäldes för Kungl. Maj:t i skrivelse den 25 oktober 1910 (nr 4), vari ej heller privilegiefrågan direkt berördes. Kyrkomötet gjorde emellertid följande sammanfattning av lagförslagens innebörd: De författningsförslag, som genom omförmälda nådiga skrivelse förelagts kyrkomötet, innebure synnerligen djupgående och vittomfattande förändringar i fråga om såväl skyldigheten att bidraga till prästerskapets underhåll som fördelningen och sättet för förvaltningen av de prästerliga avlöningsmedlen. De viktigaste av dessa förändringar ginge därpå ut, *att* de genom prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 prästerskapet tillförsäkrade inkomster, som sammanfattades under benämningen »tionde, pastoralier och rättigheter» och för det dåvarande i allmänhet utgjordes i enlighet med därom meddelade bestämmelser i de för varje pastorat givna löneregleringsresolutioner, skulle utbytas mot dels den i förslaget till lag om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför stadgade gottgörelse i penningar, vilken skulle under benämning »Ersättning för prästerskapets tionde» årligen inlevereras från statsverket till kyrkofonden, och dels de i förslaget till lag om reglering av prästerskapets avlöning § 19 punkterna 1:o) och 5:o) omnämnda församlingsavgifter, *att* sättet för förvaltningen av de genom berörda

privilegier prästerskapet tillförsäkrade boställen förändrades därhän, att dessa — med undantag av det till bostad och trädgård för tjänstinnehavaren avsedda område, som dädanefter erhölle benämningen prästgård — alltid skulle upplåtas på arrende i enlighet med därom av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, *samt att* all uppbörd inom församlingarna av prästerliga avlöningsmedel — även boställsarrenden — verkställdes av kyrkoråden, som förvaltade de sålunda influtna avlöningsmedlen och därmed gäldade tjänstinnehavaren hans lön.

Bil. 4.

Redogörelse för vissa inom riksdag och kyrkomöte gjorda framställningar angående de prästerliga avlöningstillgångarna.

1915 års riksdag.
Likartad förvaltning av prästboställena.

I en vid 1915 års riksdag inom andra kammaren väckt motion (nr 135) hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag till genomförd likartad förvaltning av de ecklesiastika boställena jämte såväl skogs- som jordbrukslägenheter däråå, varigenom tillvaratagandet av dessa värdefulla tillgångar kunde på bästa sätt tryggas. Till stöd för denna framställning anfördes i huvudsak följande: Det syntes vara en brist, att ledningen av arbetet med utarrenderingen av de ecklesiastika boställena och granskningen av dithörande ärenden icke anförtrotts åt någon central förvaltning, utan överlämnats åt de olika domkapitlen och länsstyrelserna. Härigenom komme praxis att bliva rätt olika inom olika län. För vården och skötseln av statens jordbruksdomäner funnes sedan länge en centralstyrelse med underlydande organ, domänintendenterna. Skötseln av de ecklesiastika boställena borde hava anordnats på ett likartat sätt, som garanterat en planmässig och praktisk behandling av dithörande ärenden. Den erfarenhet, som vunnits vid förvaltningen av statens domäner, borde utnyttjas beträffande de ecklesiastika boställena. Genom domänintendenternas övertagande av tillsynen över de ecklesiastika boställena kunde man påräkna en mera lantbrukskunnig och rationell behandling av hithörande ärenden.

Jordbruksutskottet erinrade i utlåtande, nr 38, över motionen till en början därom, att dåmera all skogs- och hagmark å samtliga åt prästerskapet anslagna löneboställer skulle undantagas från förvaltningen i övrigt för att, i den mån boställe berördes av ny löneregleríng -- i visst fall tidigare —, ställas under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning. Till den del motionen sålunda avsåge även skogshushållningen å prästerskapets boställer, komme uppenbarligen önskemålet om centralisation i förvaltningen och en fullt sakkunnig skötsel att förverkligas, i samma mån som årligen allt flera boställsskogar överflyttades från enskild vård till skogsstatens. Huvudsyftet med motionen syntes emellertid vara att vinna en förändrad ordning för utarrenderingen av prästboställenas jordbruksjord. För avfattningen av den då gällande arrendeförordningen hade i allmänhet författningen angående grunderna för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner tjänat såsom förebild. Förefintliga skiljaktigheter syntes huvudsakligen vara betingade av ifrågavarande boställens egenskap av till prästerskapets avlöning anslagen egendom. Utskottet, som funne vissa av arrendeförordningens stadganden, i vad de avsåge reglerandet av rättsförhållandet mellan arrendator och vederbörande prästerlige tjänstinnehavare mindre väl avvägda, ansåge det måhända jämväl kunna ifrågasättas, huruvida det enligt då gällande författningar föreskrivna tillvägagångssättet vid löneboställes utarrendering vore det mest ändamålsenliga. Likaså vore det möjligen tvivel underkastat, huruvida, i avseende å tillsynen och förvaltningen överhuvud, de myndigheter och tjänstemän, som då handhade densamma, vore ur alla synpunkter därtill bäst skickade, om nämligen huvudvikten lades på uppnående av största möjliga enhetlighet och planmässighet.

Utskottet vore emellertid icke övertygat om att, då det gällde utövandet av och tillsynen över jordbruksdriften å boställena, genomförande av full likformighet över hela riket vore något i och för sig eftersträvansvärt, ej heller tillfyllest betingat av något praktiskt behov av administrativt enklare former. Fråga vore, om ej just av praktiska hänsyn ett sådant förvaltningssystem vore att föredraga, som, i likhet med det då rådande, inom varje landsdel tillåte utbildandet av den lokala förvaltningspraxis, som bäst anpassade sig efter de skilda orternas i många hänseenden olikartade behov och jordbruksförhållanden. Vad anginge vikten av att lantbrukskunnighet och praktisk erfarenhet finge göra sig gällande vid boställets utarrendering, erinrade utskottet därom, att då gällande förvaltningsordning dock sörjt för vissa garantier i sådant avseende. Slutligen krävde, enligt utskottets mening, den omständigheten beaktande, att den gällande ordningen i fråga om de ecklesiastika löneboställenas förvaltning, där den överhuvud hunnit genomföras, ägt bestånd så kort tid, att några tillförlitliga verkningar av densamma ej kunnat vinnas och följaktligen ett slutligt omdöme därom ej rättvisligen borde vedervågas. De betänkligheter, som sålunda mötte mot en omläggning eller rubbning av ifrågavarande förvaltningsformer, borde så mycket mindre helt avvisas, som det här gällde en fråga av i viss mån svårlöst och ömtålig beskaffenhet på grund av de olika rättigheter, som vore beroende av prästboställenas utarrendering. Såväl lokalförsamlingen — pastoratet — som domkapitlet vore nämligen var för sig bärare av vissa kyrkligt ekonomiska intressen, ej blott sådana, som betingades av att arrendeavkastningen disponerades för ecklesiastika avlöningsändamål utan ock sådana, som mera direkt vore knutna till arrendeförhållandena å vederbörande löneboställe. Huruvida vid en förändring av dåvarande ordning bådadera eller endera av dessa parter skulle uteslutas från deltagande i förvaltningen eller på ett eller annat sätt beredas tillfälle att fortfarande bevaka sina antydda intressen, vore ett spörsmål, som motionären underlåtit att beröra. Med åberopande av det anförda hemställde utskottet, att motionen ej måtte av riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

1920 års riksdag.

Utarrendering direkt, utan arrendatorn av huvudgården såsom mellanhand, av torp på kronodomäner och prästboställen.

I en vid 1920 års riksdag inom andra kammaren väckt motion (nr 50) hemställdes, att riksdagen ville besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning på vad sätt och i vilken omfattning torp på kronodomäner och på prästernas löneboställen kunde utarrenderas direkt, utan arrendatorn på huvudgården såsom mellanhand, och sedan för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen kunde föranledas. I motionen anfördes, bland annat: Vid utarrendering av statens jordbruksdomäner såväl som prästernas löneboställen skedde utarrenderingen av hela egendomen med huvudgård och torp till en person, som sedan ägde att själv bortarrendera underlydande torp och brukningsdelar, allenast med iakttagande av föreskriften i kungl. kungörelsen den 4 juni 1908 »att ej utan domänstyrelsens medgivande pålägga egendomens torpare avgäld eller besvär utöver vad som vid egendomens uppskattning blivit av uppskattningsnämnden bestämt». Dessa torpare komme därigenom i en beroende ställning till arrendatorn och finge merendels betala ett mycket högre arrende för torpjorden än arrendatorn betalade. Uppskattningsnämnden, som uppgjorde förslag till arrendekontrakt och arrendevillkor för hela egendomen, bestämde på samma gång de avgälder och besvär, som vid utarrendering av torpen högst skulle kunna påläggas torparna, och vanligen sattes dessa avgälder avsevärt högre per tunnland räknat än för huvudgårdens jord. En rörelse påginge bland torparklassen att få sina arrenden bestämda i kontant årlig avgift. Som utarrenderingen av ifrågavarande torp nu skedde, brukade en sådan torpare staten tillhörig jord utan att vara tillförsäkrad samma trygga bruknings- och besittningsrätt, som statens arrendatorer i allmänhet åtnjöte. I alla de fall, där torpen i fråga vore till

sin ägofigur, såväl beträffande åkerjord som betesmark, skilda från huvudgården, borde ej något hinder möta för att dessa torp vid utarrenderingen utbjödes var för sig såsom självständiga brukningsdelar och att arrendebeloppet uppskattades i kontant årlig avgift.

Jordbruksutskottet, som i avgivet utlåtande (nr 11) förklarade sig finna den gjorda framställningen beaktansvärd, hemställde emellertid, att enär omfattande utredningsarbeten påginge, vilka måste komma att bliva av grundläggande betydelse för den förevarande frågan, och då resultatet av dessa utredningar borde avvaktas, motionen ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Denna hemställan bifölls av riksdagen.

Överförande till »borgerliga församlingarna» av äganderätten till den ecklesiastika jorden.

I en vid sistnämnda års riksdag likaledes inom andra kammaren väckt motion (nr 301) hemställdes, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville utreda på vad sätt ett överförande av den ecklesiastika jorden i de borgerliga församlingarnas ägo kunde ske samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Till stöd härför anfördes bland annat: Den ecklesiastika jorden i Sverige hade kommit till dels genom gåvor av enskilda, dels genom sammanskott av församlingarna, dels genom upplåtelser från statens sida. Under kristendomens första tid hade kyrkojorden så gott som uteslutande tillkommit på den första vägen. Under senare delen av medeltiden hade församlingen trätt i förgrunden. Landskapslagarna hade stagdat om bol för prästen vid kyrka. Det hade blivit församlingens sak att upprätta vederbörliga prästboställen. I vissa delar av landet, särskilt de nordliga, torde det nästan undantagslöst ha varit församlingarna som under senare medeltiden fram till reformationen bildat prästboställena. Gustaf Vasas reformation hade medfört en indragning av kyrkogodsen. Den hade i främsta rummet gått ut över klostrens egendom, men drabbat även prästboställena. Särskilt hade de prästboställen, som tillkommit genom enskilda gåvor, blivit föremål för reduktion. I övrigt hade statens överhöghet över kyrkan hävdats å det ekonomiska området. Dock hade den ekonomiska bördan för församlingsbildningen alltjämt lagts på församlingarna. Först under Karl XI hade staten trätt till i mera vidsträckt omfattning och upplåtit kronoegendom till boställen. Sedan denna tid hade det återigen varit församlingarnas tur att sörja för prästboställens upprättande. Huru många av prästboställena som tillkommit genom enskildas gåvor, genom församlingarnas sammanskott och genom statens upplåtelse kunde givetvis icke tillförlitligt angivas. Vem hade nu äganderätten till boställshemmanen? Den frågan sammanhängde med frågan om boställenas historiska uppkomst. Tre parter tävlade om äganderätten. De boställen, som under tidernas lopp upplåtits av staten, hade staten naturligen äganderätten till. Till dem, som anskaffats av församlingarna själva, hade församlingen äganderätten. Och till dem, som av enskilda donerats till respektive församlingars kyrka, hade kyrkan mest rätt. I denna tvist om äganderätten vore församlingen och staten huvudintressenterna. Från dem, som i huvudsak företrädde församlingarnas syn på äganderättsspörsmålet, gjordes det gällande, att församlingarnas rättsanspråk blivit väl snävt bemötta av kronan. Det förefölle, som om denna åsikt icke saknade fog. Dels hade efter reformationen ett stort antal boställen upptagits som krono, icke på grund av verkställd utredning angående deras tillkomst utan på grund av bestämmelser, som meddelats angående sättet för boställenas införande i jordeböckerna. De hade formellt upptagits som kronans på ett sådant sätt, att de sedermera även reellt räknats som kronans. Dels hade vid tvister den praxis utbildat sig, att församlingarna ålagts skyldigheten att prestera bevis för äganderätten. I denna motion föreslogs nu åtgärders vidtagande för att överflytta den nuvarande ecklesiastika jorden i församlingarnas ägo. Även om denna jord överfördes till församlingarna, upprätthölles den samhälleliga principen, att den jord, som på ett eller annat sätt hörde samhället till, skulle bibehållas under samhällets besittning och

kontroll. Församlingen vore ett samhälle i smått liksom staten vore det i stort. Här bleve det avgörande, i vilkens hand denna jord komme till den största sociala nyttan. Starka skäl förelåge för den åsikten, att den ecklesiastika jorden bleve rationellare utnyttjad och bleve till större samhällsgagn, om församlingen finge hand om den. Då den tillhörde församlingen, kände sig församlingsborna förpliktigade att hålla ögonen öppna och kritiken vaken, så att den utnyttjades på bästa sätt. Icke så, om någon mera eller mindre avlägsen statlig institution hade överuppsikten. Inom församlingarna funnes många behov, för vilkas tillfredsställande den ecklesiastika jorden i församlingarnas ägo skulle komma väl till pass. Det funnes en allmän strävan att lägga den ecklesiastika jorden till grund för en vidgad kolonisationsverksamhet. Under en mera jordbrukssakkunnig och en mera jordbruksintresserad vård skulle den kunna lämna utrymme för ett betydligt större antal småbruk än nu. Den ecklesiastika jorden vore ofta uselt skött. Om församlingarna ägde denna jord, kunde de upplåta den till sådana församlingsbor, som önskade jord att bruka och vilkas duglighet för jordbruksyrket vore ganska lätt att på nära håll bedöma. Genom församlingarna själva skulle denna ökade kolonisationsverksamhet tvivelsutan kunna drivas mera rationellt än på något annat sätt. Borde den ecklesiastika jorden överföras till den borgerliga eller till den kyrkliga kommunen? Rent praktiskt sett vore den borgerliga kommunen bättre skickad än den kyrkliga att till största gagn för församlingens alla innebyggare göra den ecklesiastika jorden fruktbringande. Och därtill komme, att blott i den borgerliga kommunen vore alla församlingens medlemmar med. I den kyrkliga kommunen funnes blott en del. Denna fråga vore en rent ekonomisk och praktisk fråga. Den kunde lösas för sig, oavsett om kyrkan skulle i fortsättningen finnas kvar som statskyrka eller ej. Efter allt att döma glede utvecklingen förr eller senare fram till en skilsmässa mellan stat och kyrka. Den största svårigheten vid kyrkans skiljande från staten vore frågan om den kyrkliga egendomen. Under sådana förhållanden vore det så mycket mera påkallat, att man snarast sökte knäcka detta ekonomiska spörsmål.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, till vilket motionen hänvisats, anförde i avgivet utlåtande (nr 5), att utskottet i likhet med motionären ansåge, att den ecklesiastika jorden ofta utnyttjades på ett allt annat än tillfredsställande sätt, ja, att den mångenstädes sköttes, såsom motionären sagt, uselt. Emellertid kunde utskottet icke finna, att den av motionären föreslagna åtgärden skulle utgöra en verkligt tryggande garanti för ett bättre förhållande i nämnda hänseende. Erfarenheten syntes icke alltid ge vid handen, att jord, som vore under kommunal myndighets förvaltning, i fråga om skötsel stode högre än den ecklesiastika. Vad anginge kommunernas behov av jord för byggnadsändamål, torde redan då i de flesta fall sådan jord kunna på drägliga villkor förvärvas å ecklesiastikt område. Och då motionären vidare talade om »en allmän strävan att lägga den ecklesiastika jorden till grund för en vidgad kolonisationsverksamhet», ville utskottet erinra därom, att statsmakterna redan tillmötesgått denna strävan, i det att Kungl. Maj:t givit den s. k. kronolägenhetskommissionen i uppdrag att utreda frågan om möjlighet för torpare och lägenhetsägare å ecklesiastika boställen att förvärva av dem brukade jordområden. Dessutom hade vid 1920 års riksdag i båda kamrarna motioner väckts om möjliggörande i vidsträcktare omfattning av den ecklesiastika jordens styckning och upplåtande för nybildning av mindre jordbruk, dock utan rubbning av de dåvarande äganderättsliga förhållandena. Vidare kunde utskottet icke dela den uppfattning, som motionären sökte göra gällande, att denna fråga skulle vara »en rent ekonomisk och praktisk fråga» och sålunda kunna avgöras ur enbart ekonomiska och praktiska synpunkter. Frågan om den ecklesiastika jorden vore enligt utskottets mening i främsta rummet en fråga av rättslig art. Innan några genomgripande förändringar på detta område kunde företagas, torde först böra avgöras, vem eller vilka som

ägde den ecklesiastika jorden. Såsom huvudintressenter i fråga om äganderätt hade motionären själv nämnt *församlingarna* och *staten*. De församlingar, som det här kunde vara fråga om, voro endast och allenast de kyrkliga församlingarna eller kommunerna. Men de kyrkliga kommunerna sammanfölle icke med de borgerliga kommunerna. Att de borgerliga kommunerna skulle ha någon som helst rätt till den ecklesiastika jorden torde icke kunna uppvisas. Utskottet kunde icke finna annat, än att motionären här sammanblandat borgerlig och kyrklig kommun. Den i svensk förvaltning okända benämningen »de borgerliga församlingarna» kunde därav finna sin förklaring. Till sist ville utskottet framhålla, att den föreliggande frågan på ett vida intimare sätt sammanhängde med frågan om förhållandet mellan kyrkan och staten än motionären tycktes antaga. Att prästerskapets avlöning till stor del utginge av den ecklesiastika jordens avkastning vore ett sakförhållande, som motionären i sin framställning helt lämnat å sido. På grund av det anförda hemställde utskottet, att motionen icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan bifölls av kammaren.

Riksdagens år 1926 församlade revisorer.

Revision av gällande bestämmelser rörande prästboställenas förvaltning.

I sin till 1927 års riksdag avgivna berättelse angående den år 1926 verkställda granskningen av statsverket jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning upptogo riksdagens revisorer under ecklesiastikdepartementet, § 71, till behandling frågan om förvaltningen av de prästerliga avlöningstillgångarna. Härutinnan yttrade revisorerna, bland annat, följande: Om än genom den år 1910 beslutade nya prästlönelagstiftningen vunnits en utjämning av prästerskapets löner och menigheternas skattskyldighet, torde å andra sidan vara tämligen allmänt erkänt, att de tillskapade nya normerna för vården av ecklesiastika boställen icke motsvarat förväntingarna. Medan tidigare vederbörande präst i sin egenskap av indelningshavare haft intresse av att löneboställena lämnade nöjaktig avkastning, förefunnes icke numera i samma grad ett liknande intresse företrätt; avkomsten av bostället tillfölle i första hand församlingen för prästlönernas gäldande, men i den mån denna avkomst jämte de efter viss grund utdebiterade församlingsavgifterna m. m. ej försloge, täcktes återstoden från kyrkofonden. Även själva förvaltningen av löneboställena måste sägas vara mindre tillfredsställande ordnad. Denna vore splittrad på ett flertal myndigheter. Närmaste ansvaret härför åvilade domkapitlet, som »bör tillse att inom stiftet belägna boställen varda till hus och ägor behörigen vidmakthållna». Länsstyrelsen hade att verkställa utarrenderingen under samverkan med domkapitlet. Den centrala ledningen vore lagd hos kammarkollegiet, som enligt sin instruktion ägde »inseende och vård» över de till ecklesiastikstaten upplåtna boställen, hemman och lägenheter. Vården av skogsmarken handhades av domänstyrelsen. Kyrkofonden förvaltades av statskontoret. Även ärenden av ringa vikt föranledde ofta en vidlyftig och tidsödande skriftväxling. Genom dessa invecklade former, vid vilkas tillskapande huvudvikten syntes hava lagts på att trygga kyrkofondens rent juridiska rätt, försvårades och förkvävdes möjligheterna till en ekonomisk förvaltning av den ecklesiastika jorden, som i stället löpte fara att utsättas för vanvård. I detta avseende belysande vore vad som vid revisorernas besök å vissa egendomar framkommit rörande deras misskötsel. Vanhävd hade sålunda konstaterats å ett flertal egendomar i Dalsland liksom ock å vissa av revisorerna besökta egendomar i andra delar av landet. Att jordegendom, ställd under offentlig myndighets vård, på detta sätt lämnades att förfalla, måste enligt revisorernas mening framstå såsom i hög grad anmärkningsvärt, och detta i all synnerhet numera, sedan staten genom vanhävdslagar i vissa delar av landet ingrepe mot jordägande bolag och föreningar, som på liknande sätt underläte att tillse, att jordbruk och byggnader vidmakthölles. Även i de fall, då fördelarna av en försäljning av en ecklesiastik egendom syntes uppenbar, vore en

sådan utom i enstaka undantagsfall så gott som omöjliggjord och kunde i varje fall icke åstadkommas utan mycket stor administrativ omgång. Genom de år 1925 genomförda ändringarna i gällande ecklesiastika lagstiftning hade visserligen det tidigare stadgandet om boställenas förseende med »laga hus», bestämda av synerätt, utbytts mot föreskrifter, som avsåge att bättre än tidigare möjliggöra byggnadsskyldighetens anpassning efter boställets avkastningsförmåga; i detta avseende förtjänade uppmärksammas de genom sagda arrendereform tillkomna boställsnämnderna. Som den i stort sett enda lagliga förvaltningsformen kvarstode dock alltjämt utarrenderingsförfarandet med byggnadsskyldighet för arrendatorn. Revisorerna ville erinra om de ansträngningar, som från statsmakternas sida för det dåvarande på olika områden gjordes att befrämja nybildningen av jordbruk; ett viktigt led häri utgjorde underlättandet av anskaffningen av lämplig jord, såväl publik som enskild. Sålunda påginge utredning om utläggning till mindre jordbruk av kronoegendomar, som lämnade obetydlig nettoavkastning. Det torde icke vara tvivel underkastat, att av de ecklesiastika boställena ett stort antal vore av den beskaffenhet, att ett liknande styckningsförfarande vore av ekonomiska skäl synnerligen motiverat. I detta avseende finge nämnas, att antalet inom landet befintliga ecklesiastika bostäl1en med en areal av över 50 hektar torde överstiga 750. Till frågans vidare belysning finge meddelas, att enligt vad som uppgivits vid revisorernas besök å vissa av de ovan angivna boställena, planer förelåge att å ett flertal av dessa uppföra nya byggnader. Även måttligt tilltagna torde dock dessa byggnader komma att draga mycket höga kostnader. I den mån överhuvud en blivande arrendator kunde vara villig påtaga sig byggnadsskyldighet, torde den gottgörelse för utförd nybyggnad, som han ägde tillgodoräkna sig, komma att uppgå till sådana belopp, att någon inkomst från bostället under ett tjugutal år framåt eller än längre icke torde vara att påräkna. Då ej heller i längden kunde anses lämpligt, att vederbörande bostäl1en utarrenderades till sambruk med annan huvudgård, vilket förfaringssätt, såsom känt vore, i regel ledde till utsugning av jorden, måste revisorerna för sin del starkt ifrågasätta, huruvida icke en försäljning av här åsyftade bostäl1en vore påkallad. Ett förhållande, som i avsevärd grad syntes bidraga att försvåra utarrenderingen av boställena och sänka avkastningen från dessa, vore den i arrendekontrakten i allmänhet föreskrivna skyldigheten för arrendator att åt vederbörande präst verkställa skjuts samt leverera mjölk m. m. Trots att i 1910 års förordning tydligt utsades, att dylikt förbehåll allenast finge i arrendeavtalet intagas »i den mån bostäl1ets avkastningsförmåga det medgiver», förekomme, enligt vad revisorerna vid sin granskning av ett flertal arrendekontrakt och andra handlingar iakttagit, nämnda förbehåll bland arrendevillkor även i fråga om mycket svaga bostäl1en, där svårighet förelegat att överhuvud erhålla arrendator. Att märka vore, hurusom fullgörandet av dessa tjänstbarheter i regel av vederbörande arrendator betraktades som en stor tunga. Visserligen hade genom den år 1925 genomförda författningsändringen bestämmelsen om skyldighet att fullgöra tjänstbarheterna mot »måttlig ersättning» utbytts mot ett stadgande om dessas verkställande mot »ersättning motsvarande i orten vid varje tid gängse pris». Detta uttryck torde innebära, att prissättningen å tjänstbarheterna skulle ske efter för arrendatorerna mindre ofördelaktiga normer än som dittills i allmänhet varit fallet. Till belysning av de möjligheter till en skiftande prissättning, som även efter den vidtagna författningsändringen förefunnes, ansåge sig revisorerna emellertid böra omnämna, hurusom 1925 års kyrkomöte i en till Konungen i ämnet avlåten skrivelse gjort gällande, att ifrågavarande uttryck skulle vid exempelvis prissättningen av mjölk och smör innebära rätt att från det å vanliga försäljningsorten gällande detaljpriset göra avdrag för kostnader, förenade med transporten dit och utminuteringen därstädes, ävensom eventuell mellanhandsvinst. På grund av att boställsskogarna i sydligare delarna av landet i allmänhet vore synnerligen små

och spridda, ställde sig deras vård mycket besvärlig. Skogen å varje hemman måste ock förvaltas som en särskild enhet. I första hand skulle nämligen denna skog användas till boställets husbehov och bränsle åt prästen. Enligt viss beräkningsgrund skulle återstående överskott å de särskilda skogslotterna tillföras vederbörande pastorat såsom en lokal avlöningstillgång. Nämnda rätt till husbehovsvirke medförde emellertid, såsom från sakkunnigt håll påvisats, i stor utsträckning slöseri med virket; dels stegrades nämligen åtgången av virke, dels ledde denna rätt till att onödigt dyrbart virke användes som ved. Sammanfattningsvis ville revisorerna framhålla vikten av snara åtgärders vidtagande för att de missförhållanden, som vidlådde förvaltningen av de ecklesiastika boställena, måtte kunna undanröjas. Desto angelägnare framstode detta med hänsyn till de betydande ekonomiska värden, varom här vore fråga; antalet av här avsedda egendomar uppginge till mellan 3 000 och 4 000, till en väsentlig del bestående av landets bästa och mest välbelägna jord, och deras taxeringsvärde torde sammanlagt närma sig 150 miljoner kronor. Av vikt syntes sålunda vara, att en vidgad möjlighet kunde beredas till upplåtande av ecklesiastik jord för egna hem och andra självständiga jordbruk. Likaledes torde böra övervägas, huruvida icke det i skilda avseenden föråldrade tjänstbarhetssystemet kunde ytterligare anpassas efter nutida förhållanden. Överhuvud borde den revision av de nuvarande tunga och opraktiska samt till ekonomisk misskötsel ledande förvaltningsbestämmelserna, som sedan länge varit förberedd, på allt sätt påskyndas. Till sist finge betonas, att revisorerna icke förbisett den särställning ifrågavarande boställen intoge såsom en viktig ecklesiastik avlöningstillgång. Revisorerna förutsatte, att de kyrkliga intressen, boställena i denna sin egenskap avsåge att tillgodose, vid en kommande revision av hithörande förvaltningsbestämmelser ägnades tillbörligt beaktande.

I anledning av vad revisorerna sålunda anfört, inhämtade Kungl. Maj:t förklaring av kammarkollegiet och statskontoret, varefter statsutskottet, till vars förberedande behandling revisionsberättelsen jämte de däröver av vederbörande ämbetsverk och myndigheter avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, i avgivet utlåtande, nr 111, punkt 17, förklarade sig av vad revisorerna anmärkt finna, att åtskilliga missförhållanden förefunnes i fråga om förvaltningen av prästboställena och att en revision av de gällande förvaltningsbestämmelserna på detta område borde åstadkommas. Då emellertid genom Kungl. Maj:ts beslut den 22 april 1927 en allmän utredning av hithörande spörsmål igångsatts, ansåge utskottet icke påkallat, att särskilda åtgärder från riksdagens sida då vidtoges i denna fråga. Vad i ärendet förekommit, ansåge utskottet emellertid vara av den vikt, att utskottet velat detsamma för riksdagen omförmäla.

Statsutskottets utlåtande i denna punkt lades av riksdagen till handlingarna.

Reglering av ersättningen till domänverket för vården av de ecklesiastika boställsskogarna.

Jämväl frågan om gottgörelse till domänverket för vården av de ecklesiastika boställsskogarna var vid granskningen föremål för revisorernas uppmärksamhet. Härom anfördes i berättelsen under ecklesiastikdepartementet, § 72: Enligt vad revisorerna vid sin granskning av domänstyrelsens förvaltning iakttagit, vidkändes domänverket för det dåvarande stora utgifter för vården av de ecklesiastika skogarna, vilka utgifter icke av kyrkofonden ersattes. Enligt lagen om kyrkofond den 9 december 1910, § 6, skulle av kyrkofonden betalas *dels* kostnad för skogsindelning, *dels ock* ersättning för skogsstatens övriga bestyr med dessa skogar med belopp, som Konungen enligt gällande grunder för beräkning av dylik ersättning årligen i avseende å näst föregående års verksamhet fastställde till gäldande. Här nämnda grunder för beräkningen av ersättningen för skogsstatens bestyr med de ecklesiastika skogarna kvarstode från äldre tid och vore mycket föråldrade. Av förvaltningskostnaderna ersattes — förutom kostnaderna för skogsindelning — allenast mindre årsbelopp, nämligen vissa resekostnader m. m. Någon gottgörelse tillfördes däremot ej statsverket för det arbete, som domänstyrelsen och över-

jägmästarna utförde för samma skogar, och för sådana jägmästares besök å ecklesiastika skogar, som ej vore att hänföra till förrättningar, ej heller för den bevakande personalens bestyr därå i annan mån än då, såsom å vissa ecklesiastika skogar vore fallet, särskilda skogvaktare eller extra kronojägare vore för dem anställda, i vilket fall dessa avlönades av skogarnas avkastning. Enligt en av domänstyrelsen på föranledande av revisorerna uppgjord beräkning skulle gottgörelsen under tioårsperioden 1916—1925 rätteligen ha utgjort över 8 000 000 kronor, varav dock i verkligheten allenast cirka 2 000 000 kronor ersatts domänfonden av kyrkofonden. Domänstyrelsen hade under de gångna åren i skilda framställningar erinrat om önskvärdheten av att en revision av hithörande bestämmelse åstadkommes. Det syntes revisorerna uppenbart, att den ersättning, som utginge för domänverkets förvaltning av de ecklesiastika skogarna, icke utgjorde ett tillfredsställande vederlag för skogsstatens arbete härmed. Klart vore ock, att en nöjaktig uppgörelse mellan domän- och kyrkofonderna av ifrågavarande mellanhavanden genom ytterligare uppskov alltmera försvårades. Revisorerna måste därför finna angeläget, att en reglering av hithörande ersättningsfrågor snarast komme till stånd.

Yttranden i ärendet avgåvos dels gemensamt av kammarkollegiet och statskontoret, dels ock av domänstyrelsen. Statsutskottet anförde under punkt 18 i ovannämnda utlåtande, nr 111, följande: Vad kammarkollegiet och statskontoret i ärendet anfört syntes utskottet giva vid handen, att även dessa ämbetsverk, i likhet med domänstyrelsen, ansåge, att en reglering av omförmälda ersättningsfråga snarast borde komma till stånd. Även utskottet anslöte sig härtill och ville för sin del framhålla önskvärdheten av att de av domänstyrelsen uti ifrågavarande hänseende gjorda framställningarna måtte utan uppskov upptagas till prövning och avgörande. Under hänvisning till vad sålunda anförts, hade utskottet för det dåvarande allenast ansett sig böra vad sålunda förekommit för riksdagen omförmäla.

Jämväl denna punkt i utskottsutlåtandet lades av riksdagen till handlingarna.

1927 år riksdag.

Bättre utnyttjande av de lokala prästerliga avlöningstillgångarna m. m.

Frågan om de prästerliga avlöningstillgångarnas förvaltning upptogs till behandling vid 1927 års riksdag i en inom första kammaren och två inom andra kammaren väckta motioner. I den ena av dessa (A. K. nr 258) hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om skyndsam utredning om och på vad sätt de prästerliga avlöningstillgångarnas förvaltning skulle kunna ekonomiskt tillfredsställande anordnas samt om framläggande för riksdagen snarast möjligt av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. I de båda andra motionerna (F. K. nr 175 och A. K. nr 263), som voro lika lydande, hemställdes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om och på vad sätt ett bättre ekonomiskt utbyte av de lokala prästerliga avlöningstillgångarna kunde utvinnas, därvid särskilt borde tagas under omprövning betydelsen av att församlingarna tillerkändes större medinflytande i förvaltningen av och dispositionen för avsett ändamål över avkastningen från nämnda avlöningstillgångar samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I motiveringen till den förstnämnda motionen erinrades till en början om kyrkofondens betydelse för de flesta församlingars ekonomiska ställning samt om densammas beroende för sin förkovran av de prästerliga avlöningstillgångarnas lokala avkomstresultat. I sin egenskap av reservoar för de gemensamma avlöningstillgångarna måste kyrkofonden grunda sin skatteutjämnande verksamhet de olika pastoraten emellan och dess lyckliga fullgörande å kravet, att de kapitaltillgångar, som inverkade å fondens ekonomiska ställning, lämnade högsta möjliga avkastning. I det hänseendet hade den kyrkliga organisationen och de enskilda pastoraten ett gemensamt intresse av betydande ekonomisk räckvidd. Ur olika synpunkter måste det därför synas önskvärt, att de prästerliga avlöningstillgångarna förvaltades på ett

mera inkomstbringande sätt, än vad då skedde. Huru denna förvaltning skulle kunna ordnas utan alltför stora kostnader vore svårt att utan ingående prövning avgöra. Kyrkofondskommittén hade i sitt betänkande föreslagit en omfattande centralisering av förvaltningen genom inrättandet dels av en kyrkofondsstyrelse med ett flertal tjänstemän, dels av ecklesiastika domänintendentsbefattningar, dels ock av en särskild ecklesiastik skogsbyrå inom domänstyrelsen och av särskilda ecklesiastika revir inom domänverkets lokalförvaltning. Det torde emellertid kunna sättas i fråga, huruvida en så omfattande och dyrbar administrativ apparat skulle motsvara kostnaden för densamma, och huruvida icke redan befintliga samhällsorgan skulle kunna förändras till att mera rationellt ombesörja vården av de ecklesiastika lönetillgångarna i deras dåvarande omfattning. I den hithörande diskussionen hade även framkastats möjligheten av att den kyrkliga jorden i vidgad utsträckning antingen upplätes eller försåldes till egna hem och andra självständiga jordbruk, varvid försäljningsbeloppet skulle kunna placeras i annat slag av fast egendom. Det hade även ifrågasatts, huruvida pastoratens mera aktiva intresse vid skötseln av de lokala lönetillgångarna skulle kunna framkallas genom att pastoraten på något sätt erhölle större del av avkomsten. Häremot torde likväl böra ställas den av 1926 års kyrkomöte anförda möjligheten av bestämmandet av viss lika minimiutdebitering för samtliga pastorat. Bland mera partiellt inriktade förslag till förbättrandet av de ecklesiastika avlöningstillgångarnas avkastning finge nämnas frågan om de s. k. tjänstbarheternas anpassande efter nutida förhållanden. Därmed stode i nära sammanhang ett förnuftigare och mera rättvist ordnat system i fråga om från prästskogarna utgående virke och bränsle till husbehov åt boställshavare och vissa löntagare m. fl. En besparing torde å detta område kunna åstadkommas utan förbiseende av att prästskogarnas karaktär vore en annan än kronoparkernas. Till detta torde kunna läggas vissa krav i fråga om ett förbättrat redovisningsväsen, i vad gällde de ecklesiastika avlöningstillgångarna. I detta hänseende erfordrades särskilt större enhetlighet jämte därmed följande möjlighet till i olika avseenden skärpt kontroll av medelsförvaltningen. Det torde vara uppenbart, att de ecklesiastika avlöningstillgångarnas vård och avkastning under gällande bestämmelser och organisation icke vore tillfredsställande. Vidare torde det ej kunna undvikas, att deras ianspråkstagande för framtiden komme att ökas, därest icke större krav skulle behöva ställas å den kommunala eller statliga uttaxeringen. Det måste därför synas angeläget, att under särskilt hänsynstagande till deras egentliga karaktär och uppgift och med beaktande av att de representerade betydande sociala och ekonomiska värden deras förvaltning i olika avseenden erhölle en mera tillfredsställande organisation, anordnad med ekonomisk planmässighet och utan byråkratisk förtyngning. Detta syntes också helst böra ske, innan sådana mera avsevärda dispositioner träffades, varigenom tillgångarnas avkomstresultat i betydande mån kunde röna inflytande.

Till stöd för yrkandet i de sistberörda motionerna anfördes, bland annat: De vid 1910 års riksdag genomförda förändringarna beträffande dispositionen av avkastningen från de ecklesiastika löneboställena hade kommit att verka på ett sätt, som vid deras tillkomst ej varit avsett. Det nya systemet hade visat sig ur åtskilliga synpunkter synnerligen ofördelaktigt, sålunda både för de lokala församlingarna, för den kyrkliga jorden såsom sådan och för kyrkan i dess helhet. De lokala församlingar, som haft egna avlöningstillgångar, hade fått bidraga till de gemensamma utgifterna på ett understundom synnerligen kännbart sätt. Detta hade särskilt visat sig i de fall, då de enligt 19 § 4:o) prästlöneregleringslagen fastställda skogsavkastningsbeloppen av en eller annan anledning blivit alltför lågt beräknade, så att utdebiteringen måst göras icke obetydligt högre än vad rätteligen skulle varit fallet. I detta hänseende anfördes följande typiska fall. I Forssa pastorat i ärke-

stiftet, vars skogsavkastning vid den nya löneregleringens ikraftträdande den 1 maj 1918 fastställts till 2 615 kronor, hade den därefter den 7 februari 1921 för tiden 1 maj 1922—30 april 1929 fastställts till 14 465 kronor. Då det sistnämnda beloppet utgjorde i det närmaste en sexdubbling av det förstnämnda, kunde ej konjunkturförändringen ensam vara skuld därtill. Kontrasten mellan de olika uppskattningsbeloppen belyste också beräkningarnas tillförlitlighet. Utfallet av skogsförsäljningarna under en följd av år hade dock visat, att den sistnämnda siffran varit riktigast. Församlingen hade på grund av detta system måst under åren 1918—1922 utdebitera den sista treöringen och därigenom under samma år tillskyndats en förlust av 18 270 kronor. För Ovanåkers pastorat i samma stift, vars boställsskogar åren 1915—1923 lämnat en nettobehållning av 100 379 kronor, vore årliga skogsavkastningsbeloppet fastställt till 3 000 kronor. Då pastoratet de flesta åren under denna nioårsperiod måst utdebitera den sista treöringen, hade denna alltför låga beräkning under denna tid åstadkommit en onödig debitering av 46 460 kronor, vilket vore så mycket mer betungande, som församlingen hade att dragas med en till 10 kronor på bevillningskrona uppgående kommunalskatt. De ecklesiastika boställena såsom sådana hade under de senast tilländalupna åren lidit mycket av det nya systemet. Detta fungerade synnerligen tungt och gåve ej heller en avkastning, som motsvarade de värden, varom här vore fråga. Spörsmålet härom hade upprepade gånger varit föremål för statsmakternas omprövning. I detta sammanhang erinrades om den ecklesiastika lagstiftningen vid 1925 års riksdag, som avsett att råda bot för de svåraste bristerna i det rådande systemet samt om vissa utav riksdagens år 1926 församlade revisorer i dess till 1927 års riksdag avgivna berättelse gjorda uttalanden beträffande förvaltningen av de ecklesiastika löneboställena. I berättelsen hade givits åtskilliga talande exempel på, huru förut utmärkta boställen råkat i uppenbar vanhävd på den grund, att inga personliga intressen funnits för att motverka detta. Revisorernas uttalanden hade närmast avseende å ifrågavarande boställens jordbruksjord. Men även mot skötseln av de ecklesiastika skogarna hade anmärkningar riktats, och det kunde med fog ifrågasättas, huruvida skötseln av nämnda skogar bland annat efter principen uthålligt skogsbruk med de på många ställen befintliga skogskapitalen i utväxt, gammal skog, vore för församlingarna ekonomiskt fördelaktig. Slutligen hade den svenska kyrkan såsom helhet måst lida icke obetydlig skada därigenom, att den ecklesiastika jorden, på vilken dess ekonomiska grund till icke ringa del vilade, på nu antytt sätt varit utsatt för vanvård och värdeminskning. Den största svagheten i 1910 års ecklesiastika lagstiftning hade varit det förhållandet, att det personliga intresset av att de ecklesiastika boställena med tillhörande skogar hölles uppe vid högsta möjliga avkastningsförmåga, helt och hållet eller åtminstone i det närmaste saknats. Allt syntes därför tala för att sådana intressen ånyo frambringades, och detta torde — därest man icke, vilket väl icke torde vara möjligt, ville återgå till det gamla systemet med vederbörande tjänstinnehavare såsom berättigad till boställets avkastning — endast vara möjligt därigenom, att vederbörande *församling* i högre grad än vad nu vore fallet finge inflytande på förvaltningen och bleve berättigad till avkastningen. Därför talade också det förhållandet, att de ecklesiastika boställena i ytterst talrika fall ledde sitt ursprung just från ett sammanskott av vederbörande församling. Därest en församling bleve berättigad att för avlönande av sitt prästerskap i första hand använda sig av avkastningen från sina ecklesiastika boställen, skulle givetvis intresset för deras avkastning bliva ett helt annat än nu, då endast i jämförelsevis fåtaliga fall utdebiteringen inom församlingen påverkades av arrende- eller skogsavkastningsbelopp o. s. v. Å andra sidan finge man givetvis icke förbise, att därigenom de församlingar, som saknade dylika avlöningstillgångar, skulle komma i ett synnerligen svårt läge, därest icke vissa motåtgärder vidtoges. Till en början torde då böra framhållas, att kyrkofonden numera hade betydligt större möjligheter

än 1910 att träda hjälpande och utjämnande emellan. Dess behållning vore för det dåvarande något över 40 000 000 kronor, varå en ränteavkastning på bortåt 2 000 000 kronor torde kunna beräknas. Därtill komme så de båda anslagen till ersättning för prästerskapets tionde och till ersättning för vissa prästerskapet tilldelade statsanslag, vilka i förslaget till riksstat för budgetåret 1927/1928 upptagits med respektive 4 520 500 kronor och 304 752 kronor eller tillsammans 4 825 252 kronor. Kyrkofondens så att säga ordinarie inkomster skulle sålunda, givetvis synnerligen approximativt, kunna uppskattas till 6 800 000 kronor. Men även denna i och för sig synnerligen beaktansvärda summa vore givetvis icke tillräcklig för att utdebiteringarna, i synnerhet i små församlingar, skulle kunna hållas inom måttliga gränser. Men då framställde sig givetvis frågan, om icke den förut väckta tanken på en för hela landet gemensam kyrkoskatt (utjämningsskatt) ånyo skulle kunna upptagas till prövning. Med hänsyn tagen till de stora belopp, som skulle bilda kyrkofondens »ordinarie» inkomster, skulle en sådan tydligen icke behöva bliva på något sätt betungande, det torde i själva verket endast bliva ett ytterst ringa antal stora stadsförsamlingar, som därigenom skulle få sin utdebitering till prästerliga avlöningsmedel något höjd. Det syntes endast vara riktigt och rimligt, att de församlingar, där avkomsten av de lokala avlöningstillgångarna icke åtginge för gäldandet av prästerskapets avlöning, finge använda den överskjutande avkomsten till gäldande av den sålunda föreslagna kyrkoskatten. Därigenom skulle man ju i allt fall icke komma att bryta mot en av föredragande departementschefen år 1910 framhållen synpunkt, att den ecklesiastika jorden i allmänhet avsetts skola användas till prästerskapets avlöning och icke till andra kyrkliga ändamål. Avkastning av lokala ecklesiastika avlöningstillgångar, som återstode, sedan såväl samtliga prästerliga avlöningsbelopp inom pastoratet som en eventuell kyrkoskatt blivit gäldade, torde kunna disponeras för kyrkofondens räkning, utan att därigenom några större olägenheter vare sig för församlingen eller det allmänna borde uppstå. Något dylikt torde emellertid komma att inträffa endast i synnerligen sällsynta fall. Då det ecklesiastika jordproblemet och därmed sammanhängande frågor vore av både invecklad och svårlöst beskaffenhet, vore en utredning av desamma erforderlig, innan riksdagen kunde binda sig vid en bestämd lösning av desamma.

De kamrarnas tillfälliga utskott — första kammarens andra och andra kammarens fjärde —, till vilkas förberedande behandling motionerna hänvisats, erinrade i avgivna utlåtanden (nr 3 resp. nr 4) om det Kungl. Maj:ts beslut av den 22 april 1927, som sedermera föranledde till tillkallandet av 1927 års prästlöneregleringssakkunniga samt hemställde, att enär utredning rörande de i motionerna väckta spörsmål redan beslutats samt motionärernas önskningar syntes vinna behörigt beaktande inom utredningen, motionerna icke måtte föranleda till någon vederbörande kammares åtgärd.

Vad sålunda av utskotten hemställts bifölls av resp. kammare.

1920 års kyrkomöte.

De ecklesiastika fastigheternas beteckning.

I en vid 1920 års kyrkomöte väckt motion (nr 82) anfördes: Av kyrkornas fastigheter och de ecklesiastika boställena m. fl. fastigheter upptoges flertalet i jordeböckerna under kronotitel, varjämte för varje fastighet funnes utmärkt det ecklesiastika ändamål, vartill den användes. Upptagandet under kronotitel betydde emellertid ingalunda, att staten till dessa fastigheter hade äganderätt eller samma rätt som vare sig till t. ex. civila och militära boställen eller med åborätt upplåtna egentliga kronohemman. Anledningen till att ifrågavarande fastigheter i jordeböckerna upptagits under kronotitel berodde ej på en utredning om deras tillkomst, och avsikten hade icke varit att därmed utmärka dem som statens tillhörigheter. Åtgärden hade vidtagits i samband med vissa bestämmelser, som meddelats i syfte att förenkla uppställningen i jordeböckerna. I dessa hade fastigheterna tidigare upp-

tagits under ett flertal olika titlar, därvid de kyrkliga egendomarna och de ecklesiastika boställen, som i jordeböckerna vore upptagna, i allmänhet återfunnes under rubrikerna kyrko, geistlige etc. I de jordeböcker, som upprättats enligt 1718 och 1724 årens jordeboksmetoder, hade antalet jordnaturer inskränkts till tre: skatte, krono och frälse, och hade kyrkornas fastigheter och de ecklesiastika boställena, där ej särskilda förhållanden föranledde deras kvarstående under annan titel, upptagits bland kronoegendomar, i nu gällande jordebok bland kronoegendomar under allmän disposition. Redan tidigt hade erinran gjorts mot detta förfaringssätt från kyrkans och prästerskapets sida. Det hade också många gånger från statens sida kraftigt betonats, att upptagandet av de kyrkliga och ecklesiastika fastigheterna under kronotitel i jordeboken icke hade någon betydelse för bedömandet av äganderätten till dessa fastigheter. Tillmätande av sådan betydelse åt detta förhållande skulle ock stå i strid med lagens allmänna regler för fastighets förvärv. Icke förty måste det betecknas som en missvisande oegentlighet att dessa fastigheter upptoges under sådan titel i jordeboken. Då emellertid förhållandet så länge fortfarit och dess ändrande säkerligen icke skulle kunna ske utan mycken omgång och stora kostnader, torde i detta sammanhang något yrkande om ändrade föreskrifter för jordebokens förande icke böra göras. Det vore av en viss vikt att tillse, att jordebokens missvisning i avseende på dessa fastigheters rättsliga natur icke finge sträcka sina verkningar till områden utanför jordeboken. Visades benägenhet att använda enbart den missvisande kronobeteckningen på dessa fastigheter i andra offentliga handlingar än jordeboken och vad därmed hade omedelbart sammanhang, borde kyrkans målsmän icke försumma att reagera däremot. Någon tendens i angiven riktning hade icke veterligen försports förrän under senaste tid. Man hade benämnt fastigheterna efter deras användning: kyrkoherdebostället N. N., annex- och mensalhemmanet N. N. etc. På senaste tid hade emellertid en ändring i offentliga handlingars beteckningssätt för de ecklesiastika fastigheterna börjat framträda, ity att fastigheterna understundom betecknats allenast med kronotiteln: kronohemmanet N. N., utan något tillägg, som angåve deras ecklesiastika användning, liksom ofta i taxeringslängderna ecklesiastika fastigheter utan vidare angåves såsom tillhörande staten. Sistnämnda praxis stode knappast i harmoni med vad Kungl. Maj:t plägade föreskriva i resolutioner i enlighet med 1910 års prästlöneregleringslag om förläggande av prästgårdar till fastigheter, som församlingar för sådant ändamål inköpt. I dylika resolutioner anbefalldes nämligen vederbörande länsstyrelse att »vidtaga åtgärd för att vid sådan fastighets lagfarande i lagfartsprotokollet verkställes anteckning därom, att fastigheten av pastoratet förvärvats till prästgård åt komministern» i N. N. församling. Jordebokens missvisande kronotitel för de ecklesiastika fastigheterna började således tränga in på andra områden och till och med föranleda misstolkning av kronobenämningens betydelse. Att utan motsägelse låta ett sådant förhållande fortgå och utveckla sig vore icke utan fara. Finge den missvisande benämningen på dessa fastigheter genom ofta återkommande bruk nötas in i allmänhetens föreställning, kunde den uppfattningen i sinom tid bliva allmän, att dessa fastigheter intoge samma rättsliga ställning som kronans verkliga egendom. En sådan utveckling borde förebyggas i tid. Missuppfattning av sådan fastighets rättsliga ställning kunde, om den bleve allmän, verka undergrävande för styrkan av kyrkans rätt till fastigheterna. Ty en allmän uppfattning, låt vara felaktig, vore dock en makt att räkna med. Med stöd av vad sålunda anförts yrkades, att kyrkomötet måtte i underdånig skrivelse hemställa, att sådana åtgärder bleve vidtagna, att ovan anmärkta praxis i avseende å taxeringslängdernas avfattning såvitt möjligt bleve förebyggd, samt i offentliga handlingar de ecklesiastika fastigheterna erhölle sådan beteckning, som utmärkte, att de tjänade ett ecklesiastikt ändamål.

På hemställan av kyrkolagsutskottet beslöt kyrkomötet att i skrivelse till Kungl.

Maj:t (nr 18) under förklaring, att kyrkomötet i allo delade den uppfattning, som i motionen gjort sig gällande, hemställa, att sådana åtgärder bleve vidtagna, att den i motionen anmärkta praxis i avseende å taxeringslängdernas avfattning, såvitt möjligt, bleve förebyggd, samt i offentliga handlingar de ecklesiastika fastigheterna erhölle sådan beteckning, som utmärkte, att de tjänade ett ecklesiastikt ändamål.

1925 års kyrkomöte.

Inrättande av en myndighet för kyrkofonden.

I en vid 1925 års kyrkomöte väckt motion (nr 59) hemställdes, att kyrkomötet måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av nödiga åtgärder för inrättande av en sammanhållande och överblickande myndighet för kyrkofonden. Denna myndighet syntes motionären icke böra åstadkommas genom att skilja de nuvarande förvaltande verken från deras uppgifter och lägga det hela under ett nytt verk. Tvärtom syntes kammarkollegiet, statskontoret och domänstyrelsen böra bibehållas vid förvaltningen av på dem ankommande delar. Dock med sådan ändring, att inom de olika verken alla de kyrkofondens tillgångar, som inom detta verk förefunnes, sammanfördes antingen såsom inom domänstyrelsen till en byrå under en byråchef eller, där detta ej läte sig göra, under en viss ämbetsman. Såsom sammanhållande myndighet och eventuellt såsom ordförande i en styrelse, bestående av dessa ämbetsmän från de tre verken, skulle fungera en av Kungl. Maj:t förordnad ekonomichef eller direktör för kyrkofonden, själv direkt sorterande under Kungl. Maj:t. Hans uppgift skulle vara att genom denna styrelse samt genom upplysningar och uppgifter från myndigheter hålla väl reda på tillgångarna, taga initiativ till byte och upplåtelse av egendom åt nyuppväxande samhällen o. d. Till sitt förfogande skulle han hava en revisor och en sekreterare. Dessutom skulle han äga rätt att, utom med de tre ämbetsmännen, rådföra sig med två eller tre erfarna män, som Kungl. Maj:t på förslag av kyrkomötet därtill utsåge. Ekonomichefen skulle åtnjuta fast lön; de tre omtalade ämbetsmännen, utöver dem i de olika verken tillkommande lön, ett visst arvode. Det senare borde ock tillkomma de rådgivande. Denna styrelse eller förvaltning borde till varje kyrkomöte avgiva en detaljerad tablå över kyrkofondens tillgångar samt dess inkomster och utgifter sedan sista kyrkomötet.

På hemställan av kyrkolagsutskottet beslöt kyrkomötet att i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 52) anhålla om vidtagande snarast möjligt av åtgärder i syfte att åstadkomma mera tillfredsställande förvaltning av kyrkofonden.

Framläggande för varje kyrkomöte av en överblick över kyrkofondens ställning m. m.

I en likaledes vid 1925 års kyrkomöte väckt motion (nr 104) hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om åtgärder för framläggande för varje kyrkomöte dels av sådan överblick över kyrkofondens ställning vid utgången av räkenskapsåret näst före det, under vilket kyrkomötet sammanträdde, att kännedom om fondens åtaganden och disponibla medel därav hämtades, dels ock av fondens beräknade utgifts- och inkomststat för löpande räkenskapsåret. Såsom motivering härför anfördes, bland annat: Kyrkomötet och dess enskilda ledamöter komme ofta att, vid avgivande av underdåniga utlåtanden samt vid förslag om föreställningar och önskningar att hos Konungen anmälas, erfara behov av kunskap om kyrkofondens disponibla tillgångar. Det vore icke uteslutet, att ett och annat utlåtande skulle kunna avfattas under större känsla av saklighet, om för kyrkomötet förelåge en för dess räkning uppgjord överblick över fondens ställning och åtaganden. I varje fall torde det vara säkert, att de förslag om föreställningar och önskningar att hos Konungen anmälas, vilka av enskilda ledamöter inom kyrkomötet gjordes, skulle under nu angiven förutsättning vinna i klarhet och begränsning.

På hemställan av det tillfälliga utskott, till vars förberedande behandling motionen hänvisats, beslöt kyrkomötet skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 25) i enlighet med motionärens yrkande.

Bil. 5.

Redogörelse för förarbetena till 62 § ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 [1], innefattande bestämmelser om försäljning av prästlönejord, samt för vissa utredningar och förslag i fråga om ett vidgat försäljningsförfarande beträffande nämnda jord.

Prästlöneregleringskommitténs betänkande.

Prästlöneregleringskommitténs den 19 juni 1903 avgivna betänkande och förslag angående reglering av prästerskapets avlöning och därmed sammanhängande frågor upptog intet förslag till närmare reglering av spörsmålet om försäljning av prästlönejord. Kommittén, vilken i boställsfrågan intog den ståndpunkten, att prästerskapet borde bibehållas vid innehavet av sina bostadsboställen, utgick emellertid från att Kungl. Maj:t ägde befogenhet att för särskilda fall förfoga över bostadsboställen genom försäljning. I § 6 mom. 1 av kommitténs förslag till lönereglering förekommer sålunda följande stadgande: »Medgiver Kungl. Maj:t tillstånd till försäljning eller utbyte av bostadsboställe, vars skogsavkastning överstiger tjänstinnehavarens husbehov, varder i sammanhang därmed prövat, huruvida någon del av köpeskillingen eller, vid byte, av mellangiften skall överlämnas till kyrkofonden.»

I motiveringen för bestämmelsen i fråga anfördes, bland annat, hurusom det »icke sällan förekommer, i synnerhet om bostadsboställe är mindre väl beläget men även av annan anledning, att tillstånd till detsammas försäljning meddelas av Kungl. Maj:t mot skyldighet för församlingen att omedelbart eller vid lämpligt tillfälle inköpa annan jord i stället. Intill dess sådant skett, bör räntan å köpeskillingen, i den mån hon icke tages i anspråk för att bereda tjänstinnehavaren fri bostad, beräknas motsvara boställsavkastningen och förty uppföras såsom första posten bland hans inkomster.» I kommitténs förslag till lag om en kyrkofond, som skulle utgöra »en svenska kyrkans gemensamma tillhörighet och förvaltas av statskontoret utan sammanblandning med statsmedel», fanns intaget ett stadgande, att ersättningsmedel för sålt eller utbytt bostadsboställe skulle i viss omfattning tillföras nämnda fond.

De nu anförda stadgandena — vilka synas vara de enda i kommitténs många lagförslag, i vilka frågan om ecklesiastikt boställes försäljande beröres — avsågo således allenast att giva regler för dispositionen av de vederlag, som erhölles vid boställes föryttring.

Prästlöneregleringskommitténs ifrågavarande betänkande och förslag remitterades till kammarkollegiet för avgivande, efter vederbörandes hörande, av underdånigt utlåtande. I samband därmed anbefalldes kollegiet tillika genom kungl. brev den 12 februari 1904 att efter hörande av samtliga domkapitel och länsstyrelser inkomma med *dels* underdånigt utlåtande, huruvida icke, med hänsyn till ändrade tidsförhållanden, kunde anses lämpligt att åt kyrkoherdar samt komministrar och med dessa likställda präster i stället för de dåvarande boställena, där dessa ej vore av menighet inköpta eller av enskilda för ändamålet donerade, upplätes allenast bostad med nö-

[1] Nämnda lagrum är numera upphävt genom lagen angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall m. m. den 4 januari 1927 och i huvudsak ersatt med 2 § i nämnda lag.

diga ekonomi- och uthus samt trädgård eller planteringsland ävensom vedbrand samt boställena och deras avkastning i övrigt inginge bland svenska kyrkans gemensamma avlöningstillgångar, *dels ock* underdånigt förslag å de grunder, enligt vilka en sådan anordning skulle kunna bringas till stånd.

I de yttranden, som med anledning därav infordrades av kammarkollegiet, framhöllo några myndigheter, att de delar av boställena, som återstode sedan för vederbörande befattningshavares räkning visst område undantagits, ofta vore så obetydliga, att de icke lämpligen kunde utarrenderas och därför borde försäljas, varvid köpeskillingarna, därest en allmän indragning av boställenas avkastning komme till stånd, naturligen borde ingå bland kyrkans gemensamma avlöningstillgångar. Kollegiet åter förklarade sig böra på det bestämdaste avstyrka varje försäljning av kyrkan tillhörig jord, alldenstund enligt århundradens erfarenhet jordvärdet om ock med vissa avbrott likväl i det stora hela alltjämt stege, samt vinsten av denna stegring icke borde komma andra till godo och gå förlorad för kyrkan, som ju måste vara beredd att med växande tillgångar möta stegrade anspråk på utvecklingen av dess verksamhet.

1908 års riksdag.
Proposition nr 88.

I de förslag till reglering av prästerskapets avlöning och till lag om kyrkofond, vilka av Kungl. Maj:t framlades vid 1908 års riksdag, proposition nr 88, funnos intagna bestämmelser av i huvudsak samma innehåll som de av prästlöneregleringskommittén föreslagna. Här stadgades dock uttryckligen — vad som i prästlöneregleringskommitténs förslag var underförstått — att Kungl. Maj:t endast i fråga om sådana boställen, som icke vore av menighet inköpta eller av enskilda donerade, kunde förordna, att någon del av köpeskillingen eller mellangiften skulle ingå till kyrkofonden.

Motioner.

Förslag om försäljning i större omfattning av ecklesiastik boställsjord väcktes uti två vid nämnda års riksdag framlagda motioner. Den ena av motionärerna, herr G. Ros (F. K. nr 57), vilken önskade bereda möjlighet för en partiell indragning av de ecklesiastika bostadsboställena, hemställde, att boställenas s. k. jordbruksdelar skulle försäljas, därest hinder för deras utarrendering mötte samt vederbörande församling och boställsinnehavare vore ense om fördelen av försäljning, samt att genom försäljningen influtna medel skulle ingå till kyrkofonden och bokföras såsom en för vederbörande församling avsatt lönefond eller lönekassa, vars årliga avkastning skulle dels tillkomma vederbörande tjänstinnehavare såsom vedbrandsersättning och såsom lönebidrag motsvarande avkastning av jordbruk eller skog och dels under vissa förhållanden tillgodoföras kyrkofonden såsom motsvarande densamma tillkommande andel av skogsavkastning.

I den andra, av herr D. Persson i Tällberg väckta motionen (A. K. nr 288) hemställdes, att riksdagen måtte med avslag å propositionen och i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t efter verkställd utredning måtte utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till prästerskapets avlöning, byggt på av motionären angivna grunder, nämligen, bland andra, att vederbörande församling skulle tillhandahålla ordinarie prästerlig tjänstinnehavare bostad med nödiga uthus och, såvitt möjligt, trädgårdsland, samt att alla ecklesiastika boställen, som vore förenade med jordbruk, skulle försäljas och de därför inflytande medel avsättas till en fond för prästerskapets avlöning. I motiveringen till berörda hemställan yttrade motionären bland annat följande: Om det än stode klart för motionären, att prästerna borde befrias från jordbruksboställena, erbjöde sig dock åtskilliga svårigheter vid besvarandet av spörsmålet om huru med dessa boställen skulle förfaras, för att de allt fortfarande skulle bliva till största gagn för det ändamål, till vilket de ursprungligen varit avsedda. Det ville synas, som man i det avseendet i huvudsak hade endast två alternativ att välja: utarrendering eller försäljning. Oak-

tat de obehag av flera slag samt kostnader för syner och dylikt, som skulle bliva förknippade med boställenas utarrendering, torde man icke heller kunna förutsätta att därigenom få så stor avkastning till prästens avlöning, som om boställsjorden med tillhörande skog försåldes och av därför influtna medel en fond bildades. Motionären förbisåge ingalunda, att allvarliga anmärkningar kunde framställas mot förslaget att försälja de ecklesiastika boställsjordarna, då dessa kunde vara av väsentligen olika natur. Men dels hade man anledning antaga, att den pågående utredningen rörande den saken i de flesta fall skulle bringa klarhet därutinnan, och dels torde den omständigheten, att dessa jordar på olika sätt tillkommit, icke få öva alltför stort inflytande på frågans bedömande. Ty om jorden vore upplåten av staten eller församlingen eller ock donerad av enskild person, så vore den dock upplåten för ett bestämt ändamål och till förmån för en viss institution. Och så länge denna institution funnes kvar, och boställsjorden användes till dess befrämjande, även om det skedde under andra former än de ursprungliga, torde däremot icke med skäl kunna göras några mer avsevärda anmärkningar. Vanskligare bleve frågan rörande de boställsjordar, som upplåtits för att bereda vissa församlingar lättnader i dem åliggande bördor för prästerliga och kyrkliga ändamål. En lösning vore ju, att försäljningsmedlen bokfördes och redovisades för respektive församlingar.

Särskilda utskottet.

Det särskilda utskott, till vars behandling såväl den ovannämnda propositionen som samtliga de med anledning av propositionen väckta motionerna hänvisats, yttrade i sitt utlåtande (nr 2), såvitt för den nu föreliggande frågan är av intresse, bland annat, följande. Försäljning av ecklesiastika boställen, vare sig dylika boställen överhuvud eller blott när hinder mötte för jordbrukets utarrendering, funne utskottet icke välbetänkt. Visserligen vore det obestridligt, att genom försäljningen en tillfällig fördel understundom skulle kunna tillskyndas pastoratet eller dess prästerskap. Å andra sidan vore det ju en av erfarenheten alltjämt bekräftad sanning, att jordvärdet hade tendens att stiga, en tendens, som ej sällan mycket påtagligt framträdde i verkligheten. Men den förmån, som vunnes genom värdestegringen å ecklesiastik jord, borde enligt utskottets förmenande icke komma någon annan till godo än kyrkan, som ju måste vara beredd att med ökade tillgångar möta växande anspråk på utvecklingen av hennes verksamhet.

Mot utskottets utlåtande i denna del anmäldes reservation av herrar Ros och Ström, vilka yttrade, bland annat: Att vid reglering av prästerskapets avlöning bibehålla samtliga med jordbruk förenade boställen på sätt utskottet föreslagit, kunde ofta bliva förenat med stora kostnader och besvär, vare sig bostället utarrenderades eller brukades av boställshavaren, och i många fall torde nettobehållningen bliva ganska ringa. I flera hänseenden för både prästerskapet och församlingarna fördelaktigt vore det därför, om från de med jordbruk förenade boställena jordbruksandelen och den till bostället hörande skogen avsöndrades och försåldes och ränteavkastningen av försäljningsmedlen användes till byggnad och underhåll av kyrka och bostaden och till lönebidrag åt församlingens prästerskap eller ock delvis inginge till kyrkofonden, beroende på om boställets natur och sättet för dess tillkomst därtill föranledde. Ortsförhållandena vore dock i vårt vidsträckta land så olika, att vad som lämpade sig för den ena orten kunde annorstädes vara mindre fördelaktigt, och därför hade också förslaget om en allmän indragning av prästboställena mångenstädes rönt starkt motstånd. Omständigheterna kunde dock vara sådana, att jordbruket ej kunde mot skäligt arrende, ja, kanske ej ens till något pris utarrenderas, och att boställshavaren snarare ansåge det som en börda än som en fördel att själv bruka detsamma. Under sådana förhållanden och då präst och församling vore ense om fördelen av boställets försäljning, borde en möjlighet därtill förefinnas. Reservanterna ansåge därför, att utskottet bort med

anledning av herr D. Perssons motion och i anslutning till herr G. Ros' motion hemställa, att riksdagen måtte besluta ett av reservanterna framlagt förslag till bestämmelser om försäljning av bostadsboställen och om disposition av försäljningsmedel.

Riksdagsdebatten.

Under den efterföljande debatten i riksdagen underströk i första kammaren motionären Ros, att han endast avsett att möjliggöra en försäljning i de fall, där det visat sig svårt att till skäligt pris få boställe utarrenderat samt under förutsättning, att såväl prästen och församlingen som nämnden och Kungl. Maj:t vore ense om att en försäljning vore nyttig och nödvändig.

I andra kammaren framhöll motionären Persson, att den mest rationella lösningen av boställsfrågan vore att sälja samtliga boställen med tillhörande skogar, med undantag för trädgård och gårdstomt. Därigenom skulle man få in stora summor. Medlen borde överlämnas till förvaltning av staten samt bokföras särskilt för varje boställe, intill dess det blivit utrett, huruvida bostället vore statens eller församlingens egendom. Vidare anförde herr Persson, att han hört uppgivas, att utskottet icke velat gå in på förslaget om försäljning av boställena huvudsakligen därför, att dessa om femtio år skulle betinga ett mycket högre pris, och att det därför skulle medföra förlust att nu sälja dem. Han hade i detta avseende verkställt en uträkning för att i någon mån kontrollera, huru därmed kunde förhålla sig. Om han uppskattade t. ex. Leksands pastorsboställe till 190 000 kronor och avsatte 30 000 kronor — motsvarande kapitalvärdet av de förmåner, som boställsinnehavaren finge dels i form av arrende för inägojord och dels i andel av skogsavkomsten, samt det belopp, som av skogsmedlen inginge till de resp. fonderna — återstode 160 000 kronor. Huru mycket skulle detta boställe efter femtio års förlopp vara värt, om det skulle löna mödan att nu utarrendera det och låta innehavaren få det lilla arrende, som kunde härflyta därav? Uträkningen visade, att, om man toge ett kapitalvärde av 160 000 kronor och lade ränta på ränta efter 5 procent i femtio år, komme man upp till ett kapital av 1 834 784 kronor; kunde det väl tänkas, att bostället under femtio år skulle stiga så mycket i värde, att det kunde löna sig att behålla det? — Såsom belysande för uppgiften att ett boställe kunde stiga väsentligt i värde, anförde däremot herr A. Asker, att tillstånd hos Kungl. Maj:t begärts att upplåta tomter till bebyggande på Sunne kyrkoherdeboställe i Värmland; när ansökningen bifölls, hade de inkomster, som inflöte från tomterna, visserligen uppgått till högst betydande belopp, men om man antoge, att en järnvägsstation bleve förlagd till boställets jord och att denna i anledning därav bleve bebyggd, skulle tomtvärdestegringen göra, att boställets jord finge långt betydligare värde än vad den skulle inbringa, om den försåldes redan nu. — Herr E. Åkerlund omnämnde, hurusom han av många präster blivit uppmanad att så långt som möjligt göra sitt till för att prästgårdarna måtte bliva försålda, samt anförde vidare: Vilken människa visste, att de skulle stiga i värde? Vad man visste vore, att man skulle få ett betydligt belopp för dem vid försäljning. Man hade invänt, att vid försäljning en massa skog skulle följa med, och det vore icke så lyckligt. Men man kunde vara alldeles viss om, att det ej dröjde många år, förrän vi finge en lagstiftning, som underkastade den enskilda skogsvården tillsyn och kontroll från offentligt håll; och vid försäljning av sådana skogar borde föreskrivas, att de skulle vara underkastade offentlig kontroll, även om köpeskillingarna därigenom något sänktes. Ännu lämpligare skulle vara, om uppe i Norrlands provinser med dess stora skogsområden staten kunde förvärva prästgårdarnas skogar.

I sistnämnda kammare yttrade chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Hammarskjöld rörande spörsmålet om boställenas försäljning: »Här har från åtskilliga håll framställts den önskan och även det yrkandet, att prästernas boställen

skulle säljas. Och det har framhållits, att man därigenom skulle få så stort kapital, att man utan svårighet kunde skaffa tillräckliga löner åt prästerna. Ja, det vill jag icke alls förneka, att det icke finnes fall, där det skulle vara en ren fördel både för prästen och för församlingen, att man finge sälja jordbruksboställena och endast hölle nödiga bostadshus. Men man kan icke uppställa såsom en allmän regel, att prästerna icke böra hava några boställen. Ty det kan finnas ganska många ställen, där det vore mycket svårt för prästen att kunna få vad han behöver för sitt livsuppehälle, skjutsar och mjölk med mera dylikt, om det icke funnes jordbruk vid bostället. Som sagt, jag skulle för min del icke hava något emot, om Kungl. Maj:t hade rättighet att giva församlingarna tillstånd att i vissa fall sälja boställena. Det händer under nuvarande förhållanden, att det sker förändringar med boställena på sådant sätt, att, när det visas, att det är mycket olämpligt ställt med dem, t. ex. att de ligga långt avsides och obekvämt eller äro mycket dåliga, församlingarna få tillåtelse att utbyta dem eller sälja dem, mot skyldighet att, så snart ske kan, anskaffa andra, lämpligare sådana. Men det är endast i sällsynta undantagsfall, som Kungl. Maj:t vågar giva ett sådant medgivande. Jag tror, att det icke för närvarande vore lämpligt att fatta beslut om försäljning av boställena, ty jag tror icke, att tiden ännu är inne därför. Därmed vill jag dock icke hava sagt, att icke den dag kan komma, då man inser, att det vore mycket bättre att helt och hållet skilja jordbruket från prästboställena. Och då kan det bliva tillfälle att taga upp frågan igen. Men jag tror, som sagt, icke, att frågan för närvarande är mogen för sin lösning.

Jag tillåter mig även erinra därom, att det för närvarande råder en mycket stor ovisshet om vilken boställena tillhöra. En stor del tillhöra ostridigt staten, i det att de äro anslagna av kronan till prästboställen. En stor del åter äro donerade av enskilda. Men det skedde för så länge sedan, att det är mycket svårt att kunna avgöra, vilka äro donerade eller icke. I somliga fall åter kan det visas, klart och tydligt, huru det är, om det är kronohemman eller donerade hemman.»

Båda kamrarna godkände utskottets uppfattning i försäljningsfrågan, men, såsom i det föregående omnämnts, föll frågan om löneregleringslag vid 1908 års riksdag.

1909 års riksdag.

Till 1909 års riksdag framlade Kungl. Maj:t ånyo förslag till löneregleringslag och till kyrkofondslag (proposition nr 39), avfattade i närmaste överensstämmelse med förslaget till 1908 års riksdag.

Proposition nr 39.

Herrar Ros och Persson i Tällberg vidhöllo i avgivna motioner (F. K. nr 64 och A. K. nr 216) sina vid föregående riksdag framställda yrkanden därom, att bostadsboställena borde i större eller mindre utsträckning försäljas. Herr Persson i Tällberg hade dock i så måtto modifierat sin ståndpunkt, att han på grund av de vitt skilda förhållanden, som vore rådande i olika delar av landet, ville överlämna åt respektive församlingar att själva avgöra, huruvida ett boställe borde utarrenderas eller försäljas. Försåldes bostället, skulle av de influtna medlen bildas en fond, vars ränteavkastning skulle tillfalla församlingen för att användas till prästerskapets avlöning.

Motioner.

Särskilda utskottet.

Det särskilda utskott, till vars behandling propositionen och de i ärendet väckta motionerna hänvisats, gjorde i sitt utlåtande (nr 1) följande uttalande i försäljningsfrågan. Väl ansåge utskottet, att kyrkans ekonomiska intressen i regeln bäst tillvaratoges därigenom, att jord, som anslagits åt prästerskapet, ej bleve avyttrad; ty genom jordens bibehållande för den institution, till vilkens fromma den en gång blivit upplåten, kunde vinsten av en jordvärdestegring även komma samma institution till godo. Men obestridligen kunde sådana omständigheter föreligga, att genom jordens försäljning större fördelar vore att vänta, än om en sådan åtgärd icke vidtoges. Sålunda måste en försäljning antagas medföra övervägande gagn, om

prästen illa eller ej i önskvärd grad betjänades av den egendom, vilken han innehade såsom bostadsboställe, i följd därav att denna egendoms läge blivit ofördelaktigt, sedan t. ex. ett större befolkningscentrum bildat sig inom en sådan del av församlingen, som låge fjärran från bostället; eller om ett till bostället hörande område vore så beläget, att det icke utan stor olägenhet kunde skötas i sambruk med boställets övriga ägor; eller om bostället icke kunde mot skälig avgift utarrenderas; eller om någon trakt av bostället på grund av sin belägenhet intill tätare bebyggd ort eller av annan orsak kunde påräknas vid försäljning inbringa en synnerligen hög köpeskilling o. s. v. Redan nu förekomme någon gång, att bostadsboställe, som vore mindre väl beläget, försåldes samt annan egendom i stället inköptes och anordnades såsom boställe. Ett dylikt utbyte torde väl även i framtiden understundom komma att visa sig behövligt eller lämpligt. Dock ansåge utskottet det ingalunda vara nödvändigt, att nytt boställe anskaffades, utan kunde — såsom i lagförslaget jämväl vore förutsett — i stället för bostadsboställe, lämplig bostad av pastoratet tillhandahållas tjänstinnehavaren eller skälig hyresersättning tilldelas honom. Med anledning av ovannämnda motioner ansåge alltså utskottet, att till löneregleringslagen borde göras ett tillägg av innehåll, att om bostadsboställe vore med hänsyn till boställshavarens tjänsteverksamhet olämpligt beläget, eller om bostadsboställe tillhörigt område på grund av avlägsen belägenhet i förhållande till boställets övriga ägor eller i följd av andra omständigheter antoges kunna försäljas med fördel, nämnden finge — vare sig av eget initiativ eller sedan fråga därom väckts av boställshavaren, pastoratsborna eller någon annan vederbörande — göra framställning om försäljning, i förra fallet av hela bostället och i senare fallet av viss del därav. Avsåge försäljningen ett eller flera till bostället hörande områden, borde emellertid nämnden taga i övervägande, huruvida en dylik åtgärd kunde bliva till men för den återstående boställsdelen, t. ex. därigenom att det jordbruk, som dittills bedrivits å bostället, skulle förlora förutsättningarna för att vidare kunna med framgång idkas, eller därigenom att prästbostadens trevnad kunde störas genom det alltför nära grannskapet till ett på det försålda området uppväxande samhälle. Vore olägenheter av sådan art att befara, borde naturligtvis icke nämnden ifrågasätta avyttrande från bostället av något detsamma tillhörande område. Köpeskilling, vilken antoges inflyta för bostadsboställe eller del därav som försåldes, borde naturligtvis disponeras till pastoratets förmån, alldenstund den ersatte en tillgång, vars avkastning skulle användas till täckande av prästerskapets i pastoratet löner, innan församlingsavgifter finge för ändamålet tillgripas. I stället för avkastning av det förutvarande bostället, om det i sin helhet avyttrades, eller av boställsdel, som frånstyckades, skulle nämnden följaktligen beräkna sannolika avkastningen av den köpeskilling, som vid försäljning kunde betingas, såvida nämligen icke annan jord av nämnden föresloges till inköp. I samband med löneregleringsärendet i övrigt borde naturligtvis även försäljningsfrågan prövas av Kungl. Maj:t. Därvid skulle avgöras, ej mindre om försäljning överhuvud finge företagas, än även — när Kungl. Maj:t funne skäl meddela sådant tillstånd — om nytt bostadsboställe eller något jordområde borde inköpas, samt huru tilläventyrs återstående köpeskilling skulle förvaltas.

Det av utskottet föreslagna huvudstadgandet om försäljning av bostadsboställe var av följande lydelse:

»Är bostadsboställe med hänsyn till boställshavarens tjänsteverksamhet olämpligt beläget, må nämnden göra framställning om detsammas försäljning. Sådan framställning må jämväl göras i fråga om bostadsboställe tillhörigt jordområde, som med avseende på områdets i förhållande till boställets övriga ägor avlägsna belägenhet eller andra omständigheter finnes kunna med fördel försäljas. Vid prövning av uppkommen fråga om försäljning av någon del av bostället har nämnden att

taga i övervägande, huruvida en sådan åtgärd kan verkställas utan men för den återstående boställsdelens skötsel eller för dess begagnande såsom bostad.»

Herr Persson i Tällberg, med vilken åtskilliga ledamöter av utskottet förenade sig, vidhöll i en vid utlåtandet fogad reservation sitt i ovannämnda motion framställda yrkande.

Även vid 1909 års riksdag stannade kamrarna i olika beslut i avseende å frågan om den nya ecklesiastika lagstiftningen, och frågan härom förföll sålunda jämväl vid denna riksdag.

1909 års prästlöneregleringssakkunniga.

För att inom ecklesiastikdepartementet biträda vid fortsatt beredning av frågan om ordnandet av prästerskapets avlöningsförhållanden tillkallade statsrådet och chefen för nämnda departement genom skrivelse den 27 juli 1909 tre sakkunniga, vilka den 14 december 1909 avgåvo betänkande och förslag angående reglering av prästerskapets avlöning och därmed sammanhängande frågor.

De sakkunniga framlade nytt förslag till ecklesiastik boställsordning, och i 62 § härav fanns upptagen en bestämmelse om försäljning av ecklesiastikt boställe, avfattad i huvudsaklig överensstämmelse med de synpunkter, som framhållits av det särskilda utskottet vid 1909 års riksdag. Stadgandet var av följande lydelse:

»Är prästgård med hänsyn till boställshavarens tjänsteverksamhet olämpligt belägen, eller kan eljest på grund av särskilda omständigheter bostället eller del därav ej för sitt ändamål bibehållas utan synnerlig olägenhet, må boställe eller del, varom nu är sagt, efter Kungl. Maj:ts beprövande utbytas mot annan fastighet eller ock försäljas. Lag samma vare, där löneboställe eller del därav till följd av belägenhet i eller invid stad eller stadsliknande samhälle kan med synnerlig fördel styckas till tomter.

Giver Kungl. Maj:t tillstånd till utbyte eller försäljning, ankomme ock på Kungl. Maj:ts prövning, huruvida i anseende därtill, att boställets avkomst helt eller delvis ingått till kyrkofonden, för detsamma betingad mellangift eller köpeskilling eller någon del därav skall överlämnas till nämnda fond.»

För granskning av de uppgjorda förslagen tillkallades inom ecklesiastikdepartementet fyra särskilda sakkunniga, vilka avgåvo en tillsammans med sakkunnigbetänkandet tryckt promemoria, innefattande resultatet av granskningen. Två av dessa sakkunniga — herrar D. Persson i Tällberg och G. Kronlund — uttalade i fråga om den föreslagna 62 § i boställsordningen såsom sin mening, att till de i paragrafen angivna fall, då avyttring av boställe finge äga rum, borde läggas även det, att försäljning borde ske, då därvid kunde erhållas så stor köpeskilling, att räntan å densamma i avsevärd mån överstege den avkastning, bostället såsom sådant lämnade.

1910 års riksdag.

Proposition nr 163.

Sedan vederbörande myndigheter yttrat sig över de sakkunnigas betänkande och förslag samt lagrådet avgivit infordrat yttrande över förslaget till boställsordning, framlade Kungl. Maj:t i proposition till 1910 års riksdag (nr 163) nytt förslag till ecklesiastik boställsordning, i vilket förslag under 62 § fanns intaget ett stadgande av fullständigt samma innehåll som den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen. Efter att hava redogjort för, bland annat, herrar D. Perssons och Kronlunds i förutnämnda promemoria yttrade särskilda mening meddelade föredragande departementschefen i sitt yttrande till det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet, att det i promemorian gjorda uttalandet mött stark gensägelse från åtskilliga domkapitel ävensom bemötts av kammarkollegiet, som ansett införande i författningen av ett allmänt stadgande av ifrågavarande innehåll ej vara tillrådligt och framhållit, att, därest i något fall försäljning av boställe skulle av den i promemorian angivna eller liknande anledning finnas böra ske, frågan därom kunde lösas särskilt genom samverkan av Kungl.

Maj:t, riksdag och kyrkomöte. Härefter yttrade departementschefen följande: Man borde förfara mycket varsamt i fråga om föryttring av ecklesiastika boställen. Omständigheter kunde dock otvivelaktigt förekomma, som gjorde en föryttring i hög grad önsklig, ja, nödvändig. Till sådana omständigheter borde räknas, att ett löneboställe eller någon del därav vore av den svaga beskaffenhet, att utarrendering därav visade sig ej kunna med någon fördel ske. Även andra giltiga skäl för avyttring kunde emellertid förefinnas. De sakkunnigas förslag i denna del vore väl avvägt.

Särskilda utskottet.

Särskilda utskottet nr 1 gjorde i sitt utlåtande (nr 3) i anledning av propositionen i denna del följande uttalande. Bland de omständigheter, som enligt förevarande paragraf kunde föranleda till att boställe finge efter Konungens beprövande utbytas mot annan fastighet eller ock försäljas, hade utskottet ansett böra upptagas även det fall, att boställe eller del därav icke kunde mot skälig avgift utarrenderas. Härvid hade emellertid utskottet, som ansåge stor varsamhet böra iakttagas, då det gällde att i penningar med deras mera osäkra värde förvandla fast egendom, vars värde vore av mera bestående natur, velat framhålla nödvändigheten av att sådan försiktighet iakttoges särskilt i avseende å skog och till skogsbörd tjänlig mark.

I överensstämmelse härmed föreslog utskottet, att i paragrafen skulle göras ett motsvarande tillägg.

Riksdagsdebatten.

Under debatten i riksdagens andra kammare rörande förslaget till ecklesiastik boställsordning yttrade herr D. Persson i Tällberg, att han avstått från att väcka motion i ämnet, enär den kungl. propositionen innebure ett visst tillmötesgående gentemot den tanke, för vilken han tidigare gjort sig till tolk. Han ansåge sig emellertid, för att för framtiden klargöra sin uppfattning i frågan, böra meddela ett förslag till formulering av 62 §, såsom han tänkt sig, att paragrafen ungefärligen borde vara avfattad. Förslaget innehöll, bland annat, följande tillägg: »Är prästgård med hänsyn till boställshavarens tjänsteverksamhet — — — försäljas. Lag samma vare, — — — styckas till tomter, *eller där sammanlagda beloppet av den beräknade nettoavkastningen av bostället skog och arrendemedlen med minst 30 procent understiger räntan, efter fem procent räknat, å det belopp, som kan erhållas vid försäljning av boställets både in- och avrösningsjord.*»

I anledning av detta förslag anförde herr Jansson i Djursätra: Det kunde ju vara möjligt, att den uppfattningen vore riktig, att det vore ekonomiskt fördelaktigt att i flera fall, än vad som i nu förevarande lagparagraf omnämnts, medgiva rättighet att få försälja prästboställen. Men förhållandena kunde vara olika på olika orter inom landet, och försiktigheten krävde, att man ginge mycket varsamt till väga, när det vore fråga om att avyttra ecklesiastika boställen. Det vore lätt nog att genom försäljning förvandla fastigheter i reda penningar, men det kunde också lätt nog hända, att sådana fonder sedermera på ett eller annat sätt kunde förminskas och rent av försvinna. En annan sak vore det ju, om det vore fråga om att försälja någon av kronans vanliga domäner. Då hade alltid tillgått så och tillginge fortfarande så, att de medel, som genom en dylik försäljning inflöte, använts för att inköpa skogsegendomar för statens räkning. Det vore i det fallet endast fråga om att förvandla en fastighet från en fastighetsform till en annan.

Riksdagens beslut.

Båda kamrarna antogo 62 § boställsordningen i den av särskilda utskottet föreslagna lydelsen och i den skrivelse (nr 149), varigenom riksdagen till Kungl. Maj:t anmälde riksdagens beslut i anledning av det framlagda förslaget till ecklesiastik boställsordning, gjorde riksdagen i fråga om nämnda lagrum ett uttalande av samma innehåll som särskilda utskottets här förut återgivna yttrande.

Sedan förslaget till ecklesiastik boställsordning, i den form detsamma genom riks-

dagens beslut erhållit, godkänts jämväl av kyrkomötet, utfärdades den 9 oktober 1910 den nya ecklesiastika boställsordningen.

Frågan om försäljning eller annan upplåtelse av ecklesiastik boställsjord har efter tillkomsten av 1910 års ecklesiastika boställsordning varit föremål för åtskilliga motioner inom riksdagen samt sakkunnigutredningar. I den mån de däri berörda frågor ännu icke erhållit sin lösning, lämnas i det följande redogörelse för de viktigare av ifrågavarande framställningar.

1915 års riksdag.

I en vid 1915 års riksdag inom andra kammaren väckt motion (nr 60) hemställde herr Öberg i Domsjö, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära utredning och förslag fortast möjligt i syfte att bereda torpare och andra lägenhetsinnehavare å ecklesiastika boställer tillfälle att friköpa innehavande torp och lägenheter.

Lagutskottet, dit motionen hänvisats, anförde i avgivet utlåtande (nr 49) över motionen, att frågan om att bereda dem, som för sin utkomst innehade nyttjanderätt till annans jord, en tryggare besittning och bättre ställning under de senaste tiderna varit föremål för statsmakternas oavlåtliga uppmärksamhet. Särskilt gällde detta torpare, lägenhetsinnehavare och deras vederlikar, vilka ofta hade de svåraste villkoren och den minsta förmågan att kunna reda sig utan stöd av lagstiftningsmakten. Efter att, bland annat, hava erinrat om den förbättring av arrendatorers och särskilt torpares och lägenhetsinnehavares å ecklesiastika boställer besittningsrätt, som beretts genom den ecklesiastika boställsordningen och 1911 års arrendeförordning, samt om de föreskrifter om försäljning av ecklesiastik boställsjord, som upptagits i 62 § boställsordningen, anförde utskottet ytterligare, att av de sistnämnda bestämmelserna framginge, att en föryttring av torpares och lägenhetsinnehavares arrenderade jord kunde ifrågakomma endast under särskilda förhållanden och att i avseende däråt icke ens blivit uttryckligen uttalat, att de nuvarande besittningshavarna till den jord, som kunde få föryttras, skulle äga företrädesrätt att få köpa densamma. — Vad anginge motionärens förslag att för skäliga fall bereda nuvarande torpare och lägenhetsinnehavare en allmännare och vidsträcktare rätt att med äganderätt förvärva själva jorden, i vilket hänseende särskilt framhållits, att sådan rätt att friköpa torp och lägenheter borde medgivas i det fall, att boställe komme att föryttras och övergå i enskild ägo, funne utskottet denna framställning principiellt vara mycket befogad. De strävanden, som i detta avseende gjorde sig gällande beträffande kronojord i allmänhet, syntes böra åtföljas av enahanda nitälskan i fråga om torpare och lägenhetsinnehavare å ecklesiastika boställer. Genom förordningen den 17 oktober 1913 angående grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar hade sålunda jämlikt förordningens 7 och 8 punkter möjlighet öppnats för torpare och lägenhetsinnehavare att under angivna förutsättningar med äganderätt förvärva den mark, som av dem disponerades med besittningsrätt. Beredandet av ytterligare möjligheter för torpare och lägenhetsinnehavare å kronoegendomar i allmänhet fölle inom det uppdrag, som givits kronolägenhetskommissionen. Det syntes utskottet synnerligen angeläget, att en utredning i samband med nämnda kommissions arbete eller fristående från detsamma igångsattes för att fullt tillgodose de berättigade krav, som kunde framställas från förenämnda besittningshavare å de ecklesiastika boställena. Utskottet hade saknat anledning att i detta sammanhang ingå på frågan, huruvida upplåtelserna från ecklesiastika boställer borde ske under den nuvarande äganderättens former eller enligt den form för nyttjanderätt, som kommissionen kunde komma att framlägga. Det syntes endast böra betonas, att vad som komme att bliva gällande i förevarande avseende för kronojord även borde vinna tillämpning å de ecklesiastika boställena. Vid den utredning, som utskottet ansåge böra komma till stånd, borde självfallet tagas behörig hänsyn även till själva boställets oeftergivliga

intressen och även till angelägenheten, att torpare och lägenhetsinnehavare bleve i tillfälle att själva i mån av behov kunna taga initiativ till framställningar i förevarande syfte.

Utskottets på huvudsakligen nu återgivna motiv grundade hemställan, att riksdagen i anledning av den förevarande motionen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, i vilka fall och under vilka villkor torpare och lägenhetsinnehavare å ecklesiastika boställen kunde, i vidare mån än nu vore medgivet, beredas möjlighet att förvärva av dem brukade jordområden, bifölls av riksdagen.

Med anledning av den sålunda av riksdagen gjorda hemställan uppdrog Kungl. Maj:t åt kronolägenhetskommissionen att verkställa den begärda utredningen.

1920 års riksdag.

Motion A. K. nr 80.

Vid 1920 års riksdag förekommo ånyo motionsvis väckta spörsmål om upplåtelse av ecklesiastik boställsjord till egna hem ävensom om beredande åt lägenhetsinnehavare å sådan jord av ärftlig och tryggad besittningsrätt till de innehavda lägenheterna. Sålunda hemställde herr Torgén i motion (nr 80) inom andra kammaren, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruledes genom ändring i gällande bestämmelser rörande försäljning av ecklesiastik boställsjord större möjligheter skulle vinnas för dylik jords upplåtelse till egna hem, samt om framläggande för riksdagen av förslag i ämnet.

Motion A. K. nr 249.

Härjämte väcktes av herr Ivar Vennerström, med instämmande av herrar C. O. Johansson och Sten Berglund, likaledes inom andra kammaren motion (nr 249) om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utarbetande och framläggande av förslag, varigenom lägenhetsinnehavare å kyrkojord kunde beredas ärftlig och tryggad besittning till lägenheterna.

Andra lagutskottet.

Andra lagutskottet, som behandlade ifrågavarande två motioner i ett sammanhang, yttrade i sitt däröver avgivna utlåtande nr 16: Såsom motionärerna påpekat, hade torpare och lägenhetsinnehavare å ecklesiastik boställsjord i allmänhet en föga tryggad rättsställning, och de önskemål, för vilka motionärerna gjort sig till tolk, ansåge utskottet vara värda beaktande. Efter att, bland annat, hava erinrat om att frågan om åtgärder till förbättring av ifrågavarande torpares och lägenhetsinnehavares ställning vore föremål för utredning av kronolägenhetskommissionen, hemställde utskottet, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Denna utskottets hemställan bifölls av riksdagen utan votering.

Motion F. K. nr 20 och A. K. nr 48.

Vidare hemställdes av herr Wohlin med flera i första kammaren (motion nr 20) och av herr Olsson i Kullenbergstorp med flera i andra kammaren (motion nr 48), att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att genom kyrkofondskommittén eller eljest, på sätt som funnes lämpligast, måtte föranstaltas om utredning, i vad mån den ecklesiastika jorden inom riket kunde i vidsträcktare omfattning än vad som för det dåvarande vore författningsenligt möjligt styckas och upplåtas i och för nybildning av mindre men självständiga jordbruk, samt för riksdagen snarast möjligt framlägga resultatet av en sådan utredning jämte förslag till av utredningen betingade ändringar i den ecklesiastika boställsordningen och andra ifrågakommande författningar. I motionerna anfördes i huvudsak följande. Inom flertalet moderna länder framstode det under nu rådande tidsförhållanden som en angelägenhet av synnerlig vikt att hämma folkinflyttningen till städerna och industrien och öka den självständiga jordbrukareklassen genom att kraftigt främja en sund nybildning av mindre jordbruk. I vårt land hade strävandena i fråga kommit till uttryck i inrättandet av egnahemslåne- och jordförmedlingsfonder samt i därmed sammanhängande anstalter och författningar. Statlig verksamhet med syfte att direkt ställa publik jord till förfogande för egnahemsändamål förekomme vid de årligen skeende försäljningarna av kronofastigheter, varjämte borde erinras om,

att den s. k. kolonisationskommittén hade att avgiva förslag beträffande åtgärder för främjande av kolonisation å kronans marker i Norrland och Dalarna. Vid betraktande av de riktlinjer, efter vilka egnahemspolitiken i vårt land sålunda bedreves, kunde man ej undgå att göra den iakttagelsen, att den offentliga verksamheten i vårt land med syfte att direkt ställa jord till mindre bemedlades förfogande vore av ringa omfattning, såväl absolut sett som i förhållande till den verksamhet, vilken bedreves av bolag och föreningar med eller utan stöd av jordförmedlingsfonden. Att emellertid en statlig verksamhet av nu berört slag vore av mycket stor betydelse för nybildningen av mindre jordbruk, torde allmänt erkännas, ej minst med hänsyn till att det allmänna därvid ägde oinskränkt möjlighet tillse, att den jord, som utbjödes, hade lämplig beskaffenhet och belägenhet för egnahemsändamål samt att priset å jorden icke för egnahemsbyggarna otillbörligt uppstegrades. Utgående från dessa synpunkter hade motionärerna funnit angeläget fästa uppmärksamheten på den avsevärda utvidgning av den direkta statliga egnahemsverksamheten, som skulle kunna ernås, därest den ecklesiastika jorden inom riket i större omfattning än vad som för det dåvarande vore författningsenligt möjligt kunde tagas i anspråk i och för styckning och upplåtelser i form av mindre men självständiga jordbruk. Det åt kronolägenhetskommissionen på grund av riksdagens skrivelse år 1915 lämnade uppdraget att utarbeta förslag i syfte att torp och lägenheter å ecklesiastika boställen finge, där så läte sig göra, skiljas från vederbörande huvudgårdar genom friköpning eller tryggad besittningsrätt åt innehavaren vore icke tillfyllest, utan hölle motionärerna före, att jämväl den övriga ecklesiastika jorden, som på grund av läge och förhållanden i övrigt lämpade sig för styckning och försäljning, borde komma till användning för ändamålet i fråga. De ansåge nämligen, att den principen framdeles borde komma till tillämpning, att expropriation av enskild jord för nygrundande av mindre jordbruk under inga omständigheter borde sättas i fråga på orter, där krono- eller annan publik jord, lämplig för styckning i mindre lotter, funnes i erforderlig omfattning för sådant ändamål disponibel. Att en icke ringa del av den betydande jordareal, som den ecklesiastika jorden omfattade, skulle kunna med fördel styckas i mindre jordbruk, vore förvisso ett allmänt känt förhållande. Det kunde därvid erinras om att ett stort antal av prästgårdarna hade en utmärkt jordmån och därtill en sådan belägenhet i förhållande till kommunikationscentra och andra tätare bebyggda orter, att de synnerligen väl lämpade sig för intensiv lantbruksdrift. Som en omständighet av stor betydelse komme därtill, att prästgårdarnas byggnader på många orter befunne sig i ett bristfälligt och ej sällan underhaltigt skick, varigenom deras utarrendering såsom ostyckade fastigheter i hög grad försvårades och fördelarna av en sådan utarrendering för de med kyrkofonden förbundna intressena bleve små eller inga. Vore meningarna knappast delade i fråga om önskvärdheten från jordbrukspolitisk och social synpunkt av att den ecklesiastika jorden i Sverige i avsevärt större omfattning än för det dåvarande vore möjligt toges i anspråk för småbruksbildningen, så borde givetvis å andra sidan inga åtgärder i denna riktning vidtagas, som kunde befaras förminska de kapitaltillgångar, vilka vore av natur att utgöra kyrkojord, eller göra dessa kapitaltillgångar mindre fruktbärande. Givet vore vidare, att de äganderättsliga förhållanden, som bestode med avseende å dessa kapitaltillgångar, skulle utan förändring gälla i fråga om de vederlag i rörligt kapital, som skulle inflyta. Samma rättssubjekt skulle alltså därefter som dittills vara rättigheternas bärare. Gällande föreskrifter om tillgångarnas användning skulle även vinna tillämpning i fråga om nämnda vederlag.

I motion (nr 118) inom andra kammaren hemställdes vidare vid samma riksdag av herr Åkerlund, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning, huruvida icke vidlyftiga och dyrbara ny- och ombyggnader vid de ecklesiastika

Motion A. K. nr 118.

löneboställena borde undvikas och dessa boställen, där de vore sämre bebyggda, efter det för prästerskapet erforderlig mark och för jordbruket överflödig skog undantagits, i stället försäljas till småbruk, eller ock försäljas i sin helhet eller i större lotter, där byggnaderna vore av god beskaffenhet, samt att Kungl. Maj:t efter verkställd utredning ville förelägga riksdagen och kyrkomötet de förslag, vartill sådan utredning kunde giva anledning. I motiveringen till denna hemställan betonades huvudsakligen svårigheten att få de ecklesiastika boställena utarrenderade på grund av arrendatorns nybyggnadsskyldighet.

Kyrkofonds-kommittén.

Över sistberörda tre motioner inhämtade de kamrarnas tillfälliga utskott, till vilka motionerna hänvisats, yttrande av kyrkofondskommittén, som i utlåtande den 6 mars 1920 anförde, bland annat, följande. När det, såsom motionärerna ifrågasatte, gällde att i vidsträcktare mån än som för närvarande vore författningsenligt möjligt, stycka och för skapande av mindre, men självständiga jordbruk upplåta den ecklesiastika jorden, vore detta en fråga, som icke enbart kunde ses ur den sociala synpunkten att söka skapa en mängd nya självständiga jordbruk, utan som måste skärskådas jämväl med hänsyn till det ändamål, som den ecklesiastika jorden hade att fylla, och till de intressen av skilda slag, som på grund härav vore med denna jord förknippade. Efter att hava redogjort för de olika grupperna av ecklesiastik jord samt de bestämmelser, som gällde i fråga om dess disposition, anförde kommittén vidare. En mera allmän försäljning av den ecklesiastika egendom, varom här vore fråga, komme att medföra konsekvenser av vittgående beskaffenhet, konsekvenser, vilka icke kunde överskådas utan en nog så ingående undersökning. Flerahanda problem framställde sig till begrundande vid en sådan undersökning. Ett par exempel torde belysa detta. I avseende å skogen måste sålunda utredas, huruvida för de olika lotter, vari man tänkt sig boställsjorden kunna styckas, skulle från boställets skog avskiljas skog för husbehov, ett förfarande, som ofta torde leda till att den återstående skogen bleve otillräcklig för tillgodoseende av prästens rätt till bränsle och församlingens rätt till virke till prästgård och kyrkobyggnad, och som i alla händelser torde minska såväl pastoratets intäkter för prästens avlöning som möjligheten för kyrkofonden att fullgöra sina förbindelser. Vidare torde behöva undersökas, på vilket sätt prästen skulle kunna erhålla tillgång till vissa livsförnödenheter och tjänstbarheter, t. ex. genom avskiljande, där så kunde ske, åt honom av en småbrukslott. Även uppkomme den viktiga och svåra frågan, huru de medel, som inflöte genom sådan massförsäljning, skulle kunna placeras på ett för församlingarna betryggande sätt och med iakttagande av att tillgångarnas realvärde bibehölles för framtiden. Uti en i viss mån närbesläktad fråga hade kyrkofondskommittén i underdånig skrivelse den 21 oktober 1918 i anledning av den värdeminskning, som kyrkofondens i obligationer placerade tillgångar genom penningvärdets fall undergått, hemställt, att för bevarandet av och sannolik tillväxt i värdet av kyrkofondens tillgångar en del av fondens årliga överskott måtte avsättas för inköp av lämpligt belägen skogbärande mark. Möjligen torde här kunna sökas ett uppslag för en lämplig placering av de vid eventuell styckning inflytande medel. De svårigheter, som i oroväckande grad visat sig att få löneboställena på fördelaktigt sätt utarrenderade och som i den ena av motionerna blivit föremål för beaktande, gåve redan de förvisso anledning att överväga, icke blott vilka ändringar i sättet och villkoren för sådan utarrendering och i förvaltningen av dessa boställen borde genomföras, utan ock huruvida genom försäljning i större utsträckning än hittills skett av vissa av dessa löneboställen bättre avkomst av deras värden och lindrigare förvaltning skulle kunna vinnas. — Kommittén, som icke ansåg sig hava att i detta yttrande ingå på de av motionärerna väckta frågornas sociala betydelse, hade däremot på grund av sitt huvuduppdrag, som avsåge förslag till en bättre förvaltning av de ecklesiastika avlöningstillgångarna och således jämväl jord och skog, velat fästa uppmärksam-

heten på nödvändigheten av att vid en utredning av detta ämne överväga de spörsmål, som kommittén här ovan berört i den viktiga del de hade inverkan på möjligheten att fullgöra de samhällsuppgifter, som lagstiftningen om den ecklesiastika jorden avsett att fylla. Det behov, som motionärerna velat tillgodose med anlitande av ecklesiastik jord, och den inverkan detta tillgodoseende kunde hava på de ändamål den ecklesiastika jorden vore avsedd att tjäna, syntes kommittén emellertid vara spörsmål, som borde göras till föremål för en allsidig utredning.

Första kammarens andra tillfälliga utskott

Första kammarens andra tillfälliga utskott, som behandlade den inom nämnda kammare väckta motionen, anförde i avgivet utlåtande (nr 24), bland annat, att utskottet i likhet med motionärerna ansåge, att det för egnahemsrörelsens främjande skulle vara synnerligen gagneligt, därest möjlighet kunde öppnas för ett utnyttjande i större utsträckning av den ecklesiastika jorden för nybildning av mindre, självständiga jordbruk. Ett ytterligare stöd för utskottets uppfattning i fråga om lämpligheten av en utredning i det av motionärerna påkallade syftet syntes utskottet ligga däri, att det visat sig vara förenat med stora svårigheter att få löneboställena på fördelaktigt sätt utarrenderade. Utskottet ville särskilt understryka den av motionärerna uttalade uppfattningen, att inga åtgärder borde vidtagas, som kunde befaras minska de kapitaltillgångar, vilka vore av natur att utgöra kyrkojord, eller göra dessa kapitaltillgångar mindre fruktbärande. De äganderättsliga förhållanden, som bestode med avseende å dessa kapitaltillgångar, borde givetvis utan förändring gälla i fråga om de vederlag i rörligt kapital, som skulle inflyta. En blivande utredning av den föreliggande frågan syntes utskottet jämväl böra taga hänsyn till den inverkan ett tillgodoseende av motionärernas önskemål kunde hava på de ändamål den ecklesiastika jorden vore avsedd att tjäna.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, till vars förberedande behandling de inom samma kammare väckta motionerna hänvisats, anförde i sitt utlåtande (nr 10), att det spörsmål, som motionärerna framfört, enligt utskottets mening vore i hög grad behjärtansvärt och borde bliva föremål för en allsidig utredning. I likhet med motionärerna ville utskottet uttala som sin åsikt, att vida kraftigare åtgärder än dittills borde från statens sida vidtagas för att bereda jord för egnahemsändamål, och att därvid först och främst krono- och annan publik jord borde komma i fråga. Vidare syntes det utskottet uppenbart, att de förhållanden, som uppstått på grund av stadgandet i 1910 års ecklesiastika boställsordning rörande arrendatorns nybyggnadsskyldighet, vore av sådan art, att något måste göras för att dessa boställer, som på grund av bestämmelserna i lagen ej kunnat utarrenderas, på annat sätt disponerades. — Utskottet ville särskilt betona, att alla de synpunkter, som kyrkofondskommittén i sitt utlåtande framhållit i fråga om det ändamål de ecklesiastika boställenas avkastning måste anses tjäna, vid en eventuell utredning toges i betraktande. Ingen av motionärerna hade heller ifrågasatt annat än att samma rättssubjekt som dittills skulle uppbära köpeskillingen vid försäljningen, eller att dåvarande äganderättsliga förhållanden skulle rubbas. Likaså ville utskottet uttala, att i fråga om sådana löneboställer, där församlingarnas äganderätt tydligen kunde påvisas, hänsyn måste tagas till de anspråk och önskemål dessa kunde förebringa. Ävenledes borde all varsamhet tillämpas i fråga om sådana löneboställer, där värdefulla skogsmarker genom styckning och försäljning skulle komma att fördärvas. Då utskottet sålunda yrkade bifall till en utredning, skedde detta med uttalande av den bestämda uppfattningen, att en eventuell lagstiftning i ovan antydd riktning i första hand måste avse sådan ecklesiastik jord, som i avseende på läge och andra omständigheter kunde anses lämplig och som på grund av byggnadernas beskaffenhet vore svår att utarrendera, samt att ur skogsvårdssynpunkt det allmännas intresse beaktades.

Riksdagens skrivelse den 4 maj 1920, nr 179.

I enlighet med utskottens tillstyrkanden beslöt riksdagen att till Kungl. Maj:t avlåta skrivelse (den 4 maj 1920, nr 179) i överensstämmelse med herrar Wohlins och Olssons i Kullenbergstorp med fleras hemställan, därvid riksdagen i skrivelsen gjorde ett uttalande av enahanda innehåll som andra kammarens tillfälliga utskotts här ovan refererade yttrande.

Kronolägenhetskommissionens betänkande.

På grund av förut nämnda uppdrag avlämnade kronolägenhetskommissionen den 11 november 1920 betänkande angående beredande av vidgad möjlighet för torpare och lägenhetsinnehavare å ecklesiastika boställen att förvärva av dem brukade jordområden, innefattande, bland annat, förslag till lag om upplåtelse under besittningsrätt för obegränsad tid av jord hörande till ecklesiastika boställen. Därvid anförde kommissionen: Frågan om beredande av ökade möjligheter för innehavare av torp å ecklesiastika boställen att förvärva av dem brukade områden hade kommit i ändrat läge genom 1920 års riksdags i det föregående omnämnda underdåniga skrivelse (nr 179) med anhållan om utredning, i vad mån den ecklesiastika jorden inom riket måtte kunna i vidsträcktare omfattning än för det dåvarande vore författningsenligt möjligt styckas och upplåtas för nybildning av mindre men självständiga jordbruk. Den sålunda begärda utredningen måste givetvis erhålla helt annan omfattning än den utredning, kommissionen för sin mera begränsade uppgift haft anledning att företaga. Lika påtagligt syntes den nya utredningen icke kunna lämna torpen utom räkningen. Väl vore det antagligt, att med hänsyn till torpens i regel ringa storlek endast sällan kunde ifrågasättas, att av ett torp med dess nuvarande område skulle kunna bildas ett självständigt jordbruk. Men i stället syntes böra undersökas, om icke vid eventuell styckning av boställena de torp, som icke vore belägna på utmarkerna långt från huvudgårdens inägoområden, kunde erhålla sådan tillökning i ägovidden, att de bleve tjänliga för självständigt jordbruk; och torde möjligheten av styckning efter dylik plan i därför ägnade fall vara desto mera förtjänt av undersökning som ju de dåvarande höga byggnadskostnaderna gjorde det särskilt angeläget, att åbyggnaderna å torpen tillgodogjordes vid bildandet av självständiga jordbruk. För att den motsedda utredningen om styckning av ecklesiastika boställen icke måtte föregripas, funne sig kommissionen icke böra framlägga förslag om rätt för torpare å dylika boställen att med äganderätt förvärva de av dem brukade områden, i vilket avseende eljest legat nära till hands att föreslå, att — i likhet med vad beträffande kronans jordbruksdomäner förekomme — vid uppskattning för utarrendering av löneboställe undersöktes, om å bostället befintliga torp kunde frånskiljas och försäljas, samt att, där så ansåges vara fallet, frågan om försäljning vidare prövades för varje särskilt torp. Vid sidan av upplåtelse med äganderätt kunde emellertid tänkas upplåtelse med besittningsrätt. Kommissionen, som i annat betänkande framlagt förslag till lag om besittningsrätt för obegränsad tid till kronojord och annan publik jord, hölle före, att däri föreslagna upplåtelseform, vilken icke vore avsedd för rena bostadslägenheter, kunde komma till användning vid upplåtelse såväl av ecklesiastika boställen eller delar därav som av torp å dylika boställen även för det fall, att torpen icke vore av den storlek, att de kunde bereda full försörjning åt innehavaren och hans familj.

Kammarkollegiet.

Över kommissionens ifrågavarande betänkande avgav kammarkollegiet utlåtande den 19 oktober 1923, därvid kollegiet, såvitt nu är fråga, anförde, bland annat, att kollegiet för ingen del underskattade det berättigade och betydelsefulla i det sociala syfte, som med förslaget skulle tillgodoses. Men kollegiet förmenade, att om det vore statsmakternas vilja att till dylikt ändamål så att säga mobilisera även sådan jord, över vilken statsverket icke fritt disponerade utan vilken vore anslagen för ett främmande ändamål, den enda och framkomliga vägen att göra jorden åtkomlig borde vara densamma, som i allmänhet vore för det allmännas ändamål anvisad,

nämligen expropriation. Det förhållandet, att en stor mängd ecklesiastika boställen anskaffats av församlingarna eller donerats av enskilda, syntes ägnat att giva särskilt stöd åt denna uppfattning. Kollegiet avstyrkte därför nämnda av kommissionen framlagda lagförslag.

1923 års riksdag.
Motion.

I en vid 1923 års riksdag inom andra kammaren väckt motion (nr 75) hemställde herr Johansson i Bro, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och därav föranlett förslag angående sådan ändring av ecklesiastika boställsordningen, att avsöndring av mark från löneboställe till tomt måtte i görligaste mån underlättas, så snart den plats, där bostället vore beläget, kunde anses lämpad för uppkomsten av ett samhälle såsom medelpunkt för kommunens ekonomiska liv. Till stöd härför anfördes i motionen: I 62 § av gällande ecklesiastika boställsordning av 1910 vore stadgat, att löneboställe eller del därav skulle kunna efter Konungens beprövande försäljas, när det vore beläget i eller invid stad eller stadsliknande samhälle och »kan med synnerlig fördel styckas till tomter». Redan i och för sig vore denna bestämmelse sådan, att det torde möta åtskilliga hinder och svårigheter för att få densamma på ett effektivt sätt tillämpad. Men därtill komme, att förutsättningen för dess tillämpning vore boställets belägenhet i eller invid redan förefintlig stad eller stadsliknande samhälle, varemot bestämmelsen ej vore användbar för det fall, som dock vore det allmännaste och betydelsefullaste, att visst behov av dylikt samhälles uppkomst förefunnes, men hindrades från beaktande just därför, att den enda mark, som kunde användas till nödiga tomter, tillhörde löneboställe. Det förhölle sig nämligen så, att platsen kring kyrkan ofta vore synnerligen lämpad till medelpunkt för socknen och dess affärs- och lokalbehov. Just därför skulle, om tomtmöjlighet funnes, i stor utsträckning kunna uppväxa smärre affärssamhällen, som tillgodosåge den kringliggande bygdens omsättningsbehov, men så länge mark för bebyggelse ej kunde erhållas alldeles invid platsen, förbleve det vid det gamla, och behovet tillgodosåges ej. Om däremot i dylika fall möjligheten att från löneboställe avsöndra tomtmark underlättades, skulle med all sannolikhet snart uppstå samhällen av nu antydd art och därigenom även kommunens ekonomiska bärkraft ökas. Att åtgärder av detta slag i andra fall redan då av lagstiftningen anvisats, framginge exempelvis av fastighetsbildningslagens föreskrifter om stadsplans anordnande för områden, å vilka en viss byggnadsverksamhet kunde förväntas, oaktat den icke påbörjats.

Kammarkollegiet.

Över ifrågavarande motion inhämtade andra lagutskottet, till vars behandling motionen överlämnats, yttrande av kammarkollegiet. Efter att, bland annat, hava redogjort för försäljningsfrågans tidigare behandling av statsmakterna, anförde kollegiet i utlåtande den 12 februari 1923 följande. Kollegiet kände sig icke övertygat om att de till stöd för motionen anförda förhållandena ägde den allmängiltighet, motionärerna velat tillägga dem. Enligt vad kollegiets erfarenhet givit vid handen, hade nämligen, där mark tillhörig centralt eller eljest fördelaktigt beläget ecklesiastikt boställe erbjudit gynnsamma betingelser för bostadsbosättning och samhällsbildning, uppkomsten av dylika bosättningar hittills ingalunda omöjliggjorts. Den omständigheten, att tomtmarken icke kunnat förvärvas under äganderätt, syntes, i varje fall vad anginge dessa samhällsbildningars första uppkomst och tidigare utveckling, i allmänhet icke hava varit av större betydelse. I själva verket torde den upplåtelseform, som av gammalt stått och alltjämt stode till buds för här ifrågavarande upplåtelser — avsöndring under nyttjanderätt på i regel femtio år mot en i de allra flesta fall särdeles lindrig årlig avgäld — i allmänhet för vederbörande lägenhetshavare ställa sig nog så fördelaktig. Å orter inom landets alla delar hade också särdeles talrika dylika samhällen uppstått helt eller delvis å ecklesiastik boställsjord och i många fall utvuxit icke blott

till municipalsamhällen och köpingar utan jämväl till städer. Kollegiet ville å andra sidan med sina här gjorda erinringar ingalunda underkänna behovet av att — i och med det att utvecklingen av en samhällsbildning å ecklesiastik jord framskridit till en given punkt — möjlighet bereddes för friköp av såväl den redan för ändamålet i anspråk tagna marken som ock eventuellt av det ytterligare område, som kunde erfordras för samhällets fortsatta tillväxt. Ett framskjutande av boställsjordens föryttring till denna punkt torde i regel icke behöva verka hinderligt för av motionären åsyftade bosättningar, där verkligt gynnsamma förutsättningar därför förefunnes, men torde å andra sidan merendels lämna den enda reella garantien för att det allmänna, representerat av kyrkofonden, tillfördes det vederlag för jorden, som motsvarade dess tomtvärde. Därest exempelvis en landskommun skulle befinnas hugad att under av motionären angivna förutsättningar för tomtändamål förvärva boställe eller del därav, finge det anses föga sannolikt, att kommunen kunde förmås att därför erbjuda en köpeskilling, som väsentligt överstege områdets jordbruksvärde. Så länge avkastningen av den förmögenhetsmassa, den ecklesiastika boställsjorden representerade, vore anvisad ett särskilt ändamål, nämligen det prästerliga avlöningsväsendet, för vars finansiering statsverket utöver vad som i sådant hänseende ställts till förfogande icke iklätt sig någon garanti, torde i fråga om denna egendoms disposition andra synpunkter än dem, som vore förbundna med nämnda ändamåls ekonomiska intressen, kunna erhålla beaktande först i andra rummet. Skulle åter förhållandena gestalta sig så, att denna egendom ansåges böra komma till användning för tillgodoseende av vissa jordsociala syften, torde följaktligen bliva ofrånkomligt, att detta spörsmål upptoges till diskussion allenast i omedelbart sammanhang med en prövning av frågan om de ifrågasatta åtgärdernas ekonomiska konsekvenser för det ecklesiastika avlöningsväsendet sådant det i gällande lagstiftning utformats. Kollegiet ansåge sig på grund av det anförda icke hava anledning förorda motionärens skrivelseförslag.

En ledamot av kollegiet var av skiljaktig mening och yttrade, att ett befrämjande av motionens syftemål icke hade den ingripande betydelse för det prästerliga avlöningsväsendet, att en tillfredsställande finansiering av detsamma kunde förväntas komma att därigenom äventyras. Det ifrågasatta underlättandet av möjligheten att från löneboställe avsöndra tomtmark syntes mycket väl kunna låta sig förenas med detta avlöningsväsendes ekonomiska intressen. De betänkligheter mot en utvidgning av 62 paragrafens tillämplighetsområde i enlighet med motionens syfte, som av kollegiets pluralitet uttalats, syntes överdrivna, och tillfredsställande garantier för en måttfull prövning av upplåtelserna kunde utan svårighet vinnas. Huru saken lämpligast borde ordnas, krävde givetvis, såsom motionären föreslagit, en utredning. På grund därav och med hänsyn särskilt till den föreliggande frågans sociala betydelse förordade denne ledamot motionärens skrivelseförslag.

Andra lagutskottet.

I andra lagutskottets över motionen avgivna utlåtande, nr 31, anfördes bland annat: Att behov av markupplåtelser för tomtbehov å ecklesiastika löneboställen ej sällan förelåge under de av motionären angivna förhållandena torde vara av erfarenheten fullt bestyrkt. Den dåvarande avfattningen av det förevarande lagrummet medgåve emellertid ej tillgodoseendet av nämnda behov, lika litet som dittills framlagda tilläggsförslag rörande lagrummet vore ägnade att tillgodose detsamma. Det syntes vid sådant förhållande önskligt, om en utvidgning av lagrummets tillämplighetsområde kunde för ändamålet åvägabringas. Under förutsättning att vid bestämmelsernas utformande tillfredsställande garantier bereddes för att desamma ej komme till användning utom då en under utveckling redan varande eller eljest av förhållandena starkt betingad samhällsbildning krävde en dylik upplåtelse av tomtmark, syntes utskottet den ifrågasatta utvidgningen av tillämplighetsområdet för lagrummet ej behöva komma i strid med det prästerliga avlöningsväsendets eko-

nomiska intressen. Självfallet vore emellertid, att frågan om vilka betingelser, som borde krävas för att dylika upplåtelser skulle stå till buds, tarvade en ingående utredning, därvid jämväl den av kammarkollegiets pluralitet framhållna angelägenheten av att för marken bereddes ett vederlag, som motsvarade dess tomtvärde, borde komma till vederbörligt beaktande. Likaledes syntes det utskottet vara av vikt, att sådana bestämmelser för markupplåtelse av detta slag träffades, att obehörig spekulation i fråga om tomtpriser därigenom förebyggdes. Huru förutsättningar därför bäst skulle åvägabringas syntes först kunna klarläggas med den av utskottet förutsatta utredningen, vilken utskottet ansåge ej böra vare sig i då berörda eller andra hänseenden genom något riksdagens då gjorda uttalande föregripas.

Riksdagens skrivelse den 2 juni 1923, nr 313.

I enlighet med utskottets hemställan anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 juni 1923 (nr 313), det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, under vilka betingelser i vidare mån än då vore medgivet möjlighet kunde beredas till upplåtande av tomtmark från ecklesiastika löneboställen i det av förevarande motion angivna syftet, samt för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen föranleddes.

1924 års riksdag.

Motioner.

I två likalydande, vid 1924 års riksdag väckta motioner, nr 131 i första kammaren av herr C. G. Ekman med flera samt nr 281 i andra kammaren av greve R. Hamilton med flera, hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag skyndsammast framlades för riksdagen i fråga om beredande av större möjligheter för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem.

Såsom motivering för denna hemställan åberopades vad i ämnet anförts uti två andra samtidigt avlämnade motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande fideikommissjordens tillgodogörande för egnahemsbildningen. I sistnämnda båda motioner anfördes, bland annat: En av de mest trängande uppgifterna för reformarbetet inom vårt land vore att få till stånd en snar och tillfredsställande lösning av jordfrågan. Ej endast för vårt lands ekonomiska liv utan även och kanske än mer för en förbättring av de sociala förhållandena inom stora samhällslager av vårt folk vore en sådan lösning av jordfrågan av den allra största betydelse. Allmänt torde också erkännas, att få spörsmål torde vara av sådan avgörande innebörd för vårt lands sunda, lugna och naturliga utveckling som jordfrågans lyckliga lösning. Trots att mer än en mansålder förflutit sedan de första rösterna höjdes inom vårt land för en tidsenlig och demokratisk reform av jordförhållandena och det sedan dess blivit ett hos stora delar av vårt folk alltmer utbrett krav på en lösning av jordfrågan, kunde det emellertid sägas, att hittills föga vunnits av reformer på detta område. Bortsett från de norrländska jordlagarnas tillkomst för snart två årtionden sedan och det visserligen i och för sig glädjande intresse och stöd, egnahemsrörelsen fått röna från statsmakternas sida, hade i övrigt föga åtgjorts för att tillmötesgå de genom de sista årtiondenas snabba ekonomiska utveckling alltmer skärpta behoven av en mot tidsförhållandena svarande, nöjaktig lösning av de många frågor, som ginge under det gemensamma namnet jordfrågan. En av anledningarna till att dessa frågor fått vänta så länge på sin lösning torde hava varit, att med hänsyn till många av dessa frågors invecklade karaktär desamma krävt vidlyftiga och tidsödande förarbeten i form av utredningar och förslag i de olika ämnena. Numera kunde emellertid denna anledning sägas åtminstone i stor utsträckning hava bortfallit. Under de senaste åren hade nämligen ett stort antal officiella beredningar, tillsatta för utredning av olika spörsmål, slutfört sina uppdrag och framlagt resultaten av sitt arbete. En annan och måhända än mer betydelsefull anledning till stillaståendet på jordfrågans område torde vara, att meningarna, när det gällde denna fråga, varit så delade, att det visat sig omöjligt att inom så gott

som varje gren nå fram till något resultat. Men även härutinnan hade förhållandena under de senare åren betydligt förändrats. I vissa särskilda frågor inom det stora komplex, som jordfrågan i själva verket utgjorde, syntes nämligen numera hava bildat sig en så enig opinion om nödvändigheten av en lösning, att man hade anledning att våga hoppas, att åtminstone vissa begränsade initiativ måtte kunna föranleda snara och gagneliga beslut. Bland dessa frågor, som allmänt torde erkännas vara mogna för lösning, vore frågan om beredande av större möjligheter för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem. Skälen för lämpligheten av att för bildandet av självständiga jordbruk tillita den ecklesiastika jorden vore så allmänt kända och så ofta framförda, att det icke torde vara nödigt att närmare upprepa dessa skäl. Här finge endast framhållas, att medan nya jordbruk med stora kostnader och ej sällan ovissa framtidsutsikter finge bildas i för jordbruksnäringen mindre väl lämpade trakter, å många håll prästerskapets boställsjord och annan ecklesiastik jord, som legat under odling sedan urminnes tid, finge förfalla såväl till jord som byggnader. Uppenbart vore, att detta tillstånd icke kunde få fortfara. En snar lösning av frågan om den ecklesiastika jordens tillgodogörande för den jordsökande befolkningen vore oavvisligen av nöden. Ett för långt dröjsmål i denna fråga måste endast förvärra det då allmänt kända mindre tillfredsställande tillståndet å ett stort antal jordbruk av ecklesiastik natur.

Jordbruksutskottet.

Jordbruksutskottet, till vars förberedande behandling motionen överlämnats, uttalade i utlåtande, nr 23, att den behandling, som dittills kommit förevarande fråga till del, syntes vara ägnad att undanskjuta en lösning av densamma, samt att förklaringen därtill åtminstone till stor del torde vara att söka i frågans synnerligen invecklade beskaffenhet. En omständighet, som jämsides därmed syntes utskottet utöva en kraftigt tillbakahållande inverkan vid lösningen av densamma, vore den hävdvunna uppfattningen, att kyrkans ekonomiska intressen i regel bäst tillvaratoges därigenom, att jord, som anslagits till prästerskapet, ej avyttrades, alldenstund genom jordens behållande för den institution, till vilkens fromma den en gång blivit upplåten, vinsten av en jordvärdestegring kunde komma samma institution till godo. Denna synpunkt funnes bland annat uttryckt i 1910 års riksdagsskrivelse vid överlämnandet av det av riksdagen antagna förslaget till ny ecklesiastik boställsordning, varuti anfördes, att stor varsamhet borde iakttagas, då det gällde att i penningar med deras mera osäkra värde förvandla fast egendom, vars värde vore av mera bestående natur, samt att riksdagen särskilt velat framhålla nödvändigheten av en sådan försiktighet i avseende å skog och till skogsbörd tjänlig mark. Utskottet framhöll, att anledning förefunnes, att denna fråga ånyo gjordes till föremål för ett riksdagens uttalande. Vidare anförde utskottet: Då utskottet ginge att föreslå förnyad framställning i ämnet till Kungl. Maj:t, hade utskottet ingalunda förbisett de svårigheter, som förelåge beträffande lösningen av frågan. Enligt utskottets mening krävde emellertid dess stora betydelse från det allmännas synpunkt, att berörda svårigheter övervunnes. Vad först beträffade statens intresse av att främja upplåtelser av egna hem och självständiga mindre jordbruk, syntes i detta sammanhang vara tillräckligt att hänvisa till de talrika initiativ, som i sådant avseende under senare åren framkommit och om vilkas berättigande i stort sett enighet syntes råda. Vad i 1920 års riksdagsskrivelse härutinnan anförts funne utskottet äga ökad giltighet. Det vore därvid ock att beakta, att den ecklesiastika jordens belägenhet och beskaffenhet i övrigt gjorde den särdeles lämplig för upplåtelse till egna hem och mindre jordbruk. Den vore nämligen i allmänhet väl belägen med avseende å kommunikationer och avsättningsmöjligheter och i regel ur jordbrukssynpunkt av synnerligen god beskaffenhet. Möjligheterna för egnahemsbyggare att ekonomiskt utnyttja från sådan jord försålda lägenheter och bärga sig på dem torde därför i allmänhet bliva jäm-

förelsevis goda. Vidare ansåge sig utskottet böra erinra om vad i samma skrivelse anförts angående de högst otillfredsställande förhållanden, som på grund av stadgandet rörande arrendatorns nybyggnadsskyldighet uppstått i avseende å ifrågavarande boställens skötsel och det tillstånd i avseende å byggnader och hävd, vari de till stor del befunne sig, missförhållanden, som under de senare åren genom de påbjudna korttidsarrendena blivit alltmera skärpta. Även där skötseln vore tillfredsställande, förelåge i många fall det missförhållandet, att på grund av den utav synerätten fastställda stora nybyggnadsskyldigheten å bostället, avkastningen av detsamma under lång tid framåt komme att tagas i anspråk för amorteringen av byggnadskostnaderna. Även om de ändringar i gällande författningar, som i arrendesakkunnigas betänkande angående det ecklesiastika arrendeväsendet föreslagits till förhindrande av att dylika olägenheter i framtiden uppstode, skulle bliva genomförda, syntes någon fullständig rättelse beträffande de föreliggande missförhållandena därigenom knappast kunna åstadkommas. I många fall syntes otvivelaktigt visa sig förmånligare, att en försäljning av dylika boställen ägde rum. Med hänsyn till vad sålunda anförts torde visserligen i första hand böra ifrågakomma upplåtelser från löneboställer, beträffande vilka av ovanberörda orsaker en dylik disposition syntes vara den ekonomiskt bästa utvägen. Emellertid borde — såsom ock motionärerna avsett — jämväl annan ecklesiastik jord kunna tagas i anspråk för tillgodoseende av det ändamål, varom i förevarande motioner vore fråga. Beträffande då ifrågasatta upplåtelser syntes i huvudsak kunna läggas till grund liknande principer med dem, som i motsvarande avseenden gällde eller komme att gälla beträffande kronans domäner. På sätt kyrkofondskommittén framhållit i sitt utlåtande över motionerna vid 1920 års riksdag och såsom jämväl i motiveringen till sistnämnda års riksdags skrivelse antytts, måste en utredning i ämnet avse, förutom formerna för och omfattningen av ifrågavarande åtgärder, jämväl spörsmålet, vilken inverkan desamma komme att hava å de mångskiftande intressen av ekonomisk och annan art, som vore knutna vid denna jord, samt på vad sätt dessa kunde tillgodoses och erhålla fullt vederlag. I sammanhang därmed uppställde sig frågan, huru genom försäljning inflytande medel borde placeras. Denna placering måste givetvis ske på ett för avkastningen fullt betryggande sätt och med iakttagande av att tillgångarnas realvärde bibehölles för framtiden. Från denna synpunkt syntes vissa skäl tala för att de inflytande medlen efter hand, som tillfälle därtill erbjöde sig, placerades i skogbärande mark — en tanke, som fastän i annat sammanhang även framförts av kyrkofondskommittén. Likaså borde vid utredningen, på sätt i riksdagens omförmälda skrivelse antytts, uppmärksammas de hänsyn, som måste tagas till församlingarnas eventuella äganderättsanspråk beträffande ifrågavarande boställen, samt därtill att avhändande icke borde äga rum till förfång för ett rationellt utnyttjande av värdefulla skogsmarker, som funnes å många av dessa egendomar. Av det anförda framginge, att en allsidig och ingående utredning borde föregå såsom underlag för de åtgärder, vilka här ifrågasattes. I likhet med motionärerna ansåge även utskottet synnerligen angeläget, att förslag i ämnet — vilket förslag även syntes erfordra kyrkomötets gillande — snarast möjligt måtte bliva för riksdagen framlagt; och utskottet funne sig fördenskull böra såsom ett önskemål uttala, att den ifrågasatta utredningen måtte bliva med skyndsamhet utförd.

I enlighet med utskottets hemställan anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 maj 1924 (nr 142), att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt föranstalta om utredning rörande beredandet av större möjligheter för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem samt för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunde föranledas.

Riksdagens skrivelse den 7 maj 1924, nr 142.

Bil. 6.

Kyrkofondskommitténs underdåniga skrivelse den 31 maj 1921 angående inköp av skogsmark för kyrkofondens medel jämte däröver av domänstyrelsen samt kammarkollegiet och statskontoret avgivna utlåtanden.

Till Konungen.

Kyrkofondskommittén. Förslag till förberedande åtgärder.

Kyrkofondskommitténs skrivelse år 1918.

I underdånig skrivelse den 21 oktober 1918 väckte kyrkofondskommittén förslag om vidtagande av åtgärder för beredande av möjlighet att för kyrkofondens medel inköpa skogbärande mark och anförde i sådant avseende till en början följande.

Enligt 1 § i lagen om kyrkofond den 9 december 1910 skall kyrkofonden förvaltas av statskontoret utan sammanblandning med andra medel. Enligt 10 § skola de ytterligare föreskrifter, som för tillämpning av bestämmelserna i berörda lag kunna finnas erforderliga, meddelas av Konungen. På grund därav förordnade Eders Kungl. Maj:t enligt nådig skrivelse till statskontoret angående sättet för fruktbargörande av kyrkofondens medel den 19 december 1913 (Svensk författningssamling nr 348), att kyrkofonden tillhöriga medel, i den mån de ej behövde anlitas för utbetalningar från fonden, skulle förräntas särskilt för sig, varvid skulle lända till efterrättelse de i nådiga brevet den 31 augusti 1877 angående förvaltning av de under statskontorets vård ställda fonders och kassors medel givna föreskrifter; dock att, därest sådant skulle finnas vara för kyrkofonden fördelaktigt, densamma tillhöriga medel kunde i avbidan på annan placering insättas i bankinrättning med av Kungl. Maj:t fastställd bolagsordning.

I berörda nådiga brev av den 31 augusti 1877 föreskrevs i hithörande del, att medel, tillhörande de under statskontorets förvaltning ställda fonder, skulle, där de ej för utgifters bestridande anlitades, av statskontoret göras fruktbärande i främsta rummet genom inköp av obligationer, utställda av riksgäldskontoret, av allmänna hypoteksbanken, svenska hypoteksföreningar, bruksägarnas hypotekskassa eller av allmänna verk och inrättningar eller kommuner, som till sådana förbindelsers utgivande erhållit nådigt tillstånd, och vilkas finansiella ställning fortfarande syntes bereda långivaren tillräcklig säkerhet. Till fondernas förräntande medgavs jämväl statskontoret att inköpa norska, danska, tyska, franska eller engelska statspapper. För den händelse värdepapper av ovan anförda slag icke stode att erhålla till pris, som syntes förenligt med tillbörligt avseende å medlens ränteavkastning, ägde statskontoret att utlämna lån med förbehåll av återbetalning inom viss tid efter uppsägning, ej överskjutande sex månader, eller lån på bestämd tid av högst ett år emot säkerhet vare sig av sådana värdepapper, som finge för fondernas räkning inköpas, eller av inteckning, dock att i sistnämnda fall skulle iakttagas, dels att annan inteckning ej skulle antagas såsom säkerhet än sådan, som vore fastställd i stenhus i Stockholm, beläget å fri och egen grund samt för all framtid brandförsäkrat i stadens brandförsäkringskontor, eller i jordegendom inom Stockholms stads område eller å landet, dels att det belopp, vartill sådan fastighet belånades, i allmänhet icke finge överstiga för stenhus i Stockholm tredjedelen av brandförsäkringsvärdet

och för jordegendom tredjedelen av medeltalet av de sistförflutna tio årens taxeringsvärden, där ej statskontoret på grund av särskilda omständigheter skulle finna inteckningar, överskjutande detta värde, i något fall innebära fullgod säkerhet. Medel, som ej genast kunde på förenämnda sätt göras fruktbärande eller behövde för förestående utgifter hållas disponibla, skulle insättas å räkning i Sveriges riksbank.

Efter en redogörelse för fondens tillgångar samt dessas placering, därvid bland annat framhölls, att medelräntan å obligationerna utgjorde 4·56 procent, räknat å det nominella beloppet, yttrade kommittén vidare.

Med de föreskrifter, som äro meddelade för placering av kyrkofondens medel, låter sig givetvis icke undvika, att genom inköpta obligationers kursfall kapitalet under vissa tider företer en värdeminskning. Blott ränteinkomsten är tillfredsställande, kan det dock vara av mindre betydelse, vad kursvärde dessa obligationer under skilda tider betinga, då kyrkofonden, vars förpliktelser böra vara avvägda så, att de kunna fullgöras med dess årliga inkomster, icke torde hava behov av att realisera något av sin obligationsportfölj. Då emellertid obligationernas räntefot är konstant, faller ock med det fallande värdet på obligationerna värdet på de ränteinkomster dessa obligationer giva.

Detta förhållande har påkallat kommitténs uppmärksamhet och givit kommittén anledning att överväga, huruvida icke kyrkofondens kapitaltillgångar eller åtminstone någon del därav kunde placeras på ett för fonden i längden mer lukrativt sätt.

Sedan kommittén angivit beloppen av de inkomster kyrkofonden haft i ränta å fonderade medel, arrenden av jordbruksfastigheter och skogsförsäljningsmedel under de fyra år, som närmast föregått utlåtandets avgivande, fortsatte kommittén i huvudsak.

De jordbruksfastigheter och skogar, från vilka inkomster inflyta till kyrkofonden, tillhöra icke kyrkofonden och ingå således icke i dess kapitaltillgångar. De äro disponerade för avlöning av de territoriella församlingarnas prästerskap, och endast deras avkastning skall jämlikt 3 § i lagen om kyrkofond ingå till fonden för att genom densamma komma prästerskapet till godo. Emellertid är att märka, att fall kunna förekomma, då väl icke en fastighet men vederlag för sådan tillföres kyrkofonden. Om Kungl. Maj:t jämlikt 62 § i ecklesiastik boställsordning av den 9 december 1910 medger, att ecklesiastikt boställe får utbytas eller försäljas, ankommer det nämligen på Kungl. Maj:ts prövning, huruvida, i anseende därtill att boställets avkomst helt eller delvis ingått till kyrkofonden, för detsamma betingad mellangift eller köpeskilling eller någon del därav skall överlämnas till fonden.

Frågan gäller alltså, om det kan vara lämpligt att placera någon del av fondens egna kapitaltillgångar i jord och skog, på det att denna kapitaltillgång må kunna tillväxa och därmed ock dess avkomst. Jord och skog äro nämligen kapitaltillgångar, vilkas värde i stort sett stiger, i samma mån som penningvärdet faller, vartill kommer, att detta värde genom rationell skötsel kan i sig själv ökas. Att kyrkofonden för närvarande saknar egna organ för sådan förvaltning, bör icke utgöra något hinder för sådan placering. Likasom de jordbruksfastigheter och skogar, vilkas avkastning nu ingår till kyrkofonden, förvaltas av särskilda myndigheter, kunde nämligen även sådana jordbruksfastigheter och skogar, som direkt tillhörde fonden, tillsvidare förvaltas av samma myndigheter. Förvaltningen av fondens egna skogar bleve till och med lättare och mer i överensstämmelse med förvaltningen av kronoparkerna, enär vid fondskogarnas förvaltning någon hänsyn ej behövde tagas till sådana olika speciella intressen, som måste tillgodoses vid förvaltningen av övriga ecklesiastika skogar, utan förvaltningen finge skötas allenast i syfte att vinna den högsta uthålliga avkastningen i penningar av ifrågavarande skogar. Skulle fonden få en styrelse med befogenhet att icke blott förvalta fondens egna kapitaltillgångar utan även leda och kontrollera förvaltningen av de i de

särskilda pastoraten befintliga prästerliga avlöningstillgångarna, vare sig deras avkastning ingår direkt till fonden eller icke, torde förvaltningen av sådana fondens egna fastigheter böra anförtros åt denna fondens styrelse.

Vad först jordbruksfastigheter beträffar, kunna redan nu fall inträffa, då bostadsboställe ligger olämpligt för avskiljande därifrån av prästgård, eller då löneboställe icke kan med fördel utarrenderas, och förty anledning föreligger att försälja bostadsbostället eller lönebostället. Det kunde då stundom hända, att det för fondens ekonomi vore bättre, att fonden hade möjlighet att övertaga ifrågavarande boställe än att äventyra den försämring i värde, som kan åtfölja det vid försäljning erhållna kapitalet. Eljest synes nog en placering i jordbruksfastigheter med hänsyn till de stegrade byggnadskostnader, som äro med dess drift förenade, och svårigheten att få dem väl utarrenderade vara mindre lockande.

Annorlunda synes det ställa sig med en placering i skog.

Staten har under en lång följd av år, på samma gång den försålt en mängd små jordbruksdomäner, genom inköp utökat kronoparkernas areal. Huvudsyftet med dessa inköp är dels att bereda staten möjlighet att kontrollera, att en betydande del av landets skogsmark hålles vid en ekonomiskt hög produktion, dels att fördela statens skogsareal något så när jämnt över rikets olika provinser, dels slutligen att genom lämplig arrondering nedbringa förvaltningskostnaderna för statsskogarna. Köpeskillingarna för markinköpen böra icke sättas högre, än att de kunna i uthållig drift förräntas.

Skulle kyrkofonden köpa skog, bleve detta utan tvivel en placering av dess medel, som bättre än om kapitalet placerades i obligationer eller lån mot inteckningssäkerhet skulle föröka dess tillväxtmöjlighet och framtida avkastning. Men därjämte borde hänsyn tagas till att fonden borde söka förvärva skog, som i anseende till närbelägenheten till annan ecklesiastik skog bleve lätt att förvalta, på samma gång som även förvaltningen av sistnämnda skog underlättades. Genom en sådan arrondering kunde även det allmänna i någon mån tillgodose virkesbehovet i skogfattiga trakter. En allmän fond sådan som kyrkofonden innehar en fördelaktig ställning i förhållande till privata skogsköpare. Skogar, som icke ännu äro avverkningsbara, äro nämligen icke så begärliga för de senare, som fordra snar förräntning av köpeskillingskapitalet. Fonden, som kan vänta på förräntningen av detta kapital, torde alltså kunna förvärva ung, i växtkraft varande skog jämförelsevis billigt, vilket medför, att skogen, när den blir avverkningsbar, bör kunna väl förränta det nedlagda kapitalet. Enligt 6 § 5 mom. i kyrkofondslagen har kyrkofonden bland annat att bestrida kostnader för skogsodling och andra arbeten för skogsskötselns främjande å boställen, vilkas avkastning ingår till kyrkofonden. Dessa kostnader kunna givetvis först i en framtid tillföra kyrkofonden ökade skogsinkomster. På samma sätt kunna de kostnader betraktas, som nedläggas på förvärvande för kyrkofonden av unga, ännu icke avverkningsbara skogar.

Kommittén har vid överläggningar, som kommittén haft i frågan med chefen för domänstyrelsen, bibragts den uppfattning, att ett sådant fondens inköp av skog ej skulle komma att oförmånligt inverka på statens skogsköpspolitik, enär förhållandet är, att många skogar erbjudas staten till inköp, som icke lämpa sig för staten men väl skulle lämpa sig för kyrkofonden, eller för vilkas inköp statsmedel icke finnas att för tillfället disponera. Det måste därför ur nationalekonomisk synpunkt vara en fördel, att sådana skogar på detta sätt skulle komma i åtnjutande av den bättre vård, som det allmänna kan bestå. Nuvarande konjunkturer inbjuda visserligen icke till skogsköp, men sannolikt är, att efter den betydande avverkning, för vilken de flesta enskilda skogar nu under kristiden varit och bliva föremål, flere av dem sedermera bleve jämförelsevis lätta att förvärva för kyrkofonden. Det synes då klokt att genom avsättning av medel under kristiden bereda sig möjlighet att

inköpa skog, då priset därå sjunker. Någon farlig konkurrent till staten i fråga om skogsförvärv skulle kyrkofonden i allt fall icke kunna bliva. De belopp, som för sådant ändamål skulle användas, måste nämligen bliva rätt så begränsade med hänsyn till fondens många och stora förpliktelser.

Därvid utgår kommittén ifrån, att någon avyttring av fondens obligationer eller i övrigt något ingrepp i fondens tillgängliga kapitaltillgångar ej bör för detta ändamål ske, utan att det endast bör vara någon del av fondens årliga inkomster, som bör ifrågakomma för inköp av skogsmark.

Givet är, att sådana skogsköp för kyrkofondens räkning böra beslutas av Eders Kungl. Maj:t på förslag av statskontoret eller domänstyrelsen och i allt fall efter dessa myndigheters och kammarkollegii hörande. Eders Kungl. Maj:t har då tillfälle att i varje särskilt fall pröva icke blott skogsköpets lämplighet utan även huruvida kyrkofonden under sig då företeende omständigheter bör binda det för skogsköpet erforderliga kapitalet.

Det torde kunna ifrågasättas, huruvida en sådan placering av fondens inkomster i skog kan ske utan ändring av kyrkofondslagen. Då kommittén med denna framställning närmast avser, att medel av kyrkofondens årsinkomster må i tid avsättas för skogsköp för kyrkofondens räkning, finner kommittén icke anledning att nu ingå på frågan, om ändring i berörda lag erfordras för sådana skogsköp. Denna fråga torde komma att bliva föremål för Eders Kungl. Maj:ts prövning, innan skogsköp för fondens räkning kan ifrågakomma.

På grund av vad sålunda anförts hemställde kyrkofondskommittén, som i ämnet samrått med chefen för statskontoret, att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida icke sådan ändring i gällande föreskrifter angående kyrkofondens förvaltning bör vidtagas, att av fondens överskott må tillsvidare, intill dess Eders Kungl. Maj:t annorledes förordnar, årligen avsättas och å räntebärande bankräkning placeras ett belopp av högst 500 000 kronor för inköp för fondens räkning, på sätt Eders Kungl. Maj:t täcktes bestämma, av växtlig och lämpligt belägen skog.

Utlåtande av domänstyrelsen, kammarkollegium och statskontoret.

Över kommitténs ifrågavarande förslag hördes domänstyrelsen, kammarkollegium och statskontoret, vilka i gemensamt avgivet underdånigt utlåtande den 31 december 1919 till en början meddelade, att fondens behållning vid sagda års slut ännu icke vid utlåtandets avgivande kunde uppgivas, men att den huvudsakliga delen av tillgångarna, »utlånta medel», nämnda dag uppginge till 22 739 220 kronor 47 öre och vore placerad på följande sätt:

Inteckningslån ($5^1/_4$ % å 105 000 kronor, $5^1/_2$ % å 1 128 200 kronor, $5^3/_4$ % å 15 000 kronor samt 6 % å 2 937 000 kronor)	kronor	4 185 200: —
Obligationer (nominellt kronor 14 308 679: 11)	»	13 950 829: 78
Depositioner i banker (vid 1919 års slut 5 % ränta) . . .	»	4 585 000: —
Räntefria lån till församlingar och boställshavare.	»	18 190: 69
Summa kronor		22 739 220: 47

Vidare anförde ämbetsverken huvudsakligen följande:

Då sålunda lägsta räntan å inteckningslånen är 5·25 procent och större delen av dessa lån är placerad mot en ränta av 6 procent samt depositionsräntan för närvarande är 5 procent, lärer man kunna anse, att nu ifrågavarande delar av fondens behållning lämna en tillfredsställande avkastning. Vad beträffar obligationsposten är densamma bokförd till de kursvärden, efter vilka den inköpts och sålunda till avsevärt högre belopp än de nu gällande, men då, såsom kommittén även framhåller, obligationsräntan är konstant och något behov av att realisera posten helt eller delvis icke torde komma att föreligga, lära

de för närvarande gällande låga kursvärdena å obligationerna icke få tillmätas alltför stor betydelse vid bedömandet av fondens placering. Vad beträffar obligationernas avkastning, framhåller kommittén, att densamma vid 1917 års slut utgjorde i medeltal 4·56 procent. I avseende härå bör emellertid märkas, att på grund av de starkt fallande kurserna för obligationer det icke mött och för närvarande ej heller möter några som helst svårigheter för statskontoret att i obligationer placera varje belopp, som här kan komma i fråga, till sådan kurs, att densamma ger en effektiv ränta av omkring 5·70 procent. Härav följer, att ovannämnda genomsnittliga avkastningsprocent, 4·56, sedan år 1917 undergått en ej oväsentlig stegring, vilken åtminstone under de närmaste åren kan antagas komma att fortgå.

Om än ämbetsverken sålunda anse, att inga mera befogade anmärkningar kunna göras mot fondens nuvarande placering, hava ämbetsverken å andra sidan måst finna kommitténs förslag synnerligen beaktansvärt.

Ehuru, såsom kommittén ock framhållit, i skogsfastighet nedlagt kapital ofta ej genast efter förvärvet blir räntebärande, utan först efter något eller några decennier, beroende på skogens genomsnittsålder och förhållanden i övrigt, börjar lämna ränta på kapitalet, anse nämligen ämbetsverken köp av skog innebära en fördelaktig och synnerligen säker kapitalplacering. Någon särskilt hög ränta erhålles visserligen härvid ej i regeln, särskilt om visst eller vissa års avkastning jämföres med fastighetens kapitalvärde, sådant detta är vid tiden för uttagandet av den avkastning, vartill det ställes i relation, men styrkan av kapitalplacering av ifrågavarande slag ligger däri, att kapitalvärdet alltjämt stiger ej blott i samma mån som penningvärdet faller, utan även, såsom erfarenheten visat, till och med ändå raskare. Lagen om tillgång och efterfrågan gör sig härvidlag gällande. Världens virkestillgångar minskas och framför allt minskas alltjämt genom människans ingrepp ytvidden av för skogsproduktion avsedda områden. Men å andra sidan ökas efterfrågan å och konsumtion av skogens alster. Kapitalplacering i skog i förening med uthålligt och ordnat skogsbruk medför alltså den stora fördelen, att ägaren utom relativt stor säkerhet för denna kapitalplacering, erhåller god ränta å kapital, om kapitalets tillväxt genom värdestegringen beräknas lagd till den utgående avkastningen. Ehuru denna del av räntan icke kan uttagas, ökas dock den årligen utgående avkastningen till följd av kapitalets på detta sätt skeende tillväxt. Detta blir även förhållandet, om ett från början för lågt virkesförråd genom inbesparat uttagande av större eller mindre del av tillväxten bringas upp till ökad storlek. Ämbetsverken hålla alltså före, att inköp av skogsfastigheter måste för det allmänna eller för sådana enskilda eller korporationer, som utan olägenhet någon tid kunna avvara ränteavkastningen å insatt kapital, anses vara ett av de mest fördelaktiga och trygga sätt att placera kapital, som kunna tänkas.

I förbigående få ämbetsverken beröra en omständighet, som av kyrkofondskommittén ej omnämnts i dess framställning. Det är näppeligen möjligt eller ens lämpligt att vid köp av skog undvika förvärv av inägor. Ofta måste hela hemman med inägor (huvudgård) och skog med däråt belägna torp köpas, och oftast äro å ett större skogskomplex flera eller färre, större eller mindre torp belägna, vilka ingå i köpet. Då det i och för skogens behöriga skötsel är nödvändigt hava tillgång till arbetskraft, helst fasta skogsarbetare, är förvärv av jämväl torp och gårdar till fördel för syftet med köpet. Överflödiga inägoområden kunna sedermera försäljas. Vid nådigt bifall till ifrågavarande framställning torde därför möjligen erfordras ett tillägg av innehåll, att jämväl inägor, i den mån sådant kan finnas erforderligt, må kunna inköpas.

Vid formulering av sin slutliga hemställan har kommittén använt orden »— — inköp — — av växtlig och lämpligt belägen skog». Då det oftast ej kan undvikas, att även oväxtlig skog — vare sig på grund av hög ålder eller annan anledning —

ingår i köpet, och då i varje fall fråga om inköp skulle prövas av Eders Kungl. Maj:t, torde formuleringen härvidlag böra något ändras.

I detta sammanhang vilja ämbetsverken ej underlåta att framhålla, hurusom, då kyrkofonden ej anses såsom en juridisk person, för vilken lagfart kan beviljas å fång till fast egendom, vissa svårigheter torde komma att möta för ordnande av lagfartsfrågan beträffande de föreslagna inköpen, men torde i ärendets nuvarande skick det icke vara erforderligt att närmare ingå på detta spörsmål.

I likhet med vad jämväl kommittén synes anse, hysa ämbetsverken den uppfattningen, att den föreslagna placeringen av en del av fondens tillgångar i skogbärande mark icke kan äga rum utan ändring av kyrkofondslagen.

Kommittén har emellertid utgått från att avsättning för ändamålet skulle, utan avbidan på riksdagens och kyrkomötets beslut i ämnet, snarast möjligt påbörjas. I avseende härå vilja ämbetsverken för sin del ifrågasätta, om en sådan åtgärd kan anses vara av förhållandena påkallad. För det ändamål, för vilket densamma är avsedd — att vid den tid inköp kan ifrågakomma hava erforderligt kapital tillgängligt — synes nämligen, med hänsyn till det sätt, varpå, enligt vad ovan nämnts, fondens tillgångar nu äro placerade, någon föregående avsättning icke erforderlig. För de inköp, som kunna böra ske omedelbart efter vederbörlig ändring av kyrkofondslagen och innan någon årsavsättning ägt rum, lära de å depositionsräkning samt i inteckningslån — vilka utan svårighet kunna till nödigt belopp övertagas av andra fonder — placerade medlen lämna fullt tillräcklig tillgång och någon fara för att genom bindande på sådant sätt av en mindre del av fondens kapital avkastningen icke skulle förslå till bestridande av fondens utgifter torde icke förefinnas.

På grund av sålunda anförda omständigheter få ämbetsverken, under uttalande av sin fulla anslutning till det allmänna syftet i kommitténs förslag och under antagande tillika, att lagstiftningsfrågan inom en nära framtid bringas fram till sin lösning, emellertid i underdånighet hemställa, att kommitténs förevarande framställning om åtgärder för avsättning redan nu ur kyrkofondens överskott för ifrågavarande ändamål icke måtte föranleda vidare åtgärd.

Vid föredragning den 22 oktober 1920 av detta ärende fann Eders Kungl. Maj:t ifrågavarande framställning icke föranleda någon Eders Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Kungl. Maj:ts beslut den 22 oktober 1920.

Förslag till frågans lösning.

Då Eders Kungl. Maj:t genom nyssnämnda beslut fann den av kyrkofondskommittén i dess omförmälda skrivelse den 21 oktober 1918 gjorda framställningen om vidtagande av åtgärder för beredande av möjlighet att för kyrkofondens medel inköpa skogbärande mark icke föranleda någon Eders Kungl. Maj:ts vidare åtgärd, grundades detta beslut uppenbarligen därpå, att, såsom de i ärendet hörda ämbetsverken upplyst, fullt tillräckliga medel funnes tillgängliga eller kunde beredas för de inköp, som kunde böra ske omedelbart efter vederbörlig ändring av kyrkofondslagen. Tanken på skogsmarks inköpande kan så mycket mindre anses hava underkänts, som ämbetsverken uttalat sin fulla anslutning till det allmänna syftet i kommitténs förslag. Eders Kungl. Maj:ts beslut torde alltså allenast innebära, att några förberedande åtgärder för avsättande av de för ändamålet erforderliga medlen icke vore behövliga.

Efter vad kommittén angav i sin ifrågavarande skrivelse inbjödo icke de dåvarande konjunkturerna till skogsköp. Härutinnan synes numera hava inträtt en bestämd förändring. För närvarande synas nämligen konjunkturerna gestalta sig på sådant sätt, att gynnsamma tillfällen till skogsområdens förvärvande kunna förväntas komma att rätt snart yppa sig. Enär de behövliga penningmedlen finnas till reds, synes därför tiden nu vara inne att undanröja det hinder, som må i författningarna finnas för den ifrågasatta användningen av kyrkofondens medel.

Med hänsyn härtill har kommittén ansett sig nu böra återupptaga frågan om

att sätta kyrkofonden i tillfälle att, när så finnes fördelaktigt, inköpa skogbärande mark, och framlägger i det följande förslag till lösning av denna fråga.

Kyrkofondens nuvarande ställning.

Kyrkofondens kapitalbehållning har under tiden från den 1 januari 1914 — då kyrkofonden på grund av bestämmelse i kyrkofondslagens 5 § trädde i verksamhet — befunnit sig i oavbruten tillväxt. Vid sagda tidpunkt uppgick densamma enligt statskontorets kassakonto till 7 451 153 kronor; vid 1920 års utgång hade den uppnått ett belopp av 28 139 974 kronor.[1] Ränta och annan vinst å fondens tillgångar uppgingo år 1914 till 303 826 kronor och år 1920 till 1 363 739 kronor.

Av de vid 1920 års slut bokförda tillgångarna voro medel till belopp av 26 965 609 kronor utlånade. Dessa utlånta medel voro placerade på följande sätt:

Inteckningslån	kronor	6 308 200: —	
Obligationer	»	16 054 921: —	
Depositioner i banker	»	4 585 000: —	
Räntefria lån till församlingar och boställshavare	»	17 488: —	26 965 609: —

Behov av särskilt lagstadgande.

Då enligt 10 § kyrkofondslagen Eders Kungl. Maj:t bemyndigats att meddela de ytterligare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för tillämpning av bestämmelserna i samma lag, samt Eders Kungl. Maj:t på grund därav har att lämna erforderliga föreskrifter rörande placeringen av kyrkofondens medel, kunde det måhända ifrågasättas, om ej Eders Kungl. Maj:t skulle redan nu äga befogenhet att förordna om inköp av skogsmark.

Ett sådant antagande synes dock ej stå väl överens med kyrkofondslagens bestämmelser i övrigt. Av föreskrifterna i nämnda lag och särskilt stadgandet därom, att de i lagen omförmälda avlöningsmedlen skola av statskontoret, utan sammanblandning med andra medel, förvaltas, synes nämligen framgå, att man beträffande kyrkofondens medel avsett en vanlig penningmedelsförvaltning men icke tänkt sig en placering sådan som den nu ifrågasatta. Ovannämnda tre i ärendet hörda ämbetsverk hava också för sin del uttalat den uppfattningen, att den föreslagna placeringen av en del av fondens tillgångar i skogbärande mark icke kan äga rum utan ändring av kyrkofondslagen.

Den ändring av kyrkofondslagen, som alltså är att anse som behövlig för omförmälda ändamåls vinnande, skulle givetvis hänföra sig till lagens första paragraf och avse införande av en bestämmelse därom, att viss del av fondens medel finge användas till inköp av skogbärande mark.

Huvudsakligen av redaktionella skäl anser kommittén lämpligare att de ifrågasatta bestämmelserna meddelas i en fristående lag. Det torde nämligen bliva nödigt att i de nya bestämmelserna infoga vissa föreskrifter, som ej synas fullt passa in i ramen för 1 § kyrkofondslagen. Då de nya bestämmelserna emellertid innefatta en ändring i sagda lag, har kommittén ansett sig böra angiva den föreslagna nya lagen som *lag innefattande tillägg till lagen om kyrkofond.*

[1] Enligt statskontorets från trycket utgivna s. k. fondredogörelser var den mot förstnämnda belopp svarande siffran 8 140 883 kronor. För år 1920 har fondredogörelse ännu ej publicerats; men efter beräkningar, som kommittén verkställt med ledning av uppgifter, som statskontoret ställt till förfogande, torde kapitalbehållningen vid 1920 års slut enligt de för fondredogörelsen tillämpade grunder kunna antagas uppgå till något över 30 000 000 kronor. Skillnaden mellan de belopp, som redovisas i fondredogörelsen, och dem, som finnas i kassakontot, beror förnämligast på den omständigheten, att fondredogörelsen såsom kyrkofondens inkomst av skogsförsäljningsmedel för varje år upptar de belopp, som vid årets virkesförsäljningar betingats såsom köpeskilling, oberoende av om sagda belopp inflyta under detta eller kommande år, under det att kassakontot endast upptar de belopp, som under året av domänstyrelsen inlevererats till kyrkofonden, och vilka belopp hänföra sig till såväl det föregående som det löpande årets virkesförsäljningar.

Lagstadgandets huvudsakliga innehåll.

Huvudsyftet med den nu föreslagna förändringen bör efter kommitténs uppfattning vara att möjliggöra förvärv för kyrkofondens räkning av växtlig skog, belägen å sådan plats att lönande skogsbruk där kan bedrivas. Att det vid förvärv av sådan skogsegendom oftast icke kan undvikas, att i förvärvet ingå även områden oväxtlig skog eller inägoområden, har av ovannämnda tre ämbetsverk påpekats. Detta förhållande medför emellertid icke någon rubbning i huvudsyftet.

Emellertid synes det mindre lämpligt att i lagtexten alltför noga precisera beskaffenheten av den mark, som må bliva föremål för inköp för kyrkofondens räkning. Vad som där bör komma till uttryck torde allenast böra vara ett angivande av att inköpet skall hava skogsfastighet till föremål. Därjämte kan tilläventyrs vara önskligt att åt begreppet skogsfastighet giva en viss närmare bestämning exempelvis på det sätt, att därmed avses sådan fastighet, vilkens hela eller huvudsakliga värde ligger i den till fastigheten hörande skogsmarken.

Huru stor del av kyrkofondens behållning som lämpligen bör placeras i fastighet lärer icke kunna på förhand bestämmas utan torde böra vara beroende på förhållandena vid varje särskild tidpunkt. I synnerhet till en början torde vara nödigt att för ändamålet använda endast en jämförelsevis ringa del därav. På sätt såväl kommittén som ämbetsverken framhållit lämnar nämligen i skogsfastighet nedlagt kapital ofta först efter en längre eller kortare tid full ränta å det i fastigheten nedlagda kapitalet. I den mån företrädesvis yngre i växtkraft varande men ännu ej avverkningsbar skog kan på förmånliga villkor förvärvas, komme kyrkofondens kapital genom inköp av skogsmark att för den närmaste tiden förlora något av sin genomsnittliga avkastningsförmåga. Under sådan förutsättning och då stora krav för närvarande ställas och även i den närmaste framtiden torde komma att ställas på kyrkofonden, vilken följaktligen endast med viss begränsning kan utan olägenhet under någon tid vänta på att dess kapitaltillgångar uppbringas till högsta ränteavkastning, synes alltså nödigt att iakttaga en viss försiktighet i avseende å skogsköp. Emellertid torde med hänsyn till numera inträdda konjunkturer icke vara uteslutet, att för kyrkofondens räkning må kunna på förmånliga villkor förvärvas även skogar, som redan omedelbart kunna bereda fullt tillfredsställande uthållig avkastning på inköpssumman. I dylikt fall bortfaller en av anledningarna till inköpens begränsning.

En annan anledning till begränsning ligger däri, att fondens likviditet ej får nedsättas genom alltför omfattande placering i mindre lätt realiserbar valuta. Till en viss försiktighet i avseende å inköpen manar ock den omständigheten, att på Eders Kungl. Maj:ts nådiga prövning är beroende en fråga, som, i händelse den vinner bifall, kommer att medföra att stora belopp bliva — i viss mån till men för fondens likviditet — bundna för längre tid. Förslag har nämligen väckts därom, att till befrämjande av de ecklesiastika löneboställenas förmånliga utarrendering bevilja arrendatorer av sådana boställen lån av kyrkofondens medel.[1]

Om den nu tänkta anordningen med inköp för kyrkofondens räkning av skogsfastighet skall motsvara syftet, lärer det å andra sidan få anses nödigt att för ändamålet avses ett icke alltför ringa belopp.

Kommittén har övervägt frågan, huruvida i den ifrågasatta lagen borde intagas bestämmelse, angivande den begränsning, som vore att iakttaga vid skogsköp. Det har emellertid synts kommittén mindre ändamålsenligt att genom lagstadgande binda handlingsfriheten härutinnan. Åt Kungl. Maj:t torde böra överlämnas att i detta

[1] Detta ärende, däri kyrkofondskommittén yttrat sig den 19 juni 1917, är för närvarande remitterat till utlåtande av sakkunniga, som blivit utsedda för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med revision av förordningen angående utarrendering av prästerskapets löneboställen den 15 september 1911.

hänseende förfara efter omständigheterna. Den norm, som härvid bör iakttagas, synes kunna uttryckas så, att till skogsköp icke må användas högre belopp än som är förenligt med fondens förmåga att fullgöra de på fonden enligt lag vilande utgifter. Ett angivande av denna norm torde lämpligen böra ske i författningen.

Kommittén föreslår på grund härav ett stadgande av innehåll, att kyrkofondens medel må i den omfattning, som med hänsyn till de på kyrkofonden enligt lag vilande utgifter prövas skäligt, enligt Konungens bestämmande användas till inköp av sådan mark.

Tanken att placera en del av kyrkofondens tillgångar i skogsfastighet bygger på uppfattningen därom, att sådan fastighet, i motsats till penningen, är underkastad en i längden fortgående värdestegring. Med denna tanke överensstämmer sålunda bäst, att inköpt fastighet också bibehålles till vinst för kyrkofonden och att den sålunda ej utan tvingande skäl avyttras. Ehuru det måste förutsättas, att kyrkofonden icke kommer att belastas så, att ingrepp måste göras i dess kapitalbehållning, kan det dock under vissa förutsättningar tänkas inträffa, att kyrkofonden för att bliva i tillfälle att fullgöra fonden åliggande utbetalningar tillfälligtvis ställes inför nödvändigheten att realisera någon del av sina kapitaltillgångar. Därest mot förmodan detta skulle bliva fallet, lära erforderliga medel böra anskaffas annorledes än genom försäljning av inköpt fast egendom. Någon bestämmelse om allmän befogenhet för Kungl. Maj:t att försälja inköpt skogsfastighet synes därför icke böra meddelas.

Däremot torde i lagen böra göras förbehåll om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om försäljning av inägor, som förvärvats i sammanhang med inköpt skogsfastighet. Ofta torde sådana områden lämpligen böra upplåtas till boställen åt bevakare eller skogsarbetare eller ock eljest användas för skogsförvaltningens behov. I andra fall torde sådana områden kunna med fördel behållas som fristående arrendegård, men ej sällan torde det visa sig mest ekonomiskt att försälja dem. Och då förvärvet av inägorna ej varit ändamål, utan utgjort en av förutsättningarna för det åsyftade förvärvet av skogsmark, synes icke böra möta någon betänklighet mot att genom lagen lämna Kungl. Maj:t bemyndigande att, i den mån sådant befinnes lämpligt, sälja inägor, som åtföljt inköpt skogsfastighet. Att i dylik försäljning böra kunna ingå även sådana mindre skogs- eller hagmarksområden, som behövas exempelvis för att åt den frånsålda inägomarken bereda ändamålsenlig figur, torde vara uppenbart även utan att uttryckligen utsägas.

Likaledes torde Kungl. Maj:t böra bemyndigas att försälja till inköpt skogsfastighet hörande olämpligt belägna skogsskiften. Det torde nämligen icke alltid vara möjligt att, särskilt vid inköp av större skogskomplex, finna skogar, som till alla sina delar äro förmånligt belägna, utan det måste vara att räkna med att stundom nödgas härvid förvärva områden, som ur skogshushållningssynpunkt hava olämplig belägenhet.

I ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 och den därtill anslutna förordningen den 15 september 1911 angående utarrendering av prästerskapets löneboställer hava meddelats bestämmelser om förvaltningen av det territoriella prästerskapets boställer. Till boställer räknas all den fasta egendom, som är anslagen till bostad eller avlöning åt prästerskapet i territoriella församlingar, jämväl sådan, som användes till prästänkesäte eller vars avkomst ingår till prästerlig löneregleringsfond. Boställe, som är avsett till löntagares bostad, kallas prästgård. Annat boställe kallas löneboställe. I kungörelsen den 9 december 1910 angående grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar har dels föreskrivits, att skogs- och hagmark å samtliga åt prästerskapet i territoriella församlingar anslagna löneboställer skola ställas under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning, dels ock lämnats föreskrift i fråga om användningen av skogen å löneboställena m. m.

Förvaltningen av inköpt skogsfastighet m. m.

Fastigheter, som inköpts för kyrkofondens räkning, äro uppenbarligen icke jämförliga med prästerskapets förra bostadsboställen och löningshemman och kunna således ej vara att hänföra till sådan fast egendom, som avses i boställsordningen och ovannämnda kungörelse. De särintressen, som fortfarande göra sig gällande i avseende å dessa senare fastigheter, och som delvis varit bestämmande för de om dessa fastigheter meddelade förvaltningsföreskrifter, föreligga icke i avseende å de fastigheter, som må inköpas för beredande av god placering åt kyrkofondens tillgångar. Beträffande nämnda särintressen kan, vad skogen beträffar, erinras om tjänstinnehavarens rätt till bränsle, pastoratets rätt till virke för prästgårdsbyggnad, församlingens rätt till virke för kyrkobyggnad. Sådana och andra särintressen kunna icke uppstå vid fast egendom, som för nu ifrågavarande ändamål förvärvats för kyrkofondens räkning.

Särskilda föreskrifter angående förvaltningen av dessa fastigheter synas därför lämpligen böra utfärdas av Kungl. Maj:t. Denna förvaltning blir givetvis genom frånvaron av alla sådana särintressen enklare än förvaltningen av de ecklesiastika löneboställena. Samma myndighet, som förvaltar löneboställenas skogar, synes böra förvalta ifrågavarande skogsfastigheter och även de inägor, som höra till dem. Den dualism, som nu råder mellan förvaltningen av de ecklesiastika löneboställenas jord och förvaltningen av deras skog, behöver därför ej här förekomma. Icke heller behöver vid förvaltningen av de för kyrkofondens räkning inköpta fastigheternas inägor iakttagas de former, som gälla för förvaltningen av ecklesiastik boställsjord. Ifrågavarande fastigheter kunna, synes det kommittén, i stort sett förvaltas på samma sätt som de kronans fastigheter, vilkas avkastning ingår till domänfonden.

Av den omständigheten att med inköp av skogsfastighet åsyftas att bereda kyrkofondens medel en ändamålsenlig placering, lärer utan vidare följa, att avkastningen av de inköpta fastigheterna skall ingå till kyrkofonden samt att kyrkofonden skall bestrida kostnaden för deras förvaltning. Då kyrkofondslagen avser att innehålla en uttömmande uppräkning av kyrkofondens såväl inkomster som utgifter, och den nu ifrågasatta lagen innefattar tillägg till kyrkofondslagen, synes emellertid nödigt att i den nya lagen intaga bestämmelse rörande dispositionen av de inköpta fastigheternas avkomst samt bestridandet av kostnaden för deras förvaltning.

Såsom huvudsakliga grunder för förvaltningen av de inköpta fastigheterna torde således kunna angivas:

att dessa fastigheter, inberäknat därtill hörande inägor, ställas under omedelbar vård och förvaltning av samma myndighet, som handhar vården om de ecklesiastika löneboställenas skogar;

att skogarna indelas till ordnad hushållning enligt planer, vilka fastställas till efterrättelse av den myndighet, som handhar fastighetsförvaltningen;

att vid dessa hushållningsplaners upprättande bör såsom allmänt mål eftersträvas samma mål, som uppställes i avseende å förvaltningen av kronoparkerna;

samt att avkastningen av fastigheterna redovisas till kyrkofonden, som ock har att bestrida kostnaderna för deras vård och förvaltning.

Kommittén begagnar härvid tillfället att framhålla behovet av att redovisningen grundas på rationell bokföring och sker särskilt för varje fastighet samt av att särskild berättelse över denna förvaltning årligen avgives av den förvaltande myndigheten.

Lagfartsfrågan.

I sitt i ärendet avgivna yttrande hava ovannämnda tre ämbetsverk fäst uppmärksamheten på hurusom, då kyrkofonden ej anses såsom en juridisk person, för vilken lagfart kan beviljas å fång till fast egendom, vissa svårigheter kunde komma att möta för ordnande av lagfartsfrågan beträffande de föreslagna inköpen. Ämbets-

verken ansågo emellertid icke erforderligt att i ärendets dåvarande skick närmare ingå på detta spörsmål.

Kommittén, som vid avgivande av sitt i skrivelsen den 21 oktober 1918 innefattade förslag icke förbisåg den av ämbetsverken sålunda berörda frågan, föreställde sig emellertid, att omförmälda angelägenhet skulle kunna utan större svårighet ordnas, exempelvis genom att fastigheterna i fråga inköptes av Kungl. Maj:t och kronan för kyrkofondens räkning, varigenom lagfartsfrågan vunne sin lösning. Ett sådant förfarande vore analogt med det, som ej sällan tillämpats, då efter försäljning av ecklesiastikt bostadsboställe nytt sådant boställe inköpts och gäldats med köpeskillingen för det försålda bostället.

Kommitténs hemställan.

På grund av det anförda hemställer kommittén, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen och kyrkomötet antagande av lag angående tillägg till lagen den 9 december 1910 om kyrkofond av den lydelse den vid förevarande skrivelse fogade bilagan utvisar [1]. Stockholm den 31 maj 1921.

Till Konungen.

Domänstyrelsens utlåtande.

Genom nådig remiss den 10 juni 1921 anbefalld avgiva underdånigt utlåtande i ärende innehållande av kyrkofondskommittén den 31 maj 1921 avgivet förslag till lagbestämmelser för möjliggörande av inköp för kyrkofondens medel av skogsfastigheter får domänstyrelsen i underdånighet anföra, att styrelsen instämmer i syftet med kommitténs skrivelse och att styrelsen mot det av kommittén avgivna förslaget till lagens formulering ej har annat att erinra, än att ordet »skogsmarken» (sista ordet i förslagets första stycke) synes böra utbytas mot ordet »skogen».

Skog är nämligen det vidare begreppet, vari enligt vedertaget språkbruk och gängse terminologi inrymmas såväl skogsmarken som därå växande skog, under det att med skogsmark ej avses annat än själva marken med frånräknande av skogsbeståndet. En i enlighet med kommitténs förslag formulerad lag skulle, åtminstone efter ordalydelsen, kunna anses lägga hinder i vägen för inköp av en fastighet, vars huvudsakliga värde låge i det å marken befintliga skogsbeståndet.

— —

Stockholm den 29 oktober 1921.

Kammarkollegiets och statskontorets utlåtande.

Ämbetsverken få till en början meddela, att kyrkofondens behållning vid 1921 års slut uppgick till kronor 25 691 851·05, av vilket belopp kronor 21 623 896·25 utgjordes av »utlånta medel», placerade på följande sätt:

Inteckningslån	kronor	6 763 200: —	
Obligationer	»	14 247 610: 34	
Depositioner	»	600 000: —	
Lån till boställsinnehavare	»	13 085: 91	21 623 896: 25

Räntan å inteckningslånen har under år 1921 varit för bundna lån bestämd till 5 $^{3}/_{4}$ procent och 6 procent. För obundna lån — med sex månaders ömsesidig uppsägningstid — har räntan växlat mellan 5 $^{1}/_{4}$, 5 $^{3}/_{4}$, 6, 6 $^{1}/_{2}$ och 7 procent. Medelräntan å inteckningslånen har under nämnda år utgjort 6 procent. Å de obligationer, i vilka fondens tillgångar varit placerade, har gottgjorts en medelränta av något över 5 procent.

Den 31 december 1919 avgåvo kammarkollegium, statskontoret och domänstyrelsen gemensamt utlåtande över kyrkofondskommitténs underdåniga framställning

[1] Här utesluten. Ett referat av bilagan finnes intaget å s. 273 i del I.

den 21 oktober 1918 angående vidtagande av åtgärder för beredande av möjlighet att för kyrkofondens medel inköpa skogbärande mark. Däri framhöllo ämbetsverken, att om än inga mera befogade anmärkningar kunde göras mot det sätt, varpå fonden hittills placerats, ämbetsverken emellertid funno det av kommittén framlagda förslaget om placering av fondens tillgångar genom dylika inköp synnerligen beaktansvärt. Däremot förklarade sig ämbetsverken icke kunna biträda kommitténs framställning om åtgärder för avsättning redan på förhand ur kyrkofondens överskott för de av kommittén ifrågasatta inköpen. Vad som angående kyrkofondens placering från ämbetsverkens sida i nyssberörda utlåtande sålunda framhållits, anse sig kammarkollegium och statskontoret för sin del icke hava någon anledning att frångå.

Nu föreliggande framställning avser emellertid icke ett avsättande av medel, utan endast förslag till vissa tilläggsbestämmelser till kyrkofondslagen beträffande användandet av fondens medel för skogsinköp. Ett antagande av det framlagda förslaget vilja därför kammarkollegium och statskontoret för sin del tillstyrka, och mot avfattningen av detsamma har icke förekommit annan anledning till erinran än att i första stycket ordet »skogsmarken» bör, i enlighet med vad domänstyrelsen framhållit, lämpligen utbytas mot ordet »skogen».

— —

Stockholm den 20 november 1922.

Bil. 7.

Kyrkomötets skrivelse den 7 november 1925, nr 51, angående användande av medel, som inflyta vid försäljning av prästlönejord, jämte vissa myndigheters i ärendet avgivna utlåtanden.

Till Konungen.

Kyrkomötets skrivelse den 7 november 1925 nr 51.

I en vid kyrkomötet väckt motion, nr 49, har hemställts, att kyrkomötet ville i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes i samband med pågående utredningar angående ändrade bestämmelser i fråga om upplåtelse med full äganderätt av ecklesiastik boställsjord jämväl låta utreda, huruvida och på vad sätt de medel, som komma att inflyta vid eventuell försäljning i ökad utsträckning av sådan jord, må kunna användas för inköp av annan jord, framför allt skogbärande mark, att i stället för den försålda jorden utgöra ecklesiastik egendom samt för riksdagen och kyrkomötet framlägga det förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Enligt 62 § i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 har Eders Kungl. Maj:t erhållit bemyndigande att under vissa förutsättningar mot annan fastighet utbyta eller ock försälja prästerlig boställsjord. Och även i fall, som icke omnämnas i nämnda lagstadgande, kan i undantagsfall skäl finnas för avyttrande av viss sådan jord. Enligt kyrkomötets förmenande bör dock försäljning av ecklesiastik jord ske med synnerlig varsamhet och endast där starka skäl tala därför. Ty även om avkomsten av viss fastighet kan vid en viss tidpunkt vara ringa nog, innebär dock, såsom erfarenheten från gångna tider otvetydigt visar, fast egendom i längden en säkrare tillgång än ett penningbelopp, vars värde från tid till annan i stort sett alltid visat sig minskas och för längre tidsperioder minskas i högst betydande grad.

Det är i full överensstämmelse med denna tankegång som motionären yrkat, att, om och när ecklesiastik jord försäljes, den inflytande köpeskillingen bör i så stor utsträckning som möjligt användas för inköp av annan fast egendom främst skogbärande mark. Än mera angeläget blir iakttagande av sådant förfaringssätt, därest en från flera håll föreslagen utvidgning av bestämmelserna i nyssnämnda paragraf vinner statsmakternas bifall. Härvid synes böra tillses, att det pastorat, inom vilket den försålda jorden varit belägen, därigenom icke, vad de prästerliga avlöningstillgångarna angår, försättes i sämre ställning än som varit fallet, om jord icke blivit inköpt.

I anledning av förevarande motion får kyrkomötet, under framhållande av att ecklesiastik boställsjord enligt kyrkomötets förmenande endast på grund av särskilda förhållanden bör försäljas, i underdånighet anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes i samband med pågående utredningar angående ändrade bestämmelser i fråga om upplåtelse med äganderätt av ecklesiastik boställsjord låta utreda, huruvida och på vad sätt de inflytande försäljningsmedlen från sådan jord må kunna, med tryggande av pastoratens rätt att disponera avkomsten såsom prästerlig avlönings-

tillgång, användas för inköp av annan jord, framför allt skogbärande mark, samt för riksdagen och kyrkomötet framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda. Stockholm den 7 november 1925.

Länsstyrelsens i Uppsala län utlåtande den 31/12 1926.

Länsstyrelsen finner, i likhet med kyrkomötet, det vara i hög grad önskvärt, att inflytande försäljningsmedel av ifrågavarande slag bliva, med tryggande av pastoratens rätt att disponera avkomsten såsom prästerlig avlöningstillgång, användas för inköp av annan jord, framför allt skogbärande mark.

Det sätt, varpå detta önskemål förverkligas, kan i följd av förhållandenas skiljaktighet icke alltid bliva detsamma.

Närmast till hands liggande och i första hand eftersträvansvärt synes vara, att den inköpta jorden underkastas samma äganderätt och förvaltning som den avhända.

Detta torde vara möjligt i två fall, nämligen när köpeskillingen förslår till inköp av en självständig fastighet samt när en köpeskilling kan användas till förstoring av ett ecklesiastikt hemmans efter försäljningen återstående del. Är icke någondera av dessa förutsättningar för handen, finnes näppeligen någon bättre anordning än följande.

Köpeskillingarna ingå till en särskild fond, som inköper fastigheter och med deras avkastning förräntar de insatser, som från särskilda församlingar härflutit. Förräntningen sker beträffande varje fastighet, eller grupp av fastigheter, efter en för de olika insatserna gemensam räntefot, vilken tid efter annan av Kungl. Maj:t bestämmes med hänsyn till fastighetens värde och avkastningsförmåga. De särskilda församlingarna komma sålunda — utan de förvecklingar, som skulle vara förknippade med samäganderätt — att bliva delaktiga av inträffande värdestegring.

Det synes icke möta betänklighet däremot, att den särskilda fonden är gemensam för hela riket, något som tydligen befordrar snar placering genom fastighetsförvärv och minskar behovet av sakkunnig förvaltningspersonal.

Länsstyrelsens i Jönköpings län utlåtande den 16/2 1926.

Syftet med nämnda motion och skrivelse är att i samband med pågående utredningar angående ändrade bestämmelser i fråga om upplåtande med äganderätt av ecklesiastik jord jämväl få utrett, huruvida och på vad sätt de inflytande försäljningsmedlen från sådan jord må kunna, med tryggande av pastoratens rätt att disponera avkomsten såsom prästerlig avlöningstillgång, användas för inköp av annan jord, framför allt skogbärande mark.

Enligt länsstyrelsens förmenande är en sådan utredning av behovet påkallad redan med den avfattning, 62 § i ecklesiastik boställsordning nu har, och än mer erforderlig, därest föreslagen utvidgning av nämnda bestämmelser om försäljning eller utbyte av ecklesiastik boställsjord skulle vinna beaktande.

De ecklesiastika boställena torde vara att anse som svenska kyrkans gemensamma egendom, ehuru avkastningen av desamma i första hand är anslagen till prästerskapets i vederbörande pastorat avlöning. Vid bestämmande av frågan, huru försäljningsmedel för dylik jord bör disponeras, synes därför i varje särskilt fall böra undersökas, om och till huru stor del avkastningen av ifrågavarande medel är för pastoratet erforderlig för täckande av utgifterna för avlöning av pastoratets prästerskap. Visar det sig härvid, att pastoratet är i behov av hela eller någon del av nämnda avkastning, vore väl principiellt riktigast att till pastoratet anvisades hela eller så stor del av den influtna köpeskillingen, att avkastningen härav motsvarade pastoratets ifrågavarande behov. Vad som härtill icke erfordrades skulle tillgodoföras kyrkofonden. Då emellertid av kyrkofonden skola bestridas de belopp, som för prästerskapets avlöning erfordras utöver de härför särskilt anvisade inkomster, kan ifrågasättas, huruvida icke det nu föreslagna tillvägagångssättet för disponerandet av de uppkomna försäljningsmedlen är väl omständligt, och

huruvida icke frågan lättast kan lösas på det sätt, att försäljningsmedlen oavkortade tillgodoföras kyrkofonden, med rätt för vederbörande pastorat att i mån av behov från kyrkofonden liksom hittills utfå erforderliga tillskottsmedel.

Vad nu anförts äger tillämplighet endast under förutsättning, att vid försäljning inflyter ett kontant belopp, som icke är avsett att disponeras till något särskilt ändamål.

Frågan om sagda medels disponerande torde vara svårare att lösa, därest medlen skola användas till något visst ändamål, såsom till inköp av skogbärande mark eller dylikt.

Särskilda utskottet vid 1909 års riksdag och 1910 års riksdag hava framhållit, att försäljning av ecklesiastik boställsjord bör ske med stor försiktighet, då det här gäller att i penningar med deras mera osäkra värde förvandla fast egendom, vars värde är av mera bestående natur, och 1925 års kyrkomöte har i sin nämnda underdåniga skrivelse uttalat enahanda åsikt samt ifrågasatt, att de inflytande medlen skulle användas till inköp av annan jord, framför allt skogbärande mark.

Detta sätt för användandet av influtna försäljningsmedel finner länsstyrelsen synnerligen tilltalande och för kyrkan och dess framtida behov ändamålsenligt med hänsyn till det fortsatta bestånd av de tillgångar, som en gång anvisats kyrkan. Svårare är emellertid att utfinna de former, under vilka nu ifrågasatta inköp av jord lämpligast bör ske. Utgår man från att den ecklesiastika jorden är en den svenska kyrkans gemensamma egendom, bör ock den jord, som förvärvats för medel, som erhållits genom försäljning av dylik jord, bliva en kyrkans gemensamma egendom. Beslut om inköp av jord synes därför böra avgöras av Eders Kungl. Maj:t.

Genom den begärda utredningen bör vidare klarläggas, i vad omfattning inköp av jord bör ske. Skulle för ett pastorat eller en församling uppkomma ett trängande behov att för något kyrkligt ändamål, till exempel församlingshem, kyrkogård eller dylikt förvärva visst mindre jordområde, synes hinder icke böra möta att, därest medel finnas tillgängliga, ur desamma erhålla medel till ett dylikt inköp. Blir det däremot fråga om inköp av en större fastighet, framför allt skogbärande mark, vill det synas länsstyrelsen, som ett dylikt förvärv bör ske endast för tillgodoseende av det gemensamma kyrkliga intressets räkning och icke till förmån för ett särskilt pastorat eller församling. Inköp av skogbärande mark torde böra ske endast under förutsättning att området är av den storlek och beskaffenhet i övrigt, att fastigheten för framtiden kan förväntas giva den avkastning, att av densamma kunna bestridas på densamma belöpande förvaltningskostnader. Inköpt skogsmark med därå växande skog bör ställas under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning, liksom för närvarande förhållandet är med den från arrendena av löneboställena undantagna skogs- och hagmarken. Annan inköpt fastighet än skogsmark synes kunna förvaltas på samma sätt som löneboställena.

Länsstyrelsens i Gotlands län utlåtande den 26/2 1926.

Vid avgivande av underdåniga utlåtanden, den 8 november 1916 över sakkunniges betänkande och förslag om de allmänna skogarna i södra och mellersta delarna av riket, den 25 augusti 1923 över kronolägenhetskommissionens betänkande angående möjlighet för torpare och lägenhetsägare till jordförvärv från ecklesiastika boställen och den 29 januari 1924 över 1923 års riksdags skrivelse angående utredning om underlättande i fråga om avsöndring av mark från dylikt boställe till tomt, har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande haft tillfälle uttala sig i fråga om i vissa fall önskvärd och lämplig markförsäljning från ecklesiastika boställen och användande av därvid inflytande köpeskillingar. Särskilt i de två sistnämnda utlåtandena har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande också förklarat sig anse förutsättningen för dylik försäljning böra vara ett uttryckligt stadgande,

att de inflytande köpeskillingarna allenast finge användas till förvärvande för kyrkofondens räkning av annan jord, enkannerligen skogsmark.

Kyrkomötets nu ifrågakomna framställning, som utgår från samma tankegång, i huvudsak, rörande disposition av inflytande medel, tager jämväl särskilt sikte på betydelsen av att de olika pastoratens rätt att disponera avkomsten såsom prästerlig avlöningstillgång icke äventyras.

I anslutning till sin förut uttalade uppfattning anser Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande framtida försäljning överhuvud taget av ecklesiastik jord böra förutsätta en uttrycklig lagbestämmelse därom, att inflytande medel icke må disponeras för annat ändamål än inköp av annan mark, helst skogbärande.

För ändamålet måste då i de särskilda fallen, där försäljning medgives, föreskrift komma att lämnas om köpeskillingarnas avsättande till viss fond, vare sig kyrkofonden eller särskild fond för de ecklesiastika boställena. Vid vilken tidpunkt och i vilken utsträckning, de genom försäljning inflytande medel böra från denna fond anvisas för inköp av skogbärande mark, är en angelägenhet, som måste lösas fullt fristående från försäljningsfrågan. Uppenbarligen måste vid dylika markförvärv den huvudsakliga vikten fästas vid att förvärvade marker äro räntabla ur forstlig synpunkt och att deras läge underlättar skötsel och bevakning. En strävan att sammanföra ecklesiastika skogsmarker till sammanhängande områden lärer i många fall vara att vänta. Det lärer därvid få spela allenast en helt underordnad roll, huruvida förvärvad mark kommer att genom läge i viss församling motsvara inom denna församling försåld ecklesiastik jord. För tillgodoseende av de särskilda församlingarnas rätt lärer i stället få tillses, att hos den myndighet, som kommer att handhava de inköpta markerna, väl sannolikt domänstyrelsen, en speciell, på tillfredsställande sätt inrättad avräkning föres i avseende å vad som genom skedda försäljningar av ecklesiastika jordar å olika håll tillföres fonden, på det att från denna må kunna utgå härefter lokalt avpassade andelar i avkastning från de sammanbragta skogskomplexen.

I detta sammanhang må beträffande detta län erinras därom, att inom flertalet pastorat kyrkofonden får på grund av otillräckligheten av de prästerliga avlöningstillgångarna träda emellan. Då härför förutsättes, att debiteringen å kommunala inkomstföremål uppnått lagstadgat maximum, torde inses, att det för en hel del församlingar icke spelar någon egentlig roll, huruvida dessa avlöningstillgångar genom förändrad disposition av mark och därav eventuellt vållat bortfallande av arrendeinkomst undergå minskning eller icke.

Faran av att de särskilda pastoratens rätt trädes för nära genom avhändande av kyrklig jord är sålunda i ett flertal fall icke stor. Annorlunda förhåller det sig med kyrkofondens rätt. Enligt gällande bestämmelser får ju fonden träda emellan, i den mån avlöningstillgångarna enligt 19 § av prästlöneregleringslagen icke förslå. Ett alltför forcerat försäljande av ecklesiastika fastigheter komme att genom bortfallande i mera vidsträckt mån av arrendeinkomsterna lända till väsentliga rubbningar i avlöningstillgångarna med åtföljande större tillskott från kyrkofonden. Under förutsättning av god urskillning vid förvärv av skogbärande marker kan det nog väntas, att genom dessas räntabilitet framdeles en utjämning äger rum, men under en rätt lång övergångsperiod bleve nog kyrkofonden lidande, särskilt med hänsyn till att vid eventuella försäljningar köpeskillingslikviderna lära komma att utsträckas över längre perioder.

Den angivna synpunkten synes Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande icke få lämnas åsido då det nu gäller att taga ställning till ett vidgat förfarande i avseende å försäljning av ecklesiastik jord. Ett försiktigt framgående vid försäljningar av dylik lärer vara av nöden, om ej denna jords huvudegenskap att tjäna

till underlag för den prästerliga avlöningen skall befaras bliva lidande på därvidlag ovidkommande sociala synpunkter å jordupplåtelsespörsmålet.

Länsstyrelsens i Malmöhus län utlåtande den 23/3 1926.

Enligt nu gällande praxis har vid försäljning av ecklesiastik jord försäljningssumman ingått till en fond, som förvaltats av pastoratet och vars ränteavkastning använts såsom avlöningsmedel till de prästerliga befattningshavarna inom pastoratet. Då det hittills varit en allmän princip, att ecklesiastik jord ej avstodes annat än i nödfall, har försäljning av sådan jord allenast skett i mindre utsträckning och avsett sådana ändamål, som omförmälas i expropriationslagen. Försäljningssummorna hava varit små, i allmänhet ej överstigande några hundra kronor. Under sådana förhållanden bleve det ofrånkomligt att sammanslå från olika pastorat inflytande försäljningssummor för att möjliggöra inköp av skogbärande mark. Enligt nu gällande bestämmelser — innefattade i prästlöneregleringslagens 19 § — torde avkastningen av ett för flera pastorat gemensamt inköpt skogsområde näppeligen kunna betraktas såsom gemensam avlöningstillgång för dessa pastorat, eftersom det i lagbestämmelsen förutsättes, att boställe, vars avkastning skall användas till avlönande av präst, skall vara beläget inom pastoratet.

Kyrkomötet är emellertid angeläget framhålla, att pastoraten böra bibehållas oförkränkta vid sin rätt att disponera från desamma härflytande avlöningstillgångar. Huru fördelningen av avkomsten av en skogsmark mellan andelsberättigade pastorat, som kanske endast ingå såsom delägare med ett hundratal kronor, skall kunna ordnas på ett praktiskt tillfredsställande sätt, ser sig länsstyrelsen ur stånd att angiva.

Länsstyrelsen tänker sig en anordning med fördelning av avkomstmedel å de olika pastoraten bliva förenad med så stora svårigheter, att det nu gällande systemet med fondbildning av försäljningsmedel ur denna synpunkt vore att föredraga. För egen del anser sig länsstyrelsen således kunna i underdånighet tillstyrka förslaget allenast under den förutsättningen, att avkomsten av skogsmark, inköpt av försäljningsmedel från flera pastorat, direkt tillgodoföres kyrkofonden.

Länsstyrelsens i Hallands län utlåtande den 24/2 1926.

Upprepade gånger under senare år har länsstyrelsen haft anledning att yttra sig beträffande ändring i föreskrifterna rörande försäljning av ecklesiastik boställsjord, senast i utlåtande den 31 mars 1924 över kyrkofondskommitténs betänkande. Länsstyrelsen har därvid städse uttalat den meningen, att de hinder, som nu föreligga för dylik försäljning, böra snarast möjligt undanröjas eller åtminstone avsevärt lättas. Länsstyrelsen kan därför icke ansluta sig till de starka reservationer kyrkomötet nu uppställt för dylik försäljning. Utan att upprepa de skäl, länsstyrelsen förut anfört för sin mening, vill länsstyrelsen nu endast framhålla, att denna fråga bör betraktas icke blott ur ecklesiastik synpunkt utan minst lika mycket ur social. På flera ställen inom detta län äro uppväxande stationssamhällen belägna på eller invid ecklesiastik boställsjord, och det framstår för dessa samhällens ändamålsenliga utveckling och för åvägabringande av ordnade bebyggelseförhållanden inom desamma såsom ett oeftergivligt villkor, att den ecklesiastika jorden får begagnas till tomtupplåtelser, varvid upplåtelser med äganderätt torde vara det enda sätt, som tillfredsställer allmänheten.

Vad beträffar dispositionen av inflytande köpeskillingar har länsstyrelsen tidigare framhållit just den nu av kyrkomötet ifrågasatta metoden att för dem inköpa annan jord, främst skogbärande mark. Skogsbruket, som kräver jämförelsevis ringa driftkapital och arbetskraft och som erbjuder en synnerligen säker placering, synes för en sådan institution som kyrkofonden vara i hög grad lämpligt. Därtill kommer att skogsbruket för att möjliggöra billig förvaltning, rationell drift och någorlunda jämn årsavkastning kräver skogskomplex av betydande arealer, vadan det uppenbarligen bör vara vida fördelaktigare att hava ett mindre antal

stora ecklesiastika skogar än ett flertal små boställsskogar och andra ecklesiastika fastigheter, spridda runt om i socknarna.

Vid en sådan koncentrering av den ecklesiastika jorden bör det givetvis icke vålla någon oövervinnelig svårighet att tillförsäkra de särskilda församlingarna, av vilkas fastighetsförsäljningsmedel den stora skogsmarken inköpts eller vilkas skogsmark ingår i densamma, viss procentisk andel i det årliga nettoöverskottet i viss analogi med vad för närvarande sker beträffande inkomstens från häradsallmänningarna fördelning bland de i allmänningen delägande fastigheterna. Sagda inkomstandel bör naturligtvis inflyta bland de prästerliga avlöningstillgångarna i de särskilda församlingarna, i den mån den icke på grund av särskilda förhållanden bör tillkomma kyrkofonden.

Länsstyrelsen får under åberopande av det nu anförda tillstyrka verkställandet av sådan utredning, som kyrkomötet begärt.

Länsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län utlåtande den 27/3 1926.

I fråga om användningen av medel, influtna vid försäljning eller byte av ecklesiastik jord, finnes i 62 § i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 stadgat, att det ankommer på Konungens prövning, huruvida i anseende därtill, att bostället avkomst helt eller delvis ingått till kyrkofonden, köpeskilling eller mellangift eller någon del därav skall överlämnas till kyrkofonden. Vidare är i 19 § i gällande lag om reglering av prästerskapets avlöning stadgat, att för bestridande av de fastställda lönerna skola, i den mån sådant erfordras, i nedan nämnd ordning användas:

1) församlingsavgifter till belopp ej överstigande 3 öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av inkomstbeloppet inom pastoratet,
2) avkastning av lönebostället med vissa undantag, som här äro utan betydelse,
3) lägenhetsavgälder, räntor m. m.,
4) skogsförsäljningsmedel till visst beräknat belopp för varje pastorat, bestämt vid löneregleringen, samt
5) ytterligare erforderliga församlingsavgifter.

Enligt 21 § samma lag få de församlingsavgifter, som utdebiteras på grund av punkt 1 och punkt 5, icke överstiga sex öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av pastoratets inkomstbelopp, beräknat på föreskrivet sätt.

Då de i punkt 1 omnämnda församlingsavgifterna alltid skola i första rummet användas till avlöning, inskränker sig pastoratets intresse i avseende å löneboställenas avkastning till att den skall bliva så stor, att de i punkt 5 avsedda avgifterna, maximalt 3 öre, icke helt eller delvis skola behöva utdebiteras.

Förslå de i punkt 1 upptagna församlingsavgifterna till prästerskapets avlöning, utdebiteras det härför erforderliga beloppet, varefter inkomsterna, som omnämnas under de övriga punkterna, *ingå till kyrkofonden* jämlikt 3 § i lagen om kyrkofond den 9 december 1910.

Löneboställenas avkastning är sålunda i regel utan intresse för pastoratet och torde endast i ett fåtal fall vara eller kunna bliva av någon och då blott av relativt ringa betydelse.

Beträffande förhållandena inom detta län kan i detta avseende anföras, att av länets under ecklesiastikåret 1924/1925 varande 35 reglerade pastorat icke mindre än 27 erhöllo bidrag av kyrkofonden, under det att överskott till kyrkofonden inlevererades från 4. I de pastorat, där bidrag från kyrkofonden krävdes, voro dessa bidrag så stora, att icke ens en betydligt ökad avkastning av löneboställena skulle kunna haft till följd minskad utdebitering enligt punkt 5.

Härav framgår, att pastoraten mera sällan men kyrkofonden under alla förhållanden har intresse av avkastningen från löneboställena.

Med hänsyn härtill och till nu gällande bestämmelser synes det därföre lämpligast,

att då försäljning av ecklesiastik jord ägt rum, försäljningsbeloppen levererades till kyrkofonden, som det skulle åligga att göra dessa räntebärande, till dess lämpligt tillfälle erbjöde sig för förvärv av skogbärande mark.

Sedan så skett, finge denna marks avkastning av kyrkofonden disponeras för prästerskapets avlöning, och från bokföringssynpunkt torde någon svårighet icke möta, att, där flera försäljningsbelopp sammanslagits för inköp exempelvis av ett skogskomplex, en viss kvotdel av avkastningen uträknades att belöpa på varje försäljningsbelopp.

Understege då kvotdelen förutvarande avkastningen av det försålda lönebostället, borde fonden gälda skillnaden, i motsatt fall skulle överskottet tillgodokomma fonden. Genom ett sådant förfarande komme både pastoratet och kyrkofonden att förbliva orubbade i sin förutvarande ställning till den ecklesiastika jorden och dess avkastning.

Länsstyrelsens i Älvsborgs län utlåtande den 11/3 1926.

Länsstyrelsen har under sitt handhavande av ärenden rörande ecklesiastika boställens utarrendering haft flera fall, då boställe på grund av avsides belägenhet och dålig jordmån icke kunnat betinga någon kontant arrendeavgift, men däremot dragit icke obetydliga kostnader för upprepade fruktlösa utarrenderingsförsök. Framställningar angående försäljning av bostället hava emellertid icke förty avslagits. Skulle kyrkomötets förslag angående försäljningsmedels användning för inköp av skogbärande mark vinna beaktande, torde hinder i samma utsträckning som hittills icke kunna resas mot försäljning av åtminstone sådana boställen av ovan angiven beskaffenhet, vilka äro belägna inom pastorat, varest till inköp lämplig skogsmark finnes och kan till skäligt pris förvärvas.

Länsstyrelsen får alltså tillstyrka förslaget om försäljningsmedels användande för inköp av skogbärande mark, dock endast för så vitt sådan mark står att förvärva inom samma eller möjligen angränsande pastorat. Däremot torde, med hänsyn till svårigheten från pastoratets sida att övervaka vården och förvaltningen, inköp av på längre avstånd belägen skogsmark i regel icke böra medgivas.

Beträffande förvaltningen av här omförmäld mark torde böra tillämpas motsvarande bestämmelser, som gälla i fråga om från boställsarrende undantagen skogsmark, dock att nettoavkastningen bör oavkortad tillkomma vederbörande pastorat och alltså redovisas direkt till dess kyrkoråd.

Länsstyrelsens i Örebro län utlåtande den 19/3 1926.

Enligt 62 § i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 äger Eders Kungl. Maj:t under vissa förutsättningar mot annan fastighet utbyta eller ock försälja prästerlig boställsjord. Sker försäljning, ankommer det på Eders Kungl. Maj:ts prövning, huruvida i anseende därtill, att boställets avkomst helt eller delvis ingått till kyrkofonden, för detsamma betingad mellangift eller köpeskilling eller någon del därav skall överlämnas till nämnda fond. Kyrkomötet, som omnämner, att från flera håll föreslagits utvidgning av befogenheten att försälja ecklesiastik jord, uttalar bland annat, att enligt kyrkomötets förmenande försäljning av dylik jord bör ske med synnerlig varsamhet och endast då starka skäl tala därför, enär, såsom erfarenheten från gångna tider visar, fast egendom, även om avkomsten av viss fastighet kan vara ringa nog vid en viss tidpunkt, i längden innebär en säkrare tillgång än ett penningbelopp, vars värde från tid till annan i stort sett alltid visat sig minskas och för längre tidsperioder minskas i högst betydande grad. Kyrkomötets skrivelse utmynnar i hemställan om utredning, huruvida och på vad sätt inflytande försäljningsmedel för ecklesiastik boställsjord må kunna, med tryggande av pastoratens rätt att disponera avkomsten såsom prästerlig avlöningstillgång, användas för inköp av annan, framför allt skogbärande jord.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande finner sig till en början kunna instämma däruti, att utvecklingen hittills gått i den riktning kyrkomötet angivit eller att, me-

dan penningens värde varit i stadigt fortgående sjunkande, fast egendoms värde ändrats i direkt motsatt riktning. Men att av denna anledning generellt bestämma — på sätt i den till grund för kyrkomötets skrivelse liggande motionen synes vara avsett — att medel, som inflyta vid försäljning av ecklesiastik jord, alltid skola omsättas i ny jord att i stället för den försålda utgöra ecklesiastik egendom, lärer vara att gå för långt. Kyrkomötet har också för sin del gjort den väsentliga begränsning, som framgår av orden »med tryggande av pastoratens rätt att disponera avkomsten såsom prästerlig avlöningstillgång». För övrigt är det icke alldeles fastslaget, att för framtiden värdet av fast egendom kommer att intaga samma förhållande till penningens värde som i gångna tider, om också viss sannolikhet finnes för att så blir fallet.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande vill framhålla, att det av kyrkomötet önskade oförändrade realvärdet, som kyrkomötet anser vara företrädesvis utmärkande för fast egendom, kan man tillförsäkra sig hos penningar, som placerats räntebärande i bank eller på annat sätt, därigenom, att viss del av avkastningen lägges till kapitalet i stället för att förbrukas. Man vinner således, om man gjort säker placering, kyrkomötets önskemål att tillvarataga viss del av avkomsten såsom prästerlig avlöningstillgång samtidigt som det avkomstbringande kapitalet genom att icke hela avkastningen disponeras för avlöningsändamål sakta men säkert ökas i storlek. Denna ökning kan efter vederbörandes önskan ske hastigare eller långsammare och det ligger således i vederbörandes skön att hålla kapitalet uppe i fullt och oförändrat realvärde.

Vad som anförts, innebär icke att Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anser, att köpeskillingar för såld ecklesiastik jord icke böra placeras i annan jord. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande har endast velat framhålla, att samma möjlighet att bibehålla en tillgångs realvärde kan finnas vid penningars placering räntebärande i bank eller på annat sätt som vid placering i jord. Det låter även tänka sig, som för övrigt kyrkomötet i skrivelsen i förbigående anmärkt, att vid inköp av jord, vare sig skogbärande eller annan, avkomsten, åtminstone i vissa fall eller till en början, bliver så svag, att något tillgodoseende ur densamma i enlighet med kyrkomötets önskan av vederbörande pastorats rätt att disponera fallande avkomst såsom avlöningstillgång icke låter sig i erforderlig utsträckning realiseras.

Det torde icke vara behövligt, att beträffande användningen av inflytande köpeskillingar för såld ecklesiastik boställsjord giva bestämda föreskrifter, huru placering bör ske. I varje fall torde icke vara riktigt att föreskriva, att dessa köpeskillingar under alla förhållanden skola placeras i jord, om än, därest lämpligt belägna fastigheter av lagom storlek kunna erhållas, vilka kunna påräknas giva mot kapitalutlägget svarande avkastning, sådan placering måste anses fördelaktig och böra föredragas.

Skola föreskrifter lämnas, synas dessa böra gå ut på att inflytande köpeskillingsmedel, med tillgodoseende av kravet på erforderlig trygghet för kapitalets fortbestånd, placeras så, att, åtminstone såsom regel, skälig avkastning kan påräknas och att avkastning kan tillgodokomma samma ändamål, som avsetts med avkastningen från den sålda jorden. I övrigt torde böra överlämnas åt Eders Kungl. Maj:t att antingen i samband med beslut om försäljning av ecklesiastik jord eller eljest, innan beslut om inflytande försäljningsmedels disposition fattas, lämna erforderliga föreskrifter.

Länsstyrelsens i Västmanlands län utlåtande den 31/12 1925.

Det är visserligen riktigt, att, såsom i skrivelsen uttalas, fast egendom i längden är en säkrare tillgång än ett penningbelopp, men det erfordras å andra sidan en helt annan organisation än den, som nu står till buds, för att på lämpligaste sätt tillgodogöra sig avkastningen av den fasta egendomen. Så länge kyrkofonden icke

fått någon fastare organisation, som kan på lämpligaste sätt tillgodose fondens intressen, synes det befallningshavanden icke lämpligt att ovillkorligen föreskriva, att ett visst slags egendom skall anskaffas, utan lärer det få bero på prövning i varje särskilt fall, huru medlen lämpligast skola placeras.

Befallningshavanden anser för sin del, att för närvarande bör såsom regel föreskrivas placering i fullgoda obligationer eller fullt säkra inteckningar i fast egendom, därvid till motverkande av penningvärdets fall viss del av avkastningen varje år bör läggas till kapitalet.

Länsstyrelsens i Jämtlands län utlåtande den 26/2 1927.

Sedan denna skrivelse avläts, har den 4 januari 1927 utfärdats lag angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord emot tomträtt. I denna lag meddelas inga nya föreskrifter utöver förut gällande angående användningen av medel, som influtit vid byte eller försäljning av ecklesiastik jord. Dylika medel skola således fortfarande antingen tillgodokomma kyrkofonden, i händelse avkomsten av den sålda jorden förut ingått till nämnda fond, eller förvaltas efter de grunder, som äro bestämda i lagen om reglering av prästerskapets avlöning.

Emellertid har kyrkomötet i sin förberörda skrivelse liksom även riksdagen i dess underdåniga skrivelse den 1 juni 1910 såsom sin mening uttalat, att stor varsamhet borde iakttagas, då det gällde att i penningar med deras osäkra värde förvandla fast egendom, vars värde vore av mera bestående natur; och det är i överensstämmelse med denna tankegång, som kyrkomötet nu hemställt om utredning angående försäljningsmedlens användning.

För egen del anser sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, vad Jämtlands län vidkommer, icke kunna tillstyrka, att dylika medel användas till inköp av inägojord, som här lämnar endast ringa arrendeavkastning. Om däremot tillfällen erbjuda sig att förvärva välbelägen och god skogsmark, så är det enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes mening önskvärt att dylika tillfällen få utnyttjas. För framtiden torde nämligen skogbärande mark få anses såsom en både värdefullare och mer betryggande tillgång än fonderade penningmedel.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande får därföre i underdånighet tillstyrka vidtagande av sådan förändring i nu gällande bestämmelser, att medel, som influtit vid byte eller försäljning av ecklesiastik boställsjord, må enligt Eders Kungl. Maj:ts medgivande i varje särskilt fall kunna användas till inköp av skogbärande mark, vars avkastning bör ställas till vederbörande kyrkoråds förfogande att användas såsom prästerlig avlöningstillgång; allt under förutsättning att försäljningsmedlen icke utgöra vederlag för jord, vars avkastning enligt gällande bestämmelser skall tillfalla kyrkofonden.

Länsstyrelsens i Västerbottens län utlåtande den 23/1 1926.

I åtskilliga fall har Eders Kungl. Maj:t medgivit försäljning av ecklesiastik jord inom Västerbottens län. Dessa försäljningar hava ägt rum med stöd av nu gällande bestämmelser om försäljning av den ecklesiastika jorden till tomter. Köpeskillingarna hava uppgått till rätt betydande belopp. Så har nyligen från Nordmalings kyrkoherdeboställe försålts tomter, varför behållna köpeskillingen den 31 december 1925 utgjorde 44 667 kronor 77 öre. Skulle nu en mera allmän försäljning av ecklesiastik jord komma till stånd, är tydligt, att med hänsyn till den ecklesiastika jordens i allmänhet gynnsamma läge köpeskillingarna för denna jord bliva höga. Enligt nu gällande bestämmelser lärer vara regel, att inflytande köpeskillingar skola överlämnas till vederbörande kyrkoråd för att genom deras försorg göras räntebärande, varefter räntan skall upptagas såsom avlöningstillgång för prästerskapets avlöning. Länsstyrelsen håller före, att närmare bestämmelser angående ifrågavarande kapitals placering vore av nöden, och har länsstyrelsen i annat sammanhang föreslagit, att influten köpeskilling borde placeras i statens, kommuns

eller allmänna hypoteksbankens obligationer, då härigenom högsta ränteavkastning kunde erhållas. Länsstyrelsen vill ifrågasätta, huruvida genom inköp av jord eller skogbärande mark, åtminstone för närvarande, högre avkastning skulle kunna ernås än genom placering av kapitalet i nämnda obligationer. Länsstyrelsen får särskilt framhålla de kostnader för förvaltningen, som givetvis följa med skötseln av jordbruk eller skogsbruk. Emellertid kunna väl tänkas fall, där exempelvis under lågkonjunktur större skogskomplex skulle kunna förvärvas för skälig köpeskilling och avkastningen av kapitalet därigenom skulle bliva större än räntan å obligationerna.

Redan f. n. finnes den bestämmelsen, att ecklesiastik jord må utbytas mot annan jord. Länsstyrelsen har också haft anledning att i ett eller ett par fall undersöka anbud, varigenom ecklesiastik jord (tomtmark) skulle kunna utbytas mot skogsfastighet. Något byte har emellertid ej kommit till stånd. Länsstyrelsen har i nämnda fall funnit, att vidlyftiga och dyrbara utredningar bliva erforderliga och sannolikt icke löna sig, om icke fråga är om förvärv av större och värdefullare skogskomplex.

Länsstyrelsen håller före, att frågor om ifrågasatta förvärv av skogsfastigheter eller andra fastigheter böra uppdragas åt särskild myndighet, som har tillgång till sakkunskap på bland annat skogsväsendets område. Samtidigt borde hos denna myndighet centraliseras förvaltningen av inflytande köpeskillingar för ecklesiastik jord och kyrkoråden samtidigt befrias därifrån. Härigenom torde också största möjlighet föreligga för att vinna vad kyrkomötet i sin skrivelse åsyftat.

Med dessa erinringar får länsstyrelsen i underdånighet tillstyrka vidare utredning i det i kyrkomötets skrivelse angivna hänseende.

Länsstyrelsens i Norrbottens län utlåtande den 31/12 1925.

Tanken att använda inflytande köpeskillingar för försåld ecklesiastik jord för inköp av annan mark, särskilt skogbärande eller till skogsbörd duglig sådan, har redan tidigare förts fram såsom ett medel att avvända den fara, som onekligen ligger däri, att i penningar med dess mera osäkra värde omvandla fast egendom, vars värde visat sig vara mera bestående. Även länsstyrelsen har vid åtskilliga tillfällen låtit densamma komma till synes, bland annat i det underdåniga yttrande, som länsstyrelsen på sin tid hade tillfälle att avgiva i anledning av riksdagens underdåniga skrivelse med begäran om utredning under vilka betingelser, i vidare mån än som nu är medgivet, möjlighet kunde beredas för upplåtande av tomtmark från ecklesiastika boställen. Länsstyrelsen framhöll då, att inflytande köpeskillingar borde för undgående av riskerna av ett försämrat penningvärde kunna användas för inköp av lämpligt belägen skogbärande eller till skogsbörd duglig mark. För jordbruksändamål avsedd mark torde däremot icke vara lämpligt till inköp, åtminstone icke för detta läns vidkommande, då det visat sig, att det vid utarrendering av sådan jord i regel varit omöjligt att ernå en mot den utarrenderade jordens kapitalvärde svarande skälig avkastning. Länsstyrelsen har alltså ingen erinran däremot, att lagbestämmelser givas i det i kyrkomötets berörda skrivelse antydda syftet, för så vitt användningen av inflytande köpeskillingar i regel begränsas till inköp av skogbärande eller till skogsbörd duglig mark. De erforderliga bestämmelserna synas lämpligen kunna givas genom ett tillägg till 62 § i ecklesiastik boställsordning.

I fråga om det sätt, på vilket eventuellt inköp bör ske, synes det länsstyrelsen, som om undersökningen angående möjligheterna för inköp och dettas avslutande lämpligast borde uppdragas åt Eders Kungl. Maj:ts domänstyrelse, som ju redan nu omhänderhar förvaltningen av de ecklesiastika boställenas skogar, och som jämte densamma underställda organ kan förutsättas äga den särskilda sakkännedom, som erfordras, när fråga är om värdesättning av skogsmark och bedömandet i det särskilda fallet av dennas lämplighet för förvärv med hänsyn till belägenhet och övriga saken påverkande omständigheter.

Domkapitlets i Lund utlåtande den 20/1 1926.

Till en början vill domkapitlet framhålla, att domkapitlet principiellt och konsekvent alltid hävdat den uppfattningen, att ecklesiastik jord endast i undantagsfall och när särskilda mycket starka skäl tala för försäljning bör kyrkan frånhändas. Det torde vara bragt utom tvivel, att den ecklesiastika boställsjorden utgör det viktigaste ekonomiska underlaget för Sveriges kyrka. Därför måste det anses utgöra de kyrkliga myndigheternas skyldighet att tillse, att detta underlag ej förminskas eller övergår i andra till sin värdebeständighet mindre säkra kapitaltillgångar. Att vid eventuell och nödvändig försäljning av ecklesiastik jord låta försäljningsvärdet kvarstå såsom ett penningkapital finner därför domkapitlet ingalunda kunna försvaras, då penningens fluktuerande värde icke medgiver en säker kapitalplacering däri för en längre tidsperiod.

Vid oundviklig försäljning av ecklesiastik jord är därför problemet svårt nog att på ett tillfredsställande sätt placera köpeskillingen. Bäst torde väl vara att i samma ort, som den försålda egendomen ligger, inköpa jord för försäljningssumman. Sammanhanget mellan den ecklesiastika jorden och ändamålet för densamma torde väl då tydligast framträda eller jordens nära anslutning till lokalkyrkan och prästlönekassan i pastoratet.

Emellertid torde det väl mången gång vara svårt eller ofördelaktigt eller rent av omöjligt att inköpa egendom i samma ort som den försålda. Lämpligt torde väl då vara att förvärva skogbärande mark — exempelvis i Norrland — och då på sådant sätt, att de ecklesiastika skogarna komma att utgöra så stora sammanhängande områden som möjligt. Skogsbrukets ekonomiska skötsel torde väl i anledning härav i hög grad befordras. En viss överensstämmelse skulle härigenom uppnås med den för försäljning av statens domäner gällande huvudprincipen, eller att försäljningsmedlen för dylik jord skola användas för inköp av skogsmarker. Att denna princip skulle utsträckas att även ledes i allmänhet gälla den ecklesiastika jorden, får domkapitlet bestämt taga avstånd från. Ändamålet med den ecklesiastika jorden och med den statliga är så vitt skilt, att någon överensstämmelse blott på grund av jordens i bägge fallen publika natur omöjligen kan föra till fastslående av samma grunder för dess försäljning eller förvaltning. Om sålunda domkapitlet under angivna förhållanden anser, att försäljningsmedlen böra användas för inköp av skogbärande mark, sker detta endast under den förutsättning, att pastoratens rätt att disponera avkomsten såsom prästerlig avlöningstillgång säkerställes.

Under hänvisning till vad domkapitlet här ovan anfört, förklarar sig domkapitlet i underdånighet icke hava något att erinra mot nådigt bifall till den av kyrkomötet i hänseendet gjorda anhållan.

Bil. 8.

Översiktlig redogörelse för de av Kungl. Maj:t åren 1914—1928 meddelade beslut, genom vilka tillstånd lämnats till försäljning eller byte av prästlönejord.

Undersökningen, som vad angår antalet meddelade tillstånd till försäljning och byte grundar sig på det inom ecklesiastikdepartementet förda sakregister, omfattar åren 1914—1928 och avser upplåtelser under äganderätt genom försäljning eller byte av sådan fast egendom, som disponeras till prästerskapets avlöning, dock icke upplåtelser av till sådana fastigheter hörande andelar i samfälligheter, ej heller av obebyggda och från huvudägorna avlägset belägna mindre områden, såsom utjordar, ängsfjällar m. m.

Antalet meddelade tillstånd av ifrågavarande slag utgör 87, därav 21 avsett löneboställe i dess helhet på landet — i enstaka fall med något mindre område undantaget — 6 löneboställes inägojord med eller utan viss del av i den till bostället hörande skogsmarken, 2 prästgård i stad, 8 löningsjord i stad och återstående 50 större eller mindre del av löneboställe på landet.

Framställning om försäljning har i flertalet fall — 59 — utgått från vederbörande borgerliga eller kyrkliga kommun samt i 15 fall från bolag, förening eller enskild person. I allenast ett fåtal fall har frågan väckts av statliga myndigheter. Då förslag om försäljning eller utbyte kommit från stad eller annan borgerlig kommun, har framställningen i ämnet i ett par fall avsett tillstånd till upplåtelse under äganderätt åt vederbörande lägenhets- eller tomthavare av resp. lägenheter och tomter å det till försäljning ifrågasatta området, men eljest avsett rätt för vederbörande kommun att genom köp eller byte förvärva med ansökningen avsett område för tillgodoseende av kommunens behov av mark för byggnadstomter eller för genomförande av fastställd stadsplan, för ordnande av trafikleder, för uppförande av ålderdomshem eller andra kommunala behov. I flertalet fall, då initiativet utgått från vederbörande kyrkliga kommun, synes frågan om försäljning eller utbyte hava uppkommit i sammanhang med förslag om förflyttning av olämpligt belägen prästgård, varjämte i vissa fall såsom ytterligare skäl tillkommit svårigheter för boställets eller boställsdelens utarrendering mot skäligt arrende. I allenast ett fåtal fall — 6, därav 4 i Värmlands län — har såsom huvudsakligt skäl åberopats sistnämnda omständighet. Då initiativet utgått från bolag, förening eller enskild person, har framställningen självfallet innefattat ansökan om rätt för sökanden att genom köp eller byte förvärva med ansökningen avsett område. I sex av dessa sistnämnda fall har ansökningen gjorts av vederbörande arrendator eller lägenhetshavare. I de fall — till antalet 5 —, då försäljningsfrågan uppkommit i sammanhang med pastoratsdelning eller inrättandet av ny prästerlig tjänst, synes framställningen hava föranletts av vederbörandes åstundan att erhålla medel för inköp av lämplig prästgårdstomt samt uppförande därå av prästgård.

I fråga om försäljningssättet hava växlande bestämmelser meddelats: försäljning å offentlig, vederbörligen kungjord auktion; å dylik auktion eller under hand efter vederbörande länsstyrelses beprövande; försäljning till vederbörande sökande direkt; försäljning till vederbörande nyttjanderättshavare efter hembud mot åsatt saluvärde och, därest hembuden icke antoges, å offentlig auktion. Beträffande fem

boställen har — i ändamål att bereda möjlighet till nybildning av smärre jordbruk — föreskrivits styckning av varje boställe efter viss bestämd plan samt försäljning därefter antingen och i första hand av de särskilda lotterna var för sig eller ock av bostället i dess helhet.

I fråga om köpeskillingarnas bestämmande hava — beträffande de fall, då föreskrift meddelats om försäljning å auktion eller under hand eller efter hembud — olika förfaringssätt tillämpats: 1) angivande av visst minimipris, under vilket försäljning icke finge ske, antingen med eller utan förbehåll för Kungl. Maj:t att pröva avgivet anbuds antaglighet; 2) utan angivande av visst minimipris men med föreskrift om att prövningen av högsta avgivet anbuds antaglighet skulle underställas Kungl. Maj:t. Beträffande de medgivanden, som innefattat tillstånd till försäljning till sökanden direkt, har oftast köpeskillingen varit bestämd i tillståndsbeslutet, under det att i vissa fall föreskrivits, att densamma skulle utgå enligt bestämmelserna i expropriationslagen samt till beloppet bestämmas av i viss ordning utsedda gode män, därvid ibland angivits visst lägsta belopp för köpeskillingen.

I fråga om köpevillkoren i övrigt må anmärkas, att beträffande de fall, då medgivande lämnats till försäljning till stad eller annan kommun för tillgodoseende av behovet av mark till byggnadstomter, har i tillståndsbeslutet i allmänhet stadgats förbud för köparen att sälja någon del av det inköpta området, förrän tomtindelning för detsamma blivit fastställd. I regel har därjämte föreskrivits skyldighet för köparen att mot självkostnadspris snarast möjligt, efter det tomtindelningen blivit fastställd, tillhandahålla tomter å den för bebyggande indelade marken, därvid förbehåll gjorts om rätt för lägenhetshavare att i första hand inlösa tomt, som vid tomtindelningen utlagts för lägenhetshavarens bostadsplats. Understundom har i dessa fall uttryckligen medgivits, att vid beräkning av självkostnadspriset hänsyn finge tagas till utgifter för inköp av gatumark, framdragning av gator, vatten- och avloppsledningar, lagfart, det inköpta områdets värdering m. m. I några fall har stadgats skyldighet för köpare av obebyggd tomt att inom viss av vederbörande länsstyrelse bestämd tid hava bebyggt tomten.

Beträffande vederlaget i jord vid bytena har föreskrivits, att detsamma skulle ikläda sig natur av ecklesiastikt löneboställe samt, då det utbytta bostället varit av krono natur, lagfaras för kronans räkning.

Åt vederbörande länsstyrelse har i allmänhet uppdragits att verkställa försäljningarna eller bytena genom avslutande av köpekontrakt och utfärdande av köpebrev, resp. upprättande av bytesavtal, ävensom i förekommande fall föranstalta därom, att kronans äganderätt till den tillbytta jorden bleve genom lagfart befästad.

Frågan om förvaltningen och dispositionen av försäljningsmedlen samt mellangifterna har i flertalet fall varit föremål för Kungl. Maj:ts eget avgörande, antingen i tillståndsbeslutet eller senare, vanligtvis då i sammanhang med prövning och godkännande av å auktion avgivet anbud. Sedan år 1922, från och med vilket år frågor om användande av ersättningsmedel för jord, intrång eller men, i nyttjanderätt decentraliserats till kammarkollegiet, har Kungl. Maj:t i regel brukat uppdraga åt kollegiet att meddela bestämmelser om disposition jämväl av köpeskillingsmedel. I samtliga de fall, då försäljningsfrågan uppkommit i sammanhang med prästgårdsförflyttning, pastoratsdelning eller inrättandet av ny prästerlig tjänst ävensom i ett par andra fall, har vederbörande pastorat tillerkänts större eller mindre del av försäljningsmedlen såsom bidrag till bestridandet av kostnaderna för inköp av lämpligt område till ny prästgård samt till dess bebyggande eller såsom ersättning för pastoratets åtagande att tillhandahålla vederbörande befattningshavare tjänstebostad i annan byggnad än prästgård. Beträffande återstående del av försäljningsmedlen i nu angivna fall liksom ock i fråga om försäljningsmedlen

i övriga fall, har i allmänhet stadgats, att medlen i fråga skulle överlämnas till vederbörande kyrkoråd för att tillsvidare och intill dess annorlunda kunde varda föreskrivet disponeras och förvaltas i enlighet med föreskrifterna i 19 § 3 mom. och 22 § prästlöneregleringslagen ävensom kyrkofondslagen. I enstaka fall har föreskrivits, att viss del av den årliga avkastningen skulle läggas till kapitalet, innan den återstående behållningen finge disponeras på angivet sätt.

Frågan huruvida nu behandlade försäljningar och byten kommit till stånd har icke varit föremål för ingående undersökning, såvitt angår de medgivanden, som innefattat tillstånd till försäljning eller byte annorledes än å auktion eller efter hembud. Man torde emellertid vara berättigad utgå från, att flertalet av dessa försäljningar och byten ägt rum. Beträffande de medgivanden, som innefattat tillstånd till försäljning å auktion eller efter hembud, har försäljning kommit till stånd i samtliga fall, så när som på ett par.

Sammanlagda summan av köpeskillingar och mellangifter för de försäljningar och byten förevarande undersökning omfattar torde belöpa sig till omkring 3 miljoner kronor.

Statskontorets och kammarkollegiets utlåtanden över kyrkofondskommitténs den 31 maj 1923 avgivna betänkande och förslag angående förvaltningen av kyrkofonden och övriga till prästerskapets avlöning anslagna medel [1].

Till Konungen.

Statskontorets utlåtande.

Genom nådig remiss den 17 december 1923 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt kammarkollegiet och statskontoret att, efter vederbörandes hörande, före den 1 nästkommande juni avgiva utlåtanden över kyrkofondskommitténs betänkande och förslag angående förvaltningen av kyrkofonden och övriga till prästerskapets avlöning anslagna medel; och har kammarkollegiet infordrat vederbörande myndigheters yttranden i ärendet, av vilka statskontoret haft tillfälle att taga del. För egen del får statskontoret anföra följande.

Kyrkofondskommittén har såsom grundmotiv för sitt förslag framhållit, att det för kyrkofonden och därigenom för det prästerliga avlöningsväsendet i dess helhet, direkt eller indirekt, måste anses vara av stor betydelse, att alla de kapitaltillgångar, som äro avsedda för prästerskapets avlöning, bliva på ändamålsenligaste sätt förvaltade och gjorda räntebärande samt att avkomsten av berörda kapitaltillgångar ävensom andra till prästerskapets avlöning anvisade medel behörigen inflyta och redovisas. För att detta syfte må kunna vinnas i högre grad än vad, enligt kommitténs förmenande, nu kan anses vara förhållandet, har kommittén i det framlagda betänkandet hemställt, att åtgärder måtte vidtagas *dels* för inrättandet inom domänstyrelsen av en särskild ecklesiastik skogsbyrå och inom domänverkets lokalförvaltning av särskilda ecklesiastika revir, *dels* för anställandet av domänintendenter för den närmare tillsynen över de ecklesiastika löneboställenas vidmakthållande, *dels ock* för inrättandet av en kyrkofondsstyrelse för omhänderhavandet av förvaltningen av de avlöningstillgångar, som äro anvisade åt det territoriella prästerskapet.

Vad först beträffar vården av prästboställenas skogar, vilka, såsom kommittén framhåller, äro av väsentlig betydelse för kyrkofonden, förmenar kommittén, att den affärsmässighet vid skötseln av de allmänna skogarna, som man eftersträvar, icke kommit prästskogarna till del i samma utsträckning som statens egna skogar och att med hänsyn till de ecklesiastika skogarnas yttre karaktär och deras uppgifter enligt gällande ecklesiastika lönelagstiftning en sådan affärsmässighet icke heller kunde genomföras med bibehållande av det nuvarande förvaltningssystemet. Kravet på en enhetlig förvaltningsorganisation för ifrågavarande skogar hade därför allt starkare framträtt. Vid övervägandet av de omständigheter, som härvidlag kunde öva inverkan, har kommittén funnit den lämpligaste vägen att vinna den

[1] Domänstyrelsens utlåtande i förevarande fråga har till vissa delar intagits i del I av betänkandet (se s. 134 o. f., 249 o. f. samt 255 o. f.).

förbättring, som vore av behovet påkallad, vara, att en särförvaltning beträffande prästskogarna ordnades inom domänverket.

I likhet med kommittén anser statskontoret det vara av utomordentlig vikt, att skötseln och utnyttjandet av prästskogarna bliva de bästa möjliga. Hithörande spörsmål ligga visserligen utom området för statskontorets bedömande, men statskontoret måste dock ifrågasätta, huruvida olikheten i skötseln av berörda skogar och övriga allmänna skogar verkligen är så stor, att en särförvaltning av prästskogarna i den omfattning kommittén föreslagit bör införas. Statskontoret har inhämtat, att domänstyrelsen i sitt över föreliggande kommittébetänkande avgivna utlåtande motsatt sig inrättandet av en särskild ecklesiastik skogsbyrå inom styrelsen, men i stället föreslagit sammanförande till en av de inom styrelsen nu befintliga fem skogsbyråerna av alla ärenden, som röra vård och förvaltning av de ecklesiastika skogarna, under det att samma byrå nu tillkommande övriga ärenden skulle överflyttas till de andra skogsbyråerna, men att vad som rörde dessa skogars indelning fortfarande skulle handläggas å den inom styrelsen befintliga skogsindelningsbyrån samt den centrala bokföringen och redovisningen alltjämt även för prästskogarna utföras å styrelsens kameralbyrå. Detta förslag finner statskontoret, icke minst med hänsyn till kostnadsfrågan, värt beaktande, då ju härigenom den enhetlighet i förvaltningen, som kommittén eftersträvat, i stort sett vinnes. Man torde vara berättigad att antaga, att med den allt större erfarenhet och rutin, som byrån förvärvar genom att uteslutande ägna sitt arbete åt vården av prästskogarna, denna vård skall bliva alltmer intensiv och affärsmässig. I likhet med domänstyrelsen anser statskontoret, att kostnaderna för ifrågavarande byrå böra bestridas av kyrkofonden.

Vidkommande det av kommittén framförda förslaget om inrättandet av ecklesiastika revir, kan statskontoret icke finna sig övertygat om att de avsevärda avlönings- och andra kostnader, som härigenom skulle betingas, komme att medföra ett däremot svarande ekonomiskt gynnsamt resultat. Lika väl som den centrala förvaltningen ansetts böra kvarbliva inom domänstyrelsen, synes den lokala tillsynen fortfarande kunna anförtros åt den redan förefintliga, väl utbildade och erfarna revirförvaltningspersonalen, vars antal bestämts även med hänsyn till prästskogarna. Att vid sidan av denna för stora kostnader inrätta en ny tjänstemannakår synes därför överflödigt. Ett särskiljande av de ecklesiastika skogarna från den nuvarande förvaltningen tillsammans med statens skogar skulle för övrigt, såvitt statskontoret kan bedöma, föranleda, att de förra måste uppdelas i oformligt stora revir med därav uppkommande högst betydande resekostnader.

Förvaltningen av jordbruksboställena utövas för närvarande av domkapitlen och länsstyrelserna jämväl med anlitande av ekonomisk besiktning och synerätt, varjämte även kontraktsprostarna tagas i anspråk för ändamålet. Någon centralisering av denna förvaltning har kommittén ansett icke böra ifrågakomma. Ortsmyndigheterna skulle alltså bibehållas vid sina befattningar med hithörande förhållanden, men genom det av kommittén föreslagna anställandet av ecklesiastika domänintendenter komme utarrenderingen av ifrågavarande löneboställer att ske med större sakkunskap än tillförene samt bättre och mera fortgående tillsyn ägnas boställena. Även om åtskilligt synes tala för att, såsom större delen av de hörda myndigheterna framhållit, decentraliseringen på detta område kvarstår, samt länsstyrelserna och domkapitlen bibehållas vid utövandet av sina åligganden i fråga om utarrenderingen av löneboställena, kan å andra sidan icke förnekas, att, såsom nu är ordnat, en viss splittring är tillfinnandes i förvaltningen av dessa boställer. Härtill kommer, att med den arbetsbörda, som påvilar länsstyrelserna, dessa icke alltid kunna ägna hithörande frågor den ingående prövning, som kräves, och att domkapitlen visserligen besitta för dessa ärendens behandling värdefull lokal känne-

dom, men dock i främsta rummet hava andra krävande uppgifter att fylla. Statskontoret vill därför för sin del förorda en centralisering av förvaltningen av jordbruksboställena och anser det då ligga närmast till hands, att vården och utarrenderingen av den till prästerskapets avlöning anslagna jorden, i likhet med vad som skett beträffande kronans jordbruksdomäner, anförtros åt domänstyrelsen. Härtill måste denna myndighet anses särskilt kompetent. Vidare synas, på sätt domänstyrelsen föreslagit, domänintendenter böra anställas i tillräckligt antal, för att de skulle kunna uppgöra förslag till utarrendering samt utöva tillsyn och kontroll å även de inom vederbörande tjänstgöringsdistrikt belägna ecklesiastika löneboställena. Härigenom skulle det centrala förvaltningsorganet utrustas med lokala ombud med kännedom om olika ortsförhållanden, och större enhetlighet vid utarrenderingen givetvis åstadkommas därigenom, att domänintendenterna sortera under domänstyrelsen. Skulle det dessutom anses lämpligt, att domkapitlen beredes tillfälle att för iakttagande av de kyrkliga intressena vid utarrenderingen av de prästerliga löneboställena låta sig företrädas av ombud, har statskontoret för sin del icke något att däremot erinra. Kostnaden för domänstyrelsens övertagande av förvaltningen av de prästerliga jordbruksdomänerna lärer böra gäldas av kyrkofondens medel.

Kommittén har med styrka framhållit vikten av att bereda en fullt ändamålsenlig ekonomisk förvaltning åt de synnerligen betydande kapitaltillgångar i penningar och fast egendom, som äro anslagna åt det territoriella prästerskapet, och uttryckt den meningen, att en sådan förvaltning icke kunde vinnas med mindre överinseendet över densamma och ansvaret för dess bedrivande efter bästa ekonomiska grunder centraliserades hos en enda myndighet. Det har visat sig, säger kommittén, att med den nuvarande förvaltningen icke någon av de med densamma sysselsatta myndigheterna kan på grundvalen av sin egen verksamhet bedöma fondens finansiella ställning och bärkraft, enär detta bedömande är beroende på en mångfald olika omständigheter, varom kännedom nu måste inhämtas från flere olika håll.

Statskontoret vill icke förneka, att kommittén i sin synnerligen ingående och allsidiga utredning av dessa spörsmål anfört vissa skäl, som kunna tala för skapandet av en centralstyrelse, sådan som kommittén föreslagit. Då statskontoret emellertid anser, att skötseln och förvaltningen av prästskogarna böra åligga domänstyrelsen ensam och att något ingripande i detta avseende, såsom kommittén tänkt sig, från en blivande kyrkofondsstyrelse icke bör ifrågakomma samt att jämväl vården av de prästerliga jordbruksdomänerna, enligt vad statskontoret ovan framhållit, lämpligen bör kunna uppdragas åt domänstyrelsen med biträde av domänintendenter, vill det förefalla, som om för de övriga om än så viktiga arbetsuppgifter, vilka skulle påvila kyrkofondsstyrelsen, anordnandet av en så stor och dyrbar apparat som den av kommittén föreslagna organisationen knappast kunde anses motiverat. Det synes statskontoret därför böra övervägas, huruvida icke även med en annan och mindre brett lagd organisationsform kommitténs syftemål skulle kunna i stort sett vinnas på så sätt, att den nuvarande förvaltaren av ifrågavarande kapitaltillgångar, statskontoret, sättes i stånd icke blott att tillse, att fonden erhåller de inkomster, som rätteligen skola tillkomma densamma, och icke belastas med några fonden ovidkommande utgifter, utan även att bättre än hittills överskåda de förhållanden, som äro av betydelse för kyrkofondens ekonomi.

De inbetalningar till och utbetalningar från kyrkofonden, beträffande vilka länsstyrelserna äro redovisningsskyldiga, grunda sig till den ojämförligt största delen på de uppgifter, som jämlikt föreskrift i kungörelsen den 24 juli 1914 angående utbetalning från kyrkofonden av vissa anslag till prästerskapets avlöning m. m. (Svensk författningssamling nr 128) skola av vederbörande kyrkoråd tillställas kontrakts-

prosten för granskning, och vilka uppgifter, därest anmärkning mot desamma icke förekommit, av honom därefter överlämnas till länsstyrelsen. För reglerandet av mellanhavandet mellan vederbörande pastorat och kyrkofonden skola sådana uppgifter lämnas dels vid ecklesiastikårets början, dels ock vid dess slut. Av de förra uppgifterna framgår bland annat vilka medel, som beräknas skola av fonden gäldas och vilka som böra tillgodoföras densamma, och av de senare uppgifterna vilka förändringar i förevarande avseenden, som under året inträffat. Varken av kontraktsprosten eller hos länsstyrelsen lära, enligt vad kommittén framhållit, dessa uppgifter bliva föremål för den ingående granskning, som måste anses erforderlig med hänsyn till den stora betydelse de i uppgifterna ingående medelsposterna hava för kyrkofondens ekonomi. Ej heller torde den enhetlighet vid bedömandet av hithörande frågor, som måste anses eftersträvansvärd, kunna med det nuvarande granskningssystemet uppnås. Statskontoret föreställer sig, att kontrollen av ifrågavarande uppgifter skulle kunna göras mera effektiv, om dessa samlades i statskontoret och där underkastades granskning, varvid särskilt borde tillses, att mera enhetliga principer i förevarande avseende komme till tillämpning. För sådant ändamål borde uppgifterna av kyrkoråden upprättas i tre exemplar, av vilka ett, efter föreskriven granskning av vederbörande kontraktsprost och länsstyrelse, av sistnämnda myndighet snarast möjligt tillställdes statskontoret. Den granskning, statskontoret skulle underkasta uppgifterna, skulle omfatta dels en kontroll mot i statskontoret förda liggare över avlöningstillgångarna inom de olika pastoraten, dels ock en jämförelse mellan uppgifterna och de redovisningar, som månadsvis i form av rapporter från länsstyrelserna avgivas till statskontoret.

Genom sammanställning av de sålunda inkommande uppgifterna skulle statskontoret vidare sättas i tillfälle att bättre bedöma fondens ställning med hänsyn till de krav, som kunna ställas på densamma, och de tillgodohavanden fonden har att påräkna. För ett riktigt bedömande av fondens ställning och dess förmåga att fylla de anspråk, som ställas på densamma, vore det emellertid även av vikt, att statskontoret genom rapporter från domänstyrelsen hölles underrättat om de förhållanden å detta förvaltningsområde, som öva inverkan på kyrkofonden. Uppgifter i sådant avseende borde därför även regelbundet — exempelvis månadsvis — av domänstyrelsen avgivas till statskontoret. Vid den placering för fruktbargörande av kyrkofondens tillgångar, statskontoret har att verkställa, skulle ämbetsverket härigenom jämväl sättas i stånd att avgöra, i vilken utsträckning fondens medel kunna bindas genom fast placering eller böra hållas likvida för mötande av förestående utbetalningar.

Skulle granskningen av omförmälda uppgifter och rapporter komma att ordnas i enlighet med det förslag, statskontoret sålunda skisserat, komme det, utöver ämbetsverkets hittillsvarande befattning med kyrkofonden, att åligga statskontoret

att efter verkställd utredning angående i varje särskilt pastorat förefintliga avlöningstillgångar föra liggare över dessa tillgångar;

att med ledning av dessa liggare kontrollera, att samtliga avlöningsmedel komma det prästerliga avlöningsväsendet tillgodo;

att beträffande medel, som till kyrkofonden inlevereras från länsstyrelserna och domänstyrelsen eller av dessa myndigheter från fonden rekvireras, tillse, att desamma äro grundade på riktiga beräkningar och för sådant ändamål granska såväl vederbörande kyrkoråds uppgifter, enligt det i kungörelsen den 24 juli 1914 föreskrivna formuläret litt. A, som ock länsstyrelsens och domänstyrelsens rapporter angående de medel, vilka av dem inlevereras eller rekvireras; samt

att med ledning av ovan angivna, från kyrkoråden inlämnade uppgifter enligt formulär litt. A vid sidan av de räkenskaper, som för närvarande upprättas, verk-

ställa en sådan statistisk bokföring, som möjliggör ett bedömande av fondens tillgångar för löpande förvaltningsår.

Den ställning statskontoret genom den ifrågasatta granskningsskyldigheten skulle komma att intaga gentemot de myndigheter, som i första hand hava att redovisa kyrkofondens medel, nämligen länsstyrelserna och domänstyrelsen, skulle givetvis medföra rätt och skyldighet för ämbetsverket att vidtaga åtgärder för rättande av konstaterade felaktigheter. Skulle statskontoret efter skriftväxling med vederbörande och i övrigt verkställd utredning finna, att medel, som utbetalats, böra återbäras eller att medel, som skola inflyta, icke influtit, men vederbörande icke ställer sig till efterrättelse statskontorets anvisningar, torde anmälan om förhållandet böra ske till riksräkenskapsverket, såvitt fråga är om myndighet med redovisningsskyldighet inför nämnda verk. Talan mot annan, exempelvis kyrkoråd, måste givetvis föras vid allmän domstol.

Det är givet, att de nya uppgifter, som sålunda skulle komma att påvila statskontoret, icke kunna utföras med de arbetskrafter, som för närvarande stå statskontoret tillbuds. Den närmaste förvaltningen av kyrkofonden åligger ämbetsverkets fondbyrå. Statskontoret har icke tänkt sig, att det skulle vara erforderligt att för ifrågavarande ändamål tillskapa en ny byrå, utan synes det ökade arbetet kunna utföras å fondbyrån, under förutsättning att särskilda arbetskrafter härför ställas till förfogande. Hur stor förstärkning som i sådant avseende kan erfordras är givetvis i frågans nuvarande läge mycket svårt att angiva. Med hänsyn till omfattningen och arten av det arbete, som skulle tillföras fondbyrån, föreställer sig statskontoret, att detsamma näppeligen kan utföras med mindre å byrån anställes en kamrerare, vilken det skulle åligga att leda det kamerala arbetet, i vad det rör kyrkofonden, och att inför verkets chef i närvaro av fondbyråchefen anmäla och föredraga de ärenden som, enligt vad ovan sagts, kunna föranledas av den granskning av kyrkofonden, som hädanefter skulle komma att utföras genom statskontoret, samt tvenne revisorer, och några, exempelvis två, kvinnliga tjänstemän, vilka samtliga skulle helt ägna sig åt denna del av byråns arbete.

Kostnaderna för denna tjänstepersonal böra enligt statskontorets förmenande gäldas av kyrkofondens medel; och skulle avlöningarna till ovanstående personal, efter den av kommittén använda beräkningsgrund (lägsta löneklassen i vederbörande lönegrad) uppgå till omkring 26 000 kronor, vartill komme cirka 8 500 kronor för vikariatsersättning, avlöningar till icke-ordinarie befattningshavare och expenser.

Även om någon ökning av arbetskrafterna utöver omförmälda tjänstemän skulle visa sig erforderlig, lärer det få anses ställt utom allt tvivel, att de kostnader för kyrkofonden, som statskontorets förslag skulle medföra, komme att betydligt understiga de för den ifrågasatta fondstyrelsen beräknade.

— —

Stockholm den 29 april 1924.

Till Konungen.

Kammarkollegiets utlåtande.

Genom en kammarkollegium tillställd nådig remiss den 17 december 1923 hava kollegium och statskontoret anbefallts att efter vederbörandes hörande före den 1 juni 1924 avgiva underdåniga utlåtanden över kyrkofondskommitténs den 31 maj 1923 avgivna betänkande och förslag angående förvaltningen av kyrkofonden och övriga till prästerskapets avlöning anslagna medel.

Med anledning härav har kollegium *dels* anmodat överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser ävensom domkapitlen i riket och Stockholms stads konsistorium

att före den 1 april hit inkomma med underdåniga utlåtanden i ärendet, *dels ock* kommunicerat ärendet statskontoret med hemställan att det på detta ämbetsverk ankommande utlåtandet måtte till kollegium inkomma före den 1 maj 1924.

De från ortsmyndigheterna infordrade utlåtandena hava från dem, med undantag för länsstyrelsen i Jämtlands län och överståthållarämbetet, inkommit under tiden den 26 mars—den 14 maj. Åtskilliga bland omförmälda myndigheter hava därvid tillika överlämnat av dem från vissa befattningshavare inhämtade yttranden, nämligen länsstyrelserna i Hallands län och Västmanlands län yttranden av vederbörande domänintendenter, länsstyrelsen i Västerbottens län yttranden av tre kyrkoråd i länet samt av riksdagsmannen L. Brännström, domkapitlet i Uppsala yttranden av stiftets kontraktsprostar samt av hovrättsrådet doktor G. Ribbing, domkapitlen i Linköping, Strängnäs, Västerås, Växjö, Lund, Karlstad, Härnösand och Luleå yttranden av kontraktsprostarna i de särskilda stiften eller vissa bland dem, samt domkapitlet i Göteborg yttranden av flertalet kontraktsprostar ävensom av sekreteraren i allmänna svenska prästföreningen, varjämte domkapitlet i Göteborg vid sitt utlåtande fogat utdrag av protokollet vid 1924 års biskopsmöte, i vad angår mötets beslut i avseende å ifrågavarande betänkande, samt domkapitlet i Luleå avskrift av ett av tjänstförrättande överjägmästaren i Övre Norrbottens distrikt till domänstyrelsen avgivet yttrande i ämnet. I den mån de från ortsmyndigheterna infordrade yttrandena inkommit till kollegium, hava de tillhandahållits statskontoret. Sistnämnda ämbetsverks den 29 april dagtecknade utlåtande har den 13 maj ingivits till kollegium.

Den 5 maj har kollegium fått mottaga Eders Kungl. Maj:ts den 1 samma månad meddelade nådiga remiss, varmed domänstyrelsens den 31 mars avgivna utlåtande över kommitténs betänkande jämte till domänstyrelsen inkomna yttranden av åtskilliga jägmästare ävensom samtliga överjägmästare överlämnats till kollegium för att tagas i övervägande vid besvarandet av först omförmälda remiss.

Kyrkofondskommittén.

Det kyrkofondskommittén givna huvudsakliga uppdraget, vilket meddelades genom nådigt brev den 1 oktober 1915, innefattade, att kommittén skulle, efter verkställd utredning, till Eders Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande och förslag huru förvaltningen såväl av kyrkofonden och de särskilda kapitaltillgångar i penningar och fast egendom, vilkas avkastning skall ingå till kyrkofonden, som även av övriga prästerliga avlöningstillgångar lämpligen borde ordnas samt huru en verksam tillsyn över denna förvaltning borde åvägabringas, dock att uppdraget tillsvidare icke skulle omfatta spörsmålet om förvaltningen av de ecklesiastika boställsskogarna. Sedermera har genom nådigt brev den 28 januari 1916 uppdraget utsträckts till att omfatta jämväl nyssberörda från början undantagna spörsmål.

I sitt nu föreliggande huvudbetänkande har kommittén till en början — såsom den bakgrund, mot vilken man hade att betrakta den fråga, vars lösning blivit kommittén anförtrodd, — lämnat en kort historik rörande de prästerliga avlöningstillgångarna. Från berörda redogörelse torde få erinras allenast, att avlöningstillgångarna utgöras av — förutom församlingsavgifter — vissa fastigheter och andra kapitaltillgångar, vanligen penningfonder, vilkas årliga avkastning får användas härför, och dels vissa andra årliga inkomster; att bland fastigheterna, såsom de numera äro disponerade, vissa äro avsedda att av prästen bebos (prästgårdar), under det andra, huvudsakligen avsedda för jordbruk, skola utarrenderas, samt skogarna skötas av en statens myndighet, domänstyrelsen; samt att vissa avlöningstillgångar få uteslutande användas till förmån för vederbörande pastorats prästerskap, varemot andra i första hand skola användas till förmån för detta prästerskap men eventuellt ingå till de gemensamma avlöningstillgångarna, kyrkofonden, samt ännu andra skola direkt ingå till kyrkofonden.

Efter en statistisk redogörelse för de prästerliga avlöningstillgångarna av olika slag — av vilken redogörelse framgår, att icke blott den fasta egendomen till jord och skog utan även penningfonderna omsluta synnerligen betydande värden och lämna stor årlig avkastning — har kommittén lämnat en framställning rörande kyrkofonden och dess betydelse för det prästerliga avlöningssystemet. Därutinnan framhålles att man i kyrkofonden tillskapat en reservoar eller regulator, som möjliggör utjämning av skattskyldigheten de olika pastoraten emellan, på samma gång som den tryggar tillhandahållandet av nödiga avlöningsmedel även i de i ekonomiskt hänseende svaga pastoraten. I följd härav kunde med fog sägas, att det i själva verket vore på kyrkofonden och dess ställning, som det till väsentlig del berodde, om prästerskapets avlöning skulle kunna uppehållas vid ett med hänsyn till varje tids förhållanden skäligt belopp och om nödig utveckling av den kyrkliga organisationen skulle vara möjlig. Vidare har fästs uppmärksamheten på att man vid övervägande av frågan om kyrkofondens betydelse för de prästerliga avlöningstillgångarna alltså icke hade att tänka blott på vidmakthållandet av fondens förmåga att fullgöra de förpliktelser, som redan nu åligga fonden. Därutöver och med hänsyn till de grunder, varpå idén med den för hela kyrkan gemensamma kyrkofonden vilade, måste man uppmärksamma behovet att till ömsesidig fromma för församlingarna och prästerskapet och således till hela kyrkans förmån göra de kapitaltillgångar, som inverkade på kyrkofondens ekonomiska ställning, i möjligaste mån avkomstgivande för att därigenom skapa ökade möjligheter att vidare än som nu läte sig göra befrämja den kyrkliga organisationens utveckling. Det vore med andra ord nödvändigt att stärka det ekonomiska underlaget för kyrkans verksamhet, så att det bleve möjligt att efter tidsförhållandenas krav och utan församlingarnas oskäliga betungande bereda å ena sidan församlingarna erforderligt antal prästerliga tjänster och å den andra prästerskapet erforderliga avlöningsförmåner. Kommittén har på grund härav betonat, att en ändamålsenlig förvaltning av de prästerliga avlöningstillgångarna utgjorde en ovillkorlig förutsättning för att man skulle kunna vinna det mål, som utgjorde syftet med det nya prästerliga avlöningssystemet. Gällande, genom 1910 års lagstiftning meddelade föreskrifter innebure, enligt vad kommittén framhåller, att de ecklesiastika avlöningstillgångarna i viss mån bildade en ekonomisk enhet. Därav följde, att kyrkofondens rätt vore eller kunde bliva beroende av beloppet av de inkomster, vilka icke blott direkt tillflöte fonden utan även indirekt tillkomme densamma, och ej heller allenast av dessa utan även av sådana inkomster, som inflöte till kyrkoråden utan att någon del därav överlämnades till fonden. Om dessa avlöningsmedel gällde följaktligen, att de antingen utgjorde eller kunde komma att utgöra tillflöden till kyrkofonden såsom reservoar för de gemensamma avlöningstillgångarna eller ock inverka på behovet att till pastoratens fördel taga i anspråk något av innehållet däri. På grund härav vore det för kyrkofonden och därigenom för det prästerliga avlöningsväsendet i dess helhet, direkt eller indirekt, av stor betydelse, att alla de kapitaltillgångar, som vore avsedda för prästerskapets avlöning, bleve på ändamålsenligaste sätt förvaltade och gjorda räntebärande, samt att avkomsten av berörda kapitaltillgångar även-som andra till prästerskapets avlöning anvisade medel behörigen inflöte och redovisades. Nödvändigheten av en enhetlig ekonomisk ledning för avlöningstillgångarnas förvaltning, utrustad med kontrollmöjligheter, kunna sålunda efter kommitténs mening redan från begynnelsen fastställas.

Efter en ingående redogörelse för den nuvarande förvaltningen av de prästerliga avlöningstillgångarna samt för denna förvaltnings brister och för medlen för de befintliga bristernas botande har kommittén, på anförda skäl och för tillgodoseende av behovet att på ett enhetligt och målmedvetet sätt befrämja de prästerliga avlöningstillgångarnas ekonomiska tillgodogörande, framlagt förslag, som i

huvudsak gå ut på inrättande, på kyrkofondens bekostnad, dels av en kyrkofondsstyrelse, dels av ecklesiastika domänintendentsbefattningar, dels ock, med domänverkets bibehållande vid vården och förvaltningen av de ecklesiastika skogarna, av en särskild ecklesiastik skogsbyrå inom domänstyrelsen och av särskilda ecklesiastika revir inom domänverkets lokalförvaltning, med undantag för vissa län, varjämte föreslagits vissa härav betingade förändringar i författningarna m. m.

Myndigheternas yttranden.

Förvaltningens brister.

Att stora och allvarliga brister föreligga i avseende å den förvaltning, som för närvarande kommer de ecklesiastika avlöningstillgångarna till del, har av länsstyrelserna och konsistorierna allmänt erkänts. Ett stort antal av dessa myndigheter hava därvid uttryckligen framhållit befogenheten av de av kommittén framförda anmärkningarna, stundom med åberopande av den erfarenhet myndigheterna själva under sin ämbetsverksamhet vunnit. Enstaka myndigheter hava emellertid, jämte det de erkänt bristernas tillvaro, uttalat som sin mening att bristerna genom generalisering fått alltför stora dimensioner i kommitténs redogörelse och att vissa av de påtalade missförhållandena vore beroende på kristiden eller på bristande direktiv, liksom det icke saknas erinran därom att förhållandena redan förbättrats och än vidare komme att förbättras i mån av vunnen erfarenhet. Därjämte har från vissa länsstyrelser upplysts att man inom dessa länsstyrelser vidtagit åtgärder, varigenom en del av de anmärkta bristerna i större eller mindre omfattning kunnat minskas eller avhjälpas.

Vad särskilt angår medelsförvaltningen och kontrollen har å ena sidan ofta understrukits att den genom kontraktsprostarna verkställda granskningen är otillfredsställande — en länsstyrelse har förklarat det vara sällsynt att icke den å länsstyrelsen verkställda kontrollen föranleder ändring — och å andra sidan stundom uttalats den meningen att den å länsstyrelsen verkställda granskningen syntes effektiv.

Även från statskontorets sida har medgivits att medelsredovisningen och kontrollen äro på otillfredsställande sätt ordnade samt att åtgärder behöva vidtagas för att sätta statskontoret i tillfälle att bättre bedöma fondens ställning. I detta sammanhang torde få erinras att riksräkenskapsverket i sin revisionsberättelse för år 1923 (sid. 69—72) framställt erinringar mot det sätt varpå bokföringen av kyrkofondens medel är ordnad i statskontoret ävensom meddelat att granskningen av länsräkenskaperna i vad de avsåge kyrkofondens inkomster och utgifter givit anledning till anmärkning och erinringar från riksräkenskapsverkets sida. De felaktigheter i avseende å kyrkofondsmedlens förvaltning i länen, vilka under året beivrats av verket, hade uppgått till avsevärda belopp. Överhuvud taget hade riksräkenskapsverket bibringats den övertygelsen att på detta område förefunnes flera missförhållanden än som kunde tillrättaläggas i efterhand av revisionen. Det syntes för närvarande vara så att ingen central myndighet funnes som ansåge sig bära ett samlat ansvar för kyrkofondens förvaltning.

Beträffande jordbruksegendomen hava lämnats många bidrag till belysande såväl av frågan om bristernas förhandenvaro och beskaffenhet som av spörsmålet om grunden för dessa brister. Från många håll har starkt framhävts huru allvarliga bristerna just i avseende å jordbruksegendomens förvaltning vore. Från ett län — Gotlands — har emellertid meddelats att resultatet av utarrenderingen inom detta län varit jämförelsevis gott.

I avseende å skogen hava omdömena varit mycket växlande. Å ena sidan har riktigheten av kommitténs utredning och omdömen blivit av länsstyrelser och domkapitel bekräftad eller lämnad oemotsagd. Å andra sidan har av sådana myndigheter betonats att de bristfälligheter i avseende å prästskogarnas skötsel, som förut varit tillfinnandes, numera försvunnit eller vore på väg att försvinna. — Domänsty-

relsen har framhållit att de brister i avseende å skötseln av prästskogarna, som tidigare varit att anmärka, förklarades därav att skogsstaten i sin förvaltning varit bunden av olika hänsyn, såsom prästerskapets privilegier och en ur skogsvårdens synpunkt synnerligen opraktisk lagstiftning, vartill komme en del yttre omständigheter, såsom skogarnas ofta ringa ytvidd och fördelning i många skiften. Särskilt har påpekats betets skadliga inverkan på skogsvården och olägenheterna av husbehovsrätten. Skogsstaten ägnade förhållandevis minst lika mycken tid åt prästskogarna som åt kronans skogar. De mot bokföringen framställda anmärkningarna har domänstyrelsen funnit obefogade.

Behovet av förbättringar.

Det av kyrkofondskommittén framhållna behovet av ekonomisk förvaltning av de kapitaltillgångar av olika slag, som äro anslagna åt det territoriella prästerskapet, samt av kontroll över denna förvaltning har icke förnekats av någon av de i ärendet hörda myndigheterna utan fastmera av dem ofta understrukits. I anslutning till den uppfattning, som, på sätt förut berörts, av dem hysts beträffande förhandenvaron av brister i den nuvarande förvaltningen och orsaken till dessa brister, har därför allmänt erkänts behovet av mer eller mindre genomgripande förändringar, omfattande hela förvaltningsområdet eller delar därav. Därvid har stundom betonats nödvändigheten av att de förändringar, som ansåges böra vidtagas, måtte genomföras snarast möjligt.

Förvaltningens centralisering.

Myndigheterna synas i allmänhet gå ut ifrån — vad som av många bland dem uttryckligen betonats — att en fullt ändamålsenlig förvaltning av ifrågavarande tillgångar icke kunde vinnas med mindre åt dem bereddes — förutom den bästa direkta vård — även enhetlighet i avseende å förvaltningen.

Förvaltningens *centralisering* hos en enda myndighet är därför en tanke, som vunnit ganska mycken anklang hos myndigheterna, ehuru synnerligen skiftande meningar gjort sig gällande i frågan huru och i vilken omfattning denna centralisering bör genomföras.

Såsom en beaktansvärd synpunkt har härvid av vissa myndigheter — flertalet domkapitel och ett par länsstyrelser — framhållits vad kommittén yttrat rörande de till prästerskapets avlöning anslagna tillgångarna som en självständig stiftelse. Det vore, säger en länsstyrelse, svårt att uppehålla denna tanke så länge förvaltningen skedde genom statens organ; konsekvensen fordrade inrättande av en särskild styrelse, med stärkande av domkapitlen som lokalt förvaltande organ. Även domkapitlen hava rätt allmänt hänvisat till kyrkans rätt och plikt att själv bestämma och ombesörja förvaltningen av ifrågavarande egendom. På sätt av det följande närmare framgår har därför flertalet domkapitel förordat att förvaltningen av jordbruksegendomen måtte förläggas till domkapitlen samt att för ändamålet måtte till domkapitlens förfogande ställas i jordbruk sakkunniga biträden.

Endast ett fåtal myndigheter har emellertid tillstyrkt att ifrågavarande förvaltningsuppdrag skulle anförtros åt en fristående, för ändamålet tillskapad *särskild styrelse* och bland dessa är det endast en del, som ansett sig kunna gå in för en styrelse av den av kommittén ifrågasatta beskaffenheten. En myndighet har menat denna styrelse bliva alltför svag och uttalat sig för en styrelse med väsentligt större och mera bestämt formulerade befogenheter. En annan myndighet har av ekonomiska skäl ansett, att med den ifrågasatta styrelsens inrättande borde tillsvidare anstå. Eljest har mot kommitténs förslag erinrats, att den av kommittén ifrågasatta styrelsen vore onödigt stor och alltför kostsam samt att vad man velat ernå med denna styrelse lika väl kunde vinnas med en mindre omfattande och mindre dyrbar apparat eller att det satts alltför stora förhoppningar till styrelsens förmåga att motsvara de anspråk kommittén ställt på styrelsen.

Flertalet av de myndigheter, som förordat centralisering, i en eller annan omfattning, av förvaltningen av ifrågavarande tillgångar, hava uttalat sig för att den ifråga-

satta ledande och sammanhållande samt kontrollerande verksamheten borde förläggas till något redan befintligt verk. Därvid har som skäl anförts bland annat att de påtalade bristerna i den nuvarande förvaltningen kunde till stor del undanröjas genom bättre samarbete mellan de redan varande myndigheterna. Utvecklingen till det bättre borde därför ske inom ramen av den nuvarande organisationen. I nu nämnt hänseende har sålunda föreslagits inrättandet inom statskontoret av en särskild kyrkofondsbyrå, ett par myndigheter hava hänvisat till kammarkollegium såsom den myndighet, vilken vore bäst skickad att övertaga uppdraget, och stundom — huvudsakligen från domkapitels sida — har förordats inrättande av en särskild kyrkofondsbyrå i ecklesiastikdepartementet. En sålunda tänkt kyrkofondsbyrå har ofta av förslagsställaren avsetts skola fungera som kyrkofondsstyrelse. I andra fall synes man hava huvudsakligen åsyftat att genom en dylik byrå — framför allt då den tänkts inordnad i statskontoret — bereda en förbättrad kontroll över medelsredovisningen.

Av en myndighet har uttalats önskvärdheten av att först invänta verkningarna av de ifrågasatta förbättringarna i arrendeväsendet innan man företoge åtgärder i kommitténs syfte. Jämväl har påpekats lämpligheten av att icke vidtaga några för kyrkofonden dyrbara anordningar beträffande förvaltningen förr än man försökt åstadkomma förbättringar på det bestående grund.

Ett icke ringa antal myndigheter, särskilt flera domkapitel, hava förmält sig motsätta sig centralisering av förvaltningen och i stället förorda decentralisation därav. Härvid är emellertid att märka att ifrågavarande myndigheters decentralisationsyrkande oftast synes avse uteslutande eller företrädesvis förvaltningen av den fasta egendomen, men mera sällan innefatta ett underkännande av strävandet att hos en enda myndighet centralisera målsmanskapet för fonden och särskilt den kontrollerande myndigheten.

Domänstyrelsen och statskontoret hava båda avstyrkt förslaget om inrättandet av en särskild kyrkofondsstyrelse. Båda dessa ämbetsverk anse förvaltningen böra delas upp så att skötseln och förvaltningen av prästskogar och jordbruksegendomen utövas av domänstyrelsen och penningförvaltningen förlägges till statskontoret, som sättes i stånd icke blott att tillse, att kyrkofonden erhåller de inkomster, som rätteligen tillkomma densamma, och icke belastas med några fonden ovidkommande utgifter, utan även att bättre än hittills överskåda de förhållanden, som äro av betydelse för fondens ekonomi.

En länsstyrelse, som även förordat en dylik uppdelning av förvaltningen, har emellertid tillika framhållit att detta ej uteslöte behövligheten av ett centralt organ, som representerade kyrkofonden och ägde avgiva utlåtanden och framställningar rörande denna.

I detta sammanhang torde få förutskickas att åtskilliga myndigheter som en lämplig utväg till förvaltningens förbättrande hänvisat till att lokalförsamlingarnas intresse för de ecklesiastika avlöningstillgångarnas ändamålsenliga förvaltning väcktes och stärktes. Härvid har särskilt syftats på vården om jordbruksboställena; och kollegium återkommer härtill strax här nedan.

En eventuell kyrkofondsstyrelses arbetsuppgifter och organisation.

Myndigheterna hava i regel icke, vare sig de förordat eller avstyrkt styrelsens inrättande, ingått i yttrande rörande den ifrågasatta kyrkofondsstyrelsens arbetsuppgifter och organisation.

Såtillvida har domänstyrelsen berört den förra frågan, att styrelsen undanbett sig det förmynderskap i avseende å den genom skogsstaten utövade förvaltningen, som enligt domänstyrelsens uppfattning skulle följa av kommitténs förslag.

Även en länsstyrelse har ansett olämpligt att kyrkofondsstyrelsen skulle utöva någon kontroll över domänstyrelsen; en annan har gjort invändning mot att styrelsen skulle handlägga en del nu till kammarkollegium hörande ärenden och att i

besvärsväg pröva vissa av länsstyrelserna avgjorda ärenden. Från ett domkapitels sida har framhållits hurusom samarbetet mellan den föreslagna kyrkofondsstyrelsen samt domänstyrelsen, domkapitel och länsstyrelser skulle giva anledning till många slitningar.

Indirekt följer av olika myndigheters förslag rörande förvaltningsfrågans ordnande att flera eller färre av de arbetsuppgifter, som kommittén avsett för kyrkofondsstyrelsen, enligt dessa myndigheters uppfattning icke borde anförtros åt kyrkofondsstyrelsen.

Beträffande organisationsfrågan — vilken icke heller fullständigt förbigåtts av alla myndigheterna — saknas icke, särskilt från domkapitel och kontraktsprostar, påpekanden att de kyrkliga myndigheterna eller intressena borde vara företrädda inom styrelsen. En länsstyrelse — vilken framhållit som angeläget att åt den ifrågasatta styrelsen gåves en organisation, som ej möttes av misstro från prästerskapet — har ifrågasatt inrättandet i styrelsen av två ledamöter av fullmäktigtyp för prästerskapet. En annan länsstyrelse har ansett det centrala organet — vilket efter denna myndighets mening icke skulle hava någon direkt förvaltning om händer — böra vara sammansatt av dels förordnade, dels av kyrkomötet valda ledamöter, biträdda av sekreterare och ombudsman. Ett domkapitel åter — som åsyftat en styrelse allenast för medelsförvaltningen — har tänkt sig denna bestående av, bland annat, en av Kungl. Maj:t förordnad ordförande samt två av kyrkomötet valda medlemmar. Ett annat domkapitel, som föreställt sig styrelsen inordnad i statskontoret, har angivit denna som bestående av en statskommissarie och två kyrkofondsfullmäktige jämte erforderligt antal tjänstemän eller tillfälligt anlitade biträden såsom representanter för den sakkunskap, som av kommittén ansetts böra finnas inom styrelsen.

Eljest har från några håll invänts att den av kommittén föreslagna organisationen vore för brett lagd; och har ifrågasatts lämpligheten att på en person samla ledningen av och ansvaret för styrelsens många uppgifter. Vidare har exempelvis framhållits obehövligheten av att skoglig kompetens vore representerad i styrelsen.

Detaljer rörande förvaltningsfrågans lösning.

Ej heller i övrigt hava myndigheterna i allmänhet yttrat sig på ett mera ingående sätt rörande förvaltningsfrågans lösning. Deras yttranden innefatta i regel endast ett mer eller mindre motiverat programuttalande, därvid myndigheterna, för det fall att deras mening skiljer sig från kommitténs, endast undantagsvis lämnat någon mera utförd redogörelse för huru de själva tänkt sig frågans lösning.

I det följande torde få lämnas en kortfattad sammanställning av åtskilliga förut ej berörda uttalanden och förslag, som av myndigheterna gjorts beträffande förvaltningsfrågans lösning.

Medelsförvaltningen och kontrollen.

I enstaka fall har från länsstyrelsernas sida uttalats önskvärdheten av att länsstyrelserna helt befriades från den direkta penningförvaltningen för kyrkofondens räkning eller att granskningen av de i kungörelsen den 24 juli 1914 omförmälda uppgifterna överflyttades på domkapitlen, under det att en länsstyrelse förmenat att kyrkoråden kunde sättas i stånd att på tillförlitligt sätt verkställa granskningen i fråga.

Ett domkapitel har ansett att på domkapitlen borde överflyttas de länsstyrelserna nu påvilande funktionerna beträffande de under kyrkorådens förvaltning stående lokala penningfonderna. Därigenom skulle domkapitlen vinna fullständig kännedom om och överblick över tillgångarna.

Åtskilliga myndigheter, och däribland statskontoret, hava givit uttryck åt den uppfattningen, att vad som nu bruste i avseende å kontrollen kunde på ett fullt

effektivt sätt bättras genom att sätta statskontoret i stånd att fullständigare än nu är möjligt utöva en sådan.

Likaledes har från flera myndigheter framhållits att väsentliga förbättringar i avseende å redovisningen och kontrollen skulle kunna åstadkommas genom att bereda de befattningshavare och myndigheter, som nu hava att skaffa därmed, tillgång till vissa erforderliga uppgifter eller genom andra lämpliga åtgärder.

Prästgårdarnas förvaltning.

Frågan om vården om prästgårdarna har endast sällan berörts. Emellertid har en länsstyrelse ifrågasatt att denna vård skulle utövas av domkapitlen med tillhjälp av kyrkoråden och kontraktsprostarna. Även domänstyrelsen har uttalat sig för prästgårdarnas bibehållande under domkapitlens vård.

Jordbruksegendomens förvaltning.

I avseende å jordbruksegendomen har kommittén, såsom förut anförts, ansett att en centralisation av förvaltningen borde ifrågakomma endast i ringa omfattning, men att den omedelbara förvaltningen borde bibehållas under länsstyrelser och domkapitel.

Domkapitlen hava emellertid i allmänhet påkallat en än längre gående decentralisation av förvaltningen av jordbruksegendomen. Den ståndpunkt flertalet domkapitel intaga beträffande denna fråga är den, att församlingarna borde i väsentligt större utsträckning än nu är fallet göras intresserade av löneboställenas avkastning, att utarrenderingen borde anförtros åt domkapitlen under medverkan av församlingarna, samt att till domkapitlens förfogande borde ställas sakkunniga biträden. Såsom det grundläggande felet i fråga om den nuvarande förvaltningen av jordbruksegendomen har angivits den omständigheten, att församlingarna ej vore intresserade av boställenas utarrendering.

Även en eller annan länsstyrelse har framkastat tanken på att församlingarna borde på ett helt annat sätt än nu göras intresserade av löneboställenas ekonomiska skötsel.

Ortsmyndigheterna omfatta endast med få undantag den meningen att löneboställenas utarrendering bör ske genom ortsmyndigheternas försorg, och att sålunda den omedelbara förvaltningen av löneboställena icke bör centraliseras vare sig till en eventuell kyrkofondsstyrelse eller till domänstyrelsen.

Å andra sidan har ett fåtal länsstyrelser framhållit önskvärdheten av att förvaltningen av löneboställena centraliserades till domänstyrelsen för att vårdas på samma sätt som kronans domäner.

Såväl domänstyrelsen som statskontoret hava uttalat sig i samma riktning. Domänstyrelsen, som erinrat om att styrelsen förut ansett betänkligt att övertaga vården om andra jordbruksdomäner än kronans, har förmält sig numera anse lämpligt att domänstyrelsen omhänderhar även de ecklesiastika boställena. Efter anmärkande att den påtalade splittringen i förvaltningen därigenom ej skulle ökas, har domänstyrelsen närmare angivit de fördelar, som enligt styrelsens mening skulle vinnas genom styrelsens övertagande av vården om de ecklesiastika boställena.

Tre länsstyrelser och ett domkapitel hava som en lämplig utväg att befrämja den ecklesiastika egendomens avkastningsförmåga pekat på försäljning av löneboställen samt försäljningsmedlens placerande i skogbärande mark. Även domänstyrelsen har hänvisat till en sådan åtgärd under framhållande att det till en början kunde bestämmas exempelvis att alla boställen, som ej hölle större ytvidd än 20 hektar öppen jord eller 50 hektar produktiv skogsmark, i regel skulle säljas.

Kommitténs förslag om inrättande av *ecklesiastika domänintendenter* har till-

styrkts av det övervägande antalet länsstyrelser. I regel har därvid ansetts att befattningen som ecklesiastik domänintendent lämpligen borde förenas med befattningen som kronans domänintendent samt att domänintendenten borde närmast sortera under länsstyrelsen. Så gott som alla domkapitel hava däremot — med utgångspunkt från att vården om löneboställena borde överlämnas till domkapitlen — avstyrkt tillsättandet av ecklesiastika domänintendenter i den form kommittén ifrågasatt men i stället föreslagit att i jordbruk förfarna personer måtte — under namn av stiftsfogde, stiftsagronom eller dylikt — ställas till domkapitlens förfogande.

Av det förut sagda framgår att statskontoret och domänstyrelsen biträda tanken på domänintendenter såsom biträden vid förvaltningen av löneboställena, men detta i sammanhang med förvaltningens centraliserande under domänstyrelsen.

Ett domkapitel har ställt sig tveksamt, om en mot domänintendenterna svarande institution borde tillskapas för löneboställena.

Prästskogarnas förvaltning.

I avseende å frågan om *domänverkets bibehållande* vid vården och förvaltningen av prästskogarna hava allenast två ortsmyndigheter, båda domkapitel, uttalat skiljaktig mening. Av dessa domkapitel har det ena ansett en självständig skogsförvaltning under kontroll och ledning av den kyrkliga ekonomistyrelsen böra införas. Det andra domkapitlet har förmält sig finna de av kommittén åberopade skälen för en dylik självständig skogsförvaltning vara övervägande, därvid uttalats att valet mellan detta alternativ och förslaget om en särskild ecklesiastik skogsbyrå inom domänstyrelsen vore beroende på om man i sistnämnda händelse kunde undvika särskild revirförvaltning.

Eljest hava myndigheterna med stor enhällighet uttalat sig till förmån för inrättande inom domänstyrelsen av en *ecklesiastik skogsbyrå*. Denna mening har biträtts även av domänstyrelsen och statskontoret.

Förslaget om inrättandet av särskilda *ecklesiastika revir* — vilken fråga emellertid icke särskilt berörts av ett stort antal ortsmyndigheter — har uttryckligen understötts av jämförelsevis få bland myndigheterna. Några hava ställt sig tveksamma i frågan med hänsyn till de befarade högre kostnaderna. Andra åter hava uttryckligen avstyrkt anordningen. Till stöd för avstyrkandet har åberopats bland annat att överklagade brister och olägenheter kunde avhjälpas genom revidering av äldre hushållningsplaner och genom inrättandet av särskild skogsbyrå i domänstyrelsen. Därjämte har givits uttryck åt den meningen, att gemensamheten i förvaltningen av de olika slagen skogar icke kunde antagas medföra några menliga följder för skötseln av prästskogarna ävensom framhållits vissa fördelar, som vore förenade med den gemensamma förvaltningen. Vidare har hänvisats till att förvaltningskostnaden skulle bliva väsentligt dyrare med de särskilda reviren än genom anlitande av den nuvarande revirpersonalen. Härvid är emellertid att märka, att jämförelsen stundom gjorts med den ersättning, som för närvarande utgår till domänverket såsom gottgörelse för skogsstatens bestyr med de ecklesiastika skogarna, men ej med den betydligt ökade kostnad, varpå domänstyrelsen framställt anspråk vid olika tillfällen och nu senast genom sitt i förevarande ärende avgivna utlåtande. Såväl domänstyrelsen som statskontoret hava avstyrkt kommitténs förslag i nu förevarande del. De av kommittén föreslagna reviren bleve, enligt vad domänstyrelsen anfört, för stora och för vidsträckta, resekostnaderna för höga. Den vård, som ägnades de ecklesiastika skogarna, vore nu, har domänstyrelsen vidare yttrat, tämligen tillfredsställande och stadd i kraftigt framåtskridande, i den mån detta med hänsyn till gällande författningar vore möjligt.

I frågan om *det ekonomiska utnyttjandet av prästskogarna* hava särskilda för-

slag i vissa hänseenden framförts. Sålunda hava två länsstyrelser förordat åtgärder för skogarnas arrondering genom försäljning av småskogar och inköp av större skogskomplex. Samma tanke har närmare utförts av domänstyrelsen, som även framhållit önskvärdheten av husbehovsrättens upphörande. Utan radikala ingrepp på dessa områden bleve efter styrelsens mening vilka reformer som helst halvmesyrer.

Kostnaden för förvaltningen.

Kommittén har, på sätt förut omförmälts, föreslagit att kostnaden för såväl den ifrågasatta styrelsen som domänintendenterna och skogsförvaltningen, i vad denna har avseende å prästskogarna, skulle bestridas av kyrkofondens medel.

Någon erinran häremot har icke framställts, tvärtom hava flera myndigheter uttalat sin anslutning till detta förslag. Exempelvis har en länsstyrelse framhållit att uppfattningen av de ecklesiastika tillgångarna som en särskild stiftelse medförde bland annat den konsekvensen att ersättning från denna stiftelse borde beredas staten för de sakkunniga organ, staten ställde till stiftelsens förfogande. Men härvid har nämnda länsstyrelse tillagt att denna tanke också syntes leda till ersättning i en eller annan form till prästerskapet för dettas arbete, i den mån arbetet avsåge annat än den kyrkliga verksamheten.

Huruvida de myndigheter, som icke biträtt kommitténs förslag om en särskild styrelse utan ifrågasatt andra anordningar för förvaltningsfrågans lösning än en styrelses inrättande, tänkt sig att kyrkofonden borde avlöna de organ, som i stället skulle hava uppdrag med förvaltningen av de prästerliga avlöningstillgångarna, framgår ej alltid av handlingarna. Särskilt är det ovisst huruvida avsett varit att de nuvarande befattningshavarna inom exempelvis statskontoret och ecklesiastikdepartementet, som enligt vissa förslag komme att få utsträckt befattning med kyrkofondsfrågor, skulle avlönas helt eller delvis från kyrkofonden. Enligt statskontorets förslag skulle kyrkofonden hava att vidkännas avlöningen allenast till de för kyrkofondens behov särskilt anställda befattningshavarna inom styrelsen (jämte behövliga expenser).

För sin del har domänstyrelsen — efter anmärkande att det rimligen ej kunde fordras att staten skulle kostnadsfritt ombesörja förvaltningen av egendom, varav staten ej har inkomst — hemställt att domänverket, vilket efter dess förslag skulle övertaga vården även om jordbruksegendomen, måtte bekomma full gottgörelse, motsvarande självkostnaden för verkets arbete med förvaltningen och vården av de ecklesiastika egendomarna, inberäknat det arbete, som inom domänstyrelsen nedlägges på förvaltningen av de ecklesiastika boställena.

Författningsändringar.

Kommittén har i sitt betänkande framlagt förslag till författningsändringar, som föranledas av de av kommittén framlagda omorganisationsförslagen.

Ingen av de i ärendet hörda myndigheterna har särskilt uttalat sig i nämnda fråga, och då endast ett fåtal myndigheter genom att efter sitt yttrande rörande särskilt behandlade frågor foga det tillägget, att i övrigt ej vore något att erinra mot kommitténs förslag, lämnat en antydan om att även förslagen till författningsändringar varit föremål för deras uppmärksamhet, synes kunna antagas att myndigheterna i allmänhet, med hänsyn till den uppfattning de haft i huvudsaken, funnit sig icke hava anledning att ingå i bedömande av författningsförslagen.

Myndigheternas huvudsakliga ställningstagande.

De i ärendet hörda myndigheternas huvudsakliga ställningstagande i den föreliggande förvaltningsfrågan kan i korthet sammanfattas på följande sätt.

Länsstyrelsen i Stockholms län. Tveksam, men anser ur förvaltningsekonomisk synpunkt sannolikt att det vore bättre med en centraliserad organisation, kyrkofondsstyrelse enligt kommitténs förslag, jämte två ledamöter av fullmäktigtyp, utsedda av eller inom prästerskapet.

Länsstyrelsen i Uppsala län. Avstyrker kommitténs förslag om kyrkofondsstyrelse. Penningförvaltningen hos statskontoret, den erforderliga centrala förvalt-

ningen av den fasta egendomen hos domänstyrelsen. Tillika behövs ett centralt organ som, med särskilt beaktande av kyrkliga synpunkter, representerar kyrkofonden (»kyrkofondens ständiga kommitté»); dels förordnade, dels av kyrkomötet valda ledamöter jämte en sekreterare och ombudsman. — Domänintendenter. Särskild ecklesiastik skogsbyrå inom domänstyrelsen.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. Övervakandet av fondens huvudsakliga intressen överlämnas till statskontoret eller någon av dess avdelningar. Jord och skog under domänstyrelsen, särskild ecklesiastik skogsbyrå med underlydande ecklesiastika revir.

Länsstyrelsen i Östergötlands län. På det bestående grund bör man söka åstadkomma så stor förbättring som möjligt. Prästgårdar och lokala avlöningstillgångar under domkapitlen genom kyrkoråd och med hjälp av kontraktsprostar. Löneboställena under länsstyrelserna med biträde av domänintendenter. In- och utbetalningar genom länsstyrelserna; statskontoret förvaltar fondens medel och utövar kontroll.

Länsstyrelsen i Jönköpings län. Ingen erinran mot kommitténs förslag till kyrkofondsstyrelse, men genomförandet bör med hänsyn till kostnaden och depressionstiden tillsvidare anstå. Ecklesiastik skogsbyrå inom domänstyrelsen, ecklesiastika domänintendenter.

Länsstyrelsen i Kronobergs län. Kyrkofondsstyrelse ordnad som en särskild byrå i statskontoret. Ecklesiastik skogsbyrå inom domänstyrelsen, ecklesiastika revir, ecklesiastika domänintendenter.

Länsstyrelsen i Kalmar län. Ej tilltalande att tillskapa nytt ämbetsverk. Förslaget bör med hänsyn till kostnaderna omarbetas. Kyrkofondsstyrelsens eventuella förläggande till kammarkollegium, förstärkt med erforderlig sakkunskap för bedömande av frågor om förvaltning av jord, skog och penningar. — Ecklesiastika domänintendenter.

Länsstyrelsen i Gotlands län. Avstyrker förslaget till kyrkofondsstyrelse. Tillstyrker anställandet av ecklesiastika domänintendenter. Försäljning av löneboställen i lämplig omfattning.

Länsstyrelsen i Blekinge län. Avstyrker kyrkofondsstyrelse. Förbättrade kontrollmöjligheter för länsstyrelser, domkapitel och statskontoret. Rättsliga vården hos kammarkollegium. Ecklesiastika domänintendenter. Ecklesiastik skogsbyrå; särskilda ecklesiastika revir, om ej kostnaden för hög. Särskild byrå i statskontoret med viss självständighet i förvaltningen, som bör omhänderhava högsta ledningen av nu ifrågavarande förvaltningsväsen, men utan rätt att ingripa i prästskogarnas och jordbruksegendomens rena förvaltningsfrågor.

Länsstyrelsen i Kristianstads län. Avstyrker kyrkofondsstyrelse. De av kommittén för denna avsedda arbetsuppgifterna hos en särskild kyrkofondsbyrå i statskontoret. Ecklesiastik skogsbyrå; ej särskilda ecklesiastika revir. Ecklesiastika domänintendenter.

Länsstyrelsen i Malmöhus län. Avstyrker kyrkofondsstyrelse. För vinnande av enhetlig ledning i den ekonomiska förvaltningen särskild kyrkofondsbyrå i statskontoret, möjligen med särskild befattningshavare (kyrkofondskamrer eller revisor). Ecklesiastik skogsbyrå; tvivelaktigt om särskilda revir. Ecklesiastika domänintendenter.

Länsstyrelsen i Hallands län. Kyrkofondsstyrelse ungefär på det av kommittén föreslagna sättet må inrättas i avvaktan på en styrelse med väsentligt större och mera bestämt formulerade befogenheter (däribland direkt förvaltning av den fasta egendomen). Ecklesiastika domänintendenter. Ecklesiastik skogsbyrå bör anstå; ej särskilda revir. Försäljning av stort antal jordbruksboställen, inköp av skogsmark. Arrondering av skogarna.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. Tillstyrker kommitténs förslag beträffande kyrkofondsstyrelse, ecklesiastik skogsbyrå, särskilda revir, ecklesiastika domänintendenter.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län. Avstyrker kyrkofondsstyrelse. Decentralisation: de nuvarande myndigheterna organiseras och utrustas för sina uppgifter; församlingarna göras intresserade av löneboställenas ekonomiska skötsel. Enande och överblickande centralmyndighet, som kan utöva den rättsliga vården om kyrkans egendom: inordnas i ecklesiastikdepartementet som en kyrkofondsbyrå. Ecklesiastik skogsbyrå, ej särskilda revir. — Försäljning av mindre enheter ecklesiastik jord och skog.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län. Ecklesiastika domänintendenter. Kan med hänsyn till kostnaden ej obetingat tillstyrka förslagen i övrigt utan hemställer, att vid ny lagstiftning bör undersökas om ej målet kan vinnas genom modernisering av nu gällande bestämmelser. Tillsyn över löneboställen bör åläggas kyrkoråd och församlingar.

Länsstyrelsen i Värmlands län. Avstyrker särskild kyrkofondsstyrelse. Decentralisation i statsförvaltningen nödvändig. Kyrkofondsstyrelsen ordnas som särskild byrå i statskontoret med erforderlig förstärkning av arbetskrafterna. Ecklesiastika domänintendenter. Ecklesiastik skogsbyrå, särskilda revir.

Länsstyrelsen i Örebro län. Önskvärt att nytt ämbetsverk ej inrättas. Statskontoret bör med erforderlig personalförstärkning få det vidgade ansvar för fondförvaltningen som är påkallat. Ecklesiastika domänintendenter. Tveksam om ecklesiastik skogsbyrå och särskilda revir.

Länsstyrelsen i Västmanlands län. Tveksam inför förslaget om kyrkofondsstyrelse. Löneboställena under domänstyrelsen. Verklig revision hos statskontoret av alla redovisningar. Ecklesiastika domänintendenter.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län. Avstyrker kyrkofondsstyrelse. »Förvaltningen av kyrkofonden och därmed sammanhängande uppgifter synes lämpligen kunna överlämnas till statskontoret och domänstyrelsen.» Ecklesiastika domänintendenter.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län. Tillstyrker kommitténs förslag.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län. Ej helt övertygad om behovet av särskild styrelse; men vill ej bestrida att avsevärda fördelar skulle därigenom vinnas. Penningförvaltningen hos statskontoret. Utarrendering genom lokala myndigheter — länsstyrelserna eller församlingarna, vilka senare böra deltaga i boställenas vård — understödda av boställsnämnder; ecklesiastika domänintendenter.

Länsstyrelsen i Västerbottens län. Tillstyrker inrättande av ecklesiastika domänintendenter. Övriga förslag »hava icke ansetts påkalla länsstyrelsens särskilda yttrande».

Länsstyrelsen i Norrbottens län. Stärkt organisation av nuvarande centrala ämbetsverk. Provisoriskt tillsatta sakkunniga såsom biträden åt länsstyrelser och domkapitel för löneboställenas förvaltning.

Domkapitlet i Uppsala. Särskild styrelse med byrå för den centrala skötseln av skogarna. Decentralisation till domkapitlen av närmaste ansvaret för jordbruksegendom och skog. Biträde av stiftsfogdar (för jordbruksegendomen) och stiftsjägmästare (för skogarna). Församlingarna sörja för arrendeuppskattning, utarrendering, bebyggande, arrendeuppbörd. Nya och praktiska bestämmelser om boställenas utarrendering. — Kyrkofondsstyrelsen består av en av Konungen förordnad ordförande samt två av kyrkomötet valda medlemmar (måhända minst en kyrklig tjänstinnehavare); i händelse av behov adjunktion av juridiskt sakkunnig person. Förvaltningsberättelse till kyrkomötet.

Domkapitlet i Linköping. Ytterligare centralisering betänklig. Enhetlig överblick över de prästerliga avlöningstillgångarna måste dock möjliggöras, enklare och

billigare än kommittén föreslagit, eventuellt genom en kyrkoekonomisk byrå i ecklesiastikdepartementet. Ecklesiastik skogsbyrå i domänstyrelsen, ej särskilda revir. Avstyrker ecklesiastik domänintendent; förordar jordbrukssakkunnigt biträde hos domkapitlen.

Domkapitlet i Skara. Avstyrker kyrkofondsstyrelse enligt kommitténs förslag. För erhållande av en sammanhållande enhet, väsentligen för skötseln och kontrollen av gemensamma penningförvaltningen: »kameralt kontor». Decentralisation: stärkande av lokalförsamlingarnas och domkapitlens inflytande och ansvar med hänsyn till kyrkoegendomens förvaltning. Särskild skogsbyrå i domänstyrelsen. Ovisst om ecklesiastika domänintendenter påkallade.

Domkapitlet i Strängnäs. Avstyrker kyrkofondsstyrelse enligt kommitténs förslag. Centralstyrelse, utan inrättande av nytt ämbetsverk, för förvaltning av kyrkofonden och för kontroll över lokala medelsförvaltningen. Decentralisation med större befogenheter för församlingar och domkapitel, jämväl i avseende å penningförvaltning samt in- och utbetalningar. Hemställer om utarbetande av helt nytt förslag enligt dessa grunder.

Domkapitlet i Västerås. Särskild styrelse, mindre brett anlagd än enligt kommitténs förslag, men med plats för de kyrkliga intressena. Decentralisation i fråga om de lokala förvaltningsuppgifterna, förstärkande av de organ, som hava dessa sig anförtrodda. Ökade befogenheter för domkapitlen med kontroll över lokala penningförvaltningen. Omvårdnaden om jordbruksegendomen hos domkapitlen med sakkunniga biträden (stiftsfogdar). Ecklesiastik skogsbyrå, om sådan kan inrättas utan särskilda revir, som övergångsform tills skogsförvaltningen förlägges under kyrkofondsstyrelsen. Tillstyrker grundlig omarbetning av kommitténs förslag.

Domkapitlet i Växjö. Ej särskild central styrelse. Decentralisation. Lokalförsamlingarna och domkapitlen tagas mer i anspråk. För jordbruksegendomen sakkunniga biträden hos domkapitlen. Ecklesiastik skogsbyrå hos domänstyrelsen, ej särskilda revir. Kontraktsprostarnas kontroll göres mera effektiv. För den egentliga förvaltningen av samfällda penningmedel ett särskilt centralt organ, jämväl för kontrollen. Hemställer om omarbetning.

Domkapitlet i Lund. Avstyrker förslaget om kyrkofondsstyrelse. Ingen ytterligare centralisering, fortsatt decentralisering, sakkunniga biträden åt domkapitlen vid deras förvaltning av de ecklesiastika egendomarna. Nya bestämmelser angående åtskilliga punkter i förvaltningen. För den enhetliga förvaltningen av kyrkans samfällda penningmedel ett särskilt centralt organ, jämväl för kontrollen.

Domkapitlet i Göteborg. Fortsatt decentralisation. Lokalförsamlingarnas och domkapitlens inflytande och uppgifter förstärkas. Sakkunniga biträden åt domkapitlen. För jordbruksegendomens tillgodogörande nya praktiska bestämmelser. För skogarna en förvaltning som i den av kommittén föreslagna eller annan form besitter nödig självständighet. För den enhetliga förvaltningen av kyrkans samfällda penningmedel ett särskilt centralt organ, jämväl för kontrollen.

Domkapitlet i Karlstad. Kommittéförslaget avstyrkes. Ingen centralisation. — Förbättring inom ramen av nuvarande organisationer. Församlingar och kyrkoråd böra tagas starkare i anspråk.

Domkapitlet i Härnösand. Central, fristående kyrkofondsstyrelse (ej kyrkofondsbyrå i ecklesiastikdepartementet) med ledande ställning (initiativ); samtidigt större decentralisering med anlitande av organen inom de skilda stiften; sakkunniga biträden åt domkapitlen; ecklesiastik skogsbyrå inom domänstyrelsen; särskilda ecklesiastika revir.

Domkapitlet i Luleå. Särskild byrå i statskontoret med speciell sakkunskap i de av kommittén angivna skilda hänseenden (statskommissarie, 2 kyrkofondsfullmäktige, utsedda en av Kungl. Maj:t, en av kyrkomötet, erforderliga ordinarie tjänstemän,

däribland en väl kvalificerad ombudsman och sekreterare, tillkallande av särskilda sakkunnige i mån av behov). Särskild ecklesiastik byrå i domänstyrelsen; dock ej särskild indelningschef. Ej särskilda revir. Skild primärbokföring. — I jordbruk sakkunniga biträden hos domkapitlen. Medverkan av kyrkoråden.

Domkapitlet i Visby. Avlöningstillgångarnas ställande under gemensam central ekonomisk ledning, förlagd till en byrå i ecklesiastikdepartementet. Särskild skogsbyrå i domänstyrelsen, särskilda ecklesiastika revir, därest ej ökade kostnader (kanske riktigast direkt under kyrkofondsstyrelsen). Boställena under domkapitlen med biträde av domänintendent eller stiftsfogde. — Eventuellt försäljning av annexhemman och inköp i stället av skogsmark.

Stockholms stads konsistorium. Stadigvarande särskild central myndighet, som företräder kyrkofonden, sköter kyrkofondens medel, utövar kontroll. Decentralisation i avseende å jordbruksboställen: lokalförsamlingarna inflytande på boställsvården, under domkapitlens och kontraktsprostarnas överinseende samt länsstyrelsernas medverkan; sakkunniga biträden åt domkapitlen. — Ecklesiastik skogsbyrå i domänstyrelsen, särskilda revir.

Domänstyrelsen. Avstyrker kyrkofondsstyrelse. Förvaltningen av kyrkofonden hos statskontoret, kontrollen hos en på lämpligt sätt förstärkt kyrkofondsbyrå i ecklesiastikdepartementet, den rättsliga vården hos kammarkollegium. Ecklesiastik skogsbyrå i domänstyrelsen, dock ej för indelningsärenden och bokföringsfrågor, gemensamma revir, arrondering av prästskogarna, borttagande av rätten till husbehovsvirke (även bränsle). Jordbruksegendomens överflyttning till domänstyrelsen, domänintendenter. Domänverket erhåller full gottgörelse motsvarande självkostnaden för verkets — inberäknat styrelsens — arbete med förvaltningen och vården av den ecklesiastika fasta egendomen.

Statskontoret. Ecklesiastik skogsbyrå (utom indelningsfrågor och redovisningen). Ej särskilda revir. Jordbruksegendomen under domänstyrelsen. Vid sådant förhållande bör övervägas om ej kommitténs syftemål kunna i stort sett vinnas genom att statskontoret sättes i stånd att icke blott tillse att fonden erhåller de inkomster, som rätteligen tillkomma den, och icke belastas med några ovidkommande utgifter utan även bättre än hittills överskåda de förhållanden, som äro av betydelse för kyrkofondens ekonomi. Förstärkning av statskontorets fondbyrå. En kamrerare, två revisorer, några (exempelvis två) kvinnliga biträden. Kostnad beräkningsvis: avlöning omkring 26 000 kronor, expenser m. m. 8 500 kronor.

Kammarkollegium.

Då kammarkollegium nu går att för egen del yttra sig i ärendet, torde kollegium få förutskicka den erinringen att kollegium med hänsyn till den korta tid, som stått ämbetsverket till buds för granskning av det omfattande kommittébetänkandet och de däröver avgivna yttrandena med däri framställda mångfaldiga och skiftande förslag, måste i den följande framställningen inskränka sig till de mera huvudsakliga frågorna. Kollegium nödgas alltså förbigå åtskilligt, som i sig självt är förtjänt av att uppmärksammas eller bemötas, men som antingen icke alls eller endast i ringa mån är av betydelse för den föreliggande frågan med hänsyn till den huvudsakliga ståndpunkt kollegium där intager.

Den nuvarande förvaltningens bristfälligheter.

Genom den i föreliggande betänkande lämnade, för sin grundlighet och sakrikedom högeligen erkännansvärda utredningen har kyrkofondskommittén icke blott framställt en åskådlig bild av det omfattande och omständliga förvaltningsmaskineri, som är taget i anspråk för de prästerliga avlöningstillgångarna, utan även på ett klarläggande sätt angivit den bakgrund, mot vilken den föreliggande förvaltningsfrågan bör ses, och de synpunkter, vilka böra beaktas vid förvaltningsfrågans lösning. Härvid ligger den icke minsta betydelsen i vad som framhållits därom, att de prästerliga avlöningstillgångarna genom 1910 års lagstiftning kommit att i stort

sett bilda en enhet och att det i följd härav ej längre är ett enbart lokalt utan på samma gång och i synnerlig grad ett gemensamt och allmänt intresse i vilken mån de särskilda avlöningstillgångarna tillvaratagas och hållas avkomstgivande. Härigenom har det i högre grad än förut och på ett annat sätt än tidigare framträtt ett behov av att alla de olika avlöningstillgångarna bliva på bästa sätt förvaltade. Detta är av betydelse för pastoraten, vart för sig och tillsammans, för prästerskapet och även för det allmänna.

Kollegium kan, såvitt angår de förvaltningsområden kollegium äger förutsättningarna att bedöma, i huvudsak instämma i de av kommittén uttalade omdömen beträffande bristfälligheterna hos den nuvarande förvaltningen och om de förhållanden, vari orsakerna till sagda bristfälligheter äro att söka. Kollegium har under fortgången av sin ämbetsverksamhet haft rika tillfällen att konstatera bristernas förhandenvaro. Visserligen torde det förhålla sig så, som vissa av myndigheterna framhållit, att den efter hand vunna erfarenheten på de olika förvaltningsområdena medfört att somliga av de olägenheter, som äro en följd av den nuvarande förvaltningens svaghet, kunnat undvikas och en del förbättringar vidtagas, men tillräckligt mycket kvarstår för att den av kommittén framställda totalbilden av en otillfredsställande förvaltning måste vitsordas som överensstämmande med de verkliga förhållandena. I denna riktning går också, efter vad förut berörts, det allmänna omdömet hos så gott som samtliga i ärendet hörda myndigheter.

Behovet av förbättringar.

I anslutning härtill har kollegium full anledning att instämma i de gjorda uttalandena om behovet av förbättringar inom detta förvaltningsområde.

Förvaltningsfrågans lösning.

Det behov av förbättrad förvaltning, som av samtliga i ärendet hörda vederbörande erkänts föreligga, har man, på sätt av den ovan lämnade kortfattade redogörelsen framgår, sökt tillgodose på väsentligt olika sätt.

Frågan om särskild styrelse eller förvaltningens förläggande till någon nu befintlig myndighet.

Kommittén har för sin del lagt synnerlig vikt uppå att åt förvaltningen av de prästerliga avlöningstillgångarna måtte beredas en enhetlig ekonomisk ledning, och kravet på en sådan har starkt medverkat till att kommittén funnit förvaltningsfrågans lösning ligga i inrättandet av en självständig styrelse. Kommittén har visserligen (s. 218) konstaterat att genom ett bättre och verkligen *organiserat samarbete mellan de centrala myndigheter,* som nu handhava den högsta vården om de prästerliga avlöningstillgångarna, nämligen kammarkollegium, statskontoret och domänstyrelsen, åtskilligt kunde vinnas, i synnerhet om dessa verk bleve för ändamålet till viss del omorganiserade och om tillika ökade krav ställdes på ortsmyndigheterna. Men kommittén har tillika förmält sig hava funnit att genom en så beskaffad ledning aldrig skulle kunna skapas den känsla av ansvar för det helas skötsel, den handlingens kraft och den målmedvetenhet, som äro oundgängliga förutsättningar för varje ekonomisk förvaltning, och vars avsaknad i avseende å de ecklesiastika avlöningstillgångarna gjort sig så allvarligt kännbar. Vidare har kommittén (s. 219) undersökt huruvida den centralisering av de prästerliga avlöningsmedlens förvaltning, som kommittén ansett böra äga rum till befrämjande av deras ekonomiska utnyttjande på ändamålsenligaste sätt — en centralisering, som, på sätt betänkandet klargör, emellertid icke är avsedd att omfatta den direkta förvaltningen av den fasta egendomen — lämpligen kunde äga rum till något av nyssnämnda tre centrala ämbetsverk, men har på anförda skäl ansett intet av dessa verk äga förutsättningarna för att övertaga den högsta ledningen av förvaltningen av samtliga prästerliga avlöningstillgångar.

Såsom av den förut lämnade redogörelsen närmare framgår är det endast ett fåtal myndigheter, som tillstyrkt kommitténs förslag rörande inrättande av en särskild styrelse för nu ifrågavarande ändamål. Eljest hava myndigheterna i allmänhet ansett kommitténs syftemål kunna i nödig omfattning vinnas med anlitande av den nuvarande förvaltningsorganisationen.

I likhet med kommittén och ett flertal av de myndigheter, som yttrat sig i ärendet, anser kollegium det vara angeläget icke blott att bereda de särskilda avlöningstillgångarna den bästa möjliga förvaltning utan även att undanröja eller åtminstone i möjligaste mån minska de olägenheter som ligga däri att sambandet mellan de myndigheter, som hava sig anförtrodda uppdrag rörande förvaltningen av de prästerliga avlöningstillgångarna, nu är så ytterst svagt och vidare däri att ingen myndighet finnes, som förmår överblicka kyrkofondens ekonomiska ställning och de med förvaltningen av nämnda avlöningstillgångar sammanhängande frågorna och som känner ett samlat och direkt ansvar för denna förvaltnings resultat.

Att en centralisering av åtminstone vissa bland förvaltningsuppgifterna inom detta område måste äga rum synes fördenskull framställa sig som en nödvändighet.

Huru långt man vill driva en sådan centralisering beror åter på en mängd olika faktorer, om vilkas betydelse givetvis kan — såsom även till fullo framgår av kommitténs betänkande och de däröver avgivna yttrandena — hysas vitt skilda meningar.

Då kommittén själv icke föreslagit att den direkta förvaltningen av den fasta egendomen skulle förläggas till den av kommittén ifrågasatta styrelsen, torde kollegium icke behöva närmare gå in på denna fråga.

Emellertid skulle efter kommitténs tanke nämnda styrelse få åtskilligt att skaffa med förvaltningen av den fasta egendomen. Styrelsen skulle nämligen sättas i stånd att såväl i erforderlig omfattning öva inflytande däröver att förvaltningen av dessa åt särskilda organ anförtrodda kapitaltillgångar ägde rum på ett med hänsyn till tillgångarnas ändamål och beskaffenhet tillfredsställande sätt som ock utöva kontroll över att deras avkastning behörigen komme detta ändamål till godo (s. 222). Detta sammanhänger med att kommittén ansett en centralisering böra ske av förpliktelsen att tillse att, bland andra kapitaltillgångar, den fasta egendomen icke blott förvaltas på ett fullt betryggande och ändamålsenligt sätt utan även lämnar den största möjliga uthålliga avkastning. Ej minst på detta område skulle enligt kommitténs uppfattning finnas utrymme för styrelsens initiativrätt.

Kollegium vill ingalunda bestrida befogenheten av de synpunkter, kommittén lagt på föreliggande fråga, men har icke blivit övertygat om nödvändigheten och lämpligheten av att till den ifrågasatta målsmannen för kyrkofonden förlägga skyldigheten att på sätt omförmälts utöva någon fortgående tillsyn över den direkta förvaltningen av den fasta egendomen. Den initiativrätt för styrelsen, varav kommittén synes hava väntat sig goda verkningar och varmed inrättandet av den nya styrelsen till ej ringa del motiverats, tror kollegium icke komme att motsvara förväntningarna. Det synes kunna vara tillfyllestgörande att till de lokala förvaltningarna överlämnas det fulla ansvaret härutinnan. Att det i särskilda fall kan ifrågakomma att den myndighet — för närvarande kammarkollegium — som har inseendet över ifrågavarande fasta egendom, vidtager åtgärd eller medverkar till åtgärd, som syftar till egendomens utnyttjande på bästa ekonomiska sätt, lärer ock vara att förvänta.

Ett område, där en centralisering av förvaltningen måste antagas bliva av väsentlig betydelse, är det som avser kontrollen över att de årliga inkomster, som äro anslagna till prästerskapets avlöning, också varda för sitt ändamål använda och att ordentlig medelsredovisning äger rum i avseende å såväl inkomster som utgifter, i vilken kontroll också ingår som ett viktigt led tillsynen över att den fasta egendomen icke användes eller disponeras mot därom givna föreskrifter.

I anslutning till det sålunda anförda anser kollegium för sin del att i den mån en centralisering av förvaltningen är att betrakta som önskvärd och oundgänglig, den bör vidtagas på sådant sätt att man söker, med bibehållande i stora drag av den nuvarande förvaltningsorganisationen, inom ramen för denna organisation

tillgodose kravet på ökad styrka och effektivitet hos förvaltningen och tillika bereda sig en verksam redovisningskontroll i förening med ökade möjligheter att utöva den rättsliga vården av de tillgångar, varom här är fråga.

Såsom kommittén även framhållit (s. 218) är givetvis kostnadsfrågan av stor betydelse för lösningen av det föreliggande spörsmålet. I motsats mot kommittén anser kollegium det icke kunna tagas så alldeles för givet att de större fördelar, den av kommittén föreslagna styrelsen skulle i jämförelse med andra anordningar för förvaltningens förbättrande tillföra det allmänna, bleve tillräckligt betydande för att överväga de med styrelsens inrättande och drift förenade kostnaderna. — Beträffande den av kommittén berörda frågan om att — efter förvaltningens centralisation — förvaltningskostnaden bör utgå av den förvaltade förmögenhetsmassan själv återkommer kollegium i det följande.

Inrättandet av en särskild styrelse, alltså ett nytt ämbetsverk för kyrkofondens förvaltning, synes i belysning av den närvarande tidens starka besparingstendenser på den statliga förvaltningsorganisationens område i sig själv icke tilltalande. Emellertid skulle detta rimligtvis icke böra få verka avgörande om man delar kommitténs säkra övertygelse om det direkt ekonomiskt förmånliga i en sådan nybildning, vilket såsom nyss sagts för kollegii vidkommande icke är fallet. Men för kollegium framställer sig tillika ett särskilt skäl, på grund varav under alla omständigheter tillskapandet redan nu av ett sådant nytt fast organ som det ifrågavarande synes icke kunna vara att tillråda. Efter allt att döma är en allmän, mer eller mindre genomgripande revision av det ecklesiastika lönesystemet att motse inom en icke långt avlägsen framtid, en revision, som måste antagas kunna komma att på det närmaste beröra kyrkofonden. Visserligen må man väl kunna utgå från att ~~fondens allmänna uppgift~~ därvid bibehålles i stort sett orubbad, men den möjligheten ligger dock nära till hands, att fondens sammansättning, dess beståndsdelar och tillflöden eller med ett ord hela förvaltningsobjektet omformas och förenklas på ett sådant sätt, att även det sekundära spörsmålet om själva förvaltningen bliver att bedöma helt annorlunda än nu. Med avseende härå synes lämpligheten fordra, att man icke nu binder sig fast vid en definitiv för de nya förhållandena tilläventyrs mindre lämplig nyorganisation. Kollegium vill härmed hava uttalat, att vad som i det förevarande syftet omedelbart bör åtgöras överhuvud endast bör få karaktären av ett provisorium, så att en framtida omläggning och anpassning efter nya linjer icke förhindras eller försvåras.

På dessa skäl grundar kollegium sin uppfattning att det föreslagna nya centrala organet för kyrkofondens förvaltning icke nu bör inrättas utan de behövliga åtgärderna för förvaltningens förbättrande, såvitt angår centraliseringen, inskränka sig till en viss provisorisk mindre utökning av den nuvarade organisationen efter vad kollegium här nedan föreslår.

Då kommittén undersökte möjligheten att för centraliseringen av de prästerliga avlöningsmedlens förvaltning begagna sig av någon av de centrala myndigheter — statskontoret, domänstyrelsen eller kammarkollegium — vilka för närvarande omhänderhava någon gren av förvaltningen av de prästerliga avlöningstillgångarna, har kommittén (s. 219) på anförda skäl stannat i den meningen att, så som kommittén tänkt sig berörda centralisation, intet av nämnda verk ägde förutsättningarna för att övertaga den högsta ledningen av förvaltningen av samtliga prästerliga avlöningstillgångar. Kollegium torde icke hava anledning att ingå på bedömande av riktigheten av detta uttalande, då efter kollegii mening den centrala myndigheten icke bör erhålla så omfattande funktioner som kommittén ansett böra anförtros åt den tilltänkta styrelsen. Emellertid ställer sig spörsmålet olika, då fråga är om att till den centrala myndigheten förlägga endast en del av nyssnämnda funktioner, och särskilt då, på sätt kollegium ansett, av denna centrala myndighet icke bör

fordras utövandet av en enhetlig ekonomisk *ledning* beträffande förvaltningen av tillgångarna i fråga. Spörsmålet bör därför här upptagas till bedömande ur nu angivna förändrade synpunkter.

Flertalet bland de myndigheter, vilka yttrat sig i ärendet, hava uttalat sig för att ifrågakommande centralisering skulle äga rum till något av nyss nämnda centrala ämbetsverk, och därvid har i allmänhet hänvisats på statskontoret och i ett par fall på kammarkollegium. Andra myndigheter åter hava tänkt sig en centralisering till en byrå i ecklesiastikdepartementet, en anordning som vissa myndigheter väl upptagit till övervägande men emellertid avstyrkt.

Förslaget att förlägga nu ifrågavarande förvaltningsuppdrag till en byrå i ecklesiastikdepartementet synes vara så stridande mot gängse förvaltningspraxis och även i sak så olämpligt, att kollegium icke torde hava anledning att närmare ingå därpå.

Vad angår förslagen att till statskontoret förlägga den verksamhet, som skulle erfordras för att bilda det sammanhållande momentet i ifrågavarande förvaltning, så skulle fördelarna härav ligga huvudsakligen däri att man vunne dels en god räkenskapskontroll och dels en om ock begränsad möjlighet för statskontoret att överskåda de förhållanden, som äro av betydelse för kyrkofondens ekonomi. Däremot har man vid den sålunda föreslagna anordningen förbisett, att den räkenskapsgranskning, som sålunda komme att — även med anlitande av den liggare över avlöningstillgångarna, vars upprättande man åsyftat — verkställas av statskontorets befattningshavare, icke kan bliva annat än en granskning till hälften. Ej mindre viktig än räkenskapsgranskningen är nämligen den granskning av att avlöningstillgångarna rätteligen komma sitt ändamål till godo, vilken bör ske med anlitande av samma material som användes vid räkenskapsgranskningen, men vilken dessutom förutsätter kännedom om och granskning av annat material och med stöd av en ganska omfattande erfarenhet i fråga om hela det ecklesiastika förvaltningsområdet. Härutinnan återfinnes sakkunskapen icke hos statskontoret, vars verksamhet ligger på ett helt annat område, utan hos kammarkollegium, till vars uppgifter denna verksamhet beträffande den rättsliga vården hör. Även utövaren av den rättsliga vården av den ecklesiastika egendomen bör sättas bättre i stånd att utöva denna vård. Då det, på sätt nyss antytts, ur redovisningens synpunkt befunnits nödigt att en central granskning anordnas, synes det angeläget att lägga denna granskning på sådant sätt, att den kommer till högsta möjliga gagn även för utövandet av den rättsliga vården. Det synes därför kunna med skäl ifrågasättas om ej — med statskontorets bibehållande vid förvaltningen av kyrkofondens medel i alldeles samma utsträckning som nu — det för statskontoret tänkta uppdraget att tillse att fonden erhåller de inkomster, som rätteligen tillkomma densamma, och icke belastas med några ovidkommande utgifter kan på det ur alla synpunkter mest effektiva sättet fullgöras av kammarkollegium. Skälen härför äro flera än det nyss antydda. Den liggare över de prästerliga avlöningstillgångarna, som man förutsatt skola anskaffas till ledning för statskontoret, torde behöva upprättas genom försorg av kammarkollegium, som genom sin verksamhet torde äga bästa förutsättningarna härför och disponera de säkraste uppgifterna. Sagda liggare måste efter hand kompletteras och ändras, ofta på grund av ingripanden av kollegium såsom utövare av den rättsliga vården. Kollegium, som av ålder haft till särskild uppgift att handlägga frågor rörande det prästerliga avlöningsväsendet, har härigenom på detta område blivit mera specialiserat än något annat ämbetsverk. På så gott som alla kollegii rotlar handläggas redan nu ett stort antal ärenden, som direkt eller indirekt beröra kyrkofonden. För kollegium har det under en långvarig ämbetsverksamhet på detta område skapats en även för en vidgad verksamhet nyttig och värdefull tradition beträffande hithörande frågor. En viss skyldighet till initiativ tillkommer redan nu kollegium eller dess advokatfiskalsämbete. Kollegium är också det äm-

betsverk, som för ifrågavarande verksamhets uppehållande disponerar ett omfattande eget material och vana att röra sig med detta material och det likartade material, som är samlat annorstädes såsom särskilt i riksarkivet. Slutligen har kollegium i sina advokatfiskaler organ med rutin och vana att utföra och bevaka det allmännas talan i frågor av förevarande beskaffenhet.

Givetvis kan det anmärkas som en oegentlighet att räkenskapsgranskningen förlägges utom det ämbetsverk, statskontoret, vilket har att förvalta kyrkofonden och föra dennas räkenskap; men då det ej torde möta någon svårighet för kollegium att låta verkställa räkenskapsgranskningen, under det att för en granskning, avsedd att tjäna den rättsliga vården, icke finnes tillräckliga förutsättningar inom statskontoret, synes det vara väl motiverat att för den bättre effektens vinnande underkasta sig nyss berörda, i sig själv mindre betydande oegentlighet.

Förläggandet till kollegium av de uppgifter, varom nu är fråga, skulle medföra att den personalökning, som statskontoret beräknat behöva ställas till dess förfogande för granskningsarbetet, i stället skulle krävas för kollegii behov. Med hänsyn till att ifrågavarande uppgift, sådan den skulle gestalta sig för kollegium, bleve mer omfattande och betydelsefull, synes emellertid nödigt att giva en av befattningshavarna ledamots ställning. Kyrkofondsavdelningen inom kollegium skulle alltså bestå av ett kammarråd, två revisorer samt förslagsvis två kvinnliga biträden — allt, av förutnämnda skäl, tillsvidare endast på extra stat. Under tiden för omförmälda liggares uppläggande synes dock sannolikt att en tillfällig arbetsförstärkning borde äga rum. Att ämbetsverkets advokatfiskaler och arkivarier även böra stå till förfogande för kyrkofondsavdelningen torde ligga i sakens natur.

Jämte en sådan centralisation till kollegium som nu angivits kan man tänka sig en särskild anordning i syfte att stärka sambandet mellan vederbörande verk i avseende å de centralt behandlade förvaltningsfrågorna. Det torde icke saknas möjlighet att inom ramen för den nuvarande förvaltningsorganisationen åstadkomma ett visst samarbete mellan dessa på området i fråga. Detta samarbete skulle kunna ske i den nu övliga formen av sammanträden mellan de olika ämbetsverk — kammarkollegium, statskontoret och domänstyrelsen — vilka nu handlägga dylika förvaltningsfrågor. Ett samarbete av sådan beskaffenhet bör givetvis icke äga rum annat än i avseende å vissa större, de olika ämbetsverken gemensamt berörande frågor, framför allt frågor som gälla kyrkofondens ekonomiska ställning och bärkraft även med hänsyn till nya bördor m. m. Genom en på detta sätt åstadkommen gemensam handläggning av vissa större frågor skulle tvivelsutan till stor del kunna vinnas den enhetlighet i förvaltningen, som av kommittén uppställts som ett av syftena med den särskilda styrelsens inrättande.

Förbättringar i avseende å den direkta förvaltningen.

Jämsides med en centralisering av kontrollen över medelsredovisningen och av tillsynen över avlöningstillgångarnas rätta användning m. m., varom i det föregående talats, måste givetvis förbättringar i avseende å den direkta förvaltningen av de prästerliga avlöningstillgångarna genomföras i erforderlig utsträckning.

Beträffande *förvaltningen av kyrkofonden* skulle, såsom förut omförmälts, efter kollegii förslag någon förändring icke äga rum utan statskontoret vara bibehållet vid sitt nuvarande uppdrag att dels ombesörja placeringen av de fonderade medlen, dels i viss omfattning för fonden mottaga inbetalningar och verkställa utbetalningar, dels ock föra den centrala räkenskapen.

Frågan om förbättrad *förvaltning av de fonderade penningtillgångar,* vilka för närvarande stå eller kunna komma att vidare ställas under *kyrkorådens förvaltning,* torde icke nu böra bliva föremål för kollegii yttrande. Denna fråga har nämligen i annat sammanhang bragts under kollegii bedömande. I sitt den 4 april 1922 avgivna betänkande angående den framtida förvaltningen av vissa ecklesiastika fonder, vilka förvaltas av statskontoret och domkapitlen, har kyrkofonds-

kommittén ifrågasatt vissa föreskrifter angående förvaltningen av de fonder, vilka skola omhänderhavas av kyrkoråden. Genom remiss den 22 april 1922 hava kammarkollegium och statskontoret anbefallts att efter vederbörandes hörande avgiva underdånigt utlåtande i ärendet. Detta ärende är ännu ej föredraget.

I avseende å *jordbruksboställenas ekonomiska* tillgodogörande har kollegium i huvudsak uttalat sig i sitt den 19 oktober 1923 avgivna underdåniga utlåtande angående det av särskilda sakkunniga avgivna betänkandet med förslag rörande det ecklesiastika arrendeväsendet, till vilket utlåtande kollegium nu tillåter sig hänvisa. Utöver vad kollegium i sagda utlåtande anfört torde här, med anledning av kyrkofondskommitténs förslag angående inrättande av *ecklesiastika domänintendenter,* allenast böra tilläggas att kollegium — i anslutning till sitt tillstyrkande av nämnde sakkunniges förslag angående tillsättande av s. k. boställsnämnder — förordar tillsättande av ecklesiastika domänintendenter. En dylik nyorganisation såsom jämförelsevis lätt avvecklingsbar synes icke vara oförenlig med ett sådant provisorium för förvaltningsfrågans ordnande, som kollegium överhuvud nu avser. Domänintendenterna torde, på sätt kommittén tillstyrkt, böra ställas närmast under länsstyrelserna. Likaledes anser kollegium det skola vara till ömsesidig fördel för de ecklesiastika boställena och för kronans domäner, om de båda befattningarna kunde i allmänhet förenas.

Såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår hava beträffande den lokala förvaltningen av jordbruksboställena framlagts särskilda förslag, avseende dels denna förvaltnings hänläggande under domänstyrelsen, dels överflyttande från länsstyrelserna till domkapitlen av bestyret med boställenas utarrendering m. m. och i sammanhang därmed införande av viss medverkan från församlingarnas sida.

Frågan om *jordbruksförvaltningens hänläggande under domänstyrelsen* har kyrkofondskommittén förehaft till övervägande, därvid kommittén på anförda skäl förmält sig anse en sådan åtgärd icke böra vidtagas. Domänstyrelsen har numera frångått sin förut intagna ståndpunkt i denna fråga och förklarat sig nu anse lämpligt att styrelsen omhänderhar även de ecklesiastika boställena. Vad domänstyrelsen anfört till stöd för sin sålunda förändrade mening finner kollegium icke verka övertygande, utan tillerkänner större vikt åt de av kommittén anförda synpunkterna. Framför allt anser kollegium önskvärt att undvika överflyttandet till en central myndighet av bestyren med arrendevillkorens granskning och fastställelse samt arrendators antagande. Jämväl på kostnadsfrågan måste stort avseende fästas. Även om ett förläggande under domänstyrelsen av omkring 4 000 ecklesiastika boställen — inbegripet biskops- och klockarboställen — icke skulle behöva en proportionsvis lika stor apparat — 2 byråer — som är tagen i anspråk för de nuvarande omkring 2 000 domänerna, är tydligt att den för kyrkofonden härav uppstående kostnaden, förutsatt att denna skulle bäras av fonden, skulle bliva mycket avsevärd. Domänstyrelsen, som krävt full ersättning för sin befattning med den ecklesiastika jorden, har emellertid icke verkställt någon beräkning av denna ersättnings storlek eller ens av kostnaden för den arbetsförstärkning, som skulle behövas som följd av att styrelsen övertoge förvaltningen av sagda jord. Erinras bör ock att kronans domäner ännu ej fått sin förvaltningsfråga löst, i det att det av domänsakkunniga den 29 oktober 1921 avgivna betänkandet och förslaget till förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner samt till nya reglementariska bestämmelser för samma förvaltning hittills icke, såvitt för kollegium är känt, varit föremål för Eders Kungl. Maj:ts slutliga prövning. Den i gällande instruktion för domänverket meddelade föreskriften att av byråcheferna i styrelsen en skall vara erkänt kunnig och erfaren i lanthushållning synes ännu ej hava kunnat komma i tillämpning.

Frågan om jordbruksförvaltningens bekostande med kyrkofondens medel behandlas närmare längre fram.

Vad som anförts beträffande frågan att i förvaltningen av de ecklesiastika boställena införa viss *medverkan från församlingarnas sida,* synes kollegium värt synnerligt beaktande. Frågan är i viss mån berörd av kollegium i dess förut omförmälda utlåtande den 19 oktober 1923. Såsom där anfördes synes frågan icke lämpligen kunna upptagas förrän i samband med den allmänna revision av den ecklesiastika lönelagstiftningen, som lärer få anses av förhållandena påkallad.

Däremot anser sig kollegium icke kunna understödja förslagen om att *utvidga domkapitlens befattning* med jordbruksboställena.

På grund av det anförda anser kollegium att de ecklesiastika boställena icke böra ställas under domänstyrelsens förvaltning men att den lokala förvaltningen bör bibehållas under ortsmyndigheterna med iakttagande av de förbättringar i sagda förvaltning, som må finnas påkallade, i vilket senare hänseende kollegium, såsom nyss berörts, i huvudsak uttalat sig i utlåtandet den 19 oktober 1923.

Från några håll har, för vinnande av en förenklad förvaltning, hänvisats till utvägen att verkställa en mer eller mindre omfattande *försäljning av ecklesiastik egendom.* Kollegium torde strax här nedan vid behandling av frågan om prästskogarnas ekonomiska utnyttjande få återkomma till denna fråga, vilken i det sammanhanget kan bli föremål för ett mera allsidigt bedömande.

Vad vidare angår frågan om *prästskogarnas förvaltning* finner sig kollegium böra i likhet med flertalet i ärendet hörda vederbörande — och bland dem såväl domänstyrelsen som statskontoret — tillstyrka inrättandet inom domänstyrelsen av en *särskild ecklesiastik skogsbyrå.* Detta desto hellre som en sådan åtgärd — innebärande endast en omgruppering av arbetskrafterna hos domänstyrelsen — icke lärer behöva medföra någon särskild kostnad.

Huruvida, såsom kommittén föreslagit men domänstyrelsen avstyrkt, för de ecklesiastika skogarna bör tillsättas en särskild indelningschef och samtliga indelningsärenden handläggas å den ecklesiastika skogsbyrån är en fråga, som det icke torde tillkomma kollegium att bedöma.

Till frågan om förläggande till den ecklesiastika skogsbyrån av bokföringen och redovisningen beträffande prästskogarna återkommer kollegium i det följande. I detta sammanhang vill kollegium emellertid erinra därom att kommittén för sin del ansett fordran på en helt och hållet från domänstyrelsen fristående förvaltning av prästskogarna kunna eftergivas huvudsakligen under förutsättning att den ecklesiastika skogsbyrån inom domänstyrelsen organiserades på sätt kommittén ifrågasatt, således med förläggande dit av dels indelningsärendena och dels bokföringen och redovisningen. Det synes kollegium, som skulle den ifrågasatta skogsbyrån vara i sig själv tillräckligt motiverad, och att man därför icke skulle behöva göra dess inrättande beroende på den av kommittén angivna förutsättningen — låt vara att det för den icke skogssakkunnige förefaller som en tilltalande anordning att till den ecklesiastika skogsbyrån förlägga såväl indelnings- som bokförings- och redovisningsärenden.

Frågan om inrättande av *särskilda ecklesiastika revir* synes kollegium vara en huvudsakligen teknisk fråga, som av sådan anledning undandrager sig kollegii bedömande. Den synes emellertid, i anseende till sin omfattning och sina konsekvenser, vara av beskaffenhet att böra avgöras först i sammanhang med det slutliga ordnandet av kyrkofondens förvaltning efter lönelagstiftningens revision.

Vid behandlingen av frågan om jordbruksegendomens förvaltning har redan erinrats om att förslag framställts att, för vinnande av en förenklad förvaltning, igångsätta *försäljning av ecklesiastik egendom.* Ej minst i avseende å skogsför-

valtningsfrågan har en dylik åtgärd ansetts äga betydelse. Man synes i allmänhet hava tänkt sig att försäljningsmedlen beträffande såväl jord som skog skulle användas till inköp av lämpligt belägen skogsmark. Stor betydelse har därvid tillagts en *planmässig arrondering av skogarna,* det vill säga en genomgående försäljning av smärre, enstaka belägna skogar och inköp i deras ställe av annan skogsmark liggande i sammanhang med redan befintliga prästskogar. I fråga om jordbruksegendomen har hänvisats till förfarandet i avseende å statens domäner: endast de större jordbruksdomänerna hava behållits, och inflytande försäljningsmedel för de smärre hava använts till inköp av skogbärande mark. Domänstyrelsen har för sin del föreslagit en allmän föreskrift därom att prästboställen, som ej hölle större ytvidd än 20 hektar öppen jord eller 50 hektar produktiv skogsmark, skulle säljas, dock att ett särdeles välbeläget boställe — ett boställe med stort, välbebyggt och värdefullt jordbruk men ringa skogsareal eller ett boställe, där skogen vore stor och inkomstgivande, men jordbruket litet — kunde bibehållas. Det synes som skulle man vid dessa förslags framställande hava alltför mycket förbisett den ecklesiastika jordens säregna ställning, beroende på att den i allmänhet utgör i första hand lokal avlöningstillgång och att varje särskilt boställe i följd därav är i regel förbundet med lokalförsamlingens enskilda intresse, så mycket starkare i sådana fall, då bostället är tillkommet genom församlingens försorg eller genom enskild persons upplåtelse. Försäljningsfrågan synes vara av förslagsställarna betraktad från en oriktig utgångspunkt — man kan ej behandla prästboställena med dess särskilda intressenter efter samma normer som statens domäner med dess enda intressent — och deras förslag är ogenomförbart utan medverkan av vederbörande församling i varje särskilt fall. I avseende på prästboställena gäller det i hög grad att lämpa förvaltningen efter de förefintliga förvaltningsobjekten, icke att lämpa förvaltningsobjekten efter förvaltningen. Med andra ord, förvaltningen får ej ställas så dyrbar att man just genom förvaltningsorganisationen gör en eljest räntabel egendom oräntabel.

Genom det sålunda anförda har kollegium ingalunda velat underkänna det befogade i att söka från statens sida befrämja möjligheten att, under de intresserade församlingarnas medverkan, förbyta mindre avkomstgivande egendom till mera avkomstgivande sådan. Huruvida initiativet härvid bör komma från församlingarnas eller från det allmännas sida är en fråga, som här ej torde behöva närmare beröras.

I avseende å denna fråga torde kollegium slutligen böra dels erinra om riksdagens vid 62 § ecklesiastik boställsordning gjorda uttalande om iakttagande av varsamhet vid försäljning av ecklesiastika boställer, dels ock framhålla att i förevarande sammanhang lärer kunna förbigås vad som ur sociala m. fl. synpunkter åberopats som skäl för försäljning eller expropriation av ecklesiastika fastigheter.

Förutom till arrondering av skogarna har domänstyrelsen hänvisat till *husbehovsrättens upphörande* såsom en för skogsvården angelägen och betydelsefull reform.

Lika med domänstyrelsen anser kollegium berörda fråga vara av synnerlig betydelse, men i olikhet med styrelsen finner kollegium den ej kunna eller få behandlas enbart ur förvaltningsändamålsenlighetens synpunkt.

Om såväl denna fråga som det nyssnämnda försäljningspolitiska spörsmålet gäller för övrigt, att de i anseende till sin beskaffenhet icke böra upptagas till behandling annat än i sammanhang med den allmänna revision av den ecklesiastika lönelagstiftningen, som, på sätt förut erinrats, torde vara att motse.

I fråga om *redovisningen och kontrollen* har kollegium delvis yttrat sig i det föregående genom angivandet att granskningen av de från orten inkommande redovisningarna bör förläggas till kollegium för att tjäna det dubbla syftet att vara dels en vanlig räkenskapskontroll och dels en kontroll över att avlöningstillgångarna komma ändamålet till godo. Samtidigt bör, såsom även av flera vederbörande

framhållits, tillses att man måtte kunna så långt sig göra låter förebygga sådana oriktigheter i avseende å omförmälda redovisningar, som nu i stor utsträckning äga rum. Detta torde kunna ske i främsta rummet därigenom att länsstyrelser och kontraktsprostar erhölle del, såvitt dem anginge, av den liggare över avlöningstillgångarna, som synes vara av behovet påkallad.

Kommittén har lagt mycken vikt vid att *domänstyrelsens bokföring* beträffande prästskogarna lägges efter sådana grunder att den kan direkt sammanbindas med den centrala bokföringen rörande kyrkofonden. Detta krav liksom kravet på att domänstyrelsen skall vid inleverering av medel till statskontoret bifoga erforderlig redovisning utvisande huru beloppet uppkommit synes kollegium vara befogat. Domänstyrelsen har i sitt utlåtande dels meddelat att styrelsen vid inleverering till statskontoret av influtna medel numera bifogar tablå, utvisande kyrkofondens driftsresultat i fråga om skogen, dels ock förklarat sig beredd att i vissa andra angivna hänseenden tillmötesgå kommittén. Huruvida genom sådana redan genomförda och ytterligare i utsikt ställda förändringar en klar bild av mellanhavandet mellan kyrkofonden och domänverket erhålles är kollegium ej i tillfälle att bedöma, men anser sig kunna förutsätta att de för sådant ändamåls vinnande tilläventyrs ytterligare erforderliga sammanställningar ur domänverkets räkenskaper må kunna erhållas.

Även beträffande den *granskning av domänstyrelsens redovisning*, som må böra äga rum från kyrkofondens sida, förekommer att denna granskning ej kan inskränkas till en blott siffermässig sådan utan bör utsträckas att avse jämväl en del förhållanden, beträffande vilka kollegium innehar den egentliga sakkunskapen. De ecklesiastika skogarna äro av vitt skild karaktär och deras avkastning skall ofta på grund av denna olika karaktär disponeras på olika sätt. Visserligen försvinner skiljaktigheten i dispositionen mer och mer, men fullt likställda bliva skogarna icke så länge nu gällande lagstiftning består. Misstag i avseende å dispositionen äro lätta att begå och ej sällan behöves den hos kollegium befintliga sakkunskapen just för att upptäcka om misstag förelupit.

Bestridandet av kostnader för avlöningstillgångarnas förvaltning.

Beträffande bestridandet av kostnaden för de prästerliga avlöningstillgångarnas förvaltning har kyrkofondskommittén (s. 218) gjort det uttalandet att efter förvaltningens centralisering förvaltningskostnaden syntes böra utgå av den förvaltade förmögenhetsmassan själv och således upphöra att belasta de allmänna statsutgifterna.

Åt denna tanke hava vissa myndigheter givit en än större räckvidd. En länsstyrelse (Södermanlands län) har angivit som riktigt att kyrkofonden betalade sina förvaltningskostnader själv. En annan länsstyrelse (Blekinge län) har ansett rättvist och billigt att alla myndigheter som anlitades för förvaltningen avlönades av kyrkofonden. Domänstyrelsen slutligen har yttrat att det ej rimligen kunde fordras att staten skulle kostnadsfritt ombesörja förvaltningen av egendom varav den ej hade avkomst. Styrelsen har därför för sin del fordrat full gottgörelse motsvarande självkostnaden för domänverkets — inbegripet domänstyrelsens eget — arbete med förvaltningen och vården om den ecklesiastika egendomen. Förstnämnda länsstyrelse har emellertid till sitt nyss återgivna uttalande fogat det tillägget att tanken på att kyrkofonden skulle själv betala sina kostnader syntes fullt utförd leda till att ersättning av statsmedel lämnades prästerskapet för dess arbete i den mån detta avsåge annat än den kyrkliga verksamheten.

Den nu berörda frågan är av synnerligen principiell betydelse och kräver allvarlig uppmärksamhet.

Då kommittén — låt vara under den uttryckligen angivna förutsättningen att den av kommittén förordade centraliseringen av förvaltningen av de prästerliga avlöningstillgångarna äger rum — tillstyrker att kyrkofonden skulle bestrida förvalt-

ningskostnaden för dessa tillgångar, samt domänstyrelsen å sin sida, med utvidgning av förut framställt förslag, numera yrkat att erhålla full efter självkostnaden beräknad gottgörelse för ej blott skogsstatens utan även domänstyrelsens egen verksamhet i avseende å den ecklesiastika fasta egendomen, synes nödigt att undersöka vilken ställning 1910 års lagstiftare intogo beträffande detta spörsmål. En sådan undersökning ådagalägger att det vid 1910 års lagars tillkomst ingalunda var avsett att kyrkofonden skulle bestrida några förvaltningskostnader med undantag för skogsförvaltningskostnader i den utsträckning kyrkofondslagens 6 § 3—6 mom. angiver. De i 3, 5 och 6 mom. omförmälda kostnaderna avse vissa direkta förrättningar och åtgärder för vården av de ecklesiastika skogarna och deras tillgodogörande. Bestämmelsen i 4 mom. är ganska obestämd och kan giva anledning till olika tolkning. Prästlöneregleringskommittén avsåg emellertid med sitt motsvarande förslag allenast kostnaden för vissa förrättningar å de ecklesiastika skogarna (betänkande IV s. 263 o. f.) och såvitt man kan finna av departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet vid vederbörande propositioners framläggande (prop. år 1908, nr 88, s. 331, 341; prop. år 1910, nr 85, s. 87 o. f.), har meningen varit att den i 4 mom. avsedda ersättningen skulle avse de av skogstjänstemännen verkställda *förrättningar* av olika slag å de ecklesiastika boställsskogarna, men icke något annat.

Statsverket har sålunda åtagit sig att, efter det nya lönesystemets genomförande likasom dittills, ombesörja och bekosta förvaltningen av de prästerliga avlöningstillgångarna, allenast med nyss nämnda, i verkligheten ej betydande undantag. Förklaringen till en sådan anordning är uppenbarligen att finna i den ställning inom statsförvaltningen, som tillkommer prästerskapet. Det nya prästerliga lönesystemet kan ej anses hava medfört någon rubbning härutinnan, snarare kan det sägas att skälen för statsverket att taga hand om förvaltningen och tillse att den blir den bästa möjliga vuxit i styrka därigenom att staten framstår som garant för det prästerliga lönesystemets behöriga funktion. Enligt kollegii mening måste därför möta starka betänkligheter att utan alldeles särskilda skäl jämka på den hävdvunna ordningen eller alldeles frångå den.

Vad särskilt angår det nu av domänstyrelsen framställda kravet, får erinras om att styrelsen vid olika tillfällen framlagt förslag till beräkning av ifrågavarande ersättning, vilken till en början föreslagits jämförelsevis låg men efterhand — sannolikt under intrycket av uppfattningen om domänstyrelsen som affärsdrivande verk — ökats. I sitt nu föreliggande utlåtande har styrelsen tagit steget fullt ut och, på sätt förut erinrats, yrkat en gottgörelse motsvarande självkostnaden för verkets — ej blott skogsstatens utan även styrelsens — arbete med skogarnas förvaltning och vård, och har därigenom sträckt sina anspråk utöver kyrkofondslagens ord, där det talas blott om skogs*statens* bestyr. Inför de vittgående konsekvenser, vartill domänstyrelsens krav visat sig leda, och med hänsyn till den ståndpunkt i avseende å ersättningsfrågan, lagstiftarna enligt förarbetena till de nya prästerliga lönelagarna intogo, framträder ohållbarheten hos sagda krav. Kollegium nödgas därför, med frångående av den uppfattning, som fått uttryck i kollegii den 11 februari 1922 avgivna utlåtande i fråga om ändrade grunder för beräkning av den statsverket tillkommande ersättning för skogsstatens bestyr med skötseln av vissa allmänna skogar, motsätta sig det av domänstyrelsen framställda anspråket på gottgörelse i större utsträckning än som står i överensstämmelse med kyrkofondslagen och de grunder varpå denna vilar. Den omständigheten att domänstyrelsen efter år 1910 fått ställningen som affärsdrivande verk kan ej leda till att en ökad börda, varom riksdag och kyrkomöte icke varit i tillfälle att yttra sig, skulle läggas på kyrkofonden. Kollegium finner sig likaledes sakna tillräckliga skäl att ifrågasätta en lagändring, som skulle möjliggöra sagda mera omfattande ersättnings beviljande.

I vilken mån den för närvarande till domänfonden ingående ersättningen för skogsstatens bestyr med prästskogarna — därvid tillika bör beaktas att domänfonden tillföres en icke obetydlig inkomst genom försäljning från ecklesiastik jord av ekar och storverksträd — må anses otillräcklig torde kollegium icke i förevarande sammanhang hava att yttra sig om.

Mot det sålunda anförda torde ej strida att om Eders Kungl. Maj:t med riksdagen efter kyrkomötets hörande finner nödigt att, till befrämjande av lönetillgångarnas bättre ekonomiska utnyttjande för förvaltningen av de prästerliga avlöningstillgångarna tillskapa *särskilda* organ — på sätt fallet skulle vara med dels den av kollegium ifrågasatta kyrkofondsavdelningen inom kollegium dels ock de föreslagna domänintendenterna — de härav föranledda särskilda kostnaderna skäligen synas böra drabba kyrkofonden.

Förslag till författningsändringar m. m.

Med hänsyn till det slut, vari kollegium vid sin granskning av föreliggande kommittébetänkande stannat, lärer det ej krävas av kollegium att ingå i bedömande av vad kommittén yttrat och hemställt i fråga om de ändringar i författningar och instruktioner m. m., som föranledas av de av kommittén framlagda organisationsförslagen.

Likaså har kollegium ansett det ändamålslöst att ingå i yttrande över vad kommittén föreslagit beträffande den av kommittén förordade kyrkofondsstyrelsens arbetsuppgifter och organisation.

Då kollegium med hänsyn till den korta tid, som stått ämbetsverket till förfogande, endast kunnat för sin del uppdraga konturerna av den förvaltning av de prästerliga avlöningstillgångarna, som, efter kollegii uppfattning, med samtidigt och behörigt iakttagande av effektivitets- och kostnadssynpunkterna bäst motsvarar ändamålet, torde det ej heller kunna begäras av kollegium att framlägga förslag till sådana författningsändringar, som skulle visa sig nödvändiga i händelse den föreliggande förvaltningsfrågan löstes i den av kollegium angivna riktningen.

Kollegii hemställan.

På grund av det anförda och med framhållande att bristerna i den nuvarande förvaltningen av de prästerliga avlöningstillgångarna efter kollegii uppfattning äro så betydande att åtgärder för deras avhjälpande snarast möjligt äro påkallade, hemställer kollegium huruvida ej Eders Kungl. Maj:t täcktes, efter omarbetning av kommitténs förslag i överensstämmelse med de riktlinjer kollegium i det föregående angivit, för nästinstundande års riksdag framlägga förslag till förbättrad förvaltning av de prästerliga avlöningstillgångarna.

— —

Stockholm den 6 juni 1924.

Bil. 10.

Redogörelse för vissa av Kungl. Maj:t i Högsta domstolen avgjorda mål angående tillämpning av 7 § löneregleringslagen.

Genom resolution den 3 september 1920 fastställde Kungl. Maj:t lönereglering för prästerskapet i Tolgs, Asa och Tjureda församlingars pastorat att träda i kraft den 1 maj 1921 och gälla till och med den 30 april 1941, därvid Kungl. Maj:t fann i ärendet väckt fråga, huruvida avkomsten av det till kyrkoherdebostället i pastoratet hörande hemmanet Alvaskog borde bland pastoratets avlöningstillgångar upptagas eller tillfalla kyrkoherden i pastoratet såsom en särskild förmån utöver lönen, ej böra i då förekommen ordning till slutligt avgörande företagas. *Kungl. Maj:ts dom den 21 februari 1925.*

Efter stämning å kronan och pastoratet yrkade sedermera kyrkoherden i ovannämnda pastorat S. A. Hallborg vid Mellersta Värends domsagas häradsrätt, att, enär hemmanet ett mantal Alvaskog blivit under 1500-talet av en innehavare av kyrkoherdetjänsten i pastoratet, Jon Biörnsson, donerat till Tolgs prästgård och därvid måste anses hava blivit kyrkoherden i pastoratet tillagt såsom sådan särskild förmån, varom förmäldes i 7 § av lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910, avkomsten av berörda hemman måtte förklaras skola oavkortad komma kyrkoherden i pastoratet till godo.

Häradsrätten yttrade i utslag den 10 maj 1922: Av den förebragta utredningen ansåge häradsrätten framgå, att hemmanet Alvaskog donerats till kyrkoherden i Tolg av enskild person och att anledningen till donationen varit, att kyrkoherden vid tiden för donationen varit svagt avlönad. Det kunde således antagas, att donator visserligen avsett, att avkomsten av hemmanet skulle tillkomma kyrkoherden såsom en särskild förmån utöver dåvarande lönen, men anledning saknades att hos donator finna en avsikt att skapa ett rangpastorat. Snarare kunde antagas, att donators mening med donationen genom löneregleringen blivit tillgodosedd. Vid detta förhållande och med fästat avseende jämväl däråt, att genom sammanblandning av fastigheternas ägor Alvaskogs avkastning icke kunde tillförlitligen utrönas, ansåge sig häradsrätten icke kunna bifalla Hallborgs talan.

Göta hovrätt, varest Hallborg efter vad fullföljde talan, yttrade i dom den 15 juni 1923: Enär i målet icke blivit tillförlitligen utrett, att ifrågavarande hemman donerats till kyrkoherden i ovannämnda pastorat av enskild person, prövade hovrätten rättvist fastställa det slut, häradsrättens utslag innehölle.

I hovrättens dom sökte Hallborg ändring, och i dom den 21 februari 1925 utlät sig Kungl. Maj:t sålunda: Av vad i målet förekommit framginge väl, att ifrågavarande hemman Alvaskog på 1500-talet av enskild person donerats i syfte, att kyrkoherden i ovannämnda pastorat skulle tillgodonjuta avkomsten av hemmanet, men enär utredningen icke kunde anses giva vid handen, att med donationen avsetts att bereda kyrkoherden särskild förmån utöver lönen, prövade Kungl. Maj:t rättvist fastställa det slut, vartill domstolarna i målet kommit.

Prosten Edv. G. Åberg i Österåker anförde efter stämning å Kungl. Maj:t och kronan samt Österåkers församlings pastorat vid Oppunda häradsrätt följande: Genom *Kungl. Maj:ts dom den 3 mars 1928.*

donationsbrev den 25 november 1705 hade riksrådet Edvard Ehrensteens änka Catharina Wallenstedt, med hänsyn till att Österåkers pastorat vore »aff mycket ringa willkor så till sielfwa Prästebohlet som andra inkomster, att Kyrckioheerdarna i den Församblingen lefwat uti ett slät tillstånd», samt »på det dhe efterkommande Kyrckioheerdarna måge så mycket bettre kunna subsistera, och prästgården komma i gode wilkor», till Österåkers prästgård donerat ett hemman, benämnt Berga Norrgården, numera utgörande frälsehemmanet ett mantal Berga nr 3, som »framgent till ewerdeliga Tider den ene Kyrckioheerden efter den andre tillstår och dem fri macht gifva Man efter Man att nyttja, bruka och behålla», till såväl jord som ränta, emot skyldighet dock för kyrkoherdarna att jämte kyrkans föreståndare i Österåker hava inseende över att den vid kyrkan inrättade Ehrensteenska familjegraven underhölles med hjälp av medel, som Catharina Wallenstedt för ändamålet anslagit. Genom testamente den 29 juni 1823 hade bruksägaren Niclas Holterman »till förbättring av Comministerns swaga willkor», skänkt 2 500 riksdaler banco till Österåkers kyrkas kassa med förpliktande att utan rubbande av kapitalbeloppet årligen till komministern utbetala 150 riksdaler banco. Enär de nämnda donationerna måste anses hava gjorts i syfte att bereda kyrkoherdarna och komministrarna i Österåkers församlings pastorat särskilda förmåner utöver dem tillkommande lön, samt då numera, sedan komministerstjänsten i sagda pastorat från och med den 1 maj 1922 indragits, de komministern förut åvilande tjänsteåliggandena ombesörjdes av kyrkoherden i pastoratet, yrkade Åberg, att kyrkoherden i Österåkers församlings pastorat måtte förklaras berättigad att jämlikt 7 § i lagen den 9 december 1910 angående reglering av prästerskapets avlöning såsom en särskild förmån utöver honom tillkommande lön oavkortat erhålla all avkastning av förenämnda fastighet och donationsmedel, ävensom att motparterna måtte förpliktas att till Åberg redovisa och utbetala de belopp, Åberg på grund därav ägt att från och med den 1 maj 1922 bekomma.

Sedan Österåkers församling förklarat sig icke hava något att erinra mot Åbergs talan, utlät sig häradsrätten, såvitt angick huvudsaken, genom dom den 8 juni 1925 sålunda: I målet vore utrett, att riksrådet Edvard Ehrensteens änka Catharina Wallenstedt genom donationsbrev den 25 november 1705 under hänvisning till att »Österåkers Pastorat ähr aff myckit ringa vilkor så till själfwa Prästebohlet som andra inkomster, att Kyrckioheerdarna i den Församblingen lefwat uti ett slät tillstånd; och på det dhe efterkommande Kyrckioheerdarna måge så mycket bettre kunna subsistera och prästgården komma i gode willkor» till Österåkers prästgård skänkt och donerat ett hemman, benämnt Berga Norrgården, som »framgent till ewerdelige Tider den ena Kyrckioheerden efter den andre tillstår och dem fri macht gifwa Man efter Man att nyttja, bruka och behålla», innehållande donationsbrevet bland annat följande bestämmelser: »Hvaremot Kyrckioheerdarna med Kyrckians Föreståndare skola vara förplicktigade hafwa inseende och omsorg at wår Graaf hålles i vördsamhet samt altid af dhe medel som jag därtill anslagit, till Wäggar, Taak och hwariehanda förefallande Conserveras, såsom och at wapnerne med andre monumenter som der öfver i Choren opsatta äro, noga tillser att dhe icke förfalla, förkomma eller borttagas», att bruksägaren Niclas Holterman genom testamente den 29 juni 1823 »till förbättring af Comministerns swaga wilkor», skänkt 2 500 riksdaler banco till Österåkers kyrkas kassa med förpliktande att utan rubbande av kapitalbeloppet årligen betala till komministern 150 riksdaler banco, att det av Catharina Wallenstedt till kyrkoherden i Österåkers församling donerade hemmanet utgjordes av ett mantal Berga nr 3 Norrgården, att Kungl. Maj:t genom resolution den 26 september 1921 angående lönereglering för prästerskapet i Österåkers församling förklarat, att i ärendet icke borde till slutligt avgörande företagas frågan, huruvida behållna avkomsten av donationshemmanet ett mantal Berga nr 3 samt

räntan å medel, som av Holterman genom testamente den 29 juni 1823 blivit donerade, borde bland Österåkers församlings pastorats avlöningstillgångar upptagas eller tillfalla kyrkoherden såsom särskild förmån utöver lönen, samt att Kungl. Maj:t i samma resolution förordnat, dels att komministertjänsten i pastoratet skulle från och med den 1 maj 1922 indragas, dels ock att den för kyrkoherden i pastoratet fastställda lönen skulle gäldas, förutom medelst församlingsavgifter, tillsvidare och intill dess annorlunda kunde bliva i laga ordning bestämt, med bland annat ej mindre avkomsten av det i målet ifrågakomna donerade hemmanet än även räntan av förenämnda donerade 2 500 riksdaler banco. Vidkommande Åbergs yrkanden, såvitt de avsåge avkastningen av hemmanet Berga nr 3, så enär med hänsyn till innehållet av Catharina Wallenstedts donationsbrev den 25 november 1705 — såvitt det rörde sagda hemman — avkomsten av hemmanet måste anses vara innehavare av kyrkoherdetjänsten i Österåkers församlings pastorat tillförsäkrad i syfte att bereda dem särskilda förmåner utöver dem tillkommande lön, prövade häradsrätten rättvist förklara kyrkoherden i Österåkers församlings pastorat framför Kungl. Maj:t och kronan samt pastoratet berättigad till avkomsten av hemmanet ävensom förplikta Kungl. Maj:t och kronan samt pastoratet att redovisa och till Åberg utgiva den avkomst av hemmanet, som fallit för tiden från och med den 1 maj 1922. Vidkommande vidare Åbergs yrkanden, såvitt de avsåge avkastningen av de av bruksägaren Niclas Holterman genom testamente den 29 juni 1823 till förbättring av komministerns i Österåkers socken svaga villkor till Österåkers kyrkas kassa testamenterade beloppet 2 500 riksdaler banco, så funne häradsrätten testamentets avfattning giva vid handen, att testator åsyftat, att avkastningen av testamenterade beloppet, vilken avkastning testatorn uppskattat till 150 riksdaler banco årligen, skulle såsom särskild förmån utöver lönen tillgodokomma innehavaren av komministerstjänsten i Österåkers pastorat, alltså och då komministerstjänsten i sagda pastorat från och med den 1 maj 1922 indragits, men de komministern förut åvilande tjänsteåliggandena efter nämnda dag ombesörjdes av kyrkoherden i pastoratet, prövade häradsrätten rättvist att på det sättet bifalla Åbergs i denna del förda talan, att häradsrätten förklarade kyrkoherden i pastoratet framför Kungl. Maj:t och kronan samt pastoratet berättigad till avkastningen av nämnda testamenterade belopp, varjämte häradsrätten förpliktade Kungl. Maj:t och kronan samt pastoratet att redovisa och till Åberg utgiva den avkastning av samma belopp, som fallit för tiden från och med den 1 maj 1922.

Svea hovrätt, där Kungl. Maj:t och kronan fullföljde talan, fann genom dom den 5 november 1926 ej skäl att göra ändring i häradsrättens dom.

I hovrättens dom sökte Kungl. Maj:t och kronan ändring, men Kungl. Maj:t prövade genom dom den 3 mars 1928 rättvist fastställa hovrättens dom.

Kungl. Maj:ts dom den 18 maj 1929 (kyrkoherden i Löderups pastorat).

Genom resolution den 22 juni 1921 fastställde Kungl. Maj:t ny löneregelering för prästerskapet i Löderups och Hörups församlingars pastorat att träda i kraft den 1 maj 1922, därvid Kungl. Maj:t — som fann i ärendet väckt fråga huruvida behållna avkomsten av mensalhemmanen 1 mantal frälse Löderup nr 8, 1 mantal frälse Löderup nr 16, 1 mantal frälse Löderup nr 20, 1 mantal frälse Löderup nr 23 och ½ mantal frälse Löderup nr 25 borde upptagas bland avlöningstillgångarna för prästerskapet i pastoratet eller tillfalla kyrkoherden i pastoratet såsom en särskild förmån utöver lönen ej böra i då förekommen ordning till slutligt avgörande företagas — för kyrkoherden i pastoratet bestämde viss lön och föreskrev, att denna skulle av pastoratet gäldas, förutom med andra avlöningstillgångar, med dels avkomsten av i jordeboken under kronofiskerier upptagna Hottadrejeln nr 1, ett ålfiske, och Små Mälarna nr 1, ett ålfiske, båda i Löderups socken, och dels, tillsvidare och intill dess annorlunda kunde varda i laga ordning bestämt, avkomsten

av förutnämnda mensalhemman ävensom avgälder för jord, som från mensalhemmanet Löderup nr 8 upplåtits under nyttjanderätt på vissa tider.

Efter stämning å kronan anförde kyrkoherden i pastoratet Joh:s Stoltz vid Ingelstads och Järrestads häradsrätt: Mensalhemmanen och de båda ålfiskena hade under medeltiden av enskild person donerats till prästbordet i Löderup såsom en själagåva. Nämnda egendom vore följaktligen en prästbordets tillhörighet, och den måste anses hava donerats till detta i syfte att utgöra ersättning för ett av prästbordets innehavare utfört särskilt bestyr eller i allt fall för att bereda kyrkoherden en särskild förmån utöver lönen. Som avkastningen av denna egendom vid sådant förhållande icke bort upptagas bland avlöningstillgångarna för prästerskapet i pastoratet utan tillfalla kyrkoherden i pastoratet ensam, yrkade Stoltz, att häradsrätten måtte *dels* förklara kyrkoherden i pastoratet framför kronan berättigad till avkomsten av förenämnda mensalhemman ävensom till därifrån härflytande avgäld samt till avkomsten av ifrågavarande fisken från och med den 1 maj 1925, då Stoltz tillträdde befattningen som kyrkoherde i pastoratet, *dels ock* förklara kyrkoherden berättigad att från kronan såsom förvaltare av kyrkofonden utbekomma vad som utav de överskottsmedel, vilka kunde komma att till fonden av pastoratet inlevereras, utgjorde avkastning av ifrågavarande egendom ävensom ränta däråa.

Pastoratet anmälde sig vid häradsrätten såsom mellankommande part och förklarade sig göra ett med Stoltz.

Häradsrätten yttrade i utslag den 30 maj 1927, såvitt angick huvudsaken: Häradsrätten godkände pastoratets yrkande att få inträda som mellankommande part i målet. Enär det icke kunde antagas, att åberopade donationen tillkommit i ändamål att bereda kyrkoherden i Löderups församling särskild förmån utöver lönen, samt donationen ej heller eljest kunde anses hava den innebörd, att kyrkoherden i församlingen numera vore berättigad till avkomsten av ifrågavarande fastigheter, bleve Stoltz' och pastoratets talan ogillad.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, där Stoltz och pastoratet fullföljde talan i huvudsaken, fann enligt dom den 23 mars 1928 ej skäl göra ändring i häradsrättens utslag.

I hovrättens dom sökte Stoltz och pastoratet ändring, som kronan bestred, och i dom den 18 maj 1929 utlät sig Kungl. Maj:t beträffande huvudsaken sålunda:

Utredningen visade, att mensalhemmanen och ålfiskena blivit på 1200-talet skänkta av enskild man till prästens bord i Löderup »för en själagåva» — vilka här citerade ord ostridigt innebure, att prästen skulle hålla själamässor över donator — och att avlöningen till kyrkoherden i Löderup redan vid tiden för donationen vore så till boställe som till övriga förmåner ordnad på fullt tillfredsställande sätt. Kungl. Maj:t ansåge förty donationens syfte hava varit, förutom att tillförsäkra donator själamässor, att bereda kyrkoherden särskild förmån utöver lönen och prövade rättvist på det sätt ändra hovrättens dom, att Kungl. Maj:t enligt 7 § i lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning förklarade kyrkoherden i Löderups och Hörups församlingars pastorat vara framför kronan berättigad till avkomsten jämte avgälder från mensalhemmanen och ålfiskena samt förpliktade kronan att redovisa och till Stoltz utgiva vad av samma avkomst med avgälder influtit till kyrkofonden efter den 1 maj 1925.

Kungl. Maj:ts dom den 18 maj 1929 (kyrkoherden i Bräkne-Hoby pastorat).

Genom resolution den 29 augusti 1924 fastställde Kungl. Maj:t löneregleringen för prästerskapet i Bräkne-Hoby och Öljehults församlingars pastorat att träda i kraft den 1 maj 1925, därvid Kungl. Maj:t, som fann i ärendet väckt fråga, huruvida halva avkomsten av vissa donationshemman inom Bräkne-Hoby socken skulle såsom en särskild förmån utöver lönen tillfalla kyrkoherden i Bräkne-Hoby pastorat, ej böra i då förekommen ordning till slutligt avgörande företagas, för prästerskapet i pasto-

ratet bestämde vissa löneförmåner samt föreskrev, att dessa skulle gäldas, förutom med andra avlöningstillgångar — tillsvidare och intill dess annorlunda kunde varda i laga ordning bestämt — med hälften av avkomsten av donationshemmanen 1/3 mantal frälse Hjelmsa nr 4, 1/3 mantal frälse Hjelmsa nr 5, 1/2 mantal frälse Hjelmsa nr 6, 5/6 mantal frälse Lillagärde nr 1, 5/8 mantal frälse Mörtjuk nr 5, 1/3 mantal frälse Rödeby nr 4 och 1/2 mantal frälse Rödeby nr 5 i Bräkne-Hoby socken ävensom hälften av räntan ej mindre å utdömt skadestånd för olovlig skogsavverkning å vissa av ovannämnda donationshemman än även å ersättningsmedel, som kunde hava tillfallit eller kunde komma att tillfalla donationshemmanet Mörtjuk nr 5 på grund av tillstånd enligt nådig resolution den 25 juli 1912 att framdraga elektrisk ledning över mark, tillhörande hemmanet.

Kyrkoherden i pastoratet P. J. Hanell anförde vid Bräkne häradsrätt efter stämning å Kungl. Maj:t och kronan såsom förvaltare av kyrkofonden och å pastoratet: Ovannämnda hemman hade år 1330 testamenterats av frälsemannen Sten Nilsson med hans hustrus samtycke till evärdlig ägo åt sockenkyrkan i Hoby och till prästunderhållet med bestämmelse, att pastor ägde ensam utarrendera hemmanen men att årliga inkomsten av desamma skulle delas lika mellan pastor och kyrkan. Enär den pastor tillkommande andelen i hemmanens avkomst tillförsäkrats pastor utan avseende å hans övriga inkomster och följaktligen måste betraktas såsom en förmån utöver lönen, yrkade Hanell under åberopande av 7 § i lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning, att kyrkoherden i pastoratet måtte förklaras äga bättre rätt till halva avkomsten av hemmanen ävensom till halva räntan å de i löneregleringsresolutionen omförmälda ersättningsmedel, och yrkade Hanell tillika förpliktande för motparterna att redovisa den avkomst och ränta, som de uppburit eller komme att uppbära från och med den 1 maj 1925.

Pastoratet förklarade sig icke hava något att erinra mot bifall till Hanells talan.

Häradsrätten yttrade, såvitt angick huvudsaken, i utslag den 10 juli 1926: Genom år 1330 upprättat testamente, vilket sedan århundraden tillbaka av Konung och riksdag samt vederbörande myndigheter respekterats såsom giltigt, hade Sten Nilsson med sin hustru Unas samtycke till evärdelig egendom testamenterat (»in perpetuum reliquit») sju hemman i Hoby socken, numera i jordeboken upptagna såsom 1/3 mantal Hjelmsa nr 4, 1/3 mantal Hjelmsa nr 5, 1/2 mantal Hjelmsa nr 6, 5/6 mantal Lillagärde nr 1, 5/8 mantal Mörtjuk nr 5, 1/3 mantal Rödeby nr 4 och 1/2 mantal Rödeby nr 5, till Hoby kyrka och till prästbordet (»ad mensam sacerdotalem»). Nämnda testamente innehölle tillika bestämmelser, att med avseende på utarrendering av egendomarna ställets pastor och alla hans efterträdare skulle därtill hava full befogenhet och oåterkalleligt herravälde (»dominium»), samt att av den årliga inkomsten hälften skulle tillfalla kyrkan. Av uti samma testamente förekommande föreskrift att hemmanet Mölleskog, varom i detta mål ej vore fråga, donerats ensamt till prästbordet till bete åt dess djur, funne häradsrätten framgå, att före testamentets upprättande funnits prästboställe, sannolikt den nuvarande prästgården med löneboställe 3/4 mantal Hoby nr 1. Sedan vid indelningsverkets införande i Blekinge år 1694 här ifrågavarande sju hemman upptagits såsom varande av krononatur, hade Kungl. Maj:t genom resolution den 27 juni 1764 tillagt pastor uti Hoby församling äganderätten av samma till kyrkan och honom donerade frälsehemman, varefter rikets ständer, där ändring sökts, uti den 6 augusti 1766 till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse, under framhållande, att hemmanen såsom varande utsockne frälse icke bort på det vissa båtsmanshållet indelas, funnit skäligt, att det finge förbliva vid nämnda Kungl. Maj:ts resolution. Efter uppkomna tvister beträffande ej mindre dispositionen än besittningen av hemmanen i fråga hade landshövdingämbetet i Blekinge län och biskopsämbetet i Lunds stift genom utslag den 9 juli 1824 sig utlåtit, att ämbetena funne pastors rätt till dominium över hemmanen vara be-

stämd och given, så att därom ej kunde någon fråga uppstå eller tvivelsmål äga rum, ävensom beträffande frågan om den vidsträcktare rätt, varmed ett sådant dominium kunde innehavas eller huruvida de förr varande pastorer i Hoby kunnat äga rättighet att mot viss bestämd städja i penningar utan förbehåll av kyrkans eller efterträdares rätt bortlämna hemmanen uti antagna åboarnas och deras änkors livstid samt om beståndet av de på sådant sätt tillkomna kontrakten, ansett de av dåvarande åboarna innehavda städsmålskontrakt av förra kyrkoherdarna icke vara lagligen tillkomna och av sådan anledning ej heller kunnat ligga i vägen för dåvarande kyrkoherden att i enlighet med donationsbrevets innehåll och givarens avsikt utöva dess tillkommande dominium över hemmanen; och sedan kammarkollegium genom utslag den 28 februari 1826, med ändring av nämnda utslag, förklarat åboarna berättigade att tillgodonjuta sina erhållna livstidsstädjobrev, så länge de ej förverkade dem genom hemmanens vanvårdande och eftersatta skyldigheter, hade Kungl. Maj:t genom beslut den 15 mars 1827 fastställt sistnämnda utslag under förklarande därjämte, att Hoby kyrka borde vid inträffande åboledighet å ifrågavarande hemman med kyrkoherden deltaga uti samma hemmans bortstädjande och räntornas betingande för desamma. Sedan kammarkollegium genom utslag den 21 oktober 1850 förklarat Kungl. Maj:ts beslut den 15 mars 1827 skola efterlevas och hänvisat Hoby församling och pastor därstädes att, i brist av godvillig överenskommelse, om sättet, varpå vid bortstädjandet av framdeles ledigblivande hemman borde tillgå, därom särskilt efter befogenhet utföra, hade Kungl. Maj:t genom utslag den 11 juni 1852 funnit skäl icke förekomma till ändring i kammarkollegii överklagade utslag. Uti skrivelse till kammarkollegium den 12 november 1858 angående utarrendering av prästerskapets annex- och mensalhemman i Skåne, Halland och Blekinge hade Kungl. Maj:t gillat kammarkollegii utlåtande, varigenom — jämte det bestämmelser föreslagits angående sådana hemman i allmänhet — beträffande här ifrågavarande hemman i Hoby församling anmärkts, att desamma, upptagna under rubriken »mensal», dock icke innehade denna egenskap, utan, enligt vad blivit utrett i det av Kungl. Maj:t den 11 juni 1852 slutligen avgjorda tvistemål, år 1330 givits till sockenkyrkan och prästen gemensamt, så ock hänvisats till kungl. brevet den 15 mars 1827, samt, då följaktligen behöriga stadganden redan förefunnos, hemställts att nämnda stadganden måtte å hemmanen fortfarande få tillämpas. Kungl. Maj:ts skrivelse till kammarkollegium den 11 juli 1862 angående utarrendering av prästerskapet anslagen jord, som icke utan olägenhet kunde i förening med bostadsboställe brukas, syntes icke beröra här ifrågavarande hemman; och hade dessa, intill dess Kungl. Maj:t genom beslut den 6 juni 1918 förordnat om annat förfarande, utarrenderats av kyrkoherden jämte av kyrkorådet utsedda personer. På grund av vad sålunda förekommit funne häradsrätten rättvist förklara, att de sju hemmanen i fråga vid Sten Nilssons död år 1346 tillfallit och därefter tillhört sockenkyrkan i Hoby och prästämbetet därstädes på sådant sätt och med sådana bestämmelser, att den prästämbetet tillfallna hälft av deras avkastning skulle, jämlikt 7 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910, utan hinder av den sista löneregleringen oavkortad tillfalla kyrkoherden i Hoby församling; och ägde följaktligen Hanell att av Kungl. Maj:t och kronan såsom förvaltare av kyrkofonden utbekomma de penningbelopp, som efter den 30 april 1925 skolat tillfalla honom i avkomst från hemmanen eller i från dem sig härrörande räntor.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, där Kungl. Maj:t och kronan efter vad fullföljde talan, utlät sig i dom den 23 december 1927: Enär det ej kunde antagas, att syftet med ifrågakomna donation varit att bereda kyrkoherden i pastoratet särskild förmån utöver lönen, prövade hovrätten rättvist att, med upphävande av motvädjade utslaget, ogilla Hanells i målet förda talan.

I hovrättens dom sökte Hanell ändring, som Kungl. Maj:t och kronan bestred,

och i dom den 18 maj 1929 utlät sig Kungl. Maj:t sålunda: Enär av den i målet åberopade urkund, vari bestämmelserna angående ifrågavarande av enskild man gjorda donation återgivits, framginge, att vid tiden för donationens tillkomst kyrkoherden i Hoby församling vore försedd med vederbörligt boställe, samt på grund härav och med hänsyn till nämnda urkunds innehåll i övrigt syftet med donationen, såvitt anginge hälften av de donerade hemmanens avkastning, måste antagas hava varit att bereda kyrkoherden särskild förmån utöver lönen, prövade Kungl. Maj:t rättvist att, med ändring av hovrättens dom, fastställa det slut, vari häradsrätten stannat.

Bil. 11.

Kortfattad redogörelse för uppkomsten av församlingarnas rätt att från prästboställenas skogar erhålla virke till byggande av prästgård och kyrka[1].

Rätten att för fullgörandet av byggnadsskyldighet anlita skogen å ecklesiastikt boställe lärer ursprungligen hava varit prästen förbehållen. Efter hand har en vidsträcktare rätt blivit genom meddelade författningar erkänd. Genom kungl. resolutionen på allmogens besvär den 17 september 1723, punkt 48, förklarades allmogen berättigad att till de sju laga husen i prästgården, som allmogen hade att bygga eller reparera, utan betalning, taga timmer och torv på prästgårdsägorna, därest å skogen funnes tillräcklig tillgång för både allmogen och prästerskapet. Denna allmogens (socknemännens) rätt bekräftades i 1734 års lags byggningabalk (26 kap. 2 §), och bestämmelser härutinnan hava influtit även i senare skogsförfattningar. Författningarna före år 1866 innehålla däremot icke några bestämmelser rörande rätt för socknemännen att anlita prästgårds skog för erhållande av virke till kyrkbyggnad. Enligt byggningabalken (26 kap. 1 §) skulle byggningsvirke till kyrka och vad därtill hörer utgöras efter hemmantalet av dem, som i socknen bodde. I kungl. förordningen den 29 juni 1866 angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket åter intogs (§ 26) en bestämmelse, varigenom rätten för socknemännen att från prästbolets eller annat därtill hörande hemmans skog taga nödigt timmer och virke, såvitt utsyning kunde efter antagen hushållningsplan äga rum utan inskränkning i den rätt till avkastningen, som blivit boställshavaren tillerkänd, utsträcktes att gälla även de fall, då socknemännen skulle bygga eller bättra kyrka. Upptagandet av denna bestämmelse grundade sig på ett av rikets ständer vid riksdagen åren 1862—1863, med anledning av en därom i bondeståndet väckt motion (nr 479), fattat beslut. I motionen hade — under hänvisning till att kyrkobyggnaden vore ett av de tyngsta onera för allmogen samt att i många orter prästbolen ägde riklig tillgång på skog, varest träden på grund av gällande föreskrifter i avseende på nyttjandet av boställens skogar finge ruttna ner i stället för att komma till någon nytta — till lindrande av berörda tunga föreslagits utverkande av en förordning, varigenom tillåtelse lämnades socknemännen att vid förekommande kyrkobyggnad i mån av tillgång använda skogen för kyrkans räkning såväl genom virkets nyttjande in natura som genom försäljning därav och de inflytande medlens användande till nödiga utgifter för byggnaden. I det utlåtande (nr 187) angående förändrade föreskrifter i avseende på skogshushållningen, som vederbörande utskott avgav den 25 november 1863 och vari jämväl omförmälda motion behandlades och tillstyrktes, erinrades att kommunerna redan hade den rätt till prästbolens skogar, att de därstädes åtnjöte utsyning för de byggnader å prästbolen, vilka det åläge socknemännen att uppföra och bättra, samt angavs som billigt att denna utsyningsrätt medgåves även för kyrkobyggnader, desto hellre som den väl sammanhängde med de ecklesiastika boställenas egenskap att vara till kyrkans gagn anslagna.

---

[1] Redogörelsen hämtad ur kammarkollegiets utlåtande den 16 december 1927 i anledning av en av riksantikvarien gjord framställning om vidtagande av viss ändring i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar.

Ifrågavarande i 1866 års skogsordning intagna bestämmelse återfinnes i kungl. förordningen den 26 januari 1894 angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket (§ 29). Enligt kungl. kungörelsen den 9 december 1910 angående grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar är socknemännens berörda rätt bibehållen. Sedan i kungörelsens andra punkt stadgats, att skog å löneboställe skall i första rummet användas till boställets husbehov, föreskrives nämligen, att därutöver må från boställets skog erhållas dels av tjänstinnehavaren ved till husbehov, dels ock, i ordningen därefter, virke av pastoratet till uppförande och underhåll av laga hus och hägnader å prästgård, samt, om tillgång jämväl därtill finnes, av församling till kyrkobyggnad.

Bil. 12.

Redogörelse för framkomna förslag om inrättande inom domänverket av distriktsstyrelser.

I ett av tillkallade sakkunniga den 24 november 1921 avgivet betänkande om domänverkets organisations- och avlöningsförhållanden m. m. har beträffande frågan om inrättande av distriktsstyrelser anförts följande:

Beträffande skogsstatens organisation ha de sakkunniga i första hand ansett sig böra taga i övervägande, huruvida, i avbidan på en slutlig organisation, de förslag, som vid skilda tillfällen framförts angående inrättande av distriktsstyrelser, men som ännu icke föranlett vidare åtgärd, vore av beskaffenhet att snarast möjligt böra föranleda en reform av den instans inom domänverkets förvaltningsväsende, som för närvarande företrädes av överjägmästarna.

Förslag om inrättande av distriktsstyrelser framfördes första gången av den norrländska skogsvårdskommittén i dess betänkande den 16 mars 1912. I samband med granskning av det dåvarande förvaltningssystemet och dess arbetssätt uttalade kommittén, att på en instans mellan domänstyrelsen och revirförvaltaren borde ställas de kraven, att den skulle mottaga en del av domänstyrelsens arbetsbörda, övertaga överjägmästarnas inspekterande verksamhet och utöva en opersonlig ledning av skogshushållningen i distriktet. Kommittén trodde sig finna en utväg att tillgodose dessa krav genom att föreslå inrättande av distriktsstyrelser. Med dessa vunnes möjlighet att åstadkomma förändringar i förvaltningssystemet, syftande till decentralisation och bättre arbetsfördelning.

Förvaltningssystemets olika organ borde bliva följande:

»Revirförvaltaren, som på eget ansvar förvaltar revir med kronojägarna såsom bevakare och underlydande organ för detaljarbetet i skogen.

Distriktsstyrelsen, som leder distriktets administration och inspekterar revirförvaltningarna.

Domänstyrelsen, som utövar den högsta ledningen av statens skogshushållning.»

Beträffande distriktsstyrelses sammansättning ansåg kommittén, att den borde utgöras av en distriktschef och två överjägmästare, varjämte vid densamma borde vara anställda en ombudsman, två assistenter och en bokhållare.

För de delar av landet, som kommitténs uppdrag omfattade, nämligen Norrland och Dalarna, borde enligt kommitténs åsikt inrättas två distriktsstyrelser, varav en för Norrbottens och Västerbottens län och en för det övriga Norrland och Dalarna.

Det bör emellertid anmärkas, att kommittén vid sitt förslag om inrättande av två distriktsstyrelser för Norrland och Dalarna utgick från att distriktsstyrelserna icke skulle handhava bestyret med enskilda skogar, varunder kommittén inbegrep skogar under lappmarks-, kustlands- och skyddsskogslagarna ävensom allmänningsskogar inom Norrbottens och Västerbottens län samt sockenallmänningar och besparingsskogar inom Kopparbergs och Gävleborgs län, utan att handhavandet av lagarna för dessa skogar skulle anförtros åt en särskild organisation, bestående av ett skogskontor såsom central myndighet, tre skogsinspektörer såsom mellaninstans samt skogsingenjörer och tillsyningsmän.

Inom den norrländska skogsvårdskommittén avgåvos reservationer av tre ledamöter gentemot kommitténs granskning av och uttalanden rörande de administrativa förhållandena samt dess förslag om inrättande av distriktsstyrelser.

I det betänkande, som den 17 december 1915 avgavs av de skogssakkunniga för södra Sverige, upptogo dessa sakkunniga den norrländska skogsvårdskommitténs förslag om inrättande av distriktsstyrelser.

Huvudskälen för inrättande av distriktsstyrelser vore enligt dessa sakkunnigas uttalande, dels att från domänstyrelsen till den lokala mellaninstansens avgörande borde utflyttas även ärenden av så stor vikt, att dessas prövning ej lämpligen borde bero av en ensam person, samt dels att inspektionen borde så ordnas, att de anmärkningar, som av den inspekterande vid förrättningstillfället gjordes, ej, för såvitt desamma ej avsåge rättelse av uppenbara försummelser eller misstag, borde föranleda slutgiltigt beslut av denne personligen, utan för prövning hänskjutas till en överordnad lokal myndighet — distriktsstyrelse.

Sådan styrelse skulle utgöras av en distriktschef och två överjägmästare. Vid densamma skulle dessutom vara anställda en kamrer, en kassör, en förste taxator, en andre taxator, två assistenter, en ombudsman och en bokhållare.

Närmare angivet skulle de delar av landet, som de sakkunnigas uppdrag omfattade, fördelas på ett västkustdistrikt, ett ostkustdistrikt och ett tredje distrikt, som delvis skulle falla inom Norrland och Dalarna. Styrelserna inom dessa distrikt skulle vara stationerade i resp. Göteborg, Norrköping och Gävle.

I det underdåniga utlåtande, som domänstyrelsen den 25 april 1917 avgav angående delar av den norrländska skogsvårdskommitténs och de skogssakkunnigas för södra Sverige betänkanden, yttrade sig styrelsen om förslagen rörande inrättande av distriktsstyrelser och därmed närmast sammanhängande frågor.

Styrelsen ansåg det för södra och mellersta delarna av landet utarbetade förslaget om inrättande av distriktsstyrelser vara bättre avvägt än det, som framlagts för Norrland och Dalarna, varest huvudparten av statens skogar vore belägna. En konsekvens av det förra förslaget vore, att landet i sin helhet fördelades på minst sex distrikt.

Men även efter denna reduktion av distriktens storlek skulle desamma, enligt styrelsens åsikt, bliva så stora, att det skulle bliva betydligt längre avstånd från distriktsstyrelsernas säten till de avlägsnare belägna reviren än som för en praktisk administration kunde anses lämpligt. Ehuru det med skogshushållningens utveckling otvivelaktigt bleve nödvändigt att förr eller senare inrätta distriktsstyrelser, så hölle likväl styrelsen före, att frågan blivit för tidigt väckt. Därmed borde helst anstå, tills den efter hand pågående revirdelningen hunnit så långt, att ett större antal distriktsstyrelser krävdes, varmed då skulle följa, att dessa styrelsers distrikt blevo mindre oformliga. Styrelsen framhöll vidare, att betydelsefulla utredningar, som syntes komma att beröra organisationen av distriktsstyrelser, ännu väntade på sin lösning.

Styrelsen, som tillfullo insåge betydelsen av att styrelsen, såsom affärsdrivande verk, med underlydande instanser övertoge länsstyrelsernas åligganden med försäljning och uppbörd, vilket icke syntes kunna ske utan inrättande av distriktsstyrelser, skulle trots sina anförda betänkligheter icke vilja påtaga sig ansvaret av att avstyrka inrättande av distriktsstyrelser på endast förenämnda skäl. Men det funnes ett annat skäl, som absolut förhindrade förslagets genomförande, och detta vore den rådande bristen på tjänstemän.

Slutligen yttrade styrelsen, att den på anförda skäl nödgades hemställa, att frågan om inrättande av distriktsstyrelser i stället för överjägmästarinstitutionen tillsvidare måtte förfalla.

I yttrande till statsrådsprotokollet över jordbruksärenden den 30 april 1918 och den 9 januari 1919 vid hemställan om propositioner, resp. nr 399 och 62, till riksdagen angående driftkostnader under åren 1919 och 1920 för statens domäner uttalade vederbörande departementschef, att frågan om inrättande av distriktsstyrelser dels vore i behov av ytterligare utredning och dels i allt fall på grund av personalbrist inom skogsstaten icke ännu på en tid kunde tänkas komma till stånd.

De sakkunniga hysa för sin del den åsikten, att decentralisation inom lämpliga gränser bör eftersträvas vid domänverkets organisation och att sålunda intet ärende bör handläggas i högre instans, än ärendets beskaffenhet kräver. De sakkunniga anse även, att vägande skäl tala för att länsstyrelsernas befattning med domänverkets försäljningsväsende, uppbörd och medelsredovisning övertages av förvaltningsorgan hörande under domänverket.

Vid inrättande av distriktsstyrelser såsom instans, i stället för de nuvarande överjägmästarna, mellan domänstyrelsen och de lokala förvaltningarna bör givetvis ett ej ringa antal ärenden, vilkas avgörande nu tillkommer domänstyrelsen, kunna nedflyttas för slutlig behandling till distriktsstyrelser. Samtidigt böra länsstyrelserna kunna befrias från deras nyss nämnda befattning genom att denna överflyttas till distriktsstyrelser.

Länsstyrelsernas befattning med fastigheter under domänverkets förvaltning inskränker sig emellertid ej blott till försäljning, uppbörd och redovisning. Länsstyrelsernas åligganden sträcka sig även ut över andra betydelsefulla områden. I sådant hänseende må erinras om länsstyrelsernas omfattande bestyr med utarrenderingar av kronans jordbruksdomäner, deras åligganden beträffande härads- och vissa andra allmänningar samt deras befattning med de jämtländska renbetesfjällens skogar. För visso är det önskvärt, att länsstyrelsernas befattning jämväl inom nu angivna områden till viss grad överföres på distriktsstyrelser, om sådana bliva inrättade. Till vilken omfattning en dylik överföring må kunna ske, kan emellertid bedömas först sedan de förslag föranlett beslut från statsmakternas sida, som framlagts av de sakkunniga för utredning beträffande ändringar i gällande bestämmelser angående utarrendering av kronans jordbruksdomäner. Ävenledes lärer ett sådant bedömande böra föregås av statsmakternas beslut i anledning av skogslagstiftningskommitténs och häradsallmänningskommitterades förslag.

Frågan om inrättande av distriktsstyrelser står ock i visst samband med den ställning, som de ecklesiastika skogarna komma att intaga i förvaltningshänseende efter slutlig behandling av de förslag, vilka kyrkofondskommittén kan komma att framlägga.

Härav torde framgå, att vissa betydelsefulla frågor, som inverka å vidden av de ifrågasatta distriktsstyrelsernas ämbetsbefattning och som ligga utom ramen för det de sakkunniga givna uppdraget, ännu äro oavgjorda.

Vid en överflyttning av ärendegrupper från en inom den statliga förvaltningen befintlig myndighet till en inom samma förvaltning för ändamålet nyanordnad myndighet bör givetvis förebyggas sådan kostnadsökning för det statliga förvaltningsväsendet, som icke motsvarar de genom omorganisationen vunna fördelarna.

Enligt den norrländska skogsvårdskommitténs förslag skulle, som ovan anförts, inrättas två distriktsstyrelser med vardera en distriktschef och två överjägmästare för Norrland och Dalarna; detta dock under förutsättning, att bestyret med de enskilda skogarna i samma landsdelar anförtroddes åt en särskild organisation med tre skogsinspektörer såsom mellaninstans. I samband härmed skulle särskilda revir inrättas för de allmänna skogarna och särskilda för de enskilda. 1915 års riksdag, som, närmast i anledning av den norrländska skogsvårdskommitténs förslag, genomförde en omfattande reglering av förvaltningsområdena i Norrland och Dalarna, beslöt emellertid en reglering av förvaltningsområdena efter skogarnas natur av

allmänna eller enskilda allenast för de skogar, som lyda under kustlandslagen. För lappmarks- och skyddsskogslagarnas skogar ansågs indelningen fortfarande böra vara geografisk. På grund av detta 1915 års riksdags beslut rubbades i väsentlig grad förutsättningen för den norrländska skogsvårdskommitténs förslag om anordnande av skogliga mellaninstanser för Norrland och Dalarna.

De skogssakkunniga för södra Sverige föreslogo, som förut omförmälts, inrättande av tre distrikt i södra delarna av landet, vartdera med en distriktschef och två överjägmästare. Ett av dessa trenne distrikt skulle dock komma att ligga delvis inom Kopparbergs och Gävleborgs län. Inom de områden, som enligt de skogssakkunnigas förslag skulle hänföras till de två övriga distrikten, falla för närvarande ungefär 44 förvaltningsområden (revir, revirdel och skolrevir), alltså omkring 22 områden för distrikt räknat. Då man ur synpunkten av en god administration bör utgå från att avstånden från en distriktsstyrelses stationeringsort till de inom distriktet mera periferiskt belägna förvaltningsområdena icke bör vara alltför långt, synas varken den norrländska skogsvårdskommitténs eller de skogssakkunnigas för södra Sverige förslag angående omfattningen av distriktsstyrelses område vara väl avvägda. Sådant de skogssakkunnigas för södra Sverige förslag föreligger, skulle västkustdistriktet sträcka sig från nordligaste Värmland till sydligaste Halland och ostkustdistriktet från Mälardalen till Skåne.

Utgår man från den norm för landets uppdelning på distrikt, som de skogssakkunnigas för södra Sverige förslag innebär, skulle landets nuvarande 153 förvaltningsområden — 133 revir, 2 revirdelar, 7 skolrevir och 11 skogsvårdsområden — kräva ett antal av omkring sju distriktsstyrelser. Med inrättande av sju distriktsstyrelser följer anställande av sju distriktschefer och fjorton överjägmästare. De sistnämnda tjänstemännens antal är för närvarande tretton. Ett inrättande av distriktsstyrelser såsom skoglig mellaninstans påfordrar alltså med här antagen utgångspunkt, att ett avsevärt större antal tjänstemän i överjägmästares och högre tjänsteställning anställas än de, som nu finnas, vilket givetvis kommer att medföra en ej oväsentlig ökning i avlöningskostnaden för domänverkets personal, vartill dessutom, på grund av de avsevärt utsträckta inspektionsresorna, komma ökade kostnader för reseersättningar. Måhända skulle ett inrättande av endast sex distriktsstyrelser låta sig praktiskt genomföras. Även en sådan organisation bleve dock väsentligt dyrare än den nuvarande.

Möjligen kunde den ökade kostnad för domänverkets organisation, som ett inrättande av distriktsstyrelser skulle medföra, i någon mån motverkas genom en organisationsförändring, som ginge ut på att till lägre tjänstemäns handläggning överflytta vissa mindre krävande arbeten, som hittills utförts av jägmästare och med dem i utbildning jämställda. Därmed skulle måhända en viss begränsning i fråga om framtida ytterligare uppdelning av reviren kunna ernås. För de förslag, som varit å bane, att mellan jägmästare och bevakningspersonal inskjuta en instans, rekryterad av personal med forstmästarutbildning, hysa de sakkunniga ingen tilltro. Den huvudsakliga effekten av en dylik helt ny instans bleve sannolikt ett förtyngande av organisationen. Därest en organisationsförändring av här antytt slag tilläventyrs kan komma att genomföras, bör densamma, enligt de sakkunnigas uppfattning, ske genom att viss ökad befogenhet förlänas åt eliten av det tjänstemannaskikt, som nu bildas av kronojägare och därmed jämställda. Till denna och därmed samhörande frågor torde de sakkunniga i ett senare betänkande återkomma.

I de yttranden, som på sin tid avgåvos av vederbörande länsstyrelser i anledning av den norrländska skogsvårdskommitténs och de skogssakkunnigas för södra Sverige förslag om distriktsstyrelser, framhölls i flera fall, att någon indragning av befattningar i länsstyrelserna ej syntes kunna ske i samband med avlyftning från länsstyrelserna av de arbeten för domänverkets räkning, som påvila dem. I det

betänkande, som skogsbokföringssakkunniga den 30 april 1921 avgivit angående domänverkets bokföring, meddela dessa sakkunniga, att de vid överläggning under år 1920 med representanter för länsstyrelserna ävenledes erhållit det besked, att personalreduktion knappast kunde förväntas inom dessa styrelser vid inrättande av distriktsstyrelser. Huru i detta avseende än må kunna gestalta sig vid en omorganisation i förevarande hänseende, synes dock otvivelaktigt, att någon besparing i länsstyrelsernas personalkostnad, som i nämnvärd mån uppväger den faktiska kostnadsökningen i domänverkets stat, ej är att påräkna vid inrättande av distriktsstyrelser.

Utan att för det närvarande närmare ingå på de synpunkter, som föranlett förslagen om inrättande av distriktsstyrelser, anse de sakkunniga sig böra framhålla, att det vid en verksamhet av den beskaffenhet, som utövas av domänverket i dess huvudsakliga egenskap av affärsdrivande verk, är av vikt, beträffande ett stort antal ärenden, att beslut fattas så snabbt som möjligt och utan alltför tyngande handläggning. Vid inrättande av distriktsstyrelser skulle visserligen å ena sidan ett ej ringa antal ärenden, som nu avgöras av den centrala styrelsen, för avgörande stanna vid mellaninstansen, men å andra sidan skulle ock, även vid ytterligare decentralisation från mellaninstansen till lokalförvaltningarna, större delen av alla de ärenden, som för närvarande avgöras av överjägmästaren personligen, bliva föremål för behandling och avgörande av en styrelse. Likaväl som en dylik mera omständlig behandling kan innebära vissa fördelar, likaväl kan den ock i många fall onödigt försena fattandet av beslut och därigenom hämma verksamheten. Den personliga insatsen, som följer med den nuvarande överjägmästarinstitutionen, och som, där denna institution är lagd i rätta händer, torde kunna betecknas som ett synnerligen gott inslag i den skogliga administrationen, kommer givetvis vid ersättande av överjägmästarna med distriktsstyrelser att väsentligen upphöra.

Vid övervägande av frågan om inrättande av distriktsstyrelser ha de sakkunniga alltså ej kunnat undgå att finna, att en dylik nyorganisation ingalunda är förenad enbart med fördelar. Det kan till och med ifrågasättas, om icke en sådan organisation, i betraktande av domänverkets nuvarande befogenhetsområde, medför en betänklig överorganisation.

De sakkunniga ha emellertid, med hänsyn till vissa här ovan omförmälda, ännu oavgjorda frågor, icke ansett sig nu böra taga slutlig ståndpunkt till spörsmålet om distriktsstyrelser. Upplysningsvis må framhållas, att skogsbokföringssakkunniga i förenämnda betänkande den 30 april 1921 framlagt förslag till ordnande av domänverkets bokföring i anslutning till domänverkets nuvarande organisation av det skäl, att omorganisation av domänverket ej under den närmaste framtiden syntes vara att förvänta.

Bil. 13.

Redogörelse för det av Kungl. Maj:t genom beslut den 14 juni 1928 samt den 12 april och den 31 maj 1929 prövade ärendet angående gäldandet av kostnaderna för kyrkoherdeboställets i Harmångers församling deltagande i ett vattenavledningsföretag.

Sysslomannen för Harmångersåns och Kyrksjöns rensnings- och sänkningsförening anhöll år 1910 hos domkapitlet i Uppsala om godkännande av ingången förening beträffande kyrkoherdeboställets i Harmångers församling deltagande i avdikningsföretag för reglering av Harmångersån m. m. Enligt en av statens lantbruksingenjör J. Nernst lämnad, på vederbörliga synehandlingar grundad uppgift beräknades genom nämnda vattenavledningsföretag vinnas ett jordförbättringsvärde av 151 725 kronor. Härav belöpte på kyrkoherdebostället 19 900 kronor 50 öre, varförutom bostället skulle bekomma en icke obetydlig andel i landvinst av sjöbotten om 23·15 hektar. Kostnaderna för hela företaget beräknades till 111 350 kronor, därav bostället skulle svara för 13·529 procent.

Domkapitlet — som av handlingarna i ärendet inhämtat, att dåvarande innehavaren av nämnda kyrkoherdeboställe, kyrkoherden Lars Rosander, ingått i dikningsföreningen endast under villkor, att han ej personligen komme att svara för boställets utskylder i dikningsföretaget, samt att konsistorieombudet vid förrättningen jämväl under nämnda förutsättning underskrivit föreningen, ävensom att Rosander och nämnda ombud sedermera efter remiss i ärendet avstyrkt godkännande av kyrkoherdeboställets deltagande uti ifrågavarande dikningsföretag — fann genom beslut den 26 oktober 1910 sig icke kunna under sådana förhållanden godkänna föreningen i vad den rörde nämnda kyrkoherdeboställe.

Sedan domkapitlet härefter jämlikt föreskrift i förordningen om deltagande i vattenavledningsföretag för boställen och annan staten tillhörig jord den 6 juli 1849 i underdånig skrivelse den 1 mars 1911 anmält nämnda förhållande hos Kungl. Maj:t samt Rosander — under åberopande att bostället, därest båtnadsavsägelse enligt 76 § dikningslagen ägde rum, skulle tillskyndas en avsevärd förlust — förklarat sig villig att för kyrkoherdeboställets räkning deltaga i vattenavledningsföretaget, fann Kungl. Maj:t genom beslut den 22 juni 1911 den av domkapitlet gjorda anmälan icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd; och blevo de till ärendet hörande handlingarna överlämnade till domkapitlet för den åtgärd, som omförmäles i 1 § av nämnda förordning den 6 juli 1849.

Under åberopande av omförmälda nådiga beslut den 22 juni 1911 meddelade domkapitlet i skrivelse den 16 augusti 1911 till Harmångersåns och Kyrksjöns rensnings- och sänkningsförening, att, enär Rosander förklarat sig villig att för boställets räkning deltaga i företaget, domkapitlet intet hade att erinra mot den ingångna föreningen, i vad den rörde nämnda kyrkoherdeboställe.

Sedan härefter nuvarande kyrkoherden i pastoratet S. Holmquist hos domkapitlet *dels* anmält, att, sedan företaget fullbordats, boställets andel i kostnaderna visat sig i verkligheten uppgå till 57 141 kronor 83 öre, att, sedan av detta belopp 6 926 kronor

76 öre guldits genom boställets andel i statsanslag för företagets genomförande och 16 861 kronor 21 öre bestritts med boställets andel i odlingslån, för bostället återstode att gälda — förutom annuitet å sagda odlingslån — 33 353 kronor 86 öre, samt att sistnämnda belopp förfallit till betalning den 1 april 1924, från vilken dag å detsamma löpte 6 procent årlig ränta, *dels ock* anhållit om närmare direktiv angående gäldandet av ifrågavarande kostnader, anmälde domkapitlet i skrivelse till kammarkollegiet den 10 juni 1925 vad i ärendet förekommit samt hemställde, att kollegiet ville vidtaga de åtgärder till förvarande av boställets rätt, som kollegiet kunde finna nödiga, eller ock meddela föreskrift, huru i ärendet lämpligen borde förfaras.

Sedan kammarkollegiet härefter inhämtat yttranden i ärendet av Harmångers församling, vederbörande arrendator, kontraktsprost och landsfiskal, statens lantbruksingenjör ävensom länsstyrelsen i Gävle, underställde kollegiet med underdånig skrivelse den 29 december 1926 ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

I sitt yttrande fritog sig församlingen från allt ansvar för den ekonomiska situation, som inträffat på grund av sjösänkningsföretaget, och därmed också för gäldandet av den bostället genom företaget ådragna skuldsumman, samt uttalade som sin mening, att det ankomme på Kungl. Maj:t att ekonomiskt bära ansvaret för boställets andel i sjösänkningskostnaderna.

Kammarkollegiet anförde, bland annat, följande: Sedan ny lönereglering för prästerskapet i Harmångers och Jättendals församlingars pastorat fastställts genom nådig resolution den 19 augusti 1915 att träda i kraft den 1 maj 1916, hade ifrågavarande kyrkoherdeboställe utarrenderats för kortare tidsperioder, senast för tiden den 14 mars 1924—den 14 mars 1927 mot en årlig arrendeavgift å 200 kronor, men utan skyldighet för arrendatorn att svara för nybyggnad eller deltaga i kostnader för vissa allmänna företag, bland dem vattenavledningsföretag. I 1925 års fastighetstaxeringslängd vore bostället upptaget med ett taxeringsvärde av 26 800 kronor för inägorna och 34 900 kronor för skogsmarken. I det föreliggande fallet kunde icke någon betalningsskyldighet åläggas kyrkofonden. Däremot anvisade 62 § ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 den väg, som vore att i sådana fall anlita, nämligen boställets försäljning. Det skulle därför kunna ifrågasättas att till behandling upptaga frågan om försäljning av bostället eller att eventuellt låta rensnings- och sjösänkningsföreningen skrida till åtgärder för exekutivt uttagande av sin fordran ur bostället. Under förutsättning att det befunnes möjligt att på annat sätt än genom försäljning helt eller delvis av bostället ordna förevarande angelägenhet, ansåge sig emellertid kollegiet med hänsyn till pastoratets berättigade intresse av boställets bibehållande som avlöningstillgång icke för det dåvarande vilja förorda försäljning. Kollegiet hade tagit under övervägande, om det ej vore möjligt att söka ordna saken genom att låta det allmänna träda emellan på sådant sätt, att kyrkofonden försköte det för gäldandet av den svävande skulden erforderliga beloppet 33 353 kronor 86 öre jämte upplupen ränta eller kanske hellre övertoge föreningens fordringsanspråk. Med hänsyn till detta belopps storlek och det osannolika i att kyrkofonden någonsin skulle kunna allenast av boställets arrendeavkastning göra sig betald för sin fordran, syntes det dock ej vara möjligt att anlita nu berörda utväg annat än under förutsättning av församlingens eller pastoratets medverkan. Denna medverkan syntes kunna erhållas på det sätt, att pastoratet, för det fall att kyrkofonden övertoge rensnings- och sänkningsföreningens ifrågavarande fordran till kapital och ränta, lämnade sitt medgivande ej mindre till att kyrkofondens fordran jämte ränta finge gäldas fonden genom anlitande i enlighet med Kungl. Maj:ts närmare föreskrift av boställets årliga avkastning, inklusive skogsavkastningen, än även till att, därest sådant visade sig nödigt, försäljning till egna hem av delar av bostället, i den mån laga hinder icke mötte, finge äga rum likaledes enligt Kungl. Maj:ts när-

mare bestämmelser. På grund av det anförda hemställde kollegiet, det Kungl. Maj:t täcktes medgiva, att kyrkofonden, under nyss angivna förutsättning beträffande medverkan från pastoratets sida, övertoge Harmångersåns och Kyrksjöns rensnings- och sänkningsförenings ifrågavarande, på grund av boställets deltagande i vattenavledningsföretaget uppkomna fordran å 33 353 kronor 86 öre tillika med 6 procent ränta från och med den 1 april 1924, med rätt för kyrkofonden att i enlighet med de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t komme att framdeles meddela, göra sig betald av avkastningen från bostället och eventuellt genom försäljning av jord från bostället. Tillika hemställde kollegiet, det täcktes Kungl. Maj:t anbefalla länsstyrelsen att efter verkställd utredning samt vederbörandes hörande inkomma med yttrande och förslag till bestämmelser om sättet, huru kyrkofonden skulle kunna bekomma betalning för sin ifrågavarande fordran, därvid särskilt borde undersökas, huruvida och i vilken mån försäljning av delar av bostället till egna hem eller eljest kunde eller borde ske.

Sedan Kungl. Maj:t härefter lämnat Harmångers och Jättendals församlingars pastorat tillfälle att avgiva yttrande över vad kollegiet i sin berörda skrivelse den 29 december 1926 anfört och hemställt, överlämnade länsstyrelsen med eget utlåtande av den 9 april 1927 utdrag ur protokoll, hållet vid gemensam kyrkostämma med nämnda församlingar den 13 mars 1927, utvisande att församlingarna vägrat sin medverkan till den föreliggande frågans ordnande på frivillighetens väg i enlighet med vad kammarkollegiet föreslagit.

Länsstyrelsen anförde för egen del, bland annat: I avvaktan på förevarande frågas avgörande komme bostället att provisoriskt utarrenderas på två år. I arrendeavgift under denna tid hade erbjudits 800 kronor årligen. Vederbörande boställsnämnd hade vid arrendeuppskattning föreslagit, att bostället under den arrendeperiod, som vore avsedd att omfatta tjugu år från den 14 mars 1929, skulle av arrendatorn bebyggas för en beräknad kostnad av 15 000 kronor, vartill förskott skulle bekommas ur kyrkofonden. Med hänsyn till byggnadsskyldighetens omfattning skulle arrendatorn befrias från erläggande av arrendeavgift under de fem första arrendeåren och därefter erlägga 300 kronor årligen förutom ett årsbelopp till nybyggnad under hela arrendetiden av 1 105 kronor att användas till återbetalning av förskottet från kyrkofonden. Arrendeavgiften försloge sålunda icke ens tillnärmelsevis till gäldande av räntan å skulden för deltagandet i vattenavledningsföretaget.

Sedan kammarkollegiet avgivit förnyat yttrande, fann Kungl. Maj:t, genom sitt beslut i ärendet den 14 juni 1928, vad däri förekommit icke föranleda annan Kungl. Maj:ts åtgärd än att domkapitlet anbefalldes att, då sådant med hänsyn till förändrade omständigheter syntes påkallat, hos Kungl. Maj:t ånyo anmäla förevarande fråga.

Såsom väntat, var saken icke bragt ur världen med Kungl. Maj:ts ovannämnda beslut. I underdånig skrivelse den 22 augusti 1928 anmälde domkapitlet, att enligt ett från pastorsämbetet i Harmånger inkommet meddelande Harmångersåns och Kyrksjöns rensnings- och sänkningsförening till betalning före den 31 juli 1928 uppsagt å bostället belöpande kostnadsandel, utgörande jämte 6 procent ränta intill den 1 juli 1928 43 528 kronor 16 öre.

Sedan kammarkollegiet härefter genom nådig remiss anbefallts att efter vederbörandes hörande avgiva underdånigt utlåtande i ärendet och kollegiet inhämtat yttranden av Harmångers och Jättendals församlingars pastorat samt vederbörande landsfiskal, har pastoratet i underdånig ansökning den 24 november 1928 anfört i huvudsak följande: Sjösänkningsföreningen hade den 23 november 1928 ingivit ansökning om utmätning för uttagande av boställets andel i företagets kostnader. På grund härav löpte pastoratet fara att alldeles utan eget förvållande förlora bostället.

Pastoratet hade emellertid inhämtat, att skogsmedel från bostället under åren 1916—1919, då vattenavledningsföretaget utförts, tillgodokommit kyrkofonden till ett nettobelopp av 42 275 kronor 20 öre, numera med tillägg av 4 ½ procent ränta, utgörande 65 167 kronor 29 öre. Pastoratet anhölle, att av detta belopp så stor del måtte få disponeras, att boställets ifrågavarande gäld därmed kunde betalas, samt att, därest detta ej kunde ske utan riksdags och kyrkomötes hörande, kyrkofonden med hänsyn till utmätningsansökningen måtte genast övertaga »boställets sjösänkningsskuld» eller åtminstone förskottera beloppet, intill dess saken slutgiltigt ordnats.

I ärendet avgåvos därefter yttranden av länsstyrelsen, domänstyrelsen, kammarkollegiet och statskontoret, varjämte domkapitlet i Uppsala inkom med en skrivelse i ämnet.

Kammarkollegiet *dels* meddelade, att ovan omförmälda utmätningsansökning icke blivit bifallen av vederbörande utmätningsman, ävensom att talan mot utmätningsmannens beslut icke fullföljts, *dels ock* anförde huvudsakligen följande: Enligt kollegiets mening vore kyrkofonden icke rättsligen skyldig att återbetala någon del av de medel, fonden uppburit från bostället. Enligt kungörelsen den 9 december 1910 angående grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar skulle nämligen vad av boställets skogsavkastning icke erfordrades för de behov, som skulle tillgodoses med virke in natura, försäljas och därför influtna medel ingå till kyrkofonden. Genom särskilda stadganden i kungörelsen samt i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 och i lagen om kyrkofond samma dag angåves de ändamål, vartill fondens medel finge användas, utan att därvid diknings- eller sjösänkningskostnader nämndes. Beträffande härefter frågan om vem som vore ansvarig för boställets andel i företagets kostnader, erinrade kollegiet till en början, att denna ansvarighet måste grunda sig på den förening om företaget, som kyrkoherden Rosander på sin tid biträtt. Därigenom hade Rosander iklätt sig ansvaret för boställets andel i kostnaderna. Däremot hade varken bostället såsom sådant, Harmångers församling eller kronan anslutit sig till företaget och kunde förty icke heller vara betalningsskyldiga för därav föranledda kostnader. Det vore nämligen att märka, att vid vattenavledningsföretag enligt lagen om dikning och annan avledning av vatten den 20 juni 1879 de berörda fastigheterna icke sakrättsligt svarade för företagets kostnader. På grund av 79 § i sistnämnda lag hade först Rosanders efterträdare och sedermera efter ikraftträdande av ny löne-reglering pastoratet såsom nuvarande boställshavare blivit pliktiga att deltaga i företaget och förty ansvariga för boställets andel i företagskostnaden. Av lagrummet framginge vidare, att tidpunkten, då utdebiterat kostnadsbidrag förfallit till betalning, vore avgörande för frågan vem betalningsskyldigheten skulle drabba. I här ifrågavarande fall vore det enligt kollegiets åsikt pastoratet i egenskap av boställshavare, som hade att gälda de kostnader, som för boställets del förföllo till betalning den 1 april 1924. Oavsett denna omständighet ansåge emellertid kollegiet alltjämt, att kyrkofonden borde övertaga företagets fordran. Denna ståndpunkt stödde kollegiet på åtskilliga billighetsskäl. Pastoratet hade utan egen åtgärd direkt på grund av lag kommit att inträda som boställshavare. Pastoratet hade i olikhet med enskild boställshavare således icke haft möjlighet att avgöra, huruvida det velat inträda i företaget eller icke. Redan på grund härav måste det anses obilligt att ålägga pastoratet att svara för hela kostnaden. Ett ytterligare skäl, varför det syntes obilligt att låta pastoratet med uttaxerade medel betala hela vattenavledningskostnaden, låge enligt kollegiets mening i det av pastoratet påpekade förhållandet, att under företagets utförande boställets skog lämnat inkomst till högst betydande belopp, utan att boställets innehavare fått uppbära någon del därav. Härmed förhölle

sig sålunda. I fastställd hushållningsplan för tiden den 1 maj 1900—den 30 april 1920 hade boställets årliga skogsavkastning beräknats till 182 kubikmeter. Då emellertid de virkesbehov in natura, som skogen skulle tillgodose, årligen krävde ett till 188 kubikmeter uppskattat sammanlagt virkesbelopp, hade bostället icke ansetts kunna lämna något överskott av skogsförsäljningsmedel, och i anledning härav hade genom nådigt brev den 13 oktober 1916 förklarats, att kyrkofonden icke kunde, såvitt anginge bostället, åläggas att under tiden den 1 maj 1916—den 30 april 1920 till avlöning av prästerskapet i pastoratet utgöra medel, varom förmäldes i 19 § 4 mom. i lagen om reglering av prästerskapets avlöning. På grund av den under krigstiden rådande bränslebristen och särskilt den genom bränslekommissionen därunder tvångsvis bedrivna avverkningen hade emellertid under den tid, det nådiga beslutet avsåg, uttagits ett betydande virkesbelopp från boställets skogar. Nettovinsten härav, 42 106 kronor 2 öre, hade tillgodoförts kyrkofonden. Det vore visserligen sant, att endast en del av dessa medel om ens något kunnat komma pastoratet till godo, därest avverkningen varit förutsedd vid nyssnämnda nådiga beslut den 13 oktober 1916, ty pastoratet syntes knappast under denna tid hava behövt taga skogsmedel i anspråk till gäldande av avlöningen till sitt prästerskap. Sedermera hade pastoratet emellertid nödgats tillgripa icke blott de skogsmedel, 2 185 kronor årligen, som för åren 1920—1927 utgått till pastoratet, utan även sådana utdebiterade medel, som omförmäldes i 19 § 5 mom. lagen om reglering av prästerskapets avlöning. Det vore emellertid klart, att därest den under krigstiden företagna extra avverkningen icke förekommit, ett högre belopp för närvarande skulle kunna utgå till pastoratet från kyrkofonden, dock icke mer än som erfordrades till prästlönemedel. Av det anförda torde framgå, att den ovannämnda forcerade avverkningen kunde i viss mån anses som ett ingrepp i skogskapitalet, och att kyrkofonden på pastoratets bekostnad gjort en vinst, som visserligen tillflutit fonden på grund av lagbud, men som icke kunde anses överensstämma med grunden för lagstiftningen rörande det prästerliga avlöningsväsendet. De billighetsskäl, som kollegiet sålunda anfört, syntes fullt motivera, att bistånd från kyrkofonden bereddes pastoratet till vattenavledningskostnadernas gäldande. Frågan, huru vidsträckt detta bistånd borde bliva, vore kollegiet icke berett att besvara för närvarande. Däremot ansåge sig kollegiet redan nu böra föreslå, att kyrkofonden övertoge sjösänkningsföretagets fordran för boställets andel i sänkningskostnaderna. Mellan kollegiet och ordföranden i styrelsen för Ströms bruks aktiebolag, brukspatron C. F. Lundquist, hade nämligen underhandlingar förts, vilka givit till resultat, att bolaget, som intoge en ledande ställning inom företaget, genom brukspatronen Lundquist förklarat sig villigt att medverka till att föreningen nedsatte sin fordran till 34 000 kronor under förutsättning, att uppgörelse skedde före den 1 april 1929. Det såsom resultat av underhandlingarna framkomna beloppet vore bestämt med hänsyn till boställets andel i kostnaderna för företaget utan tillägg av ränta, 33 353 kronor 86 öre, ävensom till en av föreningen gulden annuitet för boställets andel i företaget beviljat odlingslån, 665 kronor 49 öre, för vilka kostnader föreningen alltså skulle erhålla gottgörelse. Föreningen skulle däremot avstå från alla anspråk på ränta och medgiva, att bostället fritoges från deltagande i alla vidare kostnader i följd av företaget.

Kungl. Maj:t meddelade nytt beslut i ärendet den 12 april 1929 och bemyndigade statskontoret att av kyrkofondens medel förskjuta 34 000 kronor för förvärvande för fondens räkning av Harmångersåns och Kyrksjöns rensnings- och sänkningsförenings fordran på grund av kyrkoherdeboställets i Harmångers församling deltagande i företaget, och skulle såsom villkor härför gälla att Ströms bruks aktiebolag förbunde sig att ansvara för att några ytterligare kostnader i anledning av boställets

deltagande i företaget icke komme att utkrävas. Tillika uppdrog Kungl. Maj:t åt kammarkollegiet att utreda frågan, huru det ur kyrkofonden lämnade förskottet skulle kunna till fonden återgäldas.

Därefter ingick Ströms bruks aktiebolag med en ansökning till Kungl. Maj:t, däri bolaget anförde huvudsakligen följande: Det syntes bolaget, som om formuleringen av Kungl. Maj:ts ovanberörda beslut skulle medföra, att bolaget komme att avfordras vad som i ränta och amortering belöpte å omförmälda kyrkoherdeboställe för det odlingslån, som företaget erhållit, och uppenbart vore, att bolaget enligt meranämnda nådiga beslut finge bestrida såväl de kostnader, som en nödig ytterligare upprensning medförde, som även alla övriga utgifter, som framdeles kunde uppstå, allt i vad å kyrkoherdebostället belöpte. Bolaget saknade varje anledning att ikläda sig dylik förbindelse. För att bringa saken ur världen hade ordföranden i styrelsen för bolaget, brukspatronen Lundquist, vid i frågan förda förhandlingar förklarat sig vilja för bolaget vara med om att avstå från den betydande räntefordran, som bolaget hade hos kyrkoherdebostället, om inom angiven, nu förfluten tid kapitalfordringen bleve betald med 34 000 kronor. Genom sådan uppgörelse skulle bostället vara befriat från all till uppgörelsedagen förfallen skuld. Men Lundquist hade icke förbundit sig att söka utverka, att bolaget skulle svara för blivande uttaxeringar, vare sig för odlingslån eller eljest. Bolaget ville ej begagna sig av gjort förbehåll rörande tiden för uppgörelsen, utan vidhölle bolaget sitt erbjudande att avstå från sin räntefordran och åtnöjas med ett belopp i ett för allt av 34 000 kronor samt ville utsträcka tiden för antagandet av anbudet till den 1 juni 1929. På grund av vad sålunda anförts hemställde bolaget, att Kungl. Maj:t ville företaga ärendet till ny omprövning och därvid bedöma, huruvida skäl förefunnes att godtaga av bolaget gjort medgivande för uppgörelse.

Över berörda ansökning avgav kammarkollegiet yttrande, däri kollegiet anförde, bland annat: Av det utlåtande, som kollegiet tidigare avgivit i ämnet, framginge, att i det belopp, 34 000 kronor, vartill sjösänkningsföreningen skulle nedsätta sin fordran, icke inräknats boställets andel i företaget beviljade odlingslån. Då återbetalningsskyldigheten för odlingslånen redan blivit fördelad, svarade föreningen icke för denna skyldighet, och densamma berördes ej heller vid de förhandlingar, som föreginge utlåtandet. Då kollegiet föreslagit, att bolaget skulle förbinda sig att ansvara för att några ytterligare kostnader i anledning av boställets deltagande i företaget icke komme att utkrävas, hade kollegiet därför icke åsyftat, att bolaget skulle gälda boställets andel i odlingslånen, och kollegiet ansåge ej, att något villkor härom kunde utläsas ur det nådiga beslutet den 12 april 1929. Beträffande kostnader för framtida ytterligare rensning av de genom företaget utförda avloppen, så ansåge kollegiet, att sådana kostnader icke följde av boställets deltagande i företaget och att de förty icke heller inbegrepes i det ifrågavarande villkoret. Anledningen till att kollegiet föreslagit detta villkor vore en för kollegiet tillgänglig uppgift, att någon eller några av deltagarna i företaget icke mäktade gälda på dem belöpande företagskostnader, samt farhågan, att detta kunde föranleda nya utdebiteringar och nya krav på kostnadsbidrag från bostället. Vidare hade kollegiet velat undvika risken, att föreningen på grund av okänd gäld, skadeståndsskyldighet eller dylikt skulle kunna göra anspråk på ytterligare bidrag från bostället. Dettas fritagande från dylika kostnadsbidrag hade varit en vid förhandlingarna uttryckligen uttalad förutsättning för att kollegiet skulle tillstyrka, att föreningens fordran finge förvärvas av kyrkofonden. Till yttermera visso hade detta villkor under förhandlingarna formulerats så, att bostället efter uppgörelsen skulle vara fritt från företaget och icke vidare vara underkastat krav från föreningens sida. Kollegiets förslag, att bolaget och icke föreningen skulle svara för villkorets fullgörande, hade

berott på att förhandlingarna förts med bolagets representant, att det var denne och ej föreningen, som framställt erbjudandet, samt att, då föreningen icke torde äga rättssubjektivitet, bindande utfästelse från dess sida knappast kunde åstadkommas.

Genom beslut den 31 maj 1929 förklarade Kungl. Maj:t, att med det i nådiga beslutet den 12 april 1929 föreskrivna villkoret, att Ströms bruks aktiebolag skulle förbinda sig att ansvara för att några ytterligare kostnader i anledning av boställets deltagande i företaget icke komme att utkrävas, icke avsåges redan fördelad återbetalningsskyldighet för odlingslån eller kostnad för framtida rensningsarbeten.

Sedan ovannämnda bolag till statskontoret avlämnat föreskriven förbindelse, utbetalades beloppet i fråga den 21 juni 1929 till sjösänkningsföreningen. Frågan, huru det ur kyrkofonden lämnade förskottet skall kunna återgäldas till fonden, har emellertid ännu icke erhållit sin lösning.

Redogörelse för vissa förslag och framställningar i fråga om anställande av skrivbiträden å pastorsexpeditioner.

Förslag av 1919 års sakkunniga för utredning av frågan om ändrade bestämmelser rörande klockarinstitutionen.

Inom ecklesiastikdepartementet år 1919 tillkallade sakkunniga för utredning av frågan om ändrade bestämmelser rörande klockarinstitutionen avlämnade betänkande i ämnet den 6 mars 1920. Detta betänkande, vilket i huvudsak grundade sig å en av regeringsrådet G. Thulin inom ecklesiastikdepartementet verkställd utredning angående klockar-, organist- och kantors-(kyrkosångar-)befattningarna, innehöll förslag till lag angående kantorer, förslag till lag om anställande i vissa fall av kyrkoskrivare å pastorsexpeditionerna och förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § i lagen om kyrkofond samt med sistnämnda förslag sammanhängande förslag till kungörelse angående bidrag av allmänna medel till avlöning av kantorer, klockare (kyrkofogdar) samt kyrkoskrivare. Det förstnämnda lagförslaget innebar, bland annat, att i stället för nuvarande klockar-, organist- och kyrkosångarbefattningarna skulle inrättas kantorsbefattningar. Kantorsbefattningarna skulle vara av två slag: kantorsbefattning, avsedd att utgöra befattningshavarens huvudsakliga verksamhet (självständig kantorsbefattning) eller kantorsbefattning, avsedd att för befattningshavaren utgöra en bisyssla (kantorsbefattning med begränsad tjänstgöring). Kantorsbefattning med begränsad tjänstgöring, som i viss föreskriven ordning förenats med folkskollärartjänst, skulle benämnas skolkantorsbefattning. I större kantorsdistrikt skulle, jämte kantorsbefattning, kunna inrättas antingen särskild befattning för orgelspelningen och vad därmed sammanhängde (organistbefattning) eller särskild befattning för den icke kyrkomusikaliska delen av kantors verksamhet (klockar- eller kyrkofogdebefattning) eller ock båda dessa befattningar. Bland åliggandena för innehavare av självständig kantorsbefattning skulle ingå skyldighet att biträda vid förskrivning och mantalsskrivning ävensom å pastorsexpeditionen.

Enligt lagförslaget om anställande i vissa fall av kyrkoskrivare å pastorsexpeditionerna skulle det åligga vederbörande församling att till kyrkorådets förfogande ställa erforderliga medel för avlönande av kyrkoskrivare under tid, då sådant biträde erfordrades. Förutsättning för inträde av denna skyldighet för församling vore, att de å pastorsexpeditionen tjänstgörande prästmännen ej utan åsidosättande av övriga dem åliggande göromål kunde medhinna arbetet å expeditionen med det biträde, som lämnades av kantor eller klockare (kyrkofogde). Huruvida kyrkoskrivare skulle anställas borde bedömas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall; vägrade församlingen att anslå medel eller vore för ändamålet anvisade medel otillräckliga, skulle det åligga pastor att med bifogande av redogörelse för arbetet å pastorsexpeditionen hos domkapitlet göra den framställning i ämnet, som av omständigheterna kunde finnas påkallad. Funne domkapitlet framställningen böra bifallas, hade domkapitlet att med eget utlåtande underställa frågan Kungl. Maj:t, som förordnade, huruvida kyrkoskrivare skulle anställas å pastorsexpeditionen, samt bestämde det belopp, som för ifrågavarande ändamål borde utgå.

Till bestridande av avlöning åt kantorer, klockare (kyrkofogdar) och kyrkoskrivare föreslogo ovannämnda sakkunniga, att i vissa fall bidrag skulle utgå av allmänna medel, nämligen dels av statsmedel och dels från kyrkofonden. Bidrag av statsmedel ansågs påkallat, förutom med hänsyn till den uppryckning av allmänna sången, som den nya lagstiftningen möjliggjorde, därav

att en ej ringa del av det arbete, som av ifrågavarande befattningshavare komme att utföras å pastorsexpeditionerna, vore av den art, att det mera gagnade statens än församlingens intresse. Bidraget från kyrkofonden motiverades med att arbetet i fråga vore avsett att befria prästerna från vissa dem åliggande göromål. Härigenom beräknades de få mera tid för sitt egentliga prästerliga arbete, och då den föreslagna organisationen i den mån den genomfördes säkerligen skulle möjliggöra indragning av en del prästerliga befattningar, kunde det föreslagna bidraget antagas uppvägas av minskat anspråk å fonden för prästerskapets avlöning.

Det ifrågasatta bidraget skulle utgå enligt följande grunder: Om för utgörande av den kontanta lönen till ifrågavarande befattningshavare erfordrades en sammanlagd uttaxering av mer än 2 öre för 10 kronor beskattningsbar inkomst samt uttaxeringen för nämnda löner jämte vad som inom kantorsdistriktet uttaxerades till prästerskapets avlöning tillika överstege 6 öre för 10 kronor beskattningsbar inkomst i distriktet, skulle distriktet efter Kungl. Maj:ts prövning vara berättigat åtnjuta bidrag för det överskjutande beloppet, dock högst med 500 kronor för självständig kantorsbefattning eller klockar- eller kyrkofogdebefattning, 300 kronor för kantorsbefattning med begränsad tjänstgöring samt 20 kronor för varje tusental av distriktets folkmängd intill 15 000 personer för inom distriktet anställda kyrkoskrivare. Bidraget skulle ej få överstiga en tredjedel av den för befattningshavaren bestämda lönen i penningar. Vid beräknande av utdebiteringens storlek finge av den bestämda lönen i penningar ej medtagas mer än 2 400 kronor för innehavare av självständig kantorsbefattning eller klockar- eller kyrkofogdebefattning, 800 kronor för innehavare av kantorsbefattning med begränsad tjänstgöring och 50 kronor för varje tusental av distriktets folkmängd intill 15 000 personer för inom distriktet anställda kyrkoskrivare. Sammanlagda beloppet av sålunda utgående bidrag, därav hälften skulle gäldas av kyrkofonden och den andra hälften av statsmedel, skulle ej för år få överstiga 200 000 kronor. Av detta belopp beräknades 50 000 kronor för 100 självständiga kantorsbefattningar, 120 000 kronor för 400 skolkantors- eller biträdande kantorsbefattningar och 30 000 kronor för 100 kyrkoskrivare.

Yttranden över de sakkunnigas förslag.

Över de sakkunnigas förslag, i vad det rörde ifrågasatt bidrag från kyrkofonden, avgav kyrkofondskommittén underdånigt utlåtande, därvid kommittén på anförda skäl förklarade sig icke kunna tillstyrka förslaget härutinnan. Däremot uttalade ett år 1920 hållet möte av rikets biskopar i skrivelse till Kungl. Maj:t, att i betraktande av frågans läge och angelägenheten att få den snart löst biskopsmötet kunde biträda förslaget, att, såsom undantag från kyrkofondens egentliga ändamål, intill ett maximibidrag av 100 000 kronor under givna förutsättningar finge av nämnda fond användas för pastors biträde å pastorsexpeditionen, enär kyrkoskrivningen ålåge prästerskapet.

Kungl. Maj:ts skrivelser till 1920 års kyrkomöte.

Genom särskilda skrivelser den 24 augusti 1920, nr 13 och 15, inhämtade Kungl. Maj:t kyrkomötets yttrande över, bland annat, på grundval av de sakkunnigas förslag, upprättade förslag dels till lag om kantorer, dels till lag om anställande i vissa fall av kyrkoskrivare å pastorsexpeditionerna och dels till lag om bidrag av allmänna medel till avlöning av kantorer, klockare (kyrkofogdar) samt kyrkoskrivare, sistnämnda lagförslag i vad det avsåge bidrag från kyrkofonden. De upprättade förslagen anslöto sig i huvudsak till de av de sakkunniga avlämnade författningsförslagen. I de föreslagna grunderna för beräknandet av bidragen av allmänna medel hade dock företagits följande av vederbörande departementschef i yttrande till statsrådsprotokollet föreslagna ändringar. Enligt departementschefens mening borde de belopp, som högst finge i detta hänseende ifrågakomma, nedsättas till 400 kronor för självständiga kantorer eller klockare (kyrkofogdar) och 250 kronor för biträdande kantorer. Därigenom skulle sammanlagda beloppet av bidragen komma att uppgå till

170 000 kronor. Då bidrag från kyrkofonden lämpligen borde hava sin begränsning i det biträde å pastorsexpeditionen, som lämnades av de befattningshavare, till vilkas avlöning bidrag ifrågasattes, ansåge departementschefen sig vidare böra föreslå den ändring av de sakkunnigas förslag, att bidraget från kyrkofonden skulle utgå allenast för befattningar, vilkas innehavare vore skyldiga att biträda å pastorsexpeditionen, eller sålunda för självständiga kantorsbefattningar, klockar- eller kyrkofogdebefattningar och kyrkoskrivarbefattningar. Det belopp, som årligen skulle utgå från kyrkofonden, kunde härigenom begränsas till högst 70 000 kronor. Av statsmedel skulle utgå bidrag till kantorsbefattningar med begränsad tjänstgöring, vilkas innehavare enligt förslaget ej vore skyldiga lämna biträde å pastorsexpeditionen, med högst 100 000 kronor för år. På anförda skäl förklarade vidare departementschefen lämpligast, att bidraget från kyrkofonden bestämdes att utgå allenast under åren 1921—1925, samt att det belopp, som för tiden därefter skulle utgå, bleve beroende på förnyad prövning i vederbörlig ordning.

Kyrkomötets skrivelser nr 50 och 52.

I skrivelse den 29 november 1920, nr 50, godkände kyrkomötet i huvudsak förslagen till lag om kantorer och till lag om anställande i vissa fall av kyrkoskrivare å pastorsexpeditionerna men förklarade i skrivelse samma dag, nr 52, sig icke kunna godkänna förslaget till lag om bidrag av allmänna medel till avlöning av kantorer, klockare (kyrkofogdar) samt kyrkoskrivare, i vad det avsåge bidrag från kyrkofonden. Det huvudsakliga skäl, varpå kyrkomötet grundade sitt avslag, synes hava varit, att enligt kyrkomötets mening det ändamål, varför medel enligt förslaget skulle tagas ur fonden, vore främmande för kyrkofondens uppgifter och lätt kunde tagas till intäkt för ytterligare anlitande av fonden för liknande eller andra främmande ändamål.

Propositioner till 1921 års riksdag.

I proposition nr 22 till 1921 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att antaga förslag till lag om kantorer.

I den till samma års riksdag framlagda statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, punkt 36, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att, under förutsättning att propositionen med förslag till lag om kantorer bleve av riksdagen antagen, såsom bidrag av statsmedel till avlöning av innehavare av kantorsbefattningar med begränsad tjänstgöring å ordinarie stat uppföra ett förslagsanslag, högst 100 000 kronor. Enligt det vid statsverkspropositionen i denna del fogade statsrådsprotokollet yttrade chefen för ecklesiastikdepartementet bland annat följande. Förslaget om bidrag från kyrkofonden till avlöning av självständiga kantorer, klockare (kyrkofogdar) samt kyrkoskrivare hade motiverats väsentligen därmed, att genom inrättandet av självständiga kantorsbefattningar, klockar- eller kyrkofogdebefattningar samt kyrkoskrivarbefattningar, prästerskapet skulle erhålla ökat biträde vid arbetet å pastorsexpeditionen. Bidraget från kyrkofonden skulle alltså uteslutande utgå till biträde åt pastor i sådant, som för närvarande inginge i hans tjänsteåligganden. Med hänsyn härtill ansåge departementschefen statsbidrag icke kunna ifrågasättas i stället för det bidrag från kyrkofonden, som, enligt vad ovan omnämnts, kyrkomötet icke ansett sig kunna medgiva. — Av statsmedel skulle alltså för närvarande erfordras bidrag endast till kantorsbefattningar med begränsad tjänstgöring.

Under åberopande av vad chefen för ecklesiastikdepartementet sålunda anfört yttrade chefen för justitiedepartementet till det statsrådsprotokoll, som åtföljde ovannämnda proposition nr 22, bland annat: Enligt förslaget till lag om anställande i vissa fall av kyrkoskrivare å pastorsexpeditionerna skulle det åligga vederbörande församling att till kyrkorådets förfogande ställa erforderliga medel till avlönande av kyrkoskrivare under tid, då sådant biträde erfordrades å pastorsexpeditionen. Såsom framginge av motiveringen till det av chefen för ecklesiastikdepartementet framlagda förslaget om statsbidrag till avlönande av kantorer i vissa fall ansåges statsbidrag till avlöning av kyrkoskrivare icke kunna ifrågasättas i stället för det

bidrag från kyrkofonden, som kyrkomötet ansett sig icke kunna medgiva. Med hänsyn härtill kunde det åtminstone för närvarande ej *åläggas* församlingarna att anställa kyrkoskrivare, och kunde förty förslaget till lag om kyrkoskrivares anställande ej göras till föremål för proposition till riksdagen.

Riksdagens skrivelser nr 119 och 8 B.

Riksdagen avslog emellertid propositionen nr 22 med förslag till lag om kantorer (riksdagens skrivelse nr 119), och vid sådant förhållande förföll frågan om statsbidrag till avlönande av kantorer (riksdagens skrivelse nr 8 B).

Framställningar till Kungl. Maj:t.

Efter det sålunda det ovan omförmälda förslaget till lösning av prästerskapets skrivbiträdesfråga i sammanhang med en omorganisation av klockarinstitutionen fallit, inkommo åtskilliga framställningar till Kungl. Maj:t syftande till en lösning av skrivbiträdesfrågan särskilt för sig.

Luleå stifts prästmöte.

Sålunda hemställde Luleå stifts prästmöte i underdånig skrivelse den 5 oktober 1921, som av domkapitlet med eget tillstyrkande utlåtande överlämnades till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att med bidrag av statsmedel avlönade skrivbiträden måtte kunna anställas å pastorsexpeditioner med större arbetsbörda.

Göteborgs stifts prästmöte.

Vidare anhöll Göteborgs stifts prästmöte i underdånig skrivelse den 1 november 1921, att åtgärder måtte vidtagas för att antingen anslag till skrivbiträde av allmänna medel kunde erhållas eller de församlingar, där sådant vore behövligt, finge åläggande att bekosta skrivbiträde å pastorsexpeditionen, i båda fallen under förutsättning att domkapitlet finge uppdrag att pröva, i vilka församlingar på grund av deras storlek och folkrikhet eller av andra skäl det kunde befinnas nödigt att skrivbiträde anställdes.

Härnösands stifts prästmöte.

Ytterligare anhöll 1926 års prästmöte i Härnösand i underdånig skrivelse den 20 juli 1927, att åtgärder måtte vidtagas för beredande av möjlighet att med anslag av allmänna medel anställa skrivbiträden å pastorsexpeditioner i församlingar, där expeditionsarbetet i saknad av skrivbiträden måste anses hinderligt för det rent prästerliga arbetet.

Såsom stöd för ovannämnda framställningar anfördes i huvudsak: Prästerskapets skrivgöromål hade under de sista årtiondena mycket ökats, i vissa pastorat mer än fördubblats, och ökningen fortginge alltjämt. Nya förordningar och lagar medförde i ett stort antal fall nya eller ökade skrivgöromål å pastorsexpeditionen. Det hade gått därhän, att det i folkrika eller vidsträckta pastorat särskilt vissa tider av året icke längre vore möjligt för prästerskapet att fullgöra sitt arbete å pastorsexpeditionen och därjämte på tillfredsställande sätt sköta övriga ännu viktigare ämbetsgöromål, bland vilka särskilt finge nämnas den vård av skolväsendet, som ålåge prästerskapet.

Över förenämnda framställningar avgivna yttranden.

Över dessa framställningar avgåvos infordrade yttranden av länsstyrelserna och domkapitlen samt kammarkollegiet.

Samtliga länsstyrelser och domkapitel uttalade, att i vissa pastorat prästerskapet vore i oundgängligt behov av skrivbiträde, för att det rent prästerliga arbetet ej måtte bliva eftersatt. Olika förslag till frågans lösning framlades.

Vissa länsstyrelser (i Visby, Göteborg, Falun och Gävle) ansågo, att det borde ankomma på vederbörande församling själv att oberoende av statsmakterna anslå medel till skrivbiträde. Därest tvekan kunde råda om församlings befogenhet härutinnan, borde denna befogenhet få tydligt uttryck i lag. Länsstyrelsen i Göteborg uttalade, att, då utgiften för särskild skrivhjälp ägde nära samband med prästerskapets i särskild ordning reglerade avlöningsförhållanden, församlings beslut om anslag för sådant ändamål borde underställas domkapitels godkännande för att få gällande kraft.

Vissa länsstyrelser och domkapitel ansågo, att församling borde kunna av statlig

myndighet (domkapitel eller Kungl. Maj:t) efter utredning om behovet av skrivhjälp åläggas att av egna medel bekosta sådan.

Tre länsstyrelser (i Växjö, Halmstad och Örebro) föreslogo, att kostnaden för skrivbiträde borde gäldas av ecklesiastika avlöningsmedel i enahanda ordning som avlöningen till församlingsprästerna, och en länsstyrelse (i Göteborg) ansåg riktigt, att anslag till detta ändamål utginge av kyrkofonden. Förslag framställdes även (av tre länsstyrelser) om att anslag till skrivhjälp helt och hållet borde utgå av statsmedel. I allmänhet uttalade ortsmyndigheterna sig för att ifrågavarande kostnad borde fördelas mellan vederbörande församling och staten, enär de å pastorsexpeditionen förekommande skrivgöromålen dels avsåge statsändamål och dels vore erforderliga för församlingen eller dess enskilda medlemmar. Beträffande den proportion, i vilken församlingen och staten borde deltaga i sagda kostnad, ansåg domkapitlet i Visby, att statsbidrag borde utgå med belopp, motsvarande minst hälften av kostnaden, under det domkapitlet i Västerås förmenade, att bidrag av allmänna medel borde utgå, då utdebiteringen för ifrågavarande kostnad jämte prästerskapets avlöning överstege den i 21 § löneregleringslagen angivna gränsen. Länsstyrelsen i Vänersborg ansåg staten böra lämna bidrag (med viss procent) allenast till sådana församlingar, där skrivbiträdena finge full sysselsättning.

Enligt de flesta ortsmyndigheternas åsikt borde det ankomma på domkapitlet att pröva behovet och omfattningen av skrivhjälp i det särskilda fallet, därvid en länsstyrelse (i Växjö) ansåg, att vissa normer för prövningen borde givas, och en länsstyrelse (i Jönköping) påpekade, att därvid borde tagas hänsyn till huruvida och i vilken omfattning klockare hade skyldighet att utan ersättning biträda å pastorsexpeditionen. Länsstyrelsen i Uppsala yttrade, att svårigheten att avgöra, för vilka pastorsexpeditioner bidrag borde beviljas, syntes kunna lättas genom en föreskrift, att för statsbidrag förutsattes motsvarande bidrag från församlingen. Endast för undantagsfall vore det önskvärt, att menighet kunde åläggas att lämna sådant bidrag.

Kammarkollegiet förmälte sig anse det vara av stor betydelse, att det i mera arbetstyngda pastorat måtte kunna på lämpligt sätt ordnas så, att prästerskapet ej nödgades att för fullgörandet av skrivgöromål av mera mekanisk beskaffenhet eftersätta sina församlingsvårdande uppgifter, men ansåg sig i frågans dåvarande läge icke hava att ingå på spörsmålet om huru frågan borde lösas, då en lösning icke vore möjlig, utan att den sattes i samband med det komplex av frågor, som överlämnats till utredning av 1927 års prästlöneregleringssakkunniga.

1928 års biskopsmöte.

Sedermera föreslog biskopsmötet i underdånig skrivelse den 26 november 1928, att i lag borde åläggas de pastorat, där de expeditionella skrivgöromålen icke utan men för församlingsvården kunde utföras av prästerskapet ensamt, att anställa särskilda skrivbiträden, därvid biskopsmötet tillika såsom sin mening uttalade, att då bidrag ur kyrkofonden för sådant ändamål blivit ifrågasatt, sådant bidrag i varje fall icke borde ifrågakomma utom möjligen i sådana församlingar, där det i prästlöneregleringslagen bestämda maximibeloppet toges i anspråk för prästerskapets avlöning.

Femtonde allmänna kyrkliga mötet.

Slutligen hemställde femtonde allmänna kyrkliga mötets ombudsförsamling i underdånig skrivelse den 9 april 1929 om åtgärders vidtagande i och för stadgande, att i församlingar, vilkas befolknings storlek eller rörlighet gjorde det nödvändigt, nödigt skrivbiträde anställdes på pastorsexpeditionen under hela året eller viss del därav.

Innehållsförteckning.

Sid.

Bil. 1. Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 22 april 1927 3

Bil. 2. Förteckning å de ärenden och utredningar, som överlämnats till de sakkunniga för att tagas i övervägande vid fullgörandet av de sakkunnigas uppdrag 9

Bil. 3. Sammanfattning av förarbetena till 1910 års prästerliga lönelagstiftning med särskild hänsyn till beskattningsfrågan 12

Bil. 4. Redogörelse för vissa inom riksdag och kyrkomöte gjorda framställningar angående de prästerliga avlöningstillgångarna 48

Bil. 5. Redogörelse för förarbetena till 62 § ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910, innefattande bestämmelser om försäljning av prästlönejord, samt för vissa utredningar och förslag i fråga om ett vidgat försäljningsförfarande beträffande nämnda jord 61

Bil. 6. Kyrkofondskommitténs underdåniga skrivelse den 31 maj 1921 angående inköp av skogsmark för kyrkofondens medel jämte däröver av domänstyrelsen samt kammarkollegiet och statskontoret avgivna utlåtanden 80

Bil. 7. Kyrkomötets skrivelse den 7 november 1925, nr 51, angående användande av medel, som inflyta vid försäljning av prästlönejord, jämte vissa myndigheters i ärendet avgivna utlåtanden 92

Bil. 8. Översiktlig redogörelse för de av Kungl. Maj:t åren 1914—1928 meddelade beslut, genom vilka tillstånd lämnats till försäljning eller byte av prästlönejord 103

Bil. 9. Statskontorets och kammarkollegiets utlåtanden över kyrkofondskommitténs den 31 maj 1923 avgivna betänkande och förslag angående förvaltningen av kyrkofonden och övriga till prästerskapets avlöning anslagna medel 106

Bil. 10. Redogörelse för vissa av Kungl. Maj:t i Högsta domstolen avgjorda mål angående tillämpning av 7 § löneregleringslagen 135

Bil. 11. Kortfattad redogörelse för uppkomsten av församlingarnas rätt att från prästboställenas skogar erhålla virke till byggande av prästgård och kyrka 142

Sid.

Bil. 12. Redogörelse för framkomna förslag om inrättande inom domänverket av distriktsstyrelser 144

Bil. 13. Redogörelse för det av Kungl. Maj:t genom beslut den 14 juni 1928 samt den 12 april och den 31 maj 1929 prövade ärendet angående gäldandet av kostnaderna för kyrkoherdeboställets i Harmångers församling deltagande i ett vattenavledningsföretag 149

Bil. 14. Redogörelse för vissa förslag och framställningar i fråga om anställande av skrivbiträden å pastorsexpeditioner 156

Statens offentliga utredningar 1929

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Förslag till omorganisation av rättsobducentväsendet m. m. [11]
Lagberedningens förslag ang. vissa internationella rättsförhållanden. 1. Förslag till konvention mellan Sverige, Danmark, Finland och Norge innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap m. m. [12] 2. Förslag till konvention mellan Sverige, Danmark, Finland och Norge ang. indrivning av underhållsbidrag m. m. [13]
Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken. 3. Förslag till lag om testamente m. m. [22]
Yttranden av häradshövdingar och rådhusrätter över processkommissionens betänkande ang. rättegångsväsendets ombildning. [25]
Förberedande utkast till strafflag. Falsk förklaring. Falsk angivelse m. m. [26]
Yttranden i anledning av betänkande ang. ordnande av vissa ekonomiska och organisatoriska förhållanden vid genomförande av den ifrågasatta rättegångsreformen. 1. (Hovrätter, nedre justitierevisionen, justitiekanslern, häradshövdingar.) [30] 2. (Rådhusrätter, vissa centrala verk, länsstyrelser, vissa sammanslutningar.) [31]
Förslag till ändringar i lagstiftningen om rätt till litterära och konstnärliga verk. [37]
Sammandrag av yttranden över 1928 års sakkunnigbetänkande med förslag till stadsbyggnadslag och författningar som därmed hava samband. [38]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Betänkande ang. rationell skatteuppbörd. [17]
Förslag till tillämpningsföreskrifter till tulltaxeförordningen. [23]
Statskontorets utlåtande i fråga om grunderna för den olika verk och myndigheter åliggande placeringen av statsverkets jämte därtill hörande fonders kapital. [35]

Polisi.

Betänkande med förslag till lagstiftning om åtgärder mot lösdriveri samt åtgärder mot sedeslöst leverne av samhällsskadlig art. [9]
Betänkande med förslag till lagstiftning om alkoholistvård. [29]

Socialpolitik.

Svenska aktiebolags balansräkningar åren 1911—1925. [4]
Betänkande ang. en reformerad sjukförsäkring m. m. [24]
Betänkande ang. moderskapsskydd. [28]

Hälso- och sjukvård.

Berättelse rörande studier i vissa sinnessjukvårdsfrågor — särskilt arbetsterapi och hjälpverksamhet — i Danmark, Tyskland, Holland och Schweiz. [7]
Betänkande med förslag till steriliseringslag. [14]
Förslag till lag ang. bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar (epizootilag) och förordning med närmare föreskrifter ang. bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar (epizootiförordning). [18]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Redogörelse för de ecklesiastika boställena. 6. Kopparbergs län. [5]
Utredning beträffande centralanstaltens för försöksväsendet på jordbruksområdet och en blivande högre lantbruksundervisnings inbördes ställning. [19]
Betänkande ang. primär jordbruks- och skogskredit. [36]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande ang. statens medverkan för vinnande av ökad skogsproduktion å vissa marker. [27]
Betänkande ang. statslån till kommuner för inköp av skogsmark i vissa fall. [34]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande och förslag ang. vissa ekonomiska spörsmål berörande enskilda järnvägar. [2]
Betänkande med förslag till förordning om motorfordon m. m. jämte därmed sammanhängande författningar samt till stadga om trafiken å vägar och gator. [16]
Betänkande med förslag rörande understöd åt den civila luftfarten. [21]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Betänkande med utkast till lagstiftning om ekonomiska föreningars rätt att driva inlåningsrörelse. [15]

Försäkringsväsen.

Betänkande och förslag ang. tryggande av hos enskild arbetsgivare anställd personals rätt till utfäst pension. [3]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Utredning och förslag rörande studieunderstöd åt lärjungar vid statens läroverk och med dem jämförliga läroanstalter. [6]
Utredning och förslag rörande praktisk lärarkurs för blivande lärare vid de allmänna läroverken m. fl. undervisningsanstalter. [10]
Utredning och förslag rörande lantmäteriundervisningens ordnande. [20]
Utredning av vissa frågor rörande tillämpningen av 1927 års skolorganisation m. m. [32]
Utredning rörande allmänna läroverk för flickor m. m. [33]
Betänkande rörande nya grunder för lagstiftningen om prästerskapets avlöning och förvaltningen av den därtill anslagna egendomen. Del 1. [39] Del 2. Bilagor. [40]

Försvarsväsen.

Förenkling av organisationen å flottans stationer m. m. Vissa byggnadsarbeten m. m. vid flottans station i Stockholm. (Supplement till del 3. Lokalfrågor.) [1]
1928 års tjänstesakkunnigas utredning och förslag i fråga om underofficerarnas tjänsteställning. [8]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

132/16-30

Isaac Marcus Boktr.-A.-B., Stockholm 1929